

Diakoniabarometri 2022

Muuttuva ja muuttava diakonia

Sirkku Hammarén, Maija Hietaniemi,
Sakari Kainulainen & Meri Kalanti

Diakoniabarometri 2022

Muuttuva ja muuttava diakonia

Sirkku Hammarén, Maija Hietaniemi,
Sakari Kainulainen & Meri Kalanti

Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 138

Kirkon tutkimus ja koulutus

Helsinki 2022

Diakoniabarometri 2022
Muuttuva ja muuttava diakonia

© Kirkon tutkimus ja koulutus

Suomen ev.-lut. kirkon tutkimusjulkaisuja 138

Ulkoasu: Milla Cotterill
Taitto: Grano Oy

ISBN 978-951-693-428-3 (nid.)
ISBN 978-951-693-429-0 (PDF, saavutettava)

ISSN 2737-3258 (painettu)
ISSN 2737-3622 (verkkajulkaisu)

Grano Oy, Helsinki 2022

Sisällys

Esipuhe	5
Förord	8
1 Diakoniabarometrin 2022 tausta ja toteutus	11
Sirkku Hammarén, Maija Hietaniemi & Meri Kalanti	
2 Koronan vaikutukset diakoniatyöhön	23
Meri Kalanti	
3 Vapaaehtoiset diakonian toteuttajina	54
Maija Hietaniemi	
4 Asiakas verkostotyön keskiössä	99
Sirkku Hammarén & Sakari Kainulainen	
5 Muuttuva ja muuttava diakonia	127
Esko Ryökäs, Titi Gävert, Tiina Ikonen, Sakari Kainulainen, Suvi-Maria Saarelainen ja Veli-Matti Salminen	
6 Diakonin förändras och förändrar	140
Esko Ryökäs, Titi Gävert, Tiina Ikonen, Sakari Kainulainen, Suvi-Maria Saarelainen och Veli-Matti Salminen	
Lähteet ja kirjallisuus	153
Liite	168

Esipuhe

Diakoniatyö rakentuu ihmisten kohtaamiselle ja kumppanuusverkostoissa vaikuttamiselle. Nyt valmistunut Diakoniabarometri 2022 tarkastelee kirkon diakoniatyötä aikana, jolloin kohtaamisille tuli tiukat säännöt. Koronapandemia sulki yhteiskunnan palveluja ja rajoitti yksilöiden mahdollisuuksia toimia oman kodin ulkopuolella. Kokoontumiskiellot muuttivat diakoniatyön arkea, kun ryhmätoiminta ja muu kokoava toiminta oli tauolla ja seurakuntien tiloja voitiin käyttää vain rajallisesti. Rajoitusten myötä ihmisten avuntarve lisääntyi. Seurakunnissa etsittiin uusia tapoja tavoittaa ja tukea ihmisiä. Monia uusia toimintamuotoja ja tapoja osallistua toimintaan löytyikin. Alati muuttuva tilanne koetteli myös diakoniatyöntekijöiden omaa jaksamista. Tätä kirjoitettaessa keväällä 2022 koronapandemia vaikuttaa taittuneen sen verran, että rajoituksia on voitu alkaa hiljalleen purkaa. Nähtäväksi jää, millä tavoin korona-ajan uudet työtävät löytävät paikkansa uudessa, koronan jälkeisessä diakoniatyössä.

Koronapandemian mukanaan tuomista muutoksista huolimatta Diakoniabarometrin 2022 on haluttu edustavan myös jatkuvuutta. Diakoniatyön arkea ja diakoniatyöntekijöiden käsityksiä työstään on tutkittu säännöllisesti jo vuodesta 1999. Diakoniabarometri 2022 on järjestyksessä kahdestoista diakoniabarometritutkimus. Edellisen aineisto oli kerätty helmikuussa 2020 juuri ennen koronapandemian alkamista. Nyt valmistuneessa barometritutkimuksessa on ollut erinomainen mahdollisuus verrata yli kaksi vuotta jatkuneen koronapoikkeusajan diakoniatyötä ja sen menetelmiä aikaan juuri ennen muutoksia. Yhtäältä on voitu havaita paljon muuttuneen, mutta samalla paljon on myös säilynyt samana.

Diakoniabarometritutkimus toteutettiin nyt kolmatta kertaa yhteistyössä Diakonia-ammattikorkeakoulun (Diak) kanssa. Barometritutkijoina toimi kolme Diakissa ylempää ammattikorkeakoulututkintoa suorittavaa diakoniatyön ammattilaista: diakonissa Sirkku Hammarén Ruokolahden seurakunnasta, johtava diakoniatyöntekijä, diakoni Maija Hietaniemi Alavuden

seurakunnasta ja päihdetyöntekijä, diakoniatyöntekijä Meri Kalanti Lahden seurakuntayhtymästä. Diakoniabarometritutkimus on heidän opin- näytetyönsä ylempään ammattikorkeakoulututkintoon. Barometritutkimus aloitettiin neljän barometritutkijan voimin, mutta yksi heistä joutui valitettavan sattumuksen vuoksi jäämään pois työskentelystä kyselylomakkeen valmistumisvaiheessa. Hänelle suunniteltu osuus ei ollut mukana kyselyssä. Neljänneksi kirjoittajaksi tuli Sakari Kainulainen.

Tutkijat muodostivat yhdessä ohjaajiensa Sakari Kainulaisen ja Tiina Ikonen kanssa tiiviin opinnäytetyöseminaariryhmän. Yhteinen työskentely alkoi syys-lokakuussa 2021 tutkimusaiheiden suunnittelulla. Kyselylomake lähti vastattavaksi tammikuun 2022 lopulla, ja tutkimusaineisto oli koossa helmikuussa 2022. Kevään 2022 aikana barometritutkijat tekivät lujasti töitä opiskellessaan Sakari Kainulaisen johdolla määrällisiä tutkimusmenetelmiä ja SPSS-ohjelman käyttöä. Loppukeväästä aineiston analyysin tulokset koottiin yhtenäiseksi käsikirjoitukseksi.

Koko työskentelyn ajan opinnäytetyöseminaarin tukena toimi monipuolinen ja osaava ohjausryhmä. Ohjausryhmässä olivat edustettuina Diakoniabarometrin 2022 taustaorganisaatiot. Diakonian tutkimuksen seuraa edustivat seururan puheenjohtajana toiminut Esko Ryökäs ja hänen seuraajansa Suvi-Maria Saarelainen. Diakoniatyöntekijöiden Liittoa edusti Marko Pasma ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkohallitusta Veli-Matti Salminen Kirkon tutkimus ja koulutus -yksiköstä sekä Titi Gävert Diakonia ja yhteiskunta -yksiköstä. Ohjausryhmän puheenjohtajana toimi Tiina Ikonen ja sihteerinä Titi Gävert. Varapuheenjohtajana toimi Esko Ryökäs. Ohjausryhmä osallistui aktiivisesti tutkimusaiheiden muotoiluun ja kyselylomakkeen rakentamiseen. Kirjoitustyön eri vaiheissa ohjausryhmän jäsenet kommentoivat käsikirjoitusta ja olivat aina kiinnostuneita keskustelemaan siitä. Lämmin kiitos koko ohjausryhmälle kannustuksesta ja sitoutuneesta yhteistyöstä! Koska Diakoniabarometri 2022 toteutettiin koronapandemian mukanaan tuomien rajoitusten aikana, tapahtui yhteinen työskentely kokonaan verkossa.

Diakoniabarometrin 2022 tutkimusaiheet muotoutuivat barometritutkijoiden ja ohjausryhmän yhteistyönä. Osa tutkimuksen teemoista tarkastelee pitkän aikavälin muutoksia diakoniatyössä ja osa syventyy diakoniatyön ajankohtaisiin kysymyksiin. Kiinnostuksen kohteina tässä diakoniabarometritutkimuksessa ovat erityisesti korona-ajan muutokset diakoniatyössä, diakonian vapaaehtoistoiminta sekä diakonian yhteistyöverkostot.

Diakoniabarometri 2022 kertoo kirkon diakoniatyöstä suomalaisen diakonian 150-vuotisjuhlavuonna. Barometrin tulosten pohjalta voi nähdä paljon muuttuneen diakoniatyössä poikkeusaikana. Diakoniatyössä on kohdattu ihmisiä uusilla tavoilla ja uusia yhteydenpitovälineitä hyödyntäen. Samalla näkyy kirkkaana se, mikä ei ole muuttunut: pyrkimys vahvistaa jokaisen ihmisen osallisuutta, halu auttaa yhdessä häntä, jolla tällä hetkellä on vaikeaa, ja kyky toimia monenlaisten kumppaneiden kanssa mahdollisimman hyvän maailman rakentamiseksi. Diakoniabarometrin 2022 kautta haluamme onnitella elävää ja pitkäikäistä diakoniatyötä sekä kaikkia sitä sydämessään ja käsissään kuljettavia. Muutoksen kohtaajana diakonia on vahvoine juurineen omimmillaan. Tästä syystä olemme yhdessä barometritutkijoiden ja ohjausryhmän kanssa antaneet tälle barometrijulkaisulle nimen *Muuttuva ja muuttava diakonia*.

Iloitsemme siitä, että Kirkon tutkimus ja koulutus -yksikkö on ottanut Diakoniabarometrin 2022 julkaisusarjaansa. Näin barometri on mahdollisimman monen lukijan saatavilla. Toivomme, että diakoniabarometritutkimus tuo uutta tietoa ja tuoreita näkökulmia diakoniatyön kehittämiseen ja diakonia-alan koulutukseen.

Diakoniabarometri 2022 on kiitollisuudenvelassa erityisesti kahdelle taholle. Oli hienoa, että lukuisat alan ammattilaiset kaiken korona-ajan stressin keskellä jaksoivat monipuolisesti paneutua osin haastavaan kyselylomakkeeseen. Siitä lämmin kiitos. Tätä tutkimusta ei olisi syntynyt ilman sitoutuneita ja ammattialansa syvällisestä kehittämisestä kiinnostuneita barometritutkijoita. Sirkku, Maija ja Meri – kiitos suuresta ja tärkeästä työstänne.

Helsingissä ja Hollolassa 14.6.2022

Tiina Ikonen ja Esko Ryökäs

Förord

Diakonin bygger på möten mellan människor och påverkan i partnerskapsnätverk. Den färskva Diakonibarometern 2022 beskriver kyrkans diakoniarbete under en tid präglad av strikta regler för möten. Coronapandemin stängde ner samhällets tjänster och begränsade individernas möjligheter att vara aktiva utanför sina egna hem. Förbuden mot sammankomster förändrade den dagliga diakonin eftersom gruppaktiviteter och annan samlade verksamhet avbröts och församlingens lokaler endast kunde användas begränsat. Restriktionerna ökade människornas behov av hjälp. Församlingarna letade efter nya sätt att nå och stödja människor. Många nya verksamhetsformer och sätt att delta utvecklades. De ständiga förändringarna belastade också diakoniarbetarna. Våren 2022 verkade coronapandemin ha avmattats tillräckligt för att restriktionerna successivt kunde avvecklas. Det återstår att se hur coronatidens nya arbetssätt etableras i det nya diakoniarbetet efter pandemin.

Trots förändringarna till följd av coronapandemin står Diakonibarometern 2022 också för kontinuitet. Det dagliga diakoniarbetet och diakoniarbetarnas uppfattningar om sitt arbete har undersökts regelbundet sedan 1999. Diakonibarometern 2022 är den 12:e i ordningen. Materialet för den föregående barometerundersökningen samlades in i februari 2020 strax innan coronapandemin bröt ut. Den nya barometerundersökningen har varit en ypperlig möjlighet att jämföra diakoniarbetet och dess metoder under den mer än två år långa undantagstiden med tiden strax före förändringarna. Dels kan man se att mycket har förändrats, dels att mycket förblivit oförändrat.

Diakonibarometerundersökningen genomfördes nu för tredje gången i samarbete med yrkeshögskolan Diakonia (Diak). Barometerforskarna är tre yrkesutbildade diakoniarbetare som studerar för högre yrkeshögskoleexamen vid Diak: diakonissan Sirku Hammarén från Ruokolahti församling, ledande diakoniarbetaren diakon Maija Hietaniemi från Alavus församling

och missbrukararbetaren, diakoniarbetaren Meri Kalanti från Lahtis kyrkliga samfällighet. Diakonibarometerundersökningen utgör deras lärdomsprov för en högre yrkeshögskoleexamen. Barometerundersökningen inleddes med fyra forskare, men en av dem blev på grund av en beklaglig incident tvungen att lämna arbetet i det skede då enkätformuläret höll på att färdigställas. Den del som planerats för den avhoppade forskaren ingick inte i enkäten. Sakari Kainulainen hoppade in som fjärde skribent.

Forskarna bildade tillsammans med sina handledare Sakari Kainulainen och Tiina Ikonen en sammansvetsad seminariegrupp för lärdomsprovet. Det gemensamma arbetet inleddes i september–oktober 2021 med planeringen av forskningsteman. Enkätformuläret skickades ut i slutet av januari 2022 och forskningsmaterialet var sammanställt i februari 2022. Våren 2022 studerade barometerforskarna intensivt kvantitativa forskningsmetoder och statistikprogrammet SPSS under Sakari Kainulainens ledning. På sensvåren sammanställdes resultaten av analysen till ett enhetligt manus.

Under hela arbetet fick seminariet stöd av en mångsidig och kunnig styrgrupp. I styrgruppen satt företrädare för organisationerna bakom Diakonibarometern 2022. Diakonian tutkimuksen seura företräddes av ordförande Esko Ryökäs och hans efterträdare Suvi-Maria Saarelainen. Diakoniarbetarnas Förbund företräddes av Marko Pasma och Kyrkostyrelsen för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland av Veli-Matti Salminen från enheten Kyrkans forskning och utbildning samt Titi Gävert från enheten Diakoni och samhälle. Tiina Ikonen var ordförande för styrgruppen och Titi Gävert sekreterare. Esko Ryökäs var vice ordförande. Styrgruppen deltog aktivt i formuleringen av undersökningens frågeställningar och utformningen av enkätformuläret. I de olika faserna av skivarbetet kommenterade styrgruppens medlemmar manuset och visade alltid intresse för att diskutera det. Ett varmt tack till hela styrgruppen för uppmuntran och det engagerade samarbetet! Eftersom Diakonibarometern 2022 genomfördes under rådande restriktioner till följd av coronapandemin utfördes allt gemensamt arbete på nätet.

Forskningsteman i Diakonibarometern 2022 utformades gemensamt av barometerforskarna och styrgruppen. En del av undersökningens teman tar upp långsiktiga förändringar i diakoniarbetet och en del fördjupar aktuella frågor inom diakonin. Den här diakonibarometern fokuserar i synnerhet på förändringarna i diakoniarbetet under coronatiden, den diakonala frivilligverksamheten och samarbetsnätverken inom diakonin.

Diakonibarometern 2022 beskriver diakonin under 150-årsjubileet för den finländska diakonin. Barometern visar att mycket har förändrats inom diakonin under undantagstiden. Diakoniarbetarna har mött människor på nya sätt och med nya kontaktmetoder. Samtidigt märks det klart och tydligt vad som inte förändrats: strävan efter att stärka allas delaktighet, viljan att tillsammans hjälpa den som för tillfället har det svårt samt förmågan att samarbeta med många slags partner för att bygga upp en så bra värld som möjligt. Med Diakonibarometern 2022 vill vi gratulera det levande och långlivade diakoniarbetet och alla som bär det i sina hjärtan och armar. Diakonin med sina starka rötter är väl rustad för att hantera förändringar. Därför har vi tillsammans med barometerforskarna och styrgruppen gett den här publikationen namnet *Diakonin förändras och förändrar*.

Vi är glada över att Kyrkans forskning och utbildning tagit in Diakonibarometern 2022 i sin publikationsserie. På det sättet blir barometern tillgänglig för så många läsare som möjligt. Vi hoppas att diakonibarometerundersökningen ger ny kunskap och nya perspektiv på utvecklingen av diakonin och diakoniutbildningen.

Diakonibarometern 2022 står i tacksamhetsskuld till i synnerhet två parter. Det var fint att så många av de yrkesutbildade inom branschen trots den stressiga coronatiden mångsidigt orkade sätta sig in i det delvis utmanande enkätformuläret. Ett varmt tack för det. Den här undersökningen skulle inte ha blivit av utan de engagerade barometerforskarna som är djupt intresserade av att utveckla sin bransch. Sirku, Maija och Meri – tack för ert stora och viktiga arbete.

Helsingfors och Hollola 14.6.2022

Tiina Ikonen och Esko Ryökäs

1 Diakoniabarometrin 2022 tausta ja toteutus

Sirkku Hammarén, Maija Hietaniemi & Meri Kalanti

1.1 Tutkimuksen tausta

Diakoniabarometri on kyselytutkimus, joka toteutetaan säännöllisesti, nykyään kahden vuoden välein. Siinä kartoitetaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä diakoniatyöstä ja sen arjesta. Diakoniabarometreissä nostetaan esille ajankohtaisia asioita ja haasteita. Tässä sellaisia ovat muun muassa diakoniatyö korona-aikana, vapaaehtoistoiminta ja tuleva sote-muutos. Tämä diakoniabarometri on järjestyksessään kahdestoista. Diakoniatyö palvelee jokaista ihmistä taustaan tai vakaumukseen katsomatta. Lähimmäisenrakkaus¹ on kirkon luovuttamaton tehtävä, jonka toteuttamiseen kirkko kutsuu mukaan kaikkia jäseniään. Diakonian tehtävänä on haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten auttaminen, oikeudenmukaisuuden, rauhan, yhdenvertaisuuden ja yhteisöllisyyden puolesta toimiminen, yhteiskunnallinen vaikuttaminen sekä hyvinvoinnin edistäminen verkostoissa toimien.

Diakoniatyön haasteena on vastata yhteiskunnan nopeastikin muuttuviin tilanteisiin ja niistä johtuviin haasteisiin ihmisten arjessa. Diakoniabarometrikysely 2022 on toteutettu alkuvuodesta 2022, juuri ennen Ukrainan sodan syttymistä. Ukrainan sodan vaikutukset eivät siis näy näissä vastauksissa.

1 [Suomen evankelis-luterilainen kirkko: Diakonia \(sivusto\)](#).

Diakoniabarometrin 2022 (myöhemmin DBR 2022) tuottavat yhteistyössä Diakonian tutkimuksen seura (DTS), Kirkkohallitus / Tutkimus ja koulutus, Kirkkohallitus / Diakonia ja yhteiskunta (DY), Diakoniatyöntekijöiden Liitto (DTL) sekä Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak). Diakonia-ammattikorkeakoulu on mukana kolmatta kertaa toteuttamassa tutkimusta. Kolme Diakonia-ammattikorkeakoulun ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opiskelijaa toimi barometritutkijoina Tiina Ikosen ja Sakari Kainulaisen johdolla. Lisäksi ohjausryhmään ovat kuuluneet Titi Gävert Kirkkohallituksesta, Esko Ryökäs Diakonian tutkimuksen seurasta, Marko Pasma Diakoniatyöntekijöiden Liitosta, Veli-Matti Salminen Kirkon tutkimuksesta ja koulutuksesta sekä Suvi-Maria Saarelainen Itä-Suomen yliopistosta.

Ensimmäinen diakoniabarometri toteutettiin vuonna 1999. Alkuvaiheessa vuosina 1999–2002 barometritutkimuksen aineisto kerättiin kirkon diakoniasymposiumissa, Kirkon diakoniapäivien yhteydessä, ja sen toteuttajina ovat olleet Kirkkopalvelut, Diakonia-ammattikorkeakoulu ja Kirkkohallituksen diakonia- ja yhteiskuntatyön yksikkö. Ensimmäisessä kyselyssä vastajina oli diakoniatyöntekijöiden lisäksi vapaaehtoisia sekä muita diakonian toimijoita. Toisessa vaiheessa vuosina 2005–2009 tehdyissä barometreissa kyselyn toteuttajina toimivat Diakoniatyöntekijöiden Liitto ja Diakonian tutkimuksen seura ja aineisto kerättiin Kirkon diakoniatyöntekijöiden päivillä. Diakoniabarometrin 2011 toteuttivat Diakoniatyöntekijöiden Liitto, Diakonian tutkimuksen seura, Kirkkohallitus ja Kirkon diakonia- ja yhteiskuntatyö (myöhemmin nimeltään Kirkon diakonia ja sielunhoito). Vuonna 2013 alkoi kolmas vaihe, jolloin diakoniabarometreista on painatettu julkaisu Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisusarjassa ja niissä on myös ruotsinkielinen tiivistelmä.² Vuoden 2018 diakoniabarometrissa oli ensimmäistä kertaa kirjoittajina Diakonia-ammattikorkeakoulun ylemmän korkeakoulututkinnon opiskelijoita. Päivi Isomäki, Johanna Lehmusmies, Päivi Salojärvi ja Veera Wallenius käsittelivät silloin yhteiskunnan muutoksia, viestintää, diakonia-työtä tukevia rakenteita, vaikuttamista ja digitalisaatiota sekä diakoniatyöntekijöiden kristillistä orientaatiota.³ Vuoden 2020 barometritutkimuksessa Hanna Alava, Auli Kela, Anni Nikkanen ja Pirjo Paloviita käsittelivät uskontolukutaitoa, ruoka-apua ja sen muutosta, diakoniatyön johtamista ja

2 [Gävert 2016, 11–12 \(sivusto\)](#).

3 [Isomäki et al. 2018 \(sivusto\)](#).

arkea.⁴ Kirkon diakoniatyön tilastoja on käytetty vertailuaineistona kaikissa diakoniabarometreissa.⁵

1.2 Tutkimuksen toteuttaminen

Diakoniabarometrin 2022 aineistona on alkuvuodesta 2022 toteutettu kyselytutkimus. Tulosten tulkinnassa on hyödynnetty aikaisempia diakoniabarometreja, kirkon tilastoja sekä alan kirjallisuutta ja tutkimuksia. DBR 2022 jakautuu kolmeen eri pääteemaan. Teemoina ovat koronan vaikutukset diakoniatyöhön, vapaaehtoiset diakonian toteuttajina sekä verkostotyö. Jokaisessa teemassa on ollut yksi tutkija, ja jokainen on kirjoittanut teemastaan artikkelin. Ohjausryhmä on ollut tutkijaryhmän tukena koko prosessin ajan auttaen kyselyn muotoilussa ja haastaen pohtimaan aiheiden työstämistä ja siihen liittyviä kysymyksiä. Yhteistyö on ollut ohjausryhmän ja tutkijaryhmän välillä sujuvaa, hedelmällistä, oivaltavaa sekä kannustavaa.

Syyskuussa 2021 tutkijaryhmä koottiin Diakonia-ammattikorkeakoulun ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opiskelijoista. Alkusuksyllä pohdittiin aiheita ja tutkimusteemoja sekä taustatietoa teemoihin liittyen. Tämän jälkeen rakennettiin kysymyksiä yhdessä ohjausryhmän kanssa. Alun perin tutkijoita oli neljä. Kutsumus-teemasta vastuussa ollut tutkija jäi kuitenkin henkilökohtaisista syistä pois barometritutkimuksesta siinä vaiheessa, kun kyselyn laadinta oli jo sen verran pitkällä, että muut aihealueet oli muotoiltu kysymyksiksi mutta kutsumus oli vasta teemana tiedossa. Tämän takia diakonian juhlavuoden kyselyssä kutsumukseen liittyvät asiat ovat saaneet vähemmän huomiota. Koronan vaikutukset diakoniatyössä valikoitui yhdeksi tutkimuksen teemaksi, koska koronan tuomat rajoitukset ja muut muutokset etätyösuosituksineen on pakottanut diakonian arkea mukautumaan uudella tavalla. Tutkimusta aloitettaessa ei ollut vielä paljonkaan tutkimustietoa koronan vaikutuksista diakoniatyöhön. Vapaaehtoistoiminta on ollut kirkon strategioissa⁶ keskiössä viime vuosina, ja se on olennainen osa diakoniatyötä. Kolmantena teemana valitsimme käsittelyyn tulevan

4 [Alava & Nikkanen & Paloviita 2020, 13–15 \(sivusto\)](#).

5 [Suomen evankelis-luterilainen kirkko: Kirkon tilastot \(sivusto\)](#).

6 [Meidän kirkko 2007 \(pdf\)](#); [Kohtaamisen kirkko 2014 \(pdf\)](#); [Ovet auki 2020 \(pdf\)](#); [Tulevaisuusvaliokunnan mietintö 2021 \(pdf\)](#).

sote-uudistuksen. Diakonian asiakkaat tarvitsevat tuekseen laaja-alaista ja moniammatillista verkostotyötä.

Kysely toteutettiin Webropol-kyselynä 27.1.–27.2.2022. Vastausaikaa oli kuukausi, ja linkki kyselyyn lähetettiin Kirkkohallituksen Diakonian uutiskirjeen postituslistalla sekä Diakoniatyöntekijöiden Liiton jäsenkirjeenä. Lisäksi Diakoniatyöntekijöiden Liiton ja Kirkon diakonian ja sielunhoidon Facebook-sivuilla jaettiin linkkiä kyselyyn. Tarkkaa määrää tavoitetuista diakoniatyöntekijöistä ei ole tiedossa.

Kyselyyn sai vastata suomeksi tai ruotsiksi. Kyselyssä oli yhteensä 35 kysymystä, joista taustatietoja kartoitti 15 kysymystä. Tähän Diakoniabarometri 2022 -kyselyyn vastasi 355 diakoniatyöntekijää, mikä on 27 prosenttia kaikista diakoniatyöntekijöistä. Kirkon henkilöstötilastojen mukaan diakoniatyöntekijöiden määrä vuonna 2022 on 1 327 henkilöä. Kolmella prosentilla vastaajista (11 henkilöä) ei ole diakonian virkaan pätevittävä tutkintoa. Tarkkaa vastausprosenttia ei voida kuitenkaan laskea, sillä ei ole tiedossa sitä, tavoittiko kysely kaikkia diakoniatyöntekijöitä. Lisäksi kyselyn vastaanottajissa oli myös sellaisia ammattiryhmiä, jotka ovat mukana diakoniatyössä joko esihenkilöinä tai muuten virkansa puolesta. Tietoa ei ole myöskään siitä, kuinka moni diakoniatyöntekijä oli diakonian virassa vastatessaan kyselyyn. Kuitenkin saatujen vastausten määrä on tarpeeksi suuri, jotta vastauksia voidaan yleistää perusjoukkona toimivaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyöntekijöihin. Vastajamäärä on linjassa suhteessa aikaisempiin diakoniabarometritutkimuksiin.

Diakoniatyöntekijöiden määrä on ollut loivassa laskussa valtakunnallisesti ainakin vuodesta 2012 lähtien. Vuosien 2012–2021 välillä on vähennetty yhteensä 46 diakoniatyöntekijää, mikä vastaa kolmea prosenttia työvoimasta. Yhteensä seurakuntatyössä vähennettiin vuosien 2012–2021 välillä 870 työntekijää, mikä on yhdeksän prosenttia kaikista kirkon työntekijöistä. Vain nuorisotyöntekijöitä on tullut lisää, 62 työntekijää, eli kasvua on ollut viisi prosenttia.⁷

Diakoniabarometrin kyselyaineisto kerättiin Webropol-kyselyohjelmalla, ja se siirrettiin SPSS-ohjelmaan analysointia ja ristiintaulukointia varten. Aineistoon tutustuttiin tekemällä yksinkertaisia taulukoita, joissa katseltiin prosenttijakaumia. Aineistoa analysoitiin ristiintaulukoinnilla ja

7 [Kirkon työmarkkinalaitos: Kirkon henkilöstötilastoja vuonna 2021 \(sivusto\)](#).

yksiulotteisella frekvenssijakaumalla. Kyselyssä oli myös muutama avoin kysymys, ja ne käsiteltiin sisällönanalyysin keinoin luokittelemalla ja teemoittelemalla. Tekstissä on paikoin suoria lainauksia diakoniatyöntekijöiden avovastauksista. Osa pitkistä vastauksista on saatettu leikata pienempiin pätkiin. Halusimme tuoda näkyviin ja kuuluviin myös diakoniatyöntekijöiden omaa ääntä. Lainaukset on valittu jokaiseen kohtaan teeman mukaisesti kuljettamaan tekstiä eteenpäin.

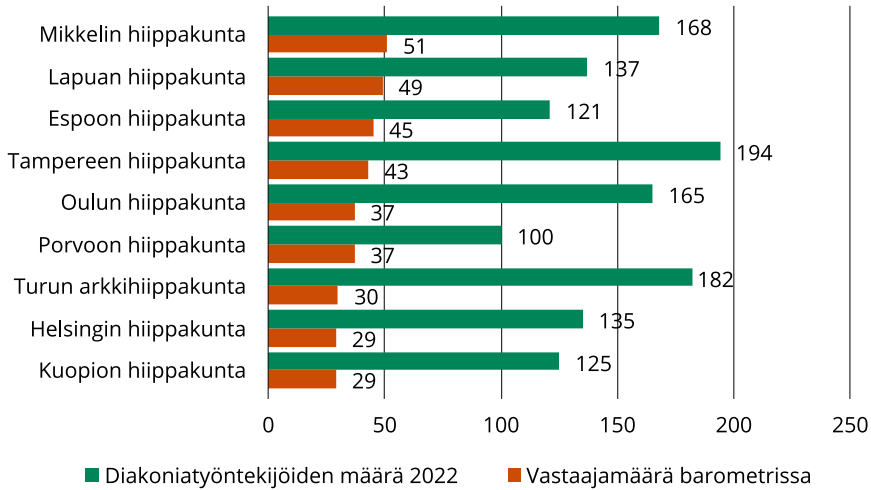
Kaikki kolme tutkijaa kirjoittivat oman tutkimusartikkelinsa perustaen sen kvantitatiivisen aineiston analysoinnin ja kvalitatiivisen sisällönanalyysin tuomiin tuloksiin. SPSS-ohjelmasta taulukoita vietiin Exceliin, jossa niitä muokattiin taulukoiksi ja kuvioiksi, jotta nähtäisiin selkeämmin esimerkiksi suhteessa edellisiin barometritutkimuksiin tapahtuneita muutoksia työmuodoissa ja -tavoissa. Tutkimuksessa on otettu huomioon puolueettomuuteen, luotettavuuteen ja valideuteen liittyvät tekijät kaikissa tutkimuksen vaiheissa teemojen hahmottamisesta raportointiin asti. Erityistä huomiota kiinnitettiin kyselyä muotoiltaessa kysymysten yksiselitteisyyteen. Vastaajien anonymiteetistä on pidetty huolta vastausten kirjaamisen ja kuvailemisten kohdalla. Koko tutkimuksen ajan on noudatettu hyvää tieteellistä käytäntöä.

1.3 Vastaajien taustatiedot

1.3.1 Vastaajat hiippakunnittain

Vuoden 2022 diakoniarometriin tuli eniten vastauksia Mikkelin hiippakunnan alueelta, yhteensä 51 vastausta. Toiseksi eniten vastauksia tuli Lapuan hiippakunnasta, 49 vastausta. Kaikkien hiippakuntien työntekijöistä barometriin vastasi hieman yli joka neljäs työntekijä, eli 355 vastaajaa. Valtakunnallisesti alhaisin vastausprosentti oli Helsingin ja Kuopion hiippakunnissa. Molemmista 29 työntekijää vastasi, mikä on kaikista vastaajista kahdeksan prosenttia molemmissa hiippakunnissa. Viisi vastaajaa ei halunnut kertoa hiippakuntaa, jonka alueella työskentelee.

Kuvio 1.1 Diakoniabarometriin vastanneet sekä kirkon diakoniatyöntekijät hiippakunnittain. Kirkon henkilöstötilastot 2022.

1.3.2 Vastaajien ikä- ja sukupuolijakauma

Prosentuaalisesti eniten vastaajia oli ikäluokassa 50–59-vuotiaat, 42 prosenttia. Seuraavaksi eniten oli 40–49-vuotiaita, 23 prosenttia kaikista vastaajista. Vastaajista 93 prosenttia oli naisia, miehiä oli kuusi prosenttia ja yksi prosentti ei halunnut kertoa sukupuoltaan.

Taulukko 1.1 Vastaajien ikäjakauma (%).

	%
alle 30	5
30–39	9
40–49	23
50–59	42
yli 60	21

1.3.3 Vastaajien koulutustausta ja työkokemus

Diakoniabarometriin vuonna 2022 vastanneet diakoniatyöntekijät olivat koulutustaustaltaan pääosin sosionomi (AMK) -diakoneja, 137 vastaajaa, eli 39 prosenttia kaikista vastaajista. Toiseksi eniten oli aikaisemman

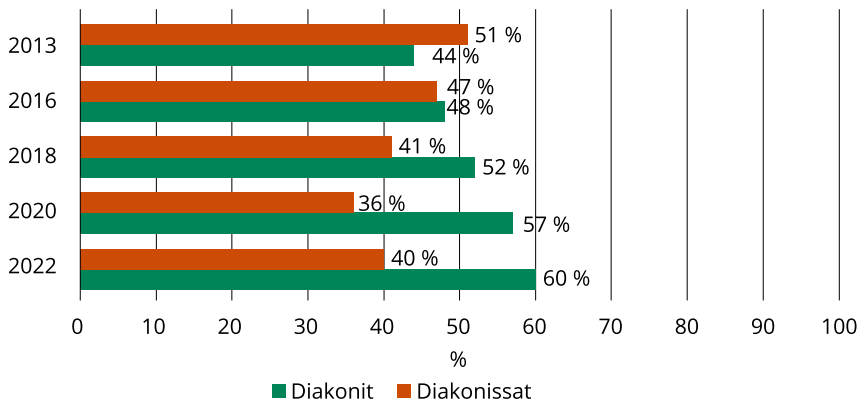
kelpoisuusehdon mukaisen tutkinnon omaavia diakonissoja, kaikkiaan 82 vastaajaa, eli 23 prosenttia vastaajista. Vastauksia tähän kysymykseen tuli yhteensä 383 kappaletta, eli osalla on useampi diakoniaan pätevöittävä tutkinto. Siksi taulukko 1.2 antaa suuntaa vastanneiden koulutuksesta.

Taulukko 1.2 Barometriin vastanneiden diakoniatyöhön pätevöittävä koulutus.

	Vastaajia	%
Sosionomi (AMK) -diakoni	137	39
Diakonissa (aikaisemman kelpoisuusehdon mukainen tutkinto)	82	23
Diakoni (aikaisemman kelpoisuusehdon mukainen tutkinto)	53	15
Sairaanhoitaja (AMK) -diakonissa	51	14
Sosionomi (YAMK) -diakoni	22	6
Sairaanhoitaja (YAMK) -diakonissa	10	3
Joku muu	17	5
Ei diakonian virkaan pätevöittävää tutkintoa	11	3

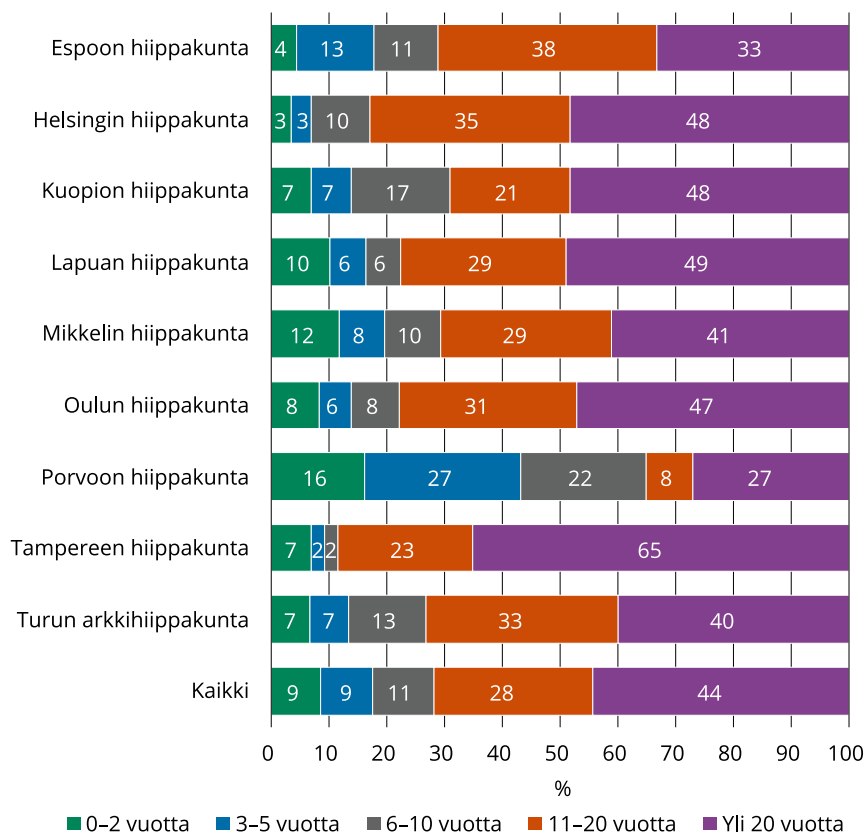
Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa diakonian virkaan vaaditaan diakonin tai diakonissan koulutus. Vastaajista 11 kertoi, että heillä ei ole diakonian virkaan pätevöittävää tutkintoa. Vastaajilta kysyttiin myös, mitä muita koulutuksia heillä on edellä mainittujen pätevöittävien koulutusten lisäksi. Eniten mainintoja saivat psykiatrisen sairaanhoitajan tutkinto, teologian maisteri, yhteisöpedagogi, geronomi, lähihoitaja, lastenhoitaja, sairaanhoitaja, seurakuntakuraattori, terveydenhoitaja sekä tuotekehitystyön erikoisammattikoulutus.

Kuvio 1.2 Diakonien ja diakonissojen osuus vastaajista vuosien 2013, 2016, 2018, 2020 ja 2022 barometreissa (%).

Diakonien määrä barometritutkimuksissa jatkaa kasvuaan. Vuoden 2016 diakoniabarometrissa diakoneja oli saman verran kuin diakonissoja, mutta vuonna 2022 ero on jo 20 prosenttiyksikköä diakonien hyväksi. Tässä kyselyksessä vastaajat saivat valita useamman vastausvaihtoehdon, joten tulos on hieman epätarkka. Vertailu on kuitenkin tehty samoin periaattein kuin edellisellä kerralla. Vastaajista 28:lla ei ollut diakonin tai diakonissan tutkintoa. Kyselyyn vastanneista diakonissoista suurin osa on käynyt vanhan kelpoisuusehdon mukaisen koulutuksen, ja heitä työskentelee eniten Lapuan hiippakunnan alueella, 14 henkilöä vastanneista. Mikkelin ja Tampereen hiippakunnista heitä vastasi kyselyyn 12 henkilöä kummastakin.

Kuvio 1.3 Diakoniabarometrikyselyyn vastanneiden diakoniatyöntekijöiden työkokemus hiippakunnittain (%).

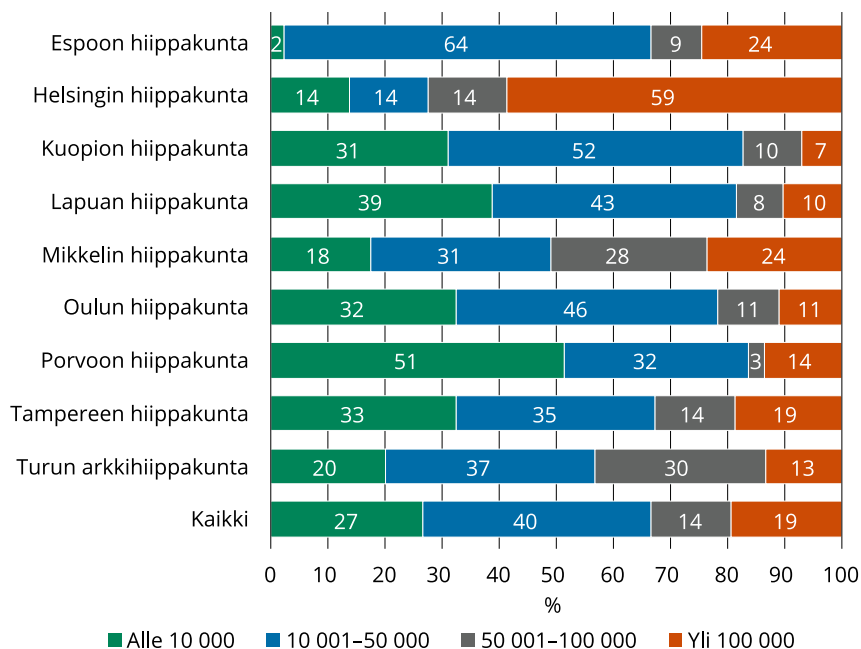
Diakoniabarometriin 2022 vastanneista kauimmin (yli 20 vuotta) diakoniatyössä toimineita oli eniten Tampereen hiippakunnassa, 65 prosenttia, eli lähes kaksi kolmesta Tampereen hiippakunnan vastaajasta. Pitkään (yli 11 vuotta) diakoniatyössä on työskennellyt kaikista vastaajista noin kaksi kolmasosaa (72 %). Tampereen hiippakunnassa lähes yhdeksän kymmenestä ja Helsingin hiippakunnasta yli kahdeksan kymmenestä on työskennellyt yli 11 vuoden ajan diakoniatyössä. Kaikissa muissa hiippakunnissa kuin Porvoossa on vähintään kaksi kolmesta työskennellyt yli 11 vuotta diakoniatyössä. Porvoon hiippakunnassa on ollut eniten uusia diakoniatyöntekijöitä. Porvoon hiippakunnan vastaajista 43 prosenttia on ollut diakoniatyössä 0–5 vuotta. Se on selvästi koko maan keskiarvoa (18 %) enemmän.

1.3.4 Työskentelypaikkakunnan koko ja rekrytointitilanne

Diakoniabarometrin vastaajista suurin osa (40 %) työskentelee paikkakunnalla, jonka asukasmäärä on 10 001–50 000 asukasta.

Porvoon hiippakunnan alueella työskentelevistä 51 prosenttia vastasi olevansa työssä alle 10 000 asukkaan paikkakunnalla. Espoon hiippakunnassa puolestaan alle 10 000 asukkaan paikkakunnalla työskenteleviä oli vain kaksi prosenttia vastanneista. Vuonna 2022 Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa on 367 seurakuntaa, joista ruotsinkielisiä on 47.⁸ Vuonna 2020 seurakuntia on ollut 378, eli kahdessa vuodessa määrä on liitosten kautta vähentynyt 11 seurakunnalla. Suomessa on 309 kuntaa vuonna 2022, ja niistä 107 käyttää itsestään nimitystä kaupunki. Vuoden 2022 alkupuolella ei ole tapahtunut kuntaliitoksia.⁹

Kuvio 1.4 Vastaajien työskentelypaikkakunnan asukasluku hiippakunnittain (%).

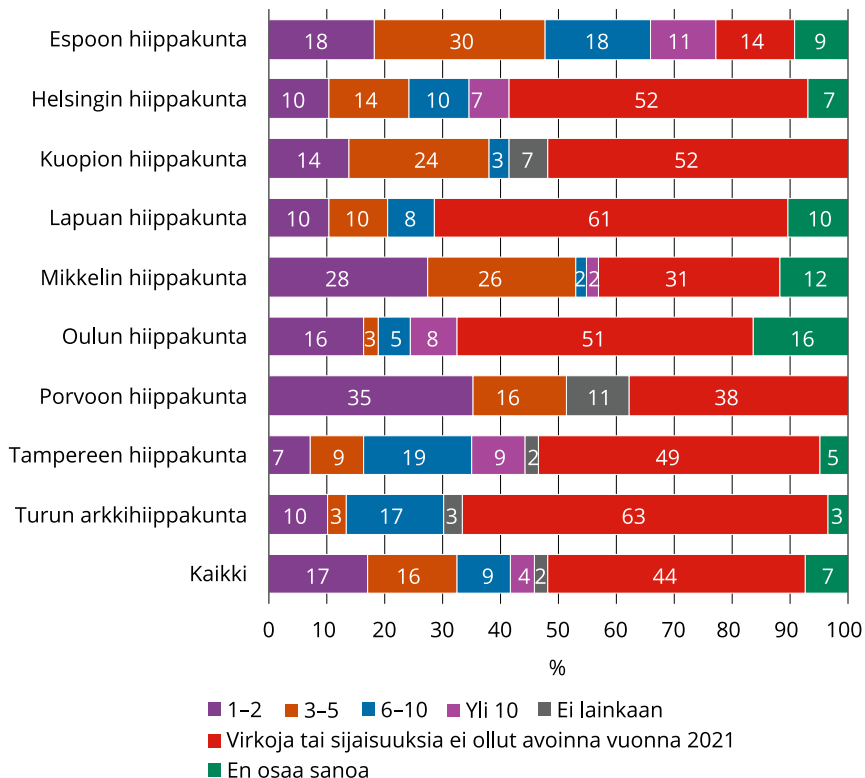

8 [Suomen evankelis-luterilainen kirkko: Kirkon tilastot. Muut tilastot. Seurakunnat 2022](#) (sivusto).

9 [Kuntaliitto: Kaupunkien ja kuntien lukumäärät ja väestötiedot](#) (sivusto).

Vastaajista 49 kertoi, että heidän seurakunnassaan on diakonian virka jäädytetty. Sijaisjärjestelyillä pätevällä henkilöllä täytettyjä diakonianvirkoja oli 39 vastaajan seurakunnassa, epäpätevällä henkilöllä täytettyjä sijaisuuksia oli 23 vastaajan seurakunnassa.

Kuvio 1.5 Vastaajien työyhteisöissä avoimina olleisiin virkoihin hakeneiden määrä hiippakunnittain (%).

Hakijamäärät diakonian virkoihin vuonna 2021 ovat olleet hyvin maltillisia. Porvoon, Lapuan, Mikkelin hiippakunnissa sekä Turun arkkihiippakunnassa ei ole ollut yhteenkään avoinna olleeseen virkaan yli kymmentä hakijaa kyselyyn vastanneiden tietojen mukaan. Ilman hakijoita on jäänyt virkoja Tampereen ja Porvoon hiippakunnissa sekä Turun arkkihiippakunnassa. Erityisen pieniä olivat hakijamäärät Porvoon hiippakunnan alueella, joskin kaksikielisyys selittää asiaa jonkin verran. Suurimpaan osaan avoimista viroista on ollut valtakunnallisella tasolla 1–5 hakijaa. Tämä herättää huolta siitä, onko tulevaisuudessa tarpeeksi ammattitaitoisia hakijoita virkoihin.

Aikaisemmin hakijamäärien taulukoissa on ollut suuremmat luvut kuin nyt. Vuoden 2020 barometrissa¹⁰ 11 prosenttia vastaajista kertoi virkaa kohti olevan 1–2 hakijaa, mutta nyt vastaava luku on jo 17 prosenttia. 3–10 hakijaa virkaa kohti oli vuoden 2020 barometrin mukaan 27 prosenttia, kun nyt vastaava luku on 25 prosenttia. Yli 10 hakijaa on ollut valtakunnallisesti diakoniavirkaa kohti yhdeksän prosenttia vuonna 2020, kun nyt vastaava luku on vain neljä prosenttia. Selittääkö laskevia hakijamääriä diakoniatyöntekijöiden tuplapätevyys ammatillisesti; lähtökohtaisesti kaikilla on myös joko sosionomin tai sairaanhoitajan pätevyys. Kilpailu työvoimasta tulee olemaan kirkon ja sote-alueiden välillä varmasti kovaa, sillä ammattitaitoisten tekijöiden kysyntä on suurempaa kuin tarjonta. Lisäksi hiljattain on käynyt ilmi, että sairaanhoitajaksi opiskelemaan hakeutuvien määrä on puolittunut kymmenessä vuodessa. Kirkon valtteja työnantajana on työn vapaamuotoisuus, tietty itsenäisyys sekä kutsumus.

10 Alava & Nikkanen & Alaviita 2020, 23–24 (sivusto).

2 Koronan vaikutukset diakoniatyöhön

Meri Kalanti

2.1 Diakoniatyön arki ja tehtävä

Tässä luvussa käsitellään diakoniatyön arkea etenkin koronapandemian ensimmäisen vuoden ajalta. Lisäksi vertaillaan diakoniatyön arjen painopisteiden muutoksia edellisiin barometreihin.

Diakoniatyössä kohdataan ihmisiä erilaisissa ja monimuotoisissa haastavissa elämäntilanteissa.¹ Diakonian tehtävänä ja haasteena on reagoida nopeastikin muuttuvan yhteiskunnan muutoksiin ja tarpeisiin, tuoreimpiina mainitakseni koronapandemia ja Ukrainan sota. Diakonia on ihmisen kokonaisvaltaista auttamista, ja kirkkolaki velvoittaa jokaista seurakuntaa sitä tekemään. Seurakunnan tehtävänä on huolehtia diakoniasta.²

Vuonna 2020 alkoi koronapandemia myös Suomessa, ja sen aikana monella on ollut hätä. Kirkon diakoniatyö on osaltaan yrittänyt lieventää ihmisten hätää pandemian aikana.

Diakoniabarometrikyselyssä kysyttiin diakoniatyöntekijöiltä muun muassa koronarajoitusten vaikutuksesta työhön, asiakkaiden elämään, eri asiakasryhmien tapaamisesta sekä työmuodoista ja niiden yleisyydestä. Keskeiset käsitteet ovat korona, covid-19, diakoniatyö, etättyö ja etättyösuositus.

1 [Suomen evankelis-luterilainen kirkko: Diakonit ja diakonissat ihmisten kesellä \(sivusto\).](#)

2 [Kirkkolaki 1054/1993, 4, 1. § \(sivusto\).](#)

Tutkimuskysymyksinä ovat olleet, miltä diakoniatyön arki on näyttänyt koronan keskellä ja onko korona tuonut jotain uutta diakoniatyöhön.

2.2 Diakoniatyö koronapandemian keskellä

Diakoniatyö oli uusien haasteiden edessä koronapandemian rantautuessa Suomeen maaliskuussa 2020. Uuden viruksen tuoma epätietoisuus ja rajoitukset eivät voineet olla näkymättä diakonian arjessa. Koronarajoitusten vaikutusta diakoniatyöhön kuvataan taulukossa 2.1.

Taulukko 2.1 Diakoniatyöntekijöiden arvio koronarajoitusten vaikutuksista työssä % vastaajista, N=350–352.

	Rajoit- tanut erittäin paljon	Rajoitta- nut mel- ko paljon	Ei erityistä vaiku- tusta	Helpot- tanut melko paljon	Helpot- tanut erittäin paljon
Diakoniatapahtumat	67	28	3	0	1
Vapaaehtoistyö seurakunnassa	51	42	7	0	0
Asiakkaitten elämä yleensä	31	62	7	0	0
Yhteistyö muiden tahojen kanssa	13	56	26	4	1
Kahdenkeskiset tapaamiset	17	51	29	3	0
Yhteistyö seurakunnan sisällä	5	48	41	6	1
Yhteydenpito asiakkaiden kanssa	3	37	55	5	1

Yleisesti ottaen diakoniatyöntekijät ovat vastanneet koronarajoitusten rajoittaneen työtä melko paljon. Eniten on vähentynyt diakoniatapahtumien pito: 95 prosenttia kertoo koronarajoitusten rajoittaneen diakoniatapahtumia

erittäin paljon tai melko paljon. Vapaaehtoistyötä koronarajoitukset ovat haitanneet myös todella paljon. Vapaaehtoistyötä käsitellään tarkemmin luvussa 3. Kuvaavaa on kuitenkin se, että yksikään työntekijöistä ei ole vastannut, että rajoitukset olisivat helpottaneet vapaaehtoistyötä. Kahdenkeskisiin asiakastapaamisiin ovat koronarajoitukset myös vaikuttaneet suurimmalla osalla vastaajista (68 prosenttia) rajoittavasti, joskin lähes 30 prosenttia vastaajista kertoo, että rajoituksilla ei ole ollut erityistä vaikutusta asiakastapaamisiin.

Koronapandemia on vaikuttanut yhteistyöhön seurakunnan sisällä. Hie-
man yli puolet vastaajista kertoo, että seurakunnan sisäistä yhteistyötä se on rajoittanut paljon tai melko paljon. Reilu 40 prosenttia kuitenkin vastaa, että koronarajoituksilla ei ole ollut erityistä vaikutusta seurakunnan sisäiseen yhteistyöhön. Koronarajoitukset ovat rajoittaneet paljon myös asiakkaitten elämää yleensä. Vähiten vaikutusta koronarajoituksilla on ollut yhteydenpitoon asiakkaiden kanssa: 54 prosenttia vastaajista kertoo, ettei koronarajoituksilla ole ollut siihen erityistä vaikutusta. Yhteyttä on ilmeisesti pidetty jo ennen koronaa sähköisillä välineillä sen verran paljon, että yhteys on säilynyt luonnollisesti myös koronarajoitusten aikana.

Pandemia vaikutti koko työhön: ei saanut kokoontua yhteen, käydä kotikäynneillä, laulaa, puhua kovaan ääneen... Lisäksi kirkkojen sulkua ei sopinut ollenkaan ajatukseni seurakunnasta ja seurakuntatyöstä. Kirkon ovet pitäisi olla auki, kun ihmisillä on hätä omasta ja muiden puolesta. Kirkkorakennukset ovat yleensä suuria ja sitenkin jo terveysturvallisia. Olen vanha diakonissa ja ajattelen, että tässä työssä välillä joutuu sel-laisiin työtehtäviin mitkä voivat vaikuttaa omaan terveyteen.

Diakoniatyöntekijä, Turun arkkhiippakunta

Pelko sairastumisesta on ollut läsnä jatkuvasti asiakastyössä, koska olen myös itse riskiryhmäläinen.

Diakoniatyöntekijä, Mikkelin hiippakunta

Diakoniabarometrin avovastausten perusteella tiukka rajoitusten noudat-taminen on herättänyt monenlaisia ajatuksia diakoniatyöntekijöiden keskuudessa. Sen lisäksi, että työn uudelleen järjestäminen koronaturvalliseksi on vienyt paljon työaika, myös huoli omasta ja muiden terveydestä on ollut vahvasti läsnä. Muuttuvat rajoitukset ja tilanteet ovat monien mukaan

lisänneet työn kuormittavuutta. Osa vastaajista kuvaa työn muuttuneen selviytymiseksi niin omassa työssä ja arjessa kuin yhteistyötahojen ja asiakkaidenkin elämässä. Läsnä on ollut vahvasti myös pelko siitä, että onhan itse terve, ettei tartuta mahdollisessa asiakaskontaktissa toista ihmistä. Lisäksi asiakkaisissa on ollut heitä, jotka eivät ole totuudenmukaisesti kertoneet omasta terveydentilastaan, ja vastaanotolla onkin ollut joko koronaa tai muuta hengitystieinfektiota sairastava ihminen, jolloin mahdolliset karanteenit ja pelko omasta sairastumisesta ovat olleet värittävässä työn arkea. Lisäksi jatkuvat muutokset ovat olleet osatekijänä työn kuormituksen kasvuun usean vastaajan mukaan. On ollut raskasta kannatella ja luoda toivoa toisille ihmisille silloin, kun omat voimat ovat olleet vähissä. Asiakkaiden yksinäisyyttä ja ahdistusta on vaikeampi jaksaa, jos itse painii samankaltaisten haasteiden kanssa. Korona-ajan diakoniaa on värittänyt jatkuva kiire ja epävarmuus tulevasta; jatkuvasti muuttuvat rajoitukset muuttivat myös työn tekoa ja sen suunnitelmia jatkuvasti.

Koronapandemia on kohdellut lähtökohtaisesti kaikkia samoin, koska jokainen on joutunut muuttamaan tapojaan ja noudattamaan muuttuvia rajoituksia. Avointen vastausten perusteella korona on näyttäytynyt kuitenkin myös eriarvoisuutena. Osa diakoniatyöntekijöistä on kokenut epäreiluutta muun muassa keväällä 2020, kun kirkon muiden työntekijöiden pitäessä rästissä olevia pitämättömiä lomina on osa diakoniatyöntekijöistä joutunut siirtämään omia lomiaan työn määrän kasvaessa. Lisäksi joillakin toisilla kirkon työaloilla ei ole edellytetty työntekijöiltä niin paljon uuden tekniikan, tapojen ja välineiden käytön omaksumista kuin diakoniatyöntekijöiltä, mikä on tuntunut epätasa-arvoiselta. Osa vastaajista olisi toivonut esihenkilöiltä enemmän tukea työhön koronan aikana: on vastaajia, joilta kukaan ei ole kysynyt, kuinka jaksat työssäsi. Toiveena osalla on myös saada jonkinlainen korona-ajan purkuun liittyvä kokous, jossa saisi työyhteisönä avoimesti purkaa tilannetta. Toisaalta korona on nähty myös mahdollisuutena muuttaa vanhoja toimintatapoja ja samalla luoda jotain uutta.

Koronapandemia osoitti taas kerran diakonian ketteryuden, joustavuuden ja sen, että diakonia taipuu moneen!

Diakoniatyöntekijä, Mikkelin hiippakunta

Alueellisesti ja seurakuntien välillä on isojakin eroja. Siinä, missä suurin osa vastaajissa on kokenut työn määrän lisääntyvän, on kuitenkin joitakin, jotka kuvaavat työn pysähtyneen lähes kokonaan. Ihmisten kohtaaminen on isoin osa työtä, ja se on ollut kiellettyä. Kaikkia asiakkaita ei ole saatu tavoitettua edes puhelimitse.

Yhteistyön säilyminen muiden toimijoiden kanssa on koettu hyvänä, ja se on paikoin jopa tiivistynyt. Kolmas sektori on kuitenkin monin paikoin jopa vetäytynyt toiminnasta kokonaan, mikä on näkynyt etenkin mielen-terveyskuntoutujien jaksamisessa ja paineen lisääntymisenä diakoniatyössä. Monenlaiset tukiryhmät ovat jääneet tauolle, eikä tapaamisia ole ollut välttämättä edes terveydenhuollossa, jolloin monen asiakkaan ahdistus on lisääntynyt.

*Etätyö on tuonut rauhaa työn hektisyyteen. Lähentänyt esimiestä ja tii-
miä toisiinsa.*

Diakoniatyöntekijä, Turun arkkihiippakunta

*Yllättävät poissaolot tuovat epävarmuutta. Raskainta on ollut rajoitusten
muutoksien aiheuttama jatkuva sopeutumisen ja toimintojen sopeutta-
misen tarve.*

Diakoniatyöntekijä, Helsingin hiippakunta

Etätyösuositus annettiin 16.3.2020 Suomen hallituksen toimesta korona-
viruksen takia. Etätyön on koettu tuovan mahdollisuuksia, mutta myös
uusia haasteita. Työ ja perhe-elämä ovat sekoittuneet paljon, joskin etätyö
on tuonut mukanaan myös rauhallisuutta työhön. Pandemian keskellä on
ollut toisaalta helpottavaa työskennellä etänä, mutta useampi vastaaja pu-
huu myös pitkään jatkuneen etätyön aiheuttamasta lamaannuksesta, työn
rajattomuudesta ja väsymyksestä.

2.2.1 Sähköiset työkalut

Sähköisten työkalujen ja menetelmien yleisyyttä seurakuntien diakonia-työssä tarkasteltiin sekä tässä vuoden 2022 että vuoden 2018 diakonia-barometrissa. Tässä aluvuossa vertaillaan näiden kahden aineiston välistä muutosta. Taulukossa 2.2 on kuvattu diakoniatyöntekijöiden arvio sähköisten työkalujen tai menetelmien yleisyydestä omassa työssä.

Kaikki tapaamiset tapahtuvat verkon tai puhelimen välityksellä

Diakoniatyöntekijä, Mikkelin Hiippakunta

Man har ju inte fått se människor.

Diakoniatyöntekijä, Porvoon hiippakunta

Taulukko 2.2 Diakoniatyöntekijöiden arvio sähköisten työkalujen tai menetelmien käytöstä, % vastaajista, N=347–353.

	Sään- nöllisesti	Jonkin verran	Harvoin	Käyt- töönotto on har- kinnassa	Ei lain- kaan
Puhelimessa tapahtuva sielunhoidollinen keskustelu	69	27	3	0	0
Teams	76	19	3	0	2
Puhelimessa tapahtuva palveluneuvonta ja -ohjaus	62	30	7	0	1
Asiakasrekisterijärjestelmä	83	4	2	1	11
Erilaiset some-tilit (esim. Facebook, Instagram jne.)	48	34	11	0	7
Jokin muu, mikä	67	14	0	0	19
Puhelimessa tapahtuva taloudellinen avustaminen	48	32	13	1	6
Koulutus verkossa	30	42	11	2	15

(Taulukko 2.2 jatkuu)

	Sään- nöllis- esti	Jonkin verran	Harvoin	Käyt- töönotto on har- kinnassa	Ei lain- kaan
Sähköinen avus- tushakemus (esim. KDR)	24	37	23	3	13
Sielunhoidollinen keskustelu yksi- tyisviesteinä (esim. Chat, Messenger, WhatsApp)	17	38	26	0	18
Palveluneuvonta ja -ohjaus netissä	9	39	22	1	29
Youtube	11	30	32	1	26
Videokeskuste- lu (esim. Skype, Zoom)	11	29	32	3	26
Livelähetykset	9	29	29	3	30
Vapaaehtoistoiminnan koordi- nointiin tarkoitettu ohjelma / verkko- alusta	15	22	13	6	45
Sähköinen palaut- teenanto	5	25	24	6	41
Diakoniatyön säh- köinen ajanvaraus	18	7	3	8	64
Ryhmän ohjaami- nen verkossa	5	18	21	5	51

Taulukko 2.3 Diakoniatyöntekijöiden arvio sähköisten työkalujen tai menetelmien käytöstä vuoden 2018 diakoniabarometrissa, % vastaajista, N=384–389.

	Säännöllisesti	Jonkin verran	Harvoin	Käyttöönotto on harkinnassa	Ei lainkaan
Asiakasrekisterijärjestelmä	78	5	1	2	14
Sähköinen avustushakemus (esim. KDR)	21	37	25	2	16
Palveluneuvonta ja -ohjaus netissä	7	26	28	2	38
Diakoniatyön sähköinen ajanvaraus	27	4	5	5	60
Sähköinen palautteenanto	4	24	28	1	42
Sielunhoidollinen keskustelu yksityisviesteinä (esim. Chat, Messenger, WhatsApp)	4	20	32	2	42
Videokeskustelu (esim. Skype)	1	9	27	4	59
Jokin muu	3	2	1	0	9

Lähde: Diakoniabarometri 2018 aineisto.

Etätyö on nostanut tärkeiksi työvälineiksi erilaisia sähköisiä työvälineitä. Puhelimessa tapahtuva sielunhoidollinen keskustelu sekä palveluneuvonta ja -ohjaus ovat hyvin yleisesti käytössä olevia työmenetelmiä. Vastaajista 95 prosenttia käyttää kohtalaisen säännöllisesti Teamsia. Vuoden 2018 barometrissä sitä ei vielä edes kysytty. Yleisesti hyvin kattavasti on käytössä sähköinen asiakasrekisterijärjestelmä, mutta mielenkiintoista on, että vuonna 2022 yhä 11 prosenttia vastaajista kertoo, että sellaista ei ole ollenkaan käytössä. Sähköinen asiakasrekisterijärjestelmä on asiakastyössä helpottava tekijä, sillä sen avulla toinen työntekijä eri työpisteessä näkee helposti esimerkiksi asiakkaalle jo annetut avustukset ja muut tehdyt toimenpiteet,

kuten yhteistyön sosiaalitoimen kanssa. Vuoden 2018 kyselyssä 83 prosenttia vastaajista kertoi käyttävänsä säännöllisesti tai jonkin verran sähköistä asiakasrekisterijärjestelmää, nyt vastaava luku oli 87 prosenttia. Voidaan todeta, että neljän vuoden aikana sähköisen asiakasrekisterijärjestelmän käyttö on vähän yleistynyt.

Ristiintaulukoin työskentelypaikkakunnan kokoa suhteessa sähköiseen asiakasrekisterijärjestelmään. Suurin osa heistä, joilla ei ole sähköistä asiakasrekisterijärjestelmää käytössä, työskentelee alle 30 000 asukkaan paikkakunnalla. Kyseessä voi olla vahvasti talouteen liittyvä kysymys, sillä Teamsin käyttö ei maksa erikseen seurakunnalle, mutta jokaisen seurakunnan täytyy itse kustantaa sähköinen asiakasrekisterijärjestelmänsä. Lisäksi on lukuisia seurakuntia, joissa yhteiset tiedostot on siirretty Teamsiin. Se selittää koronan lisäksi Teamsin yleisyyttä. Hiippakunnista Oulun hiippakunta ja Borgå stift ovat niitä, joissa on eniten seurakuntia ilman sähköistä asiakasrekisterijärjestelmää.

Teams-kokoukset lisääntyneet, ei kotikäyntejä - kontaktoitu puhelimitse, tarjottu kauppa-apua, työttömyys ja talousvaikeudet lisääntyneet. Vanhukset eristäytyneet.

Diakoniatyöntekijä, Mikkelin hiippakunta

Mycket mera kontakter via telefon och andra sociala medier.

Diakoniatyöntekijä, Porvoon hiippakunta

Koronapandemian myötä yleisesti ottaen sähköisten työvälineiden käyttö on kasvanut. Esimerkiksi vuoden 2018 barometrikyselyssä 59 prosenttia vastaajista kertoi, että videokeskustelua ei ole lainkaan käytössä, mutta vuonna 2022 luku on enää 26 prosenttia vastaajista. Koronapandemian myötä muutkin sähköiset työkalut ovat yleistyneet. Vuoden 2018 barometrin vastaajista sielunhoidollisia keskusteluja yksityisviestein ei käyttänyt lainkaan 42 prosenttia, kun vastaava luku vuonna 2022 oli enää 18 prosenttia. Sähköinen palautteen anto on pysynyt prosentuaalisesti lähes samana neljän vuoden aikana: vuonna 2018 vastanneista 42 prosentilla sitä ei ollut käytössä lainkaan ja vuonna 2022 vastasi 41 prosenttia samoin. Vastaajista 96 prosenttia kertoi käyvänsä säännöllisesti puhelimitse sielunhoidollisia keskusteluja. Ajattelen, että sekin on pitkälti korona-ajan tuoma ilmiö, kun lähikontaktitapaamiset ovat olleet harvemmassa. Monet vastaajista ovatkin

kuvanneet asioiden hoitamisen ja yhteydenpidon siirtyneen pitkälti puhelimen ja Teamsin välityksellä tapahtuvaksi. Etäyhteydet ovat olleet myös mahdollistamassa osallistumisen valtakunnalliseen kehittämistyöhön ja tapaamisiin.

2.2.2 Uusia työtapoja

Koronapandemian tuomat rajoitukset ovat olleet ikään kuin pakottamassa diakoniatyötä mukautumaan jälleen uudenslaisiin työtapoihin ja -menetelmiin, kun esimerkiksi kasvokkain tapaamiset ovat olleet toisinaan täysin kiellettyjä.

Koronapandemian aikana uusia työtapoja kertoo ottaneensa käyttöön 99 prosenttia vastaajista, eli lähes jokainen. Reilu neljännes (29 %) on ottanut uusia työtapoja käyttöön hyvin paljon ja 70 prosenttia jonkin verran. Monet vastaajista kertovat tehneensä etätöitä, ja puhelin on noussut ehkäpä tärkeimmäksi yhteydenpitovälineeksi asiakkaiden kanssa. Etätö on koettu sekä hyväksi että työn kuormittavuutta lisääväksi. Yksi työn kuormitusta lisäävistä tekijöistä on vastaajien mukaan ollut se, että nyt raskaat työasiat ovat tulleet etätöön myötä kotiin. Työn rajaaminen on tullut vaikeammaksi, ja samalla työn määrä on lisääntynyt. Joku vastaajista kuvasi asiakasmäärän tuplaantuneen koronan aikana. Kuitenkaan diakonian resurssit eivät ole ainakaan kasvaneet, eikä niitä olla kasvattamassa.

Työ painottunut kahdenkeskisiin kohtaamisiin puhelimitse. Näiden kohtaamisten määrä kasvanut paljon. Työn tekeminen siirtynyt kotiin ja sen rajaaminen vaikeutunut. Työtä tehdään yksin, tiimi on olemassa ja tukena, mutta etätöön myötä monella tavalla kauempana. Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa on kokousten myötä ohentunut mutta kuitenkin säilynyt. Yksinäisyys on entisestään korostunut asiakkaiden elämässä. Myös arjen hallintaan on vaikutuksensa koska monet toiminnat ovat olleet poissa.

Diakoniatyöntekijä, Tampereen hiippakunta

Etätö lisääntynyt. Etätö lisännyt kokousten määrää. Yhteydenpito tavallaan lisääntynyt, mutta ei välttämättä syventynyt.

Diakoniatyöntekijä, Turun arkkihiippakunta

Yksi työhyvinvointiin ja työssä jaksamiseen liittyvä tekijä on toimiva työyhteisö ja hyvät työtoverit. Koronan aikana heitäkin on saanut nähdä vain vähän tai hyvin harvoin livenä, kun työyhteisöä ja työtovereita on saanut tavata lähinnä vain etänä sähköisten välineiden kautta. Diakoniatyössä on kuitenkin hyvin notkeasti mukauduttu korona-ajan tuomiin haasteisiin ja muutoksiin etenkin, kun katsoo uusien työmuotojen käyttöönottoa. Diakoniabarometrikyselyssä kysyttiin muutosten kohtaamisen valmiuksia, ja ne koettiin hyväksi. Siitä huolimatta moni on kokenut korona-ajan työskentelyn todella raskaana ja kuormittavana. Jatkuva muutosten kohtaaminen on raskasta kenelle vain, eikä sitä ole ainakaan helpottanut huoli omasta tai muiden terveydestä. Diakoniatyöntekijöiltä on vaadittu koronan aikana paljon resilienssiä.

Työtä on ollut ajoittain aivan liikaa. Valtava työmäärä ja siitä seuraava uupumusta! Varsinkin koronan alussa muiden työalojen työmäärä romahti, mutta diakoniatyön kasvoi. Oli raskasta tehdä hirveästi töitä samalla kun tiesi muiden "hengailevan".

Diakoniatyöntekijä, Tampereen hiippakunta

Olen tehnyt aikaisempaa enemmän etätöitä, tavannut asiakkaita aikaisempaa vähemmän ja sen sijaan ollut enemmän yhteydessä puhelimitse ja sähköpostilla. Myös työkavereita olen tavannut aikaisempaa vähemmän, varsinkin muilta työaloilta.

Diakoniatyöntekijä, Espoon hiippakunta

Etänä pidetyt kokoukset ovat olleet monille uusi asia. Osa vastaajista pitää niitä hyvinä ja osan mielestä yhteys jää aika ohueksi niin etätapaamisissa kuin -kokouksissa. Diakoniatyössä on kuitenkin rohkeasti keksitty tapoja tavoittaa asiakkaita ja jopa kohdata heitä muun muassa pihakahvien merkeissä. Myös erilaisia virikkeitä on keksitty ja lähetetty sähköpostin tai perinteisen kirjeen muodossa.

Oma työ on jämähtänyt suurimmaksi osaksi toimistotyöksi. Asiakkaat ovat pysyneet kotona ja yhteydet ovat puhelinkontakteja.

Diakoniatyöntekijä, Lapuan hiippakunta

Koronapandemia on vaikuttanut omaan työhöni niin että olen siirtynyt osittain etätöihin. Seurakunta otti digiloikan ja saimme vihdoin läppärit, kuulokkeet ja toimivan nettiyhteyden myös koteihin. Korona-aikana minulla oli aikaa pohtia diakoniatyön tulevaisuuden haasteita ja aloittaa uusi työala siihen liittyen. Diakoniatyötä on kehitetty paljon Korona-aikana.

Diakoniatyöntekijä, Turun arkkhiippakunta

Uusia työmenetelmiä oli pakko ottaa käyttöön etätyösuositusten ja koronarajoitusten vähennettyä fyysistä kontaktia ihmisiin. Työn ydin on kuitenkin pysynyt samana, vaikka tavat ovat olosuhteiden pakosta muuttuneet. Toisille korona on tuonut myös uusia mahdollisuuksia työn kehittämiseen.

2.2.3 Diakonia terveydenhuollon apuna

Joulukuussa 2021 kansallisesta koronastrategiasta vastaava sosiaali- ja terveysministeriö esitti pyynnön ja toiveen siitä, että terveydenhuollon ammattikoulutetut diakoniatyöntekijät sekä seurakuntien tilat voisivat olla käytettävissä terveydenhuollon apuna nopeasti leviävän Omikron-variantin takia. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vastasi myöntävästi tähän pyyntöön. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyössä työskentelee arviolta noin 600 terveydenhuollon ammattilaista.³ Siitä huolimatta vain viisi prosenttia diakoniabarometrin vastaajista oli ollut terveydenhuollon apuna muun muassa koronajäljityksessä, rokottamassa, koronapasseja tulostamassa, yhdyshenkilönä, asiakasohjauksessa tai asiointiapua tarjoittamassa.

Kirkkohallituksen Diakonian ja sielunhoidon asiantuntijan Tiina Saarelan mielestä suurin syy vähäiseen määrään on se, että avunpyyntö tuli vähän liian myöhään; rokotusmäärät alkoivat pian laskea. Diakoniatyöntekijöillä oli intoa ja halukkuutta toimia terveydenhuollon apuna, mutta yhteydenottoja nimetyille kirkon yhteyshenkilöille ei juurikaan tullut. Saatuihin yhteydenottoihin vastattiin myönteisesti. Tämän lisäksi jo aikaisemmin osa diakonisoista oli oma-aloitteisesti tarjoutunut esimerkiksi rokottamaan

3 [Kirkko vastaa STM:n avunpyyntöön heikentyneen koronatilanteen helpottamiseksi 2021 \(sivusto\).](#)

vapaa-ajallaan. Kirkolla ei ole näistä yksittäistapauksista kuitenkaan tilastoja olemassa.⁴

Mikkelin ja Kuopion hiippakunnat ovat ainoita, joissa barometrikyselyyn vastanneissa ei ollut terveydenhuollon apuna toimineita. Pieniksi jääneiden lukujen perusteella ei voi muutenkaan johtopäätöksiä tehdä, mutta yhdelläkään alle 5 000 asukkaan työskentelypaikkakunnalla ei ollut toimittu terveydenhuollon apuna.

2.2.4 Huono-osaisuus ja ylisukupolvisuus

Huono-osaisuus ja ylisukupolvisuus näkyvät myös diakoniatyössä. Taulukossa 2.4 on esitetty eri asiakasryhmien tapaamistiheydet sekä myös huono-osaisuuteen ja ylisukupolvisuuteen liittyvät asiakasryhmät.

Yhdyn ajatukseen että niillä joilla on mennyt huonosti ennen pandemiaa, menee monen perheen osalta entistä huonommin ja perheiden vanhempien jaksaminen huolettaa. Juuri tätä kirjoittaessakin kaksi suurperhettä on akuutisti sairaana ja toisessa sairas äiti yrittää yksin hoitaa 5 lasta, veimme heille helposti lämmitettävää mikroruokaa, mehukeittoja ym. En tiedä mistä olisivat avun saaneet jos me emme olisi auttaneet, ja näitä tilanteita on yhä enemmän.

Diakoniatyöntekijä, Tampereen hiippakunta

4 Saarela 2022.

Taulukko 2.4 Diakoniatyöntekijöiden arvio kohdatuista asiakasryhmistä koronapandemian ensimmäisen vuoden aikana, % vastaajista, N=333–342.

	Vähintään ker- ran viikossa	Vähintään kerran kuukaudessa	Kerran pari vuodessa tai harvemmin	En ollenkaan
Fyysisesti sairas	57	35	8	1
Mielenterveyden ongelmista kärsivä	56	36	8	1
Saa säännöllisesti toimeentulotukea	62	29	6	4
Toistuvasti ruoka-avun tarpeessa	67	23	7	3
Pitkäaikaistyön (yli 6kk työttömänä)	53	36	7	4
Pienituloinen työssäkäyvä	39	46	13	2
Ylielvelkaantumisen vuoksi vaikeuksia selviytyä elämisen kustannuksista	35	49	12	4
Ikääntynyt, joka kärsii pitkäaikaisesta yksinäisyydestä	39	43	16	2
Perheen vaikeuksista kärsivä	26	55	16	3
Kriisin, menetyksen kokenut	16	62	21	1
Henkilö, joka sopii yli viiteen edellisistä määritelmistä	34	43	18	5
Ei osaa käyttää sähköisiä palveluita	28	46	20	6
Asumisen kalleudesta kärsivä	28	43	24	5
Toisen tai kolmannen polven diakonian tai sosiaalitoimen asiakas	20	51	23	7
Karanteenissa olevat iäkkäät (koronan vuoksi)	35	33	21	11
Siirtää sairauden hoitoa varattomuuden vuoksi	15	49	27	9

(Taulukko 2.4 jatkuu)

	Vähintään ker- ran viikossa	Vähintään kerran kuukaudessa	Kerran pari vuodessa tai harvemmin	En ollenaan
Nuori aikuinen, jolla on päihteiden kanssa ongelmia	20	44	28	9
Muistihäiriöinen ikäihminen	18	45	30	7
Muu, mikä?	24	36	9	30
Ei kykene hakemaan sosiaalietuuksia	18	42	31	9
Työikäinen, joka kärsii pitkäaikaisesta yksinäisyydestä	16	44	34	7
Koronan vuoksi lomautettuja	12	45	32	11
Siirtää sairauden hoitoa koronan vuoksi	11	43	34	13
Omaishoitaja	8	44	41	7
Nuori aikuinen, joka kärsii pitkäaikaisesta yksinäisyydestä	9	44	38	10
On luovuttanut, ei enää jaksa saada asioitaan kuntoon	12	37	40	10
Vammainen	12	38	42	9
Ikääntynyt, jolla on päihteiden kanssa ongelmia	13	34	40	13
Maahanmuuttaja, jolla tuen tarvetta	14	30	32	24
Käyttänyt lääkkeitä päihteenä vuoden aikana	12	31	36	21
Koronan vuoksi irtisanottuja	7	29	42	22
Väkivallan tai hyväksikäytön uhri	4	26	49	21
Asunnon	4	24	48	25
Pienyrittäjät	3	20	54	23
Kulttuurialan toimijoita	1	16	44	40

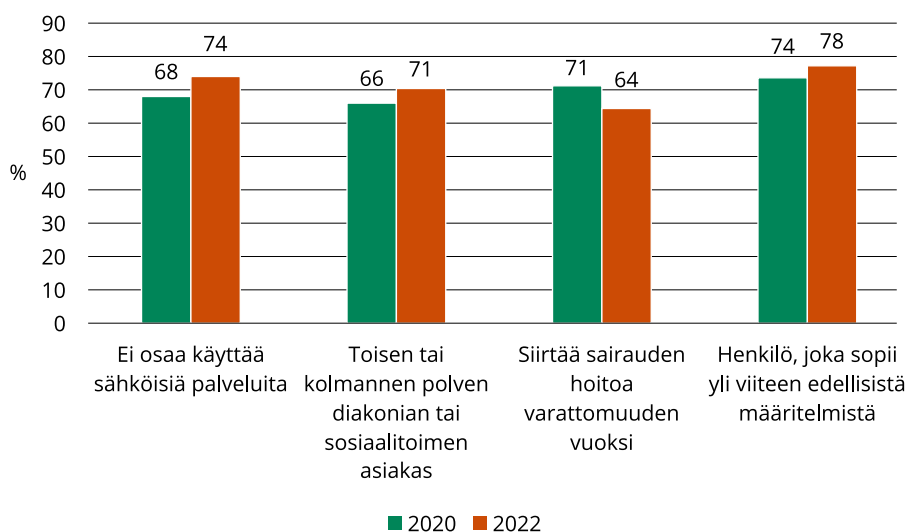
Asiakasryhmissä on sama viiden kärki kuin vuoden 2020 barometrissa, eli eniten kohdataan mielenterveyden ongelmista kärsiviä, fyysisesti sairaita, säännöllisesti toimeentulotukea saavia, toistuvasti ruoka-avun tarpeessa olevia sekä pitkäaikaistyöttömiä (yli 6 kk työttömänä). Isoja muutoksia näiden ryhmien tapaamismäärissä ei ole tapahtunut. Sähköisten palveluiden yleistyminen näkyy myös lievästi kasvaneina tapaamismäärinä sellaisten ihmisten kohdalla, jotka näitä palveluja eivät osaa käyttää. Myös diakonian tai sosiaalitoimen toisen ja kolmannen polven asiakkaissa on lievää kasvua havaittavissa. Sairausten hoitoa varattomuuden takia siirtävien tapaamismäärissä on tapahtunut pientä laskua (tätä ryhmää on tavannut 64 prosenttia vastaajista), mutta uutena on tullut joukkoon koronan takia hoitoa siirtävät, joita on vähintään kerran kuukaudessa tavannut 54 prosenttia vastaajista. Näiden lisäksi erilaisten elämän haasteiden tuomat ongelmat näkyvät lisääntyvän, sillä yli viiteen ryhmään kuuluvia on tavattu vähän enemmän kuin aikaisemmin.

Uusia, koronan mukanaan tuomia ilmiöitä ovat myös erilaiset yllättävät elämäntilanteiden muutokset, kuten irtisanomiset tai lomautukset koronan takia. Mediassa paljon esillä olleita pienyrittäjiä tai kulttuurialan toimijoita ei kuitenkaan diakoniatyössä ole säännöllisesti paljoo tavattu. Ilmeisesti he eivät ole joko osanneet kääntyä diakonian puoleen, tai sitten erilaiset yhteiskunnan tuet ja henkilökohtaiset säästöt ovat olleet riittäviä. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) raportin mukaan keväällä 2022 lomautettujen määrä on palannut jo lähes koronapandemiaa edeltäneelle tasolle. Eniten lomautettuja oli toukokuun 2020 alussa, jolloin heitä oli yli 160 000. Määrä on vaihdellut koronapandemian aikana, ja yhä lomautettuja on eniten palvelu- ja myyntityötä tekevissä sekä rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöiden parissa.⁵

Kuviossa 2.1 näkyy muutos vuosien 2020 ja 2022 välillä vähintään kerran kuukaudessa kohdatuissa asiakasryhmissä, ja taulukkoon 2.5 on lisätty korona-ajan myötä syntyneitä erityisiä asiakasryhmiä sekä ilmoitettu, kuinka monta prosenttia vastaajista on kohdannut näitä ryhmiä vähintään kerran kuukaudessa.

5 [Karvonen & Honkatukia 2021, 68 \(pdf\)](#).

Kuvio 2.1 Vähintään kerran kuukaudessa kohdatut asiakasryhmät vuonna 2020 verrattuna vuoteen 2022, % vastaajista, N=458–473 vuonna 2020, N=337–340 vuonna 2022.

Lähde: Diakoniabarometriaineisto 2020 ja 2022.

Taulukko 2.5 Vähintään kerran kuukaudessa kohdatut asiakasryhmät, koronaerityiset, % vastaajista, N= 335–338.

	%
Karanteenissa olevat iäkkäät (koronan vuoksi)	68
Koronan vuoksi lomautettuja	57
Siirtää sairauden hoitoa koronan vuoksi	54
Koronan vuoksi irtisanottuja	36
Pienyrittäjät	23
Kulttuurialan toimijoita	17

Huono-osaisuus-indikaattorin mukaan eniten huono-osaisuutta on hyvinvointialueista Helsingin kaupungin alueella ja sen jälkeen Vantaan ja Keravan, Pohjois-Savon, Päijät-Hämeen ja Kymenlaakson hyvinvointialueilla.⁶ Huono-osaisuus on käsitteenä vaikeasti määriteltävissä ja hyvin moniulotteinen, mutta yleensä sillä tarkoitetaan taloudellista, sosiaalista

6 [Huono-osaisuus Suomessa -karttasovellus 2022 \(sivusto\).](#)

ja terveyteen liittyvää resurssien vajetta. Huono-osaisuus on niin taloudellisen kuin kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman puutetta. Huono-osaisuus on kuitenkin myös paljon kiinni yksilön kokemuksesta; kaikki vähävaraiset eivät suinkaan koe itseään huono-osaisiksi, vaikka jonkun toisen silmissä huono-osaisia olisivatkin.⁷

Huoli toimeentulosta on Kansalaispulssi-kyselyn mukaan vaivannut koronapandemian aikana noin puolta väestöstä. Vuoden 2021 aikana vähän vajaa puolet väestöstä ei ole ollenkaan kokenut taloudellista huolta. Taloudellisesta toimeentulostaan huolestuneiden määrä on vaihdellut koronapandemian aikana, ja se on ollut korkeinta huhtikuun 2020 alussa. Koronan ensimmäinen aalto näkyi eniten lomautusten kasvuna, mutta vuoden 2021 aikana myös pitkäaikaistyöttömyys on lisääntynyt ja vakiintunut korkeammalle tasolle kuin ennen pandemiaa.⁸

Koronapandemian rajoitustoimet ovat kohdistuneet vielä alkuvuodesta 2022 erityisesti heikommassa asemassa oleviin päihteiden käyttäjiin. Eri-laisia matalan kynnyksen toimintoja on rajoitettu, ja kolmannen sektorin toimijat ovat rajoittaneet muun muassa lämpimän ruoan jakelua, ryhmätoimintoja ja avointen ovien aukioloja. Lisäksi palvelujen ollessa toiminnassa on kuitenkin kävijämääriä rajoitettu. Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat olleet asunnottomat etenkin silloin, kun edes julkisissa tiloissa ei ole saanut viettää aikaa. Koronapandemia on tuonut palveluvajetta myös päihdepalveluihin, eivätkä monetkaan ole kyenneet käyttämään etäpalveluja.⁹

Päihdeongelmaisia ihmisiä tavataan diakoniassa paljon. Nuoria aikuisia, joilla on päihteiden kanssa ongelmia, tapasi koronapandemian ensimmäisen vuoden aikana vähintään kerran kuussa 64 prosenttia työntekijöistä. Vastaavasti ikäihmisiä, joilla on päihteiden kanssa ongelmia, kohtasi vähintään kerran kuussa 47 prosenttia työntekijöistä. Luvut ovat hieman laskeneet vuodesta 2020, mutta se selittyy etätyöllä ja koronarajoituksilla; kaikilla päihdeongelmallisilla ei ole edes puhelinta käytössään, joten yleisesti yhteydenpito heihin on voinut olla haastavampaa.

On tutkittu, että esimerkiksi viimesijaiseen tuloon, eli toimeentulotukeen, tukeutumiseen liittyvät mahdolliset stigmat ja luonnollisuus on yhteydessä

7 [Zitting 2021](#) (sivusto).

8 [Karvonen & Honkatukia 2022, 66–71](#) (pdf).

9 [Kuussaari et al. 2022, 144–152](#) (pdf).

ylisukupolvisuuteen. Toimeentulotukea saavien lapsilla on saatavilla tietoa siitä, miten on oikeutettu saamaan toimeentulotukea, ja he ovat tottuneet tietynlaiseen stigmaan jo kotonaan. Suuri osa toimeentulotukea saavista asiakkaista kärsii kasaantuneesta huono-osaisuudesta. Jatkuva niukkuudessa eläminen vähentää henkisiä voimavaroja, eivätkä tällaisissa perheissä kasvaneet nuoret välttämättä jaksaa opiskella pitkälle vaan tähtäävät mahdollisimman nopeasti työelämään. Lapsiperheköyhyys voi aiheuttaa myös sen, että aikuistuvat lapset eivät edes yritä tavoitella yhteiskunnassa arvostettuja asioita, koska ne ovat olleet tavoittamattomissa koko lapsuuden ajan. Vanhempien huono-osaisuuden erilaisilla muodoilla on erilaisia yhteyksiä lasten huono-osaisuuteen aikuisina. Vanhempien koulupudokkuus ennustaa lasten koulupudokkuutta, mutta ei välttämättä suoraan muuta huono-osaisuutta. Työttömyyden ylisukupolvinen yhteys on suora. Todennäköisesti työttömien aikuisten lapset eivät koe työttömyyttä yhtä leimaavana kuin työssäkäyvien vanhempien lapset. Lisäksi vanhempien toimeentulotuen asiakkuudella on vahva yhteys lasten toimeentulotuen asiakkuuteen heidän aikuisuudessaan.¹⁰

Diakoniassa kohdataan paljon ylisukupolvista huono-osaisuutta. Vuoden 2022 barometrin vastaajista jopa 71 prosenttia kertoi kohtaavansa vähintään kerran kuukaudessa toisen tai kolmannen polven diakonian tai sosiaalitoimen asiakkaana olevan henkilön. Luku on hieman kasvanut vuoden 2020 barometrissa, jolloin 66 prosenttia vastasi samoin. Huono-osaisuus myös kasautuu. Vuoden 2022 diakoniabarometrin vastaajista 78 prosenttia kertoi tapaavansa vähintään kerran kuussa henkilöitä, jotka sopivat vähintään viiteen eri asiakasryhmään. Vastaava luku vuonna 2020 oli 74 prosenttia. Korona-aika ei ole ainakaan vähentänyt ylisukupolvisuutta eikä huono-osaisuutta.

2.2.5 Hoidon siirto varattomuuden tai koronan vuoksi

Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan jo huhtikuun lopulla 2020 oli nähtävissä, että perusterveydenhuollon käynnit selvästi vähentyivät koronapandemian aikana. Etäasiointi alkoi lisääntyä, mikä jossain määrin selitti perusterveydenhuollon laskeneita kävijämääriä. Koronapandemian takia

10 [Vauhkonen & Kallio & Erola 2017, 501–509 \(pdf\)](#).

erikoissairaanhoidossa kiireetöntä hoitoa ajettiin alas. Osa potilaista on myös perunut erikoissairaanhoidon aikoja, mikä on kasvattanut hoitojonoja tulevaisuudessa.¹¹

Hoidon siirtäminen varattomuuden tai koronan vuoksi näkyy myös diakoniabarometrin vastauksissa. Myös etäasioinnin tuomat haasteet ovat diakoniatyössä tuttuja; yhä on ihmisiä, jotka eivät osaa käyttää sähköisiä palveluja.

Asiakkaat ovat olleet ahdistuneita ja tilanne on vaikeuttanut heidän arkeaan, esim terveydenhuollon toimenpiteet ovat siirtyneet tai varatut lääkäriajat (tukien hakemista varten) peruttu helposti. MT-puolelle on haasteellista päästä tai oikeastaan mihinkään terveydenhuoltoon on vaikea päästä.

Diakoniatyöntekijä, Mikkelin hiippakunta

Sen lisäksi, että terveydenhuollossa on siirretty kiireetöntä hoitoa, diakonian asiakkaissa on myös heitä, jotka ovat itse siirtäneet hoitoa koronan vuoksi. Vastaajista 54 prosenttia kertoi tavanneensa vähintään kerran kuukaudessa henkilöitä, jotka ovat siirtäneet sairauden hoitoa koronapandemian vuoksi. Edellisen barometritutkimuksen aikaan 71 prosenttia vastaajista tapasi vähintään kerran kuussa henkilöitä, jotka siirsivät sairauden hoitoa varattomuuden vuoksi. Koronan aikana vastaava luku oli 64 prosenttia, joten siinä on tapahtunut lievää laskua.

Vaikka monet ovat oma-aloitteisesti siirtäneet hoitoa, ovat esimerkiksi mielenterveyden ongelmat lisääntyneet, ja perusterveydenhuollossa etenkin ahdistuneisuus- ja mielialahäiriöihin liittyvät käynnit ovat kasvussa. Kansalaispulssi-kyselyn mukaan eniten stressiä ovat kokeneet kesän 2020 jälkeen 15–29-vuotiaat. Stressillä on tarkoitettu Kansalaispulssi-kyselyssä sellaista tilannetta, jossa ihmisellä on ollut vaikeuksia nukkua, hän on tuntenut olonsa ahdistuneeksi, hermostuneeksi, levottomaksi tai jännittyneeksi erilaisten elämän asioiden takia. Vuoden 2021 loppusyksystä 15–29-vuotiaista yli 40 prosenttia koki vähintään melko paljon stressiä elämässään. Tämän ikäryhmän kokema stressi on kuitenkin kääntynyt alkuvuodesta

11 [Sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäällikön kuuleminen ajankohtaisesta koronaepidemiatilanteesta 2020 \(pdf\)](#).

2022 laskuun. Alkuvuoden 2022 aikana 30–44-vuotiaiden kokema stressi on kohonnut samalle tasolle kuin 15–29-vuotiaiden kokema stressi. Yli 45-vuotiaiden kokema stressi on pysynyt alhaisempana kuin nuorempien. Koronapandemian pitkittyminen on yleisesti ottaen pahentanut mielen-terveysoireilua.¹²

Samanaikaisesti monet järjestöt, jotka tukevat toiminnallaan mielen-terveysongelmia kokevia, ovat joutuneet sulkemaan ovensa koronapandemian aikaisten rajoitusten vuoksi. Erilaiset ryhmätoiminnot ja avoimet ovet -tyyppiset paikat ovat olleet suljettuina, ja korvaavia etäpalveluja on ollut hyvin vaihtelevasti tarjolla alueesta riippuen. Psykiatrisessa sairaanhoidossa koronapandemian lisäksi hoitoon pääsyä vaikeuttaa henkilöstöpula, joka ei ainakaan helpota jo syntynyttä hoitovelkaa ja jonoja hoidon pariin.¹³

2.2.6 Yhä kasvava yksinäisyys

Yksinäisyys on yksi aikamme isoista haasteista. Yksinäisyyden on todettu olevan yhtä haitallista terveydelle kuin tupakoinnin, ja se näkyy aivojen kuvantamistutkimuksessakin kivun kaltaisesti.¹⁴ Diakoniatyössä kohdataan myös paljon eri-ikäisiä yksinäisyydestä kärsiviä ihmisiä.

Jos koko perhe tai yksin asuva koronassa, ei ole verkostoja joka hoitaisi esim. kauppa-asiat.

Diakoniatyöntekijä, Kuopion hiippakunta

Asiakkaat, varsinkin vanhukset, ovat yksinäisiä ja yksinäisyys aiheuttaa masennusta ym. ikävää ihmisten elämässä.

Diakoniatyöntekijä, Turun arkkihiippakunta

Yksinäisyys ja psyykinen kuormittuneisuus ovat vahvasti liitoksissa toisiinsa. Etenkin nuorille sosiaalisten kontaktien rajoittaminen on ollut haastavaa, sillä ikään kuuluu vahvasti tarve ikätovereihin ja heiltä saatavaan

12 [Suvisaari et al. 2022, 21–48](#) (pdf).

13 [Suvisaari & Rissanen 2022, 142](#) (pdf).

14 [Ruuskanen 2011](#) (sivusto).

sosiaaliseen tukeen ja autonomiaan. Yksinolo on lisääntynyt kaiken ikäisillä ihmisillä, ja huoli omasta tai läheisten sairastumisesta on ollut kuormittavaa.¹⁵

Yksinäisyyden kokemus saa usein aikaan kierteen, joka aiheuttaa sen, että apua on vaikea hakea. Yksinäisyys saattaa herättää tunnetta siitä, että mikään ei tule muuttamaan ja että ei ole avun tai tuen arvoinen. Yksinäisyys on kuitenkin henkilökohtainen kokemus, jota ulkopuolisen on vaikea määrittää. Yksinäisyys vaikuttaa myös päihde- ja mielenterveysongelmiin, hyvinvointiin, toimintakykyyn, oppimiseen sekä terveyteen.¹⁶

Parisuhdeväkivaltaa kokeneilla ihmisillä on yksinäisyyden tunne lisääntynyt koronapandemian aikana muita enemmän. Koronapandemian aikana myös parisuhdeväkivaltaa kokeneilla ristiriidat ja erimielisyydet puolisoitten kesken ovat lisääntyneet enemmän kuin muilla. Turvakodeissa kuormitus ei ole kuitenkaan näkynyt, sillä vuonna 2021 niiden asiakasmäärät laskivat edelliseen vuoteen verrattuna noin kymmenen prosenttia. Vuodesta 2015 lähtien koronapandemian alkuun asti turvakotien asiakasmäärät olivat kasvaneet joka vuosi. Koronapandemia on kuitenkin pahentanut lähisuhdeväkivaltaa ja vaikeuttanut avun saantia ja hakemista. Etätyöskentely ja etäkoulu on pakottanut lähisuhdeväkivallasta kärsiviä olemaan enemmän kotona väkivaltaisen henkilön kanssa. Koronapandemia on myös lisännyt kontrolloivan väkivallan määrää, ja pandemiaan vedoten on voitu luoda omia sääntöjä ja käytetty fyysistä väkivaltaa. Erityistä huolta koronapandemian aikana on noussut lasten ja maahanmuuttajien tilanteesta. Osa maahanmuuttajista on myös lukutaidottomia, joten väkivallan tekijät ovat voineet käyttää hyväkseen yksinäisyyttä ja epävarmuutta luodakseen uudelleen kontaktin jo päättyneissäkin suhteissa.¹⁷

Väkivallan tai hyväksikäytön uhreja on koronaepidemian ensimmäisen vuoden aikana kohdannut vähintään kuukausittain vain 29 prosenttia diakoniatyöntekijöistä, kun vuonna 2020 vastaava luku oli 33 prosenttia. Tässä saattaa näkyä sama efekti kuin turvakotiin hakeutumisen ja sairauden hoidon siirtämisen kanssa: kaikkia perheen ulkopuolisia kontakteja on yritetty välttää. Sotkanetin tilastojen mukaan vuonna 2019 perheväkivaltaa

15 Suvisaari et al. 2022, 48–50.

16 Lähteenmäki 2022, 71–73, 80.

17 [Hietämäki et al. 2022, 72–79 \(pdf\)](#).

kokeneista lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista 48 prosenttia ja ammatillisen oppilaitoksen 1. ja 2. vuoden opiskelijoista 59 prosenttia on saanut tukea perheessä kokemansa väkivallan vuoksi koulun aikuisilta. Vuonna 2021 alakoulun 4. ja 5. luokan oppilaista 15 prosenttia vastasi kokeneensa vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa, henkistä väkivaltaa puolestaan 26 prosenttia samasta ikäryhmästä.¹⁸ Tutkimuksen mukaan joka kolmas nainen joutuu jossain elämänsä vaiheessa lähisuhdeväkivallan uhriksi Suomessa.¹⁹ Näiden lukujen äärellä herää kysymys, mitä diakoniassa voitaisiin tehdä enemmän lähisuhdeturvallisuuden eteen. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastaista työtä tekee paljon tai melko paljon vain kuusi prosenttia kyselyyn vastanneista diakoniatyöntekijöistä, vaikka väkivalta perheissä ja lähisuhteissa on valitettavan yleistä.

Taulukko 2.6 Vastaajat, jotka ovat kohdanneet yksinäisyydestä kärsivän asiakkaan vähintään kerran kuukaudessa vuonna 2020 ja vuonna 2022, % vastaajista, N=471–474 (2020) ja N=336–339 (2022).

	2020 (%)	2022 (%)
Nuori aikuinen, joka kärsii pitkäaikaisesta yksinäisyydestä	45	52
Työikäinen, joka kärsii pitkäaikaisesta yksinäisyydestä	65	60
Ikääntynyt, joka kärsii pitkäaikaisesta yksinäisyydestä	84	82

Lähde: Diakoniabarometriaineistot 2020 ja 2022.

Diakoniatyöntekijöiden vastauksissa korostui huoli asiakkaiden yksinäisyydestä. Ikäihmiset olivat karanteenissa kodeissaan, ja hekään, joilla sukulaisia oli, eivät yleisten suositusten mukaan juuri voineet läheisiään tavata koronartartunnan pelossa. Palvelukotien ovet pysyivät vierailijoilta suljettuina, samoin muiden hoitolaitosten. Lisäksi vankilavierailut ovat ajoittain olleet kiellettyjä. Jokainen alle 10 000 asukkaan paikkakunnalla työskentelevä diakoniatyöntekijä on tavannut pitkäaikaisesta yksinäisyydestä kärsiviä

18 [Sotkanet-tulostaulukko](#) (sivusto).

19 [EU:n laajuinen tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta](#) (pdf); [Naisiin kohdistuva väkivalta Suomessa](#) (sivusto).

ikäntyneitä. Vastaavaa havaintoa ei tehty yksinäisten työikäisten tai nuorten aikuisten kohdalla. Muuten barometrin vastausten mukaan ei ole eroa sillä, asuuko yksinäinen pienellä vai isolla paikkakunnalla; yksinäisten ihmisten kohtaamista tapahtuu tasaisesti kaikenkokoisilla paikkakunnilla.

Koronapandemian aikana kohdattiin vain vähän vähemmän pitkäaikaisesta yksinäisyydestä kärsiviä ikääntyneitä. Sen sijaan yksinäisyydestä kärsiviä työikäisiä kohdattiin vähemmän kuin vuoden 2020 kyselyn aikaan. Nuoria aikuisia, jotka kärsivät pitkäaikaisesta yksinäisyydestä, kohdattiin puolestaan enemmän kuin vuoden 2020 kyselyssä. Mielenkiintoista olisi tutkia, onko nuorten aikuisten määrä vastaanotoilla muuten lisääntynyt.

Minulla on yli 100-vuotias asiakas, jonka elämän aikana on ollut 5 erilaista pandemiaa. Hän sanoo, että korona on pahin, koska se eristi hänet muista ihmisistä.

Diakoniatyöntekijä, Turun arkkihiippakunta

2.3. Diakoniatyön osa-alueet

Diakoniatyö on laaja-alaista ja monipuolista. Työssä on useita osa-alueita, ja niiden painotus voi vaihdella työntekijöiden välillä paljonkin. Seuraavassa tarkastellaan olennaisimpia havaintoja koronapandemian ensimmäisen vuoden ajalta. Taulukossa 2.7 on kuvattuna diakoniatyöntekijöiden arvio työn osa-alueiden yleisyydestä koronapandemian ensimmäisen vuoden aikana.

Taulukko 2.7 Diakoniatyöntekijöiden arvio työn osa-alueiden yleisyydestä koronapandemian ensimmäisen vuoden aikana, % vastaajista, N=335–342.

	Paljon	Melko paljon	Jossain määrin	Vähän	Ei lainkaan
Asiakastyö puhelimesta	70	21	8	2	1
Taloudellinen avustaminen	62	21	10	4	3
Ruoka-avustaminen	59	21	11	5	4
Sielunhoitotyö	34	43	19	3	1
Yksinäisyyden lievittäminen	37	39	17	5	1
Diakoninen vanhustyö	32	32	20	10	6
Asiakastyö sähköisten välineiden kautta	34	30	18	15	3
Asiakastyö seurakunnan tiloissa	31	29	26	13	2
Mielenterveysyö	17	41	27	12	3
Yhteistyö sosiaalitoimen/Kelan kanssa	15	36	32	13	3
Talous- ja velkaneuvonta	22	29	32	12	5
Avun tarvitsijoiden ja -tarjoajien yhdistäminen	13	26	34	22	6
Hallinnolliset tehtävät	17	20	26	22	15
Kotikäyntityö	12	24	41	19	6
Terveyden edistäminen	7	25	39	23	6
Ennaltaehkäisevä työ	8	24	41	23	4
Vapaaehtoistoiminnan ohjaaminen	13	18	29	27	13

(Taulukko 2.7 jatkuu)

	Paljon	Melko paljon	Jossain määrin	Vähän	Ei lainkaan
Yhteisvastuuseräys	10	21	30	28	12
Etsivä ja löytävä työ	7	23	36	27	7
Kriisiytyö	7	22	35	24	12
Hartaudet	7	21	38	26	7
Päihdetyö tai muu riippuvuuksiin liittyvä työ	10	18	36	25	12
Joku muu		27	14	5	55
Asiakastyö muualla	11	14	35	29	10
Yhteistyö seurakuntien välillä	7	18	35	32	9
Kauppa-apu	10	15	23	25	28
Yleinen seurakuntatyö esim. aikuistyö	6	18	28	32	16
Yhteistyö terveystoimen kanssa	5	18	42	27	9
Ryhmätoiminta	4	16	33	35	12
Omaishoitajien tukeminen	4	15	36	32	13
Apteekkiapu	6	11	19	24	40
Vammaistyö	6	11	29	32	22
Projektit ja hankkeet	7	9	22	28	33
Yhteisöruokailut	5	11	22	24	37
Omaehtoisen toiminnan edistäminen	3	12	44	25	15

(Taulukko 2.7 jatkuu)

	Paljon	Melko paljon	Jossain määrin	Vähän	Ei lainkaan
Rippikoulutyö	7	8	27	32	26
Yhteiskunnallinen vaikuttaminen	5	10	31	38	17
Maahanmuuttajatyö	5	10	23	28	35
Osallistuminen seurakunnan jumalanpalveluselämään	3	9	31	42	15
Diakoniatilaisuudet seurakunnan tiloissa	2	9	30	41	18
Avoimien ovien toiminta	3	7	18	30	42
Laitosvierailut	1	8	22	38	31
Diakoninen varhaiskasvatus- ja perhetyö	2	7	20	36	36
Kansainvälinen diakonia	2	5	22	39	33
Pitkäaikaistyöttömien tai vaikeasti työllistyvien työllisyyden edistäminen	2	4	23	32	39
Retket ja leirit	1	6	23	35	35
Perhe- ja lähisuuhdeväkivallan vastainen työ	2	5	24	38	32
Kansainvälisyyskasvatus	0	4	13	33	49
Kouluvierailut	1	2	5	15	78

Korona-aika on vaikuttanut myös diakoniatyöhön ja sen eri muotoihin. Vuoden 2020 diakoniarobarometrin mukaan ryhmätoimintaa paljon tai melko paljon työssään toteutti 56 prosenttia vastaajista, kun nyt vastaava luku korona-ajalta oli vain 20 prosenttia vastaajista. Diakoniatilaisuuksia seurakunnan tiloissa vuoden 2020 barometrin mukaan järjesti paljon tai melko paljon 38 prosenttia vastaajista, korona-aikana vastaava luku oli 11 prosenttia. Yllättävää ei liene, että diakonian retket ja leirit ovat myös vähentyneet runsaasti korona-aikana, samoin asiakastyö seurakunnan tiloissa, kotikäynnit, laitosvierailut sekä yhteisvastuukeräykseen osallistuminen.

Koronapandemian aikana on selvästi lisääntynyt muun muassa ruokaavustaminen, mielenterveystyö sekä terveyden edistäminen. Pandemian ensimmäisen vuoden aikana työskenneltiin tiukkojen etätyösuositusten alaisuudessa, minkä vuoksi tämän vuoden barometrikyselyyn työn yhdeksi osa-alueeksi lisättiin puhelimesta tapahtuva asiakastyö, jota 90 prosenttia vastaajista teki paljon tai melko paljon. Muiden sähköisten välineiden kautta asiakastyötä teki paljon tai melko paljon 64 prosenttia vastaajista.

Vuoden 2022 diakoniarobarometrikyselyyn muokattiin diakonisen lapsi- ja perhetyön nimike diakoniseksi varhaiskasvatus- ja perhetyöksi. Vuoden 2020 barometrissa 19 prosenttia vastaajista kertoi tekevänsä lapsi- ja perhetyötä säännöllisesti, nyt vastaava luku oli vain 9 prosenttia.²⁰ Mielenkiintoista olisi selvittää, johtuuko tämä ilmiö koronasta. Perheen vaikeuksista kärsiviä ihmisiä tapasi säännöllisesti, vähintään kerran kuukaudessa, kuitenkin 81 prosenttia vuoden 2022 kyselyyn vastanneista. Mielestäni tämä kertoo siitä, että jossakin muodossa perhetyötä tehdään paljonkin, vaikkei sitä ehkä mielletä diakoniseksi perhetyöksi, koska sitä ei ole omaan tehtäväkuvaan sanoitettu samaan tapaan kuin esimerkiksi vapaaehtoisten ohjaaminen. Kuitenkin esimerkiksi vuosien 2011 ja 2013 barometreihin verrattuna diakonista lapsi- ja perhetyötä tekevien määrä on vähentynyt selvästi, sillä 45 prosenttia näihin kyselyihin vastanneista kertoi tekevänsä paljon tai melko paljon diakonista lapsi- ja perhetyötä.²¹ Edelliseen barometriin verrattuna luku oli siis selvästi laskenut, ja tässä kyselyssä suorastaan romahtanut. Onko niin, että diakoniatyössä kohdataan paljonkin perheitä tai perheen vaikeuksista kärsiviä, mutta perheen kokonaisvaltaista auttamista tehdään

20 [Alava et al. 2020 \(sivusto\)](#).

21 [Alava 2020, 85 \(sivusto\)](#).

vähemmän? Onko kyse siitä, että jos diakonista varhaiskasvatus- ja perheyötä ei ole kirjattu tehtäväkuvaan, sitä ei koeta tehtävän?

Myös seurakunnan jumalanpalveluselämään osallistuminen näkyy laskevana trendinä vuosiin 2011 ja 2013 verrattuna, mutta se on säilynyt melko ennallaan vuoden 2020 kyselyyn verrattuna. Luvussa 3 käsitellään enemmän diakoniaa ja jumalanpalveluselämään liittyviä aiheita. Taulukossa 2.8 näkyy muutos työn osa-alueiden painotuksessa vuosien 2020 ja 2022 välillä. Taulukkoon on koottu yhteen ”paljon” ja ”melko paljon” vastanneet.

Taulukko 2.8 Työhön on kuulunut paljon tai melko paljon seuraavia osa-alueita vuonna 2020 verrattuna vuoteen 2022, % vastaajista, N=468–474 (2020) ja N=355–342 (2022).

	2020	2022
Taloudellinen avustaminen	77	83
Ruoka-avustaminen	65	80
Sielunhoitotyö	70	78
Diakoninen vanhustyö	58	64
Asiakastyö seurakunnan tiloissa	80	59
Mielenterveystyö	48	58
Yhteistyö sosiaalitoimen/Kelan kanssa	46	51
Talous- ja velkaneuvonta	47	51
Hallinnolliset tehtävät	35	37
Kotikäyntityö	57	35
Terveyden edistäminen	26	32
Vapaaehtoistoiminnan ohjaaminen	42	32
Ennaltaehkäisevä työ	38	32
Yhteisvastuukeräys	42	31
Etsivä ja löytävä työ	26	30
Kriisityö	31	30
Päihdetyö tai muu riippuvuuksiin liittyvä työ	30	28
Joku muu, mikä?	43	27
Asiakastyö muualla	36	25
Yhteistyö seurakuntien välillä	28	25
Yleinen seurakuntatyö esim. aikuistyö	28	24
Yhteistyö terveystoimen kanssa	22	23
Ryhmätoiminta	56	20
Omaishoitajien tukeminen	21	20

(Taulukko 2.8 jatkuu)

	2020	2022
Vammaistyö	20	17
Projektit ja hankkeet	18	17
Yhteisöruokailut	24	16
Omaehtoisen toiminnan edistäminen	22	15
Rippikoulutyö	16	15
Yhteiskunnallinen vaikuttaminen	16	15
Maahanmuuttajatyö	11	14
Osallistuminen seurakunnan jumalanpalvelus-elämään	12	12
Diakoniatilaisuudet seurakunnan tiloissa	38	11
Avoimien ovien toiminta	22	10
Laitosvierailut	31	9
Diakoninen varhaiskasvatus ja perhetyö	19	9
Kansainvälinen diakonia	13	7
Pitkäaikaistyöttömien tai vaikeasti työllistyvien työllisyyden edistäminen	10	7
Retket ja leirit	24	7
Perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastainen työ	6	6
Kansainvälisyyskasvatus	9	5
Kouluvierailut	5	2

Lähde: Diakoniabarometrin kyselyaineistot 2020 ja 2022.

Ennen koronaa yhteiskunnallista vaikuttamista on harjoittanut säännöllisesti 16 prosenttia vastaajista, ja koronan aikana luku on 15 prosenttia vastaajista. Luvussa 4 käsitellään vaikuttamista enemmän, mutta todettakoon tässä, että 95 prosenttia vastaajista oli jokseenkin samaa tai täysin samaa mieltä siitä, että diakoniatyöntekijöiden tulisi nostaa yhteiskunnalliseen keskusteluun taloudellinen epätasa-arvo ja ihmisten pahoinvointi. Vuoden 2018 diakoniabarometritutkimuksessa²² vastaava luku oli 92 prosenttia. Mielestäni on erikoista, että yhteiskunnallista vaikuttamista tehdään todella vähän, vaikka lähes jokainen on sitä mieltä, että sitä tulisi tehdä. Tilanne on

22 [Isomäki et al. 2018 \(sivusto\)](#).

hyvin saman kaltainen kuin ennen koronaa. Onko niin, että diakoniatyön arjessa ei ole aikaa yhteiskunnalliselle vaikuttamiselle, vai odotetaanko jonkun muun tekevän sitä? Toisaalta yhteiskunnallinen vaikuttaminen on koko kirkon asia, ei pelkästään diakoniatyön. Olisi mielenkiintoista tutkia asiaa enemmän ja syvemmältä

2.4 Pohdinta

Diakoniatyössä kohdataan eri-ikäisiä ihmisiä monenlaisissa elämäntilanteissa. Avun tarve on kasvanut koronapandemian aikana, ja se on näkynyt kasvavina asiakasmäärinä sekä uusien työmuotojen ja -välineiden kehittämisenä ja käyttöön ottamisena. Ihmisten kohtaaminen siirtyi paljon sähköisten välineiden varaan, mutta kohtaamisten sisältö säilyi. Uusia keinoja kohdata kasvokkain syntyi muun muassa pihakahvittelun muodossa, kun ei sisätiloissa voinut tavata. Työmäärän on huomattu kasvavan koronan aikana. Tässä olisi työtä johtajille ja päättävillä tahoille pohtia resurssien kohdentamista tai lisäämistä diakoniaan.

Ylisukupolvisuus ja yksinäisyys ovat edelleen yhteiskunnassamme isoja haasteita, eikä koronapandemia ole millään tavalla ainakaan helpottanut kaikkein yksinäisimpien tavoittamista. Pandemian ensimmäisen vuoden aikana neljä viidestä työntekijästä kohtasi vähintään kerran kuussa monista erilaisista ongelmista samanaikaisesti kärsiviä asiakkaita.

Digiloikkia on diakoniassa otettu osittain pakostakin, mutta se on koettu kuitenkin kohtalaisen myönteisenä asiana. Mielenkiintoista olisi jatkossa tutkia diakoniatyöntekijöiden resilienssiä, korona-ajasta palautumista sekä sitä, miten vahvasti uudet sähköiset työtavat jäävät tulevaisuudessa käyttöön. Korvaavatko sähköiset työvälineet enenevässä määrin fyysiset kohtaamiset, vai palataanko työssä koti- ja laitospäivänteihin sekä erilaisiin ryhmiin ja muihin kasvokkain kohtaamisiin? Ukrainan sodan vaikutuksia on kevään 2022 aikana alkanut näkyä myös diakoniassa hintojen noususta kärsivien ja uusien pakolaisten muodossa; tätäkin olisi tulevaisuudessa mielenkiintoista tutkia. Diakoniatyö on kuitenkin hyvin notkeaa ja kykenee mukautumaan nopeastikin muuttuviin tilanteisiin. Diakoniatyöntekijöiden ammatillisuus näkyy muun muassa nopeana kykynä reagoida ja muuntautua vallitsevien tilanteiden mukaan. On mielenkiintoista seurata, miten pysyvästi nämä muutokset jäävät jokapäiväiseen diakoniatyöhön.

3 Vapaaehtoiset diakonian toteuttajina

Maija Hietaniemi

3.1 Vapaaehtoistoiminta ja osallisuus kirkon diakonian kysymyksenä

Kirkon vapaaehtoistoiminta kutsuu ihmisiä osallisuuteen ja yhteisöön, jossa kaikkien taidoille on käyttöä. Vapaaehtoistoiminta määritellään omaehtoiseksi ja palkattomaksi toiminnaksi, johon osallistutaan vapaaehtoisesti omalla vapaa-ajalla. Vapaaehtoistoiminta kirkossa voidaan jakaa organisoituihin vapaaehtoistehtäviin, luottamushenkilötoimintaan ja seurakuntalaisten omaehtoiseen toimintaan. Monissa tehtävissä mukana olevia vapaaehtoisia arvostetaan, ja heidän tekemänsä työ on yhtä arvokasta tehtävästä riippumatta.¹ Vapaaehtoistoiminta on osa kirkon elämää, joka liittyy toisaalta osaksi yhteiskunnan vapaaehtoistoimintaa. Kirkon sisällä puhutaan myös seurakuntalaisuudesta ja kasteeseen perustuvasta seurakuntalaisten osallisuudesta yhteisessä työssä. Työntekijät ja vapaaehtoiset toimivat vuorovaikutuksessa tasavertaisina yhteistyökumppaneina kirkon perustehtävän toteuttamisessa. Vapaaehtoistoiminta on seurakuntalaisuutta yleisemmin ymmärrettävä käsite. Kirkon vapaaehtoistoiminta tarjoaa tavan elää kristittyinä, mutta siihen voi osallistua myös kirkkoon kuulumaton.²

1 [Jokainen on osallinen 2015, 5–9 \(pdf\)](#).

2 [Tasavertaisina ja osallisina 2018, 6–13 \(pdf\)](#).

Osallisuus voidaan määritellä kuulumiseksi kokonaisuuteen, jossa on mahdollista liittyä hyvinvoinnin lähteisiin ja elämän merkityksellisyyttä lisääviin sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin. Oman elämän kulkuun, yhteisiin asioihin, palveluihin, toimintoihin sekä erilaisiin mahdollisuuksiin vaikuttaminen luovat osallisuutta. Osallisuus ilmenee päätösvaltana ja ennakoitavuutena omassa elämässä, yhteiskunnallisena vaikuttamisena sekä paikallisesti yhteisen hyvän eteen toimimisena ja merkityksellisyyden luomisena ja kokemisena.³

Kirkossa kuvataan osallisuutta, yhteyttä ja jakamista myös käsitteellä *koinonia*, jonka juuret ovat alkukristillisessä palvelu- ja jumalanpalvelusyhteisössä. Koinonia kuvaa yhteyttä Jumalaan sekä ihmisten keskinäistä yhteyttä. Samaan elämänyhteyteen liittyy myös koko luomakunta. Koinoniaan liittyy vastavuoroisuus: osapuolet tulevat osallisiksi toisistaan; ihminen Jumalasta, Jumala ihmisistä ja ihmiset toinen toisistaan. Yhteys tapahtuu samalla tasolla ja vuorovaikutussuhde on samanarvoinen. Kirkon diakoniassa on nähtävissä paluuta juurille osallisuusajattelussa, jota ei haluta kuitenkaan rajata vain omaan yhteisöön. Kirkko kutsuu kaikkia ihmisiä tähän osallisuuteen ja yhteisöön, jonka jäsenet kantavat huolta toistensa hyvinvoinnista.⁴

Tässä barometritutkimuksessa käytetään käsitteitä vapaaehtoistoiminta ja osallisuus. Diakoniatyön vapaaehtoistoiminta on yhteiskunnallisesti vaikuttavaa, ja siihen osallistuu muitakin kuin evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä, joten tässä yhteydessä ei ole tarpeen rajata laajemmassa merkityksessä ymmärrettävää vapaaehtoistoimintaa yksistään seurakuntalaisuuden käsitteen alle. Seurakunnan jäsenten osallisuus ja oman kutsumuksen toteuttaminen diakoniatyön eri osa-alueilla muodostavat vapaaehtoistoiminnalle kivijalan, jonka varaan voi rakentua kansalaistoimintaa ja osallisuutta laajemminkin seurakunnan toimintaympäristössä. Koinonian käsite kuuluu kristilliseen yhteyteen ja kirkon diakoniaan. Se kulkee siten mukana diakoniatyöntekijöiden arvoissa ja työssä. Yleisesti yhteiskunnassa käytetty käsite osallisuus sopii hyvin myös diakoniatyön toimintaympäristöön.

Vapaaehtoistoiminta on ollut kirkon strategioissa ja hankkeissa viimeisen kymmenen vuoden ajanjaksolla vahvasti esillä ja sitä aiemminkin

3 [Isola et al. 2017, 5 \(pdf\)](#).

4 [Veikkola 2003, 15–16; Suomen evankelis-luterilainen kirkko: Tietoa diakonias-
ta: Diakonian kehittyminen kirkossa \(sivusto\)](#).

selkeästi osana seurakunnan ja diakonian toimintaa. *Meidän kirkko* -strategia⁵ painotti toimintamahdollisuuksien tarjoamista vapaaehtoisille lähimmäisenrakkauden toteuttamiseksi sekä toimintatapojen suuntaamista työntekijäkeskeisyydestä vapaaehtoisuuden ja osallisuuden vahvistamiseen. *Kohtaamisen kirkko* -strategia⁶ korosti, että jokaisella on tasavertaisena toimijana annettavaa yhteisen hyvän puolesta, eikä lähimmäisenrakkaus jaottele ihmisiä avuntarvitsijoihin ja avunantajiin. Vapaaehtoistoiminta ja jäsenten osallisuus kuuluvat kirkon olemukseen, eikä toimintaa tule nähdä vähenevien henkilöstöresurssien paikkaajana. Nyt voimassa oleva *Ovet auki* -strategia⁷ paneutuu seurakuntien työn luonteen muutokseen ja kannustaa kumppanuuksiin sekä työn kehittämiseen kohti aitoa yhteistä työtä, jossa vapaaehtoistoimijoilla on vahva rooli. Jäsenlähtöiseen työotteeseen kuuluu mahdollistaminen, valmentaminen ja yhteisöllisyyden rakentaminen. Kirkon tulevaisuusvaliokunta⁸ kehottaa mietinnössään tarttumaan toimeen seurakuntalaislähtöisyyden kehittämiseksi. Haastetta nostaa seurakuntalaisten osallisuus ja vapaaehtoisuus keskiöön kohdistetaan erityisesti diakoniatyölle.

Titi Gävert käsitteli vapaaehtoistoimintaa vuoden 2016 Diakoniabarometrissa yhteisötyön näkökulmasta. Yhteisötyö on avara käsite, johon liittyy itsensä merkitykselliseksi ja hyväksytyksi tulemisen kokemus.⁹ Sen avaruus sopii myös nyt käsiteltävänä olevan kokonaisuuden alle. Barometreissa vuonna 2013 Jouko Kiiski ja vuonna 2011 Tomi Orvasaari toivat diakonian vapaaehtoistoimintaa vahvasti esiin.¹⁰ Vuonna 2011 oli käynnissä Kirkkohallituksen vapaaehtoistoiminnan kehittämishanke ja vapaaehtoistoiminta sai näkyvyyttä myös barometrikyselyssä. Muissakin barometreissa vapaaehtoistoiminta on kulkenut mukana kysymysten osissa ja rivien välissä. Tulevaisuudessa vapaaehtoistoiminta nousee entistäkin tärkeämpään rooliin diakoniatyössä ja koko kirkossa. Ajankohtainen aihe nostettiin esiin omana osa-alueenaan vuoden 2022 diakoniabarometrissa.

5 *Meidän kirkko*. Osallisuuden yhteisö 2007, 41–42.

6 *Kohtaamisen kirkko 2014*, 22–24 (sivusto).

7 *Ovet auki 2020*, 8 (sivusto).

8 *Tulevaisuusvaliokunnan mietintö 2021*, 7 (sivusto).

9 *Gävert 2016*, 37 (sivusto).

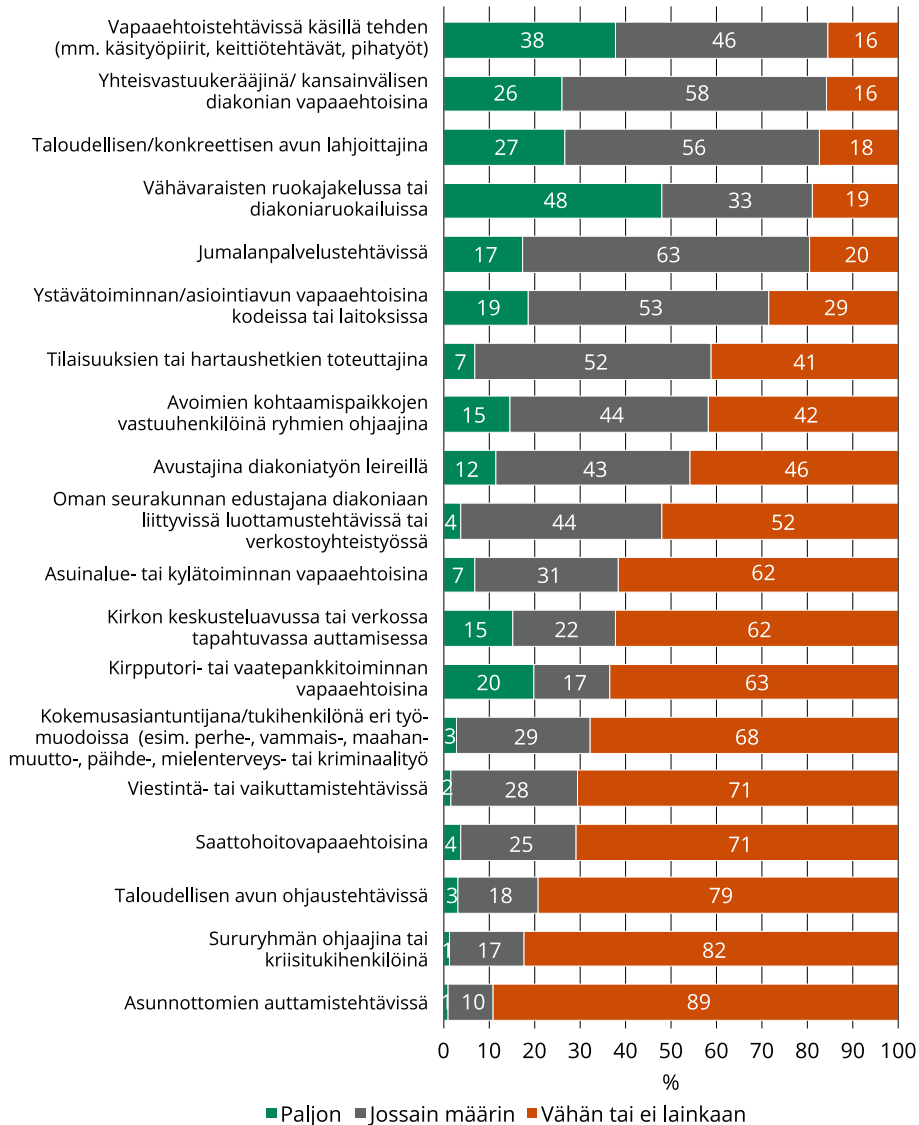
10 *Kiiski 2013* (sivusto); Orvasaari 2011.

Tässä tutkimuksessa kartoitettiin vapaaehtoistoiminnan muotoja diakoniatyössä, millaisissa tehtävissä vapaaehtoiset toimivat, keitä toiminnassa on mukana ja mitä diakoniatyöntekijät kaipaivat lisää vapaaehtoistoiminnan kehittämiseksi. Lisäksi tarkasteltiin osallisuuden mahdollistamista ja toimintakulttuuria sekä korona-ajan vaikutusta vapaaehtoistoimintaan. Tutkimuskysymyksiä olivat: mitä on diakonian piirissä tapahtuva vapaaehtoistoiminta, miten korona vaikutti vapaaehtoistoimintaan, ja millaista tukea vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen tarvitaan. Nyt saatiin kokonaiskuvaa vapaaehtoistoiminnan organisoiduista muodoista diakoniatyössä eri puolilla Suomea. Kysely ei kuitenkaan tuota tarkkaa tietoa jonkin yksittäisen seurakunnan toimintatavoista. Kyselytutkimuksen keinoin on haasteellista luoda syvällistä analyysiä osallisuuden toteutumisesta; tämä voisi toteutua paremmin laadullisen tutkimusotteen kautta. Joitain päätelmiä voidaan kuitenkin tehdä aineiston pohjalta myös osallisuuden näkökulmasta ja osallisuuden kokemuksen mahdollisuuksista diakoniatyössä.

3.2 Vapaaehtoiset toimivat diakoniatyössä monissa eri tehtävissä

Kyselyssä kartoitettiin vapaaehtoisten toimimista viime vuosina eri tehtävissä seurakuntien diakoniatyössä. Tavoitteena oli tarkastella vapaaehtoistoiminnan osa-alueita myös ennen korona-aikaa, ei pelkästään vastaushetkellä. Vastaajia pyydettiin arvioimaan, missä määrin vapaaehtoisia on toiminut omassa seurakunnassa mainituissa vapaaehtoistehtävissä. Vastaajilla oli mahdollisuus kertoa vapaassa kentässä vaihtoehtojen ulkopuolelta muista mahdollisista vapaaehtoistehtävistä, joita kysymyksenasettelussa ei ehkä osattu huomioida. Vastauksia vapaaseen kenttään tuli 17 kpl. Näistä suurin osa kuitenkin voitiin luokitella valmiina annettujen vastausvaihtoehtojen alle. Yksittäisiä mainintoja oli lisäksi varainhankintaan liittyvistä tehtävistä sekä striimaustehtävistä ja digiyöstävistä. Kaksi jälkimmäistä ovat tehtäviä, jotka toistuivat myös korona-ajan uusia vapaaehtoistehtäviä kysyttäessä (näihin palataan tarkemmin alaluvussa 3.3.2).

Kuvio 3.1 Diakoniatyössä toimivien vapaaehtoisten määrä viime vuosina tehtäväryhmittäin, % vastaajista, N=344–351.

Lähes puolet vastaajista kertoi vapaaehtoisia toimivan paljon vähävaraisten ruokajakelussa tai diakoniaruokailussa ja lähes 40 prosenttia vapaaehtoistehtävissä käsillä tehden. Vastaajista reilun neljäsosan mukaan taloudellisen/konkreettisen avun lahjoittajina sekä yhteisvastuukerääjinä/ kansainvälisen diakonian tehtävissä on runsaasti vapaaehtoistoimijoita. Kirpputori- tai vaatepankkitoiminnan vapaaehtoisia sekä ystävöiminnan vapaaehtoisia kodeissa tai laitoksissa on suuri määrä, kertoi noin viidennes

vastaajista. Kuudesosa vastaajista kertoi, että jumalanpalvelustehtävissä on lukuisia vapaaehtoisia. Noin 15 prosenttia vastasi Kirkon keskusteluavussa tai verkossa tapahtuvassa auttamisessa sekä avoimien kohtaamispaikkojen vastuuhenkilöinä tai ryhmien ohjaajina toimivan paljon vapaaehtoisia. Yksi yhdeksästä vastasi omassa seurakunnassaan toimivan lukuisia vapaaehtoisia avustajina diakoniatyön leireillä.

Muissa vapaaehtoistehtävissä jäätiin alle kymmeneen prosenttiin ”paljon”-vastauksissa. Osa tehtävistä on luonteeltaan sellaisia, että ne eivät ehkä kerääkään suuria määriä vapaaehtoisia, vaan niihin saattaa lähteä mukaan muutama asialle omistautunut henkilö. Esimerkiksi saattohoito-vapaaehtoisina, kokemusasiantuntijoina ja sururyhmän ohjaajina toimivilla voi olla omaa henkilökohtaista kutsumusta tai elämäkokemusta juuri näihin tiettyihin tehtäviin. Tehtävien vaativuus ei ehkä saa useita vapaaehtoistehtävistä kiinnostuneita antamaan vapaa-aikaansa juuri tämän tyyppisiin tehtäviin. ”Jossain määrin” -vastauksista ilmenevä vapaaehtoistehtävissä toimivien osuus on myös tärkeä, koska se voi kertoa nousevista trendeistä tai paikkansa diakoniatyön vapaaehtoistoiminnassa jo vakiinnuttaneista tehtävistä ja kohtalaisesta määrästä näihin tehtäviin sitoutuneista vapaaehtoisista. Jokainen yksittäinenkin vapaaehtoistehtävä on merkityksellinen tekijälleen ja diakoniatyön toteutumiselle. Nyt vielä pieninä prosentteina näyttäytyvät alut voivat näyttää suuntaa uusille poluille ja kasvaa tulevaisuudessa.

Jos tarkastellaan rinnakkain luokkia ”paljon” ja ”jossain määrin”, jopa yli 80 prosenttia vastaajista ilmoitti vapaaehtoisia olevan mukana seurakuntansa diakoniatyössä vapaaehtoistehtävissä käsillä tehden, yhteisvastuukeräjinä/kansainvälisen diakonian tehtävissä, taloudellisen avun lahjoittajina, ruoka-avussa ja jumalanpalvelustehtävissä. Yli 70 prosenttia vastaajista nosti myös ystävöitymisen tehtävät tasolle, jossa vapaaehtoisia on mukana vähintään jossain määrin. Nämä kuusi tehtäväryhmää erottuvat muista korkeammalla yhteenlasketulla prosentilla. Tärkeäksi osallistumisen kanavaksi näyttäisi muodostuneen konkreettinen avustava toiminta, kuten ruokajakelu ja muu käsillä tekeminen. Nämä osallistumisen tavat ovat useat kokeneet omakseen.

Vähävaraisten ruokajakelut tai yhteisöruokailut tarjoavat käytännöllisen tavan osallistua lähimmäisen auttamiseen. Näihin tehtäviin vapaaehtoiset ovat löytäneet tiensä jo aiemmin, ja korona-aikana uusien vapaaehtoisten tarve myös korostui. Ruoka-avun tehtäviin palataan tarkemmin alaluvussa

3.3.2. Pirjo Paloviita¹¹ toi esiin ruoka-avussa toimivien vapaaehtoisten vahvan roolin edellisessä diakoniabarometrissa. Vapaaehtoiset osallistuivat ruokailujen toteuttamiseen yhdessä keittiöhenkilökunnan kanssa. Yhteisöruokailujen ruuan valmistukseen osallistuvia vapaaehtoisia oli mukana 83 prosentissa vastaajien seurakunnista vuoden 2020 diakoniabarometrissa. Tämän barometrin aineistossa luku ruokajakeluissa tai diakoniaruokailuissa toimivista vapaaehtoisista on käytännössä sama.

Käsillä tehden -vapaaehtoistehtävissä ja yhteisvastuukerääjinä toimii usein pitkäaikaisia, sitoutuneita aktiiviseurakuntalaisia, joita voi yleensä kysyä moniin muihinkin tehtäviin lyhyellä varoitusajalla. Yhteisvastuukeräys ja Kirkon Ulkomaanavun kansainvälisen diakonian vapaaehtoistoiminta tarjoavat kanavan kaukana olevan lähimmäisen auttamiseen. Kirkon diakonian tehtävänä on edistää rohkeasti lähimmäisenrakkautta paitsi kotimaassa myös maailmanlaajuisesti heikoimmassa asemassa olevien ihmisten elinolosuhteiden parantamiseksi ja köyhyyden vähentämiseksi.¹² Keräystoiminnassa on tarjolla myös projektiluonteisia vapaaehtoistehtäviä, joihin ei tarvitse sitoutua pitkäksi aikaa. Taloudellisen tai muun konkreettisen avun lahjoittaminen on tärkeä tapa auttaa, kaikilla ei välttämättä ole aikaa osallistua ja sitoutua muuten vapaaehtoistoimintaan. Taloudellista apua on mahdollista ohjata seurakunnan diakoniatyön kautta paikalliseen tarpeeseen, kotimaan avustustyöhön tai kansainvälisen diakonian kohteisiin. Diakonia lähtee alttarilta. Jumalanpalveluksesta ihmiset lähetetään palvelemaan toinen toisiaan, mikä on myös vapaaehtoistoiminnan ja diakonian ydintä.

Ystävätoiminnan ja asiointiavun vapaaehtoistehtävät motivoivat mukaan auttamisesta kiinnostuneita ihmisiä, ja tulosten mukaan heitä onkin melkoisen runsaasti mukana diakoniatyössä. Tämä toiminta sai uusia muotoja korona-aikana (ks. alaluku 3.3.2). Vapaaehtoisilla on diakoniatyöntekijöiden rinnalla merkittävä rooli kohdatessaan yksinäisiä ja apua tarvitsevia kodeissa ja laitoksissa. Ystävätoiminnan vapaaehtoiset ovat monille apu yksinäisyyden kokemuksen lievittämiseen ja ennaltaehkäisyyn. Muitakin kolmannen sektorin toimijoita on järjestämässä ystävätoimintaa. Jos paikkakunnalla esimerkiksi Suomen Punainen Risti tai eläkeläisjärjestöt vastaavat

11 [Paloviita 2020, 33 \(sivusto\)](#).

12 Meidän kirkko – välittävä yhteisö 2010.

hyvin tähän tarpeeseen, diakoniatyöllä ei välttämättä ole tarvetta ottaa toiminnassa vahvaa roolia. Myös erilaisia yhteistyömuotoja seurakunnan ja järjestöjen kesken ystävöitymässä löytynee ja olisi kehitettävissä. Salminen¹³ näkee seurakuntien vahvuutena vapaaehtoistyövoimien reservin, joka edistää myös kumppanuuksien rakentamista järjestötoimijoiden kanssa. Yhteisvoimin voidaan kanavoida ihmisten auttamishalua kasvavaan avuntarpeeseen vastaamisessa henkilöstöressurssien vähentyessä niin seurakunnissa kuin yhteiskunnan hoivapalveluissa.

Lähes 60 prosentissa vastaajien seurakunnista vapaaehtoisia toimii vähintään jossain määrin tilaisuuksien tai hartauksien toteuttajina sekä avoimien kohtaamispaikkojen vastuuhenkilöinä tai ryhmien ohjaajina. Tämän kaltaisissa yleisen seurakuntatyön luonteisissa tehtävissä vapaaehtoisilla voisi olla vieläkin vahvempi rooli, jolloin diakoniatyöntekijöiltä jäisi enemmän aikaa ydintehtävän hoitoon resurssien niukentuessa ja avun tarpeen kasvaessa. Pienemmille prosenttiluvuille kyselyn tuloksena jää useita auttamistyöhön osallistumisen mahdollistavia vapaaehtoistehtäviä. Viestintä- ja vaikuttamistehtävissä sekä kokemusasiantuntijoina/tukihenkilöinä eri työmuodoissa toimii vapaaehtoisia kuitenkin vähintään jossain määrin noin kolmasosassa vastaajien seurakunnista. Tämä kertoo siitä, että erilaiselle osaamiselle löytyy käyttöä.

Ristiintaulukoitaessa vastauksia hiippakunnittain tuli ilmi joitain alueellisia eroja eri vapaaehtoistehtävissä toimivien määrissä. Yhteyksiä tarkasteltiin lähemmin niiden vapaaehtoistehtävien osalta, joissa vastaajat ilmoittivat olevan mukana paljon vapaaehtoisia. Taulukosta 3.1 on jätetty pois ne seitsemän tehtäväryhmää, joissa vapaaehtoisia on vähiten.

13 [Salminen 2016, 150 \(sivusto\)](#).

Taulukko 3.1 Vapaaehtoistehtävät, joissa on mukana paljon toimijoita hiippakunnittain, % vastaajista, N=340–346.

	Hiippakunta, jonka alueella työskentelet									
	Espoo	Helsinki	Kuopio	Lapua	Mikkeli	Oulu	Porvoo	Tampere	Turku	Kaikki
Ruokajakelussa tai diakoniaruokailussa	53 %	75 %	31 %	53 %	40 %	54 %	38 %	49 %	46 %	49 %
Vapaaehtoistehtävissä käsillä tehden	36 %	46 %	41 %	45 %	38 %	24 %	24 %	40 %	54 %	38 %
Taloudellisen/konkreettisen avun lahjoittajina	21 %	39 %	24 %	25 %	26 %	24 %	25 %	31 %	30 %	27 %
YV-kerääjinä/kansainvälinen diakonia	34 %	21 %	24 %	42 %	35 %	30 %	3 %	19 %	14 %	26 %
Kirpputori- tai vaatepankki-toiminnassa	22 %	7 %	10 %	33 %	10 %	22 %	28 %	12 %	37 %	20 %
Ystävätoiminnassa/asiointivussa	29 %	21 %	36 %	22 %	18 %	8 %	3 %	16 %	18 %	19 %
Jumalanpalvelustehtävissä	23 %	30 %	17 %	20 %	17 %	14 %	24 %	7 %	4 %	17 %
Kirkon keskusteluvuosa/verkkoauttamisessa	14 %	7 %	14 %	27 %	22 %	30 %	5 %	5 %	7 %	16 %
Kohtaamispaikkojen/ryhmien ohjaajina	31 %	29 %	7 %	14 %	14 %	5 %	3 %	19 %	7 %	15 %
Avustajina diakoniatyön leireillä	9 %	0 %	17 %	10 %	14 %	11 %	3 %	21 %	14 %	11 %
Asuinalue- tai kylätoiminnassa	7 %	4 %	3 %	27 %	2 %	0 %	0 %	10 %	4 %	7 %
Tilaisuuksien/hartaushetkien toteuttajina	9 %	18 %	3 %	8 %	4 %	8 %	3 %	5 %	7 %	7 %

Vähävaraisten ruokajakelussa tai diakoniaruokailuissa toimivia vapaaehtoisia on vastausten perusteella kaikkien hiippakuntien alueella paljon. Tulos on tilastollisesti merkitsevä. Helsingin hiippakunnan alueella työkentelevistä jopa 75 prosenttia ilmoitti seurakuntansa ruokajakelussa tai yhteisöruokailuissa toimivan runsaasti vapaaehtoisia. Espoon, Lapuan ja Oulun hiippakunnissa yli puolet, Tampereen ja Turun hiippakunnissa lähes puolet, Mikkelin ja Porvoon hiippakunnissa lähes 40 prosenttia ja Kuopion hiippakunnassa lähes kolmannes vastaajista kertoi ruoka-avun vapaaehtoisia olevan paljon. Tämä vapaaehtoistyön muoto on selkeästi löytänyt paikansa diakoniatyön arjessa ja mukautuu kulloinkin paikalliseen tarpeeseen.

Myös vapaaehtoistehvät käsillä tehden ovat suosittuja lähes kaikissa hiippakunnissa. Turun arkkihiippakunnassa yli puolessa, Helsingin ja Lapuan hiippakunnissa noin 45 prosentissa sekä Kuopion, Tampereen, Mikkelin ja Tampereen hiippakunnissa noin 40 prosentissa vastaajien seurakunnista on runsaslukuinen kädentaitajien joukko vapaaehtoisina. Oulun ja Porvoon hiippakunnista noin joka neljännen vastaajan seurakunnassa on paljon toimijoita käsillä tehtävissä vapaaehtoistehväissä.

Espoon, Helsingin ja Lapuan hiippakunnat vaikuttavat erottuvan vapaaehtoistoimijoiden vahvassa mukanaolossa useammilla osa-alueilla. Näissä hiippakunnissa olisi tulosten perusteella vapaaehtoisuudella merkittävämpi rooli toimintakulttuurissa kuin muissa hiippakunnissa. Helsingin hiippakunta profiloituu erityisesti ruoka-avun, taloudellisen avun lahjoittajien, jumalanpalvelustehtävien, tilaisuuksien ja hartaushetkien sekä kohtaamispaikkojen/ryhmien ohjaamisen vapaaehtoistehväissä. Yhteisötyötä on kehitetty pitkäjänteisesti esimerkiksi Vantaan seurakunnassa ja vapaaehtoisille on annettu vahva rooli piirien ja ryhmien omaehtoisessa toteutusvastuussa työntekijän mahdollistaessa ja vahvistaessa ryhmän omaa toimijuutta.¹⁴ Helsingin ja Espoon hiippakunnissa vastaajista lähes kolmanneksen seurakunnassa toimii paljon vapaaehtoisia kohtaamispaikkojen vastuuhenkilöinä tai ryhmien ohjaajina. Espoon hiippakunnassa näissä tehtävissä vapaaehtoisia on muihin hiippakuntiin verrattuna eniten. Myös yhteisvastuukeräyksen/kansainvälisen diakonian, ystävöiminnan/asiointiavun ja jumalanpalveluksen tehtävät ovat Espoon hiippakunnassa hyvin edustettuina. Lapuan hiippakunnassa suuri osuus vastaajista kertoo monenlaisiin tehtäviin

14 Valve 2022, 108–109.

osallistuvan runsaasti vapaaehtoisia. Yhteisvastuukeräyksen sekä asuin-alue-/kylätoiminnan vapaaehtoisia Lapualla on suhteessa eniten kaikista hiippakunnista, ja myös kirpputori- ja vaatepankkitoiminnan sekä Kirkon keskusteluavun tehtävät keräävät siellä hyvin toimijoita.

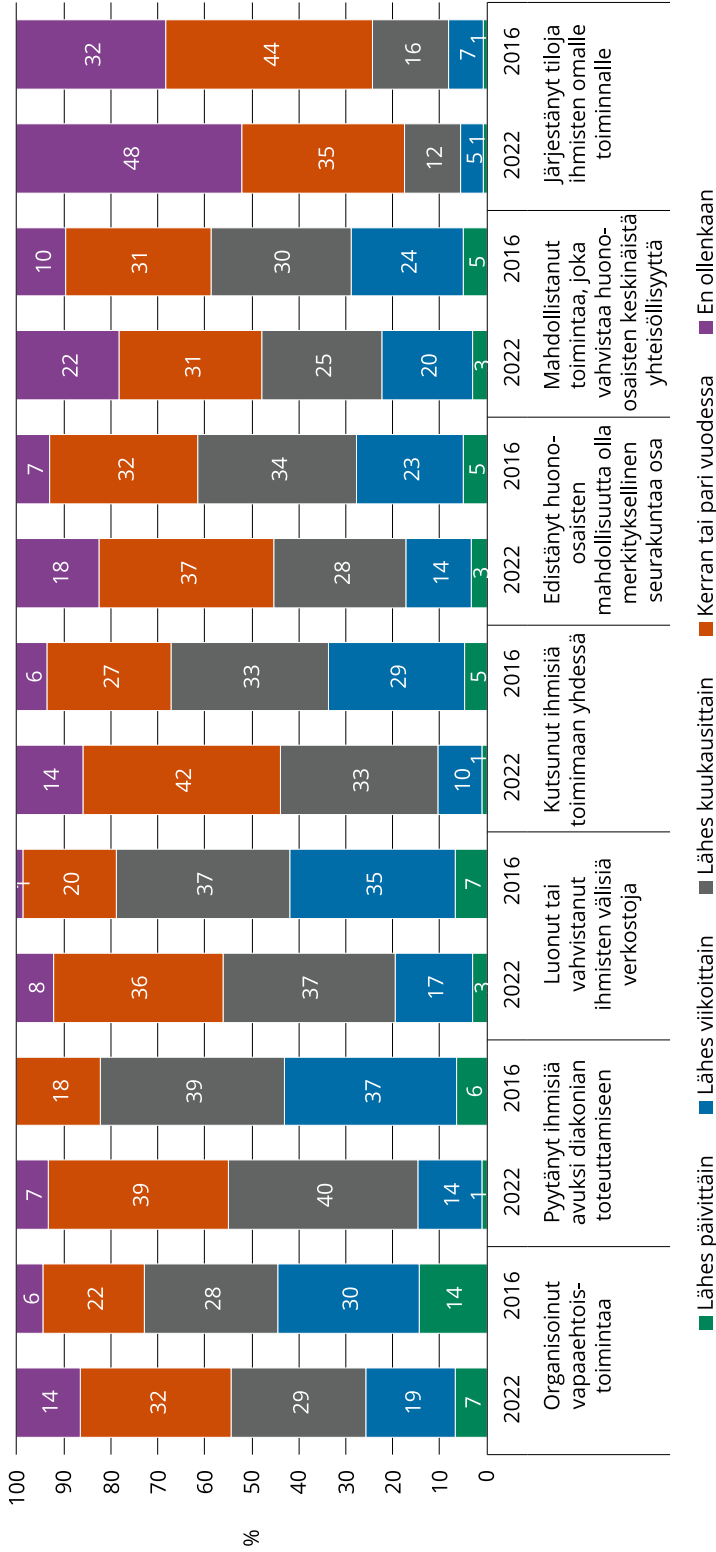
Porvoon hiippakunnassa eri vapaaehtoistehtävissä toimivia on yleiskuvassa muita hiippakuntia vähemmän, mutta siellä näyttäytyy vahvana jumalanpalvelustehtävien avaaminen vapaaehtoisille sekä tehtävät kirpputori- tai vaatepankkitoiminnassa. Kuopion hiippakunnassa on muihin nähden kaikista eniten ystävätoiminnan-/asiointiavun vapaaehtoisia. Oulun hiippakunnassa taas Kirkon keskusteluavussa tai verkossa tapahtuvassa auttamisessa on vapaaehtoistoimijoita prosentuaalisesti muita hiippakuntia enemmän ja yhteisvastuukeräyskin kerää hyvin toimijoita. Turun arkkihiippakunnan alueella nousevat muita vahvemmin esiin vapaaehtoistehtävät käsillä tehden sekä kirpputori-/vaatepankkitoiminnan tehtävät. Diakoniatyön leiriavustajien tehtävät ovat Tampereen hiippakunnan vastaajilla muita yleisempiä. Mikkelin hiippakunnassa ovat yhteisvastuukeräyksen ja Kirkon keskusteluavun tehtävät vahvasti edustettuina. Diakonian vapaaehtoistehtävät kuten diakonia muutenkin tuntuvat mukautuvan alueittain paikallisten tarpeiden ja kulttuurin mukaan.

3.3 Korona-ajan vaikutus vapaaehtoistoimintaan

3.3.1 Toiminta jatkui rajoitusten ehdoilla

Koronarajoitusten vaikutus diakoniatyön vapaaehtoistoimintaan nousi esiin sekä barometrin koronavaikutuksia (Luku 2) että vapaaehtoistoimintaa kartoittavissa tutkimuskysymyksissä. Kyselyyn vastanneista 93 prosenttia ilmaisi, että koronarajoitukset ovat rajoittaneet vapaaehtoistyötä seurakunnassa erittäin tai melko paljon. Lähes 70 prosenttia vastaajista kertoi yhteistyön muiden tahojen kanssa rajoittuneen merkittävästi. Kaksi kolmesta vastaajasta oli kuitenkin hakeutunut kumppanuuksiin vapaaehtoistoiminnan organisoimisessa. Kolmannes vastaajista oli kuukausittain tai hieman useammin organisoinut vapaaehtoistoimintaa yhdessä muiden toimijoiden, esimerkiksi järjestöjen tai uskonnollisten yhteisöjen, kanssa.

Kuvio 3.2 Vapaaehtoistoiminnan organisointi ja osallisuuteen kutsuminen, vertailussa DBR 2022 ja DBR 2016 tulokset, % vastaajista, N=343–350 (2022); N=300–302 (2016).

Lähde: Diakoniabarometriaineistot 2016 ja 2022.

Kerran tai pari vuodessa yhteistoiminnallisesti vapaaehtoistoimintaa organisoineita oli vastaajista reilu kolmasosa, ja vajaa kolmasosa ei ollut toiminut näin lainkaan. (Vapaaehtoistoiminnan organisointi yhdessä muiden toimijoiden kanssa on esitetty kuviossa 3.4). Vaikka vapaaehtoistoiminta koki suuria haasteita koronan aikana, ei toiminta ollut kuitenkaan tulosten valossa täysin jäissä, vaan sitä sopeutettiin rajoitusten mukaan.

Diakoniabarometrissa 2016 tarkasteltiin yhteistyön eri osa-alueita diakoniatyössä, ja vuoden 2022 barometrissa haluttiin ottaa mukaan osa silloin esitetyistä väittämistä samassa muodossa ja tarkastella niitä uudelleen kuuden vuoden tauon jälkeen vapaaehtoistoimintaan ja osallisuuteen kutsumisen näkökulmasta. Vastaajat arvioivat kysymyksessä, kuinka usein he ovat toteuttaneet väittämien mukaista vapaaehtoistoimintaa ja osallisuutta tukevaa toimintaa työssään. Vuosina 2022 ja 2016 saatuja tuloksia tarkastellaan kuviossa 3.2 rinnakkain. Tuloksien pohjalta ei kuitenkaan voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä toimintakulttuurin muutoksista, koska vuoden 2022 barometrissa kysymyspatteristo mittasi vuotta 2021, jolloin elettiin korona-aikaa. Tulokset antavat kuvaa koronarajoitusten vaikutuksista vapaaehtoistoimintaan diakoniatyössä.

Vastaajista 87 prosenttia oli vuoden 2021 aikana organisoinut vapaaehtoistoimintaa, ja yli puolet oli toiminut näin vähintään kuukausittain. Viikkotasolla tai hieman tätä useammin vapaaehtoistoimintaa organisoineita oli neljännes vastaajista. Reilu kolmannes vastaajista oli organisoinut vapaaehtoistoimintaa kerran pari vuodessa ja 14 prosenttia vastaajista ei ollenkaan. Kyselyn taustatiedoista käy ilmi, että vastaajista 11 prosentilla vapaaehtoistoiminnan tehtävät eivät liity työhön. Siten lähes kaikki, joiden työhön vapaaehtoistoiminnan organisointi sisältyi, olivat tätä työn osaluetta jollain tasolla tehneet koronankin aikana. Koronarajoituksissa oli myös paikallisia eroja vuoden 2021 aikana.

Diakoniatyöntekijät kohtaavat työssään erilaisia ihmisiä ja arjessa toimien myös pyytävät heitä mukaan toteuttamaan diakoniaa sekä luovat tai vahvistavat ihmisten välisiä verkostoja. Yli 90 prosenttia vastaajista kertoi koronavuonnakin toimineensa näin vähintään muutaman kerran vuodessa ja yli puolet vastaajista vähintään kuukausittain. Kutsulla yhteiseen tekemiseen ja toimintaan on suuri merkitys. Vastaajista 86 prosenttia oli vuoden aikana kutsunut ihmisiä toimimaan yhdessä vähintään joitain kertoja vuodessa, ja 44 prosenttia oli toiminut näin kuukausitasolla tai usemmin. Vastaajista 83 prosenttia oli edistänyt vuoden aikana huono-osaisten

mahdollisuutta olla merkityksellinen osa seurakuntaa. Heistä noin 45 prosentilla tämä toiminta oli ollut säännönmukaisempaa, vähintään kuukausittain tapahtuvaa. Huono-osaisten keskinäistä yhteisöllisyyttä vahvistavaa toimintaa oli mahdollistanut vuositason noin neljä viidestä vastaajasta ja vähintään kuukausittain lähes puolet vastaajista. Tämän ryhmän kohdalla ei juuri ole tapahtunut muutoksia. Koronarajoitukset eivät ole vaikuttaneet niinkään toimintamalleihin, joissa seurakuntalaiset auttavat toisiaan. Toimintamallit ovat luultavasti vaihdelleet ja mukautuneet uusiin tapoihin auttaa huono-osaisia.

Luodessaan osallisuutta vahvistavia verkostoja, pyytäessään ja kutsuessaan mukaan toimimaan ja toteuttamaan diakoniaa sekä mahdollistaessaan merkityksellisyyden ja yhteisöllisyyden kokemuksia seurakunnassa myös heikommassa asemassa oleville diakoniatyöntekijät toimivat kirkon perustehtävän ja diakonian ytimessä. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkolaisissa¹⁵ määritellään kirkon perustehtävään kuuluvan tunnustuksensa mukaisesti Jumalan sanan julistamisen, sakramenttien jakamisen sekä toimimisen kristillisen sanoman levittämiseksi ja lähimmäisenrakkauden toteuttamiseksi. Kirkkojärjestys¹⁶ konkretisoi diakonian toteutumista: ”Seurakunnan ja sen jäsenten tulee harjoittaa diakoniaa, jonka tarkoituksena on kristilliseen rakkauteen perustuva avun antaminen erityisesti niille, joiden hätä on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta.”

Ihmisten omalle toiminnalle oli järjestänyt tiloja vaihtelevassa määrin lähes puolet vastaajista ja puolet ei ollenkaan. Koronarajoitukset pitivät kokoontumistiloja monin paikoin suljettuina vielä vuoden 2021 aikana, joten ihmisten omalle toiminnalle tilojen järjestäminen oli myös vähäistä. Kokoava toiminta työntekijöiden tai vapaaehtoisten järjestämänä on sopeutunut kulloinkin voimassa oleviin rajoituksiin. Luvussa 2 on tarkasteltu diakoniatyön osa-alueita koronapandemian ensimmäisen vuoden aikana, ja tulosten mukaan vastaajista 60 prosentilla omaehtoisen toiminnan edistäminen oli kuulunut työhön jossain määrin tai enemmän ja 40 prosentilla vain vähän tai ei lainkaan. Ihmiset ovat jatkuvasti muuttuvien koronarajoitusten ja tartuntavaaran vuoksi olleet ehkä myös itse arkoja järjestämään toimintaa oma-aloitteisesti. Tämän kokemuksen toiminnan järjestämisen

15 [Kirkkolaki 1054/1993, 4, 1 § \(sivusto\)](#).

16 [Kirkkojärjestys 1055/1993, 4, 3 § \(sivusto\)](#).

epävarmuudesta sanoitti eräs kyselyyn vastanneista diakoniatyöntekijöistä seuraavasti:

Ihmiset ovat olleet toisaalta arkoja osallistumaan – ja toisaalta vaatineet tai ainakin pyytäneet, että ”jotakin olisi”. Tasapainottelua. Epävarmuutta. Muuttuviin säädöksiin mukautumista.

Diakoniatyöntekijä, Turun arkkihiippakunta

Vertailtaessa vuoden 2022 barometrin tuloksia vuoden 2016 tuloksiin voidaan havaita, että vastauksia on vuonna 2022 enemmän vaihtoehdoissa ”lähes kuukausittain” tai ”kerran pari vuodessa” ja vähemmän vaihtoehdoissa ”lähes viikoittain” tai ”lähes päivittäin”. Vuonna 2016 vastaukset painottuivat enemmän tasolle ”lähes kuukausittain”, ”lähes viikoittain” tai ”lähes päivittäin”. Painopiste muuttui oletettavasti koronarajoitusten vuoksi vastauksissa harvempaan suuntaan aiempaan tutkimukseen verrattuna. Kaikissa muissa väittämissä paitsi huono-osaisten keskinäisen yhteisöllisyyden vahvistamisessa näkyy selkeä siirtymä kohti astetta harvemmin tapahtuvaan toimintaan. Erilaiset yhteisölliset, kokoavat toimintamuodot kokivat haasteita ja toimintataukoja, mikä vaikutti kutsumiseen toimijoiksi ja osallistujiksi. Jos tarkastellaan pelkästään tasoa ”lähes kuukausittain”, ei tarkasteluajankohtien välillä ole kovin suurta eroa keskenään.

Toiminta on koronankin aikana jatkunut perustaltaan samana, mutta yhteiskunnassa vallitsevat olosuhteet toivat sille tilapäisiä rajoitteita. Työtä on tehty mahdollisuuksien rajoissa.

Kirkon tutkimuskeskuksen kirkon työntekijöille ja luottamushenkilöille teettämässä koronakyselyssä alkuvuonna 2021 kartoitettiin pandemian vaikutuksia seurakuntien toimintakulttuuriin. Vapaaehtoistoiminta vaikeutui pandemia-aikana, ja sen kehittämiseksi suunnatut toimet, kuten vapaaehtoisten työnohjaus ja oma-aloitteinen toiminta, pysähtyivät monin paikoin koronarajoitusten epävarmuudessa. Työalarajoja ylitettiin kohtuullisesti vapaaehtoistyön koordinoinnissa, mutta vapaaehtoisten ja työntekijöiden roolit osin palasivat hierarkkiselle tasolle. Vapaaehtoistoiminnan kehittäminen on pandemian olosuhteissa hiipunut muiden asioiden ollessa keskeisempiä ja viedessä voimavaroja.¹⁷

17 [Salminen 2021, 2-5, 11 \(pdf\)](#).

Vuotta myöhemmin toteutettu diakoniabarometrikysely tuotti samansuuntaisen tuloksen. Vapaaehtoistoiminnan suunnitelmallinen kehittäminen ei ehkä ollut keskiössä, mutta tilanteisiin reagoitiin muuten nopeasti kriisin aikana. Koronan alkuvaiheessa diakonian yli 70-vuotiaat vastuuva-
paaehtoiset joutuivat jäämään karanteenimääräysten vuoksi kotiin, jolloin työyhteisön sisällä yhteistyö monin paikoin tiivistyi. Muilta työaloilta läh-
dettiin avuksi muun muassa diakoniatyön ruokajakoihin oman kokoavan toiminnan ollessa tauolla. Vastaajilla oli mahdollisuus kertoa avoimessa kysymyksessä koronapandemian näkymisestä yleisesti työssään. Yli kak-
sikymmentä (21/312) vastaajaa oli nostanut esiin pandemian vaikutuksen myös vapaaehtoistointaan, vaikka tätä työn osa-aluetta ei kysymyksessä erikseen mainittu. Iäkkäämpien vapaaehtoisten äkillinen kotiin jääminen ja tavanomaisten vapaaehtoistehtävien tauolle jääminen heijastuivat vas-
tauksissa huolena. Diakoniatyöntekijät olivat pohtineet tilanteessa vapaa-
ehtoistoimijoitaan, miten heidän elämästään oli jäänyt merkityksellinen sisältö pois. Iäkkäät vapaaehtoiset vain hävisivät toiminnasta ja joutuivat aktiivisista toimijoista passiiviseen rooliin.

*Vapaaehtoisia on jäänyt pois ja tauolle enemmän kuin aiemmin. Rekry-
toinnin vaikeudet vapaaehtoistyössä, kun ihmiset mm. pelkäävät tulla
ihmisten pariin tai pitkän tauon jälkeen vapaaehtoistyö on menettänyt
merkityksensä.*

Diakoniatyöntekijä, Mikkelin hiippakunta

*Teen työtä pääasiassa vapaaehtoisten parissa. Työ on muuttunut paljon,
suuntautunut toisin, kun monet vapaaehtoistehtävät ovat olleet tauolla.*

Diakoniatyöntekijä, Mikkelin hiippakunta

Iäkkäät vapaaehtoiset ovat hävinneet kokonaan toiminnasta.

Diakoniatyöntekijä, Espoon hiippakunta

Vastauksista nousee esiin, että vapaaehtoisten rekrytointi on ollut vai-
keaa ja myös verkon kautta rekrytoiminen on ollut haasteellista. Monien
vapaaehtoistoiminnan muotojen ohella myös ystäväpalvelu kodeissa ja
laitoksissa on ollut paikoin tauolla. Osallisuuden kokemusten oheneminen
näkyi ilmauksissa, joissa kuvataan vapaaehtoisten toimintamahdollisuuk-
sien kutistumista koronarajoitusten aikana. Osallisuuden väheneminen

kohdentui sekä vapaaehtoistoiminnan avun piirissä oleviin että itse toimijoihin. Kiinnostus tehtäviin on taukojen kautta vähentynyt. Rajoitusten mukaan tapahtuneet toiminnan muutokset vaikuttivat vapaaehtoisten motivaatioon myös turhautumisen tunteina, luovuttamisena ja innostuksen puutteena. Joitain mainintoja on myös kertaluontoisten tehtävien lisääntymiseen, verkostoissa toimimiseen sekä toiminnan kehittämiseen liittyen. Seuraavissa sitaateissa tulee ilmi diakoniatyöntekijöiden kokemus vapaaehtoistoiminnan ja osallisuuden kokemista haasteista sekä pyrkimyksestä vastata avuntarpeeseen koronarajoitusten aikana:

Diakoniakahvila on koko koronaepidemian ajan ollut tauolla. Ennen koronaa se tavoitti viikoittain 40–60 asiakasta ja moni vapaaehtoinen sai paikan, missä toimia.

Diakoniatyöntekijä, Tampereen hiippakunta

Vapaaehtoistyöhön korona on vaikuttanut mm. luovuttamisena eli helppo irtisanoutua (ainakin vanhempien vapaaehtoisten kohdalla) sekä turhautumisen tunteina vapaaehtoisena olemiseen liittyen, ei ole hetkiä, jolloin voisi tehdä vapaaehtoistyötä.

Diakoniatyöntekijä, Turun arkkihiippakunta

Yksinäisyys on lisääntynyt hurjasti ja siihen on pyritty vastaamaan vapaaehtoisten ystävien avulla. Vapaaehtoistyössä pandemian vaikutukset näkyvät vähentyneenä kiinnostuksena ja vapaaehtoisia tuntuu olevan vaikea rekrytoida tai saada innostumaan lähtemään mukaan toimintaan.

Diakoniatyöntekijä, Lapuan hiippakunta

Kertaluonteiset vapaaehtoistehtävät lisääntyivät, kerättiin rahaa myyjäisillä, toimitettiin ruoka-apua ja joulukukkia ikäihmisten oville. Ulkoilutettiin laitoksen ihmisiä.

Diakoniatyöntekijä, Helsingin hiippakunta

3.3.2 Haasteista kasvoi uusia versoja

Vastaajia pyydettiin avoimessa kysymyksessä kertomaan, minkälaisia uusia vapaaehtoistehtäviä on syntynyt koronan aikana. Koronarajoitusten aiheuttamat haasteet vapaaehtoistoiminnalle tiedostettiin ennakkoon, mutta

kysymyksen taustalla oli aavistus vapaaehtoisten nousemisesta työntekijöiden rinnalle kriisin ajan tehtäviin. Kysymykseen vastasi 128 henkilöä. Kaiken kaikkiaan kyselyyn vastanneista vapaaehtoistoiminnan tehtäviä kuului likimain 300 vastaajalle. Vastauksia kertyi siten vain kolmasosalta toimintaa toteuttaneilta. Toisaalta edellisessä alaluvussa kävi ilmi, että työntekijät kokivat vapaaehtoistoimijoiden rekrytoinnin vaikeutta korona-aikana.

Vastausten luokittelussa käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Analyysissä edettiin aineiston ehdoilla, ja siitä etsittiin ensin samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Jotkut yksittäisistä vastauksista sisälsivät useampia näkökulmia uusiin tehtäviin.¹⁸ Aineisto ryhmiteltiin ja luokiteltiin värein koodaamalla löytyneiden yhtenevien teemojen alle ja laskettiin kunkin teeman esiintymismäärä aineistosta. Ryhmittelyn seurauksena syntyi yhdeksän luokkaa, joiden alle vastaukset voitiin sisällöllisesti sijoittaa. Luokat ovat:

1. ruokaturvaan liittyvät vapaaehtoistehtävät (37 mainintaa)
2. asiointi- ja kauppa-apu (36 mainintaa)
3. yksinäisyyden lievittämiseen liittyvät vapaaehtoistehtävät (36 mainintaa)
4. digitaaliset vapaaehtoistehtävät (23 mainintaa)
5. yhteisöllisyyteen/seurakuntayhteyteen liittyvät vapaaehtoistehtävät (16 mainintaa)
6. taloudellisen avun lahjoittaminen/taloudellisen avun neuvontatehtävät (8 mainintaa)
7. terveydenhuoltoon ja hoiva-alaan liittyvät vapaaehtoistehtävät (4 mainintaa)
8. tukihenkilöt ja vertaisohjaajat (3 mainintaa)
9. muut yksittäiset vapaaehtoistehtävät (4 mainintaa).

Ruoka-avun koordinointi uudella tavalla koronan alkaessa sekä ruoka-avun tarpeen lisääntyminen synnyttivät uusia tehtäviä, joten uusia vapaaehtoisia tarvittiin ja saatiin mukaan ruoka-apuketjun eri vaiheisiin. Iäkkäämpien vapaaehtoisten ollessa poissa vahvuudesta rekrytointia kohdennettiin nuorempiin ikäluokkiin. Ruokajaoissa oli vältettävä jonoja ja lähikohtauksia, joten aiemmin avoimina jakoina toimineet tilaisuudet oli mietittävä

18 Tuomi & Sarajärvi 2012, 109.

uudelleen. Siirryttiin valmiiden ruokakassien jakeluun ja yhteisöruokailujen osalta tiukimpien rajoitusten aikana sisätiloista ulos tai noutoruokalounaisiin. Jakoja toteutettiin aikatauluttamalla, ennakkotilauksilla ja ajanvarauksilla. Ruokajaon rakenteet olivat monin paikoin olemassa, ja ne muuntuivat pikavauhtia terveysturvallisesti toteutettaviksi. Diakoniatyön ruoka-apua vuoden 2020 diakoniabarometrissa tutkinut Paloviita¹⁹ toteaa diakoniatyöntekijöiden kehittäneen diakoniaruokailuja yhteisöllisiksi kohtaamisen paikoiksi mutta nähneen myös jaettavan ruoka-avun tarpeen säilyvän. Suuressa osassa seurakunnista jaettiin hävikkiruokaa ja toteutettiin ruokajakoja yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa jo ennen korona-aikaa.

Kartoitettaessa vapaaehtoistoiminnan muotoja viime vuosina ennen korona-aikaa (Kuvio 3.1) oli vähävaraisten ruokajakelussa tai diakoniaruokailuissa toimiminen yleisin tapa osallistua vapaaehtoistoimintaan. Ruoka-avun vapaaehtoistehtävät eivät siis ole tässä yllätyksellisiä, mutta niiden joustava mukautuminen ja akuuttiin tarpeeseen reagoiminen nostivat tehtävän korona-aikanakin keskiöön. Ihmisten hätään vastaaminen myös laajensi ruoka-avun toimintaa. Joissain seurakunnissa ruokajako alkoi uutena toimintana korona-aikana. Seuraavassa sitaatissa diakoniatyöntekijä toteaa vapaaehtoistoimintaa yleisesti rajoittaneissa tunnelmissa kuitenkin ruokajaon syntyneen uutena toimintamuotona uusien toimijoiden voimin:

Vapaaehtoistyötä on rajoittanut paljon. Toisaalta on tullut uutena ruokajako, jossa on paljon uusia vapaaehtoisia työkäisiä ja nuorempia vanhuuseläkeläisiä.

Diakoniatyöntekijä, Lapuan hiippakunta

Viranhaltijoiden työpanosta tarvittiin aiempaa enemmän tiedottamisessa, kokonaiskoordinoinnissa, terveysturvallisuuden varmistamisessa, ennakkotilausten vastaanottamisessa ja verkostoissa toimimisessa. Vapaaehtoiset, auttavat käsiparit tulivat tarpeeseen. Diakoniatyöntekijät kertoivat ruokaturvaan liittyvistä konkreettisista vapaaehtoistehtävistä, joita olivat ruokajakeluissa toimiminen (hävikkiruoka- ja EU-ruokatuki), hävikkiruuan ja ruokakassien pakkaaminen, ruokavaraston vastuutehtävät, ylijäämäruuan haku kaupoista tai koulukeittiöiltä, ruokakassien ja -annosten kuljettaminen

19 [Paloviita 2020, 46 \(pdf\)](#).

koteihin/kotioville riskiryhmäläisille, diakonia- ja noutoruokailujen toteuttaminen ja niissä avustaminen, ruuan valmistus ja käsittely, leipominen ja tarjoilu. Annosruokien jakoa ja ruokailuja oli toteutettu myös ulkotiloissa. Ruoka-avun koordinoinnissa oli verkostoiduttu järjestöjen kanssa useammassa vastauksissa. Sitaattien kautta välittyä ruoka-avun muutoksessa syntynyt yhdessä tekemisen työote ja rivakka toimeen tarttuminen avun perille saattamiseksi.

Ruokakassien jako koronan alettua synnytti uusia tehtäviä, tarvittiin autokuskeja viemään kasseja ja kassien pakkaajia. Yhteisöruokailun jäätyä tauolle, tarvittiin annosruokien jakajia kirkon pihalle.

Diakoniatyöntekijä, Helsingin hiippakunta

Diakoniaruokailut muutettiin koronarajoitusten vuoksi aterijakeluiksi, samalla olemme jakaneet hävikkiruokaa. Tähän olemme saaneet uusia vapaaehtoisia mukaan!

Diakoniatyöntekijä, Mikkelin hiippakunta

Under pandemins första år hade vi frivilliga som körde hem mat och hämtade restmat från skolkök.

Diakoniatyöntekijä, Porvoon hiippakunta

Diakoniatyön vapaaehtoistehtävissä (Kuvio 3.1) ystävöimintä- ja asiointitapu olivat jo ennen korona-aikaa vakiintuneiden vapaaehtoistehtävien joukossa. Koronarajoitusten alkaessa ystävöiminnan vapaaehtoisten tekemä työ kohtasi saman haasteen kuin viranhaltijoiden työ. Kasvokkaat kohtaamiset kodeissa ja laitoksissa eivät onnistuneet samoin kuin ennen. Ruoka-avun tavoin ystävöimintäkin muutti muotoaan. Olemassa olevia ystäväkontakteja pidettiin yllä puhelimitse ja rajoitusten hellittäessä taas vähitellen kohdaten. Jo toimivien ystävävapaaehtoisten lisäksi tarvittiin uusia toimijoita. Yksinäisyyden lievittämiseen liittyvissä vapaaehtoistehtävissä painottui puhelimitse tapahtuva karanteenissa olevien ikäihmisten tai muiden yksinäisten tavoittaminen. Vastaajat kertoivat puhelinystävistä, puhelinkavereista, Puhelin Apureista ja soittoringeistä, myös digiystävöimintä mainittiin yhdessä vastauksessa. Osassa seurakunnista tavoiteltiin puhelimitse järjestelmällisesti ikäihmisiä, joten työntekijöiden resurssit eivät yksin olisi riittäneet. Ulkoiluystäviä kodeissa ja laitoksissa asuville oli järjestetty,

kun kohtaaminen ulkotiloissa maskien kanssa koettiin turvallisemmaksi. Yksinäisten vanhusten ilahduttamiseksi oli toteutettu erilaisia tempauksia: korttien askartelua, kukkien viemistä palvelutaloihin ja laulutuoquioita ulkoa käsin laitosten vierailukieltojen aikaan. Myös vierailupalvelua oli käynnistetty. Ikäihmisten ja yksinäisten tavoittaminen oli joissain seurakunnissa hyvin järjestelmällistä ja säännöllistä, kuten seuraavista sitaateista käy ilmi:

Kun korona alkoi, päätettiin soittaa kaikille seurakuntamme yli 80-vuotiaille, mitä kuuluu ja ohjata tarvittaessa esim. ilmaisen kauppa/apteekkipalvelun piiriin. Heitä oli yhteensä yli 4 000 hlöä, joten tähän värvättiin vapaaehtoisia avuksi.

Diakoniatyöntekijä, Tampereen hiippakunta

Puhelinystäväpalvelu, eli vapaaehtoiset soittavat kerran viikossa palveluun ilmoittautuneille ihmisille ja juttelevat hetken niitä näitä.

Diakoniatyöntekijä, Porvoon hiippakunta

Asiointiapu oli ollut ennen koronaakin yksi diakoniatyön vapaaehtoistehtävistä, mutta koronaepidemian alkaessa ja kokonaisten ikäluokkien jäädessä karanteeniin avun tarve kasvoi huomattavasti. Monien yli 70-vuotiaiden tukena olivat omat lapset ja muut sukulaiset, mutta kaikilla ei ollut verkostoja, joihin turvata. Diakoniatyöntekijät koordinoivat vapaaehtoistoimintaa erityisesti kauppa-avun tarpeeseen. Kauppa-avussa vapaaehtoiset ottivat vastaan tilauksia, tekivät ostoksia apua tarvitsevien puolesta ja toimittivat ruokaostoksia kotioville. Vastauksissa kerrottiin myös verkostoitumisesta järjestöjen tai kaupungin kanssa. Kauppa- ja apteekkiapua oli järjestetty erityisesti koronan alkuvaiheessa karanteenissa oleville. Verkostoituminen tehosti toimintaa ja toimijat puhalsivat yhteen hiileen.

Korona-aikana vuonna 2020 teimme yhteistyötä kaupungin kanssa ja vapaaehtoiset toimittivat ruokaostoksia vanhuksille.

Diakoniatyöntekijä, Helsingin hiippakunta

Koronan alkuvaiheessa vapaaehtoisia oli mukana kauppa-apuringissä yhteistyössä eläkeläisjärjestöjen ja vapaiden suuntien kanssa.

Diakoniatyöntekijä, Lapuan hiippakunta

Ruokaturvaan ja yksinäisyyden lievittämiseen liittyvät vapaaehtoistehtävät sekä asiointi- ja kauppa-apu linkittyivät toisiinsa. Ruokakassin kotiovelle toimittava vapaaehtoinen toi tuulahduksen muusta maailmasta karanteenissa olevalle, ja soittoringin vapaaehtoinen kysäisi kuulumisten lisäksi palvelutarpeista, joihin asiointi- ja kauppa-avulla pystytiin vastaamaan. Kyse oli ihmisten perustarpeisiin vastaamisesta ja turvallisuuden tunteen tuottamisesta koronan aikana. Vaikka ruokakassi olisi jätetty ilman konkreettista kohtaamista oven taakse ja vain vilkutettu ikkunan takaa, välittyi siitäkin tunne huolenpidosta, ettei ole jäänyt yksin.

Kirkon tutkimuskeskus toteutti huhtikuussa 2020 kirkon työntekijöille ja luottamushenkilöille verkkokyselyn, jossa vastaajina oli myös diakonia-työntekijöitä. Avuntarpeen havaittiin kasvaneen heti koronan alkuvaiheessa erityisesti ruoka- ja keskusteluavussa. Kautta maan ruoka-avussa käyvien määrä tuplaantui, ja kirkon keskusteluapuun alkoi tulla enenevässä määrin yhteydenottoja. Kriisi lisäsi ihmisten turvattomuutta ja yksinäisyyden kokemusta. Seurakunnissa reagoitiin tilanteeseen nopeasti lisäämällä tai käynnistämällä uusia avun tarjoamisen muotoja.²⁰ Vapaaehtoistoiminta aktivoitui ruoka-avussa, jumalanpalvelustehtävissä, keskusteluavussa ja verkkoviestinnässä. Kriisin keskellä auttamishalu kasvoi ja yhteistyö paikallisesti tiivistyi kuntien eri toimijoiden välillä.²¹

Taulukossa 3.1 ei ole mukana digitaalisia vapaaehtoistehtäviä, koska niistä ei kyselyssä suoraan kysytty, mutta yksittäiset vastaajat olivat kertoneet vapaavalintaisessa kentässä digiystäväistä ja striimaustehtävistä. Digitaaliset tehtävät ovat siis selkeästi uusi vapaaehtoistoiminnan muoto. Näyttää siltä, että työntekijöiden ottaessa digiloikan (Luku 2) myös vapaaehtoiset otettiin joissain seurakunnissa mukaan uusiin tehtäviin. Vapaaehtoisille löytyi digitaalisia tehtäviä jumalanpalvelusten ja muiden lähetysten striimaajina, verkkohartauksien ja -musiikkituokioiden pitäjinä, videokuvausten ja -editointien toteuttajina, some-päivitysten tekijöinä, verkossa toimivien ryhmien ohjaajina ja digivapaaehtoisina/-ystävinä. Vapaaehtoiset olivat myös opettaneet ja neuvoneet tietokoneen ja älylaitteiden käytössä. Yksi vastaajista kertoi vapaaehtoisen toimineen etäyhteyksin suomen kielien opettajana. Digitaalisia tehtäviä oli toteutettu myös yli työalarajojen.

20 [Salomäki 2020, 2–11 \(pdf\)](#).

21 [Salminen 2021, 4, 11 \(pdf\)](#).

Seuraavista sitaateista käy ilmi, että digitaalisissa tehtävissä on osattu huomioida vapaaehtoisten, myös nuorten, osaamista yhteisessä työssä ja kutsuttu diakoniatyön asiakkaitakin mukaan videoiden tekemiseen.

Nuoret toimivat älylaiteohjaajina ikäihmisille.

Diakoniatyöntekijä, Lapuan hiippakunta

Hjälp med streamandet av gudstjänsten.

Diakoniatyöntekijä, Porvoon hiippakunta

Kuvasimme rippikoulutyön käyttöön videoita siitä, miten diakonia ollut avuksi yksittäisten asiakkaiden kohdalla. Tähän saimme asiakkaita innostettua mukaan (kasvot eivät näy videolla). Aloitimme tietyn sosiaalisesti haastavan alueen yhteistyön, johon tullut mukaan ihan uusi vapaaehtoisten joukko.

Diakoniatyöntekijä, Espoon hiippakunta

Koronarajoitusten välillä hellittäessä voitiin järjestää tapahtumia, joissa vapaaehtoiset olivat mukana. Myös yhteistyötä oli kehitetty uusien vapaaehtoisten voimin (maininta sitaatissa yllä). Avoimien kohtaamispaikkojen vastuutehtävät, jumalanpalvelustehtävät ja kirpputoritoiminta olivat olemassa olevia vapaaehtoistoiminnan muotoja jo ennen korona-aikaa, mutta näihin liittyviä uusia tehtäviä syntyi uusilla paikkakunnilla ja uusin toteutustavoin. Yhteisöllisyyteen ja seurakuntayhteyden ylläpitämiseen liittyviä vapaaehtoistehtäviä olivat kirkkotilojen päivystäminen ja esittely, kokoontumis-/olotilojen, kirpputorien sekä kahviloiden, brunssien ja kesätapahtumien vastuutehtävät, myyjäisten järjestäminen, jumalanpalvelusten suunnittelu ja toteutus ja rukouskävelyn vetäminen. Vapaaehtoiset olivat myös toimittaneet joulumuistamisia seurakuntalaisten postilaatikoihin tilaisuuksien ollessa tauolla. Vastuuta oli annettu myös kokonaan seurakuntalaisille olohuonetilan toiminnasta:

Perustettiin uusi kirpputori-olohuone, joka toimii kokonaan seurakuntalaisten voimin.

Diakoniatyöntekijä, Mikkelin hiippakunta

Taloudellisen avun lahjoittaminen nousi keskeisenä, jo vakiintuneena vapaaehtoistoiminnan muotona esiin aiemmin kyselyssä (Kuvio 3.1). Kriisin aikana ihmisten lahjoitustoiminnalla on suuri merkitys, kun paikalliset tarpeet diakonian avustustoiminnassa kasvavat ja toisaalta budjettivarat avustustyöhön voivat monessa seurakunnassa olla rajalliset. Ihmiset olivat halunneet osallistua diakoniatyöhön lahjoittamalla elintarvikkeita, hygieniatuotteita ja rahaa apua tarvitseville. Seurakuntalaiset olivat myös keränneet rahaa omilla tempauksillaan ja lahjoittaneet tuotot diakoniatyön kautta auttamiseen. Jotkut vastaajat kertoivat, että talousneuvontaan oli tullut lisää vapaaehtoisia.

Diakoniatyö on saanut enemmän yksityisiä ruokatarpeiden, hygieniatuotteiden, käsitöiden yms. lahjoittajia. Myös taloudellista tukea diakoniaan on tullut enemmän.

Diakoniatyöntekijä, Lapuan hiippakunta

Terveydenhuoltoon ja hoiva-alaan suoraan liittyvistä vapaaehtoistehtävistä oli muutama maininta. Vapaaehtoiset olivat osallistuneet maskijakoihin ja paikanneet henkilöstön resurssipulaa avustavissa tehtävissä palvelutalossa. Sairaalavapaaehtoisten koulutuksesta oli yksi maininta. Luvussa 2 todettiin diakoniatyöntekijöiden toimineen pienessä määrin (vastaajista viisi prosenttia) terveydenhuollon apuna. Pääkaupunkiseudulla oli rekrytoitu myös diakoniatyön vapaaehtoisia avuksi akuutissa tilanteessa. Yksittäinen vastaus kertoo merkittävästä vapaaehtoistoiminnan roolista paikallisessa kriisitilanteessa:

Paikkaamaan Helsingin hoitoalan ammattilaisten tehtäviä palvelutaloihin (kuitenkin vapaaehtoisen vastuulla), kun ammattihenkilöitä on terveydenhuollon kapasiteetin puutteen ja sairastumisten takia siirretty mm. koronatehtäviin.

Diakoniatyöntekijä, Helsingin hiippakunta

Kolme vastaajaa kertoi tukihenkilö- ja vertaisohjaajatehtävien syntyemisestä. Vapaaehtoisia oli tullut mukaan vertaisohjaajiksi päihdenuorten vanhemmille, tukihenkilöiksi yksinhuoltajavanhemmille sekä saattohoito/tukihenkilöryhmään. Lisäksi mainittiin yksittäisinä tehtävinä puutalkoot ja keikka-apu konkreettisiin kodintöihin. Kokemusasiantuntija- ja tukihenkilötehtävissä

sekä saattohoitovapaaehtoisina toimivia ei ole toistaiseksi paljon vapaaehtoistehtävissä (Kuvio 3.1), mutta nämä yksittäisetkin maininnat uusista avauksista tällä kentällä ovat tärkeitä.

Diakoniatyöntekijöiden vastaukset kertovat, että konkreettisia auttamistehtäviä on kriisin aikana ollut tarjolla myös vapaaehtoisille ja uusia versoja on syntynyt. Kuvioista 3.1 käy ilmi, että uusiksi luonnehdittuja toimintamalleja oli käytössä koko maan tasolla jo ennen koronaa, joten uusia vapaaehtoistoiminnan muotoja otettiin käyttöön paikallistasolla. Diakoniatyöntekijät jakavat ideoitaan ja hyviä käytäntöjään naapuriseurakuntien kesken ja myös sosiaalisessa mediassa. Jo olemassa olevat vapaaehtoistoiminnan rakenteet mahdollistivat toimintatapojen nopean muokkaamisen ja soveltamisen koronarajoitusten mukaan. Uusia innovaatioitakin syntyi.

Kirkon diakoniatyö sai toimintansa tueksi loppuvuodesta 2020 opetus- ja kulttuuriministeriöltä poikkeuksellisen taloudellisen erityisavustuksen. Seurakunnat toteuttivat avustuksella koronaerityistä toimintaa, jossa korostuivat keskusteluapu, kohtaaminen sekä taloudellinen apu konkreettisena ruoka- tai asiointiapuna tai lahjakortteina.²² Barometrin tulosten valossa vapaaehtoisilla on ollut oma tärkeä paikkansa diakonian viranhaltijoiden rinnalla erityisavustuksen jalkauttamisessa avuntarvitsijoille. Sosiaalibarometrissa 2021²³ tuodaan esiin seurakuntien, järjestöjen ja vapaaehtoisten tärkeä kumppanuusrooli oman alueen ihmisten auttamisessa koronavuonna 2020. Sosiaali- ja terveysjohtajat sekä sosiaalityöntekijät näkivät näiden toimijoiden roolin merkittävänä muun muassa ruoka- ja asiointiavussa, yhteydenotoissa yli 70-vuotiaisiin ja muihin riskiryhmäläisiin sekä maskien jaossa. Kriisin aikana yhteistyötä tukivat olemassa olevat verkostot ja selkeä työnjako toimijoiden kesken.

Parhaimmillaan paikalliset toimijat ovat löytäneet kriisissä nopeasti toisensa ja yhdistäneet voimavaransa avuntarpeeseen vastaamiseksi. Esi-merkkinä olemassa oleville verkostoille perustuneesta toiminnasta, johon myös vapaaehtoiset roolitettiin eri tehtäviin, toimii erään toisen kysymyksen vastauksessa kuvattu toiminta:

22 [Gävert 2021 \(sivusto\)](#).

23 [Eronen et al. 2021, 76–84 \(pdf\)](#).

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa on korona-aikana ollut hyvin tiivistä ja myös kehittämistyötä on tehty. Koronapandemian alkuajoilta lähtien olemme olleet yhteistyöpalavereissa (aluksi jopa kerran viikossa), jossa kunnan ja vanhuspalveluiden, yhdistysten ja vapaaehtoisten toimijoiden kesken koordinoimme sitä, mihin itse kukin keskittyisi.

Diakoniatyöntekijä, Espoon hiippakunta

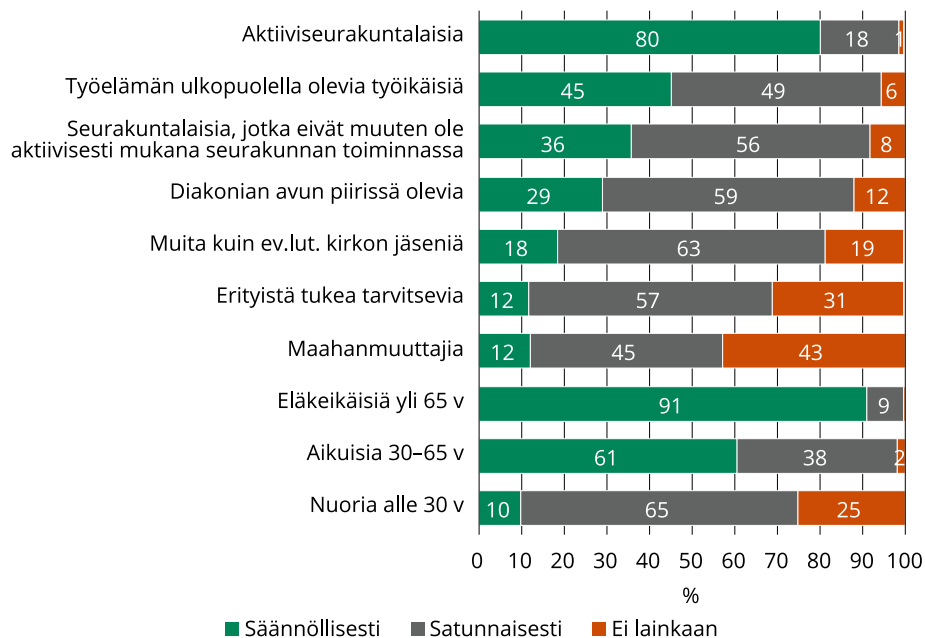
3.4 Vapaaehtoistoiminta tavoittaa matalalla kynnyksellä

Vapaaehtoistoiminta edistää yhteisöllisyyttä ja osallisuutta seurakunnassa sekä hyvinvointia ja merkityksellisyyden kokemista. Vapaaehtoisena voi oppia uusia taitoja, saada uusia ystäviä ja kokemuksia ja voimaantua mukanaolosta.²⁴ Kyselyssä kartoitettiin diakoniatyössä toimivien vapaaehtoisten profiilia, minkä ikäisiä ihmisiä toiminnassa on mukana ja kuinka laajasti toiminta tavoittaa eri kohderyhmiä. Vastaajia pyydettiin arvioimaan kunkin eri taustatekijän osalta, kuinka usein näitä henkilöitä toimii oman seurakunnan diakoniatyössä vapaaehtoisina.

Eläkeikäiset ovat vapaaehtoistoiminnan kantava voima. Heitä toimii säännöllisesti yli 90 prosentissa vastaajien seurakunnista ja vähintään satunnaisesti kaikissa. Luonnollisesti eläkkeellä on aikaa osallistua vapaaehtoistoimintaan, ja silloin myös etsitään kanavia missä toimia. Vapaaehtoistoiminta tuottaa sisältöä elämään myös tekijälle itselleen. Yli 60 prosenttia vastaajista ilmoittaa, että aikuisia (30–65-vuotiaita) toimii säännöllisesti vapaaehtoisina heidän seurakuntansa diakoniatyössä, ja lähes kaikki kertovat vähintään satunnaisesti mukana olevista työikäisistä. Vapaaehtoisten ikääntyminen on nähty haasteena toiminnan jatkuvuudelle, mutta tulosten valossa sukupolven vaihdosta olisi näkyvissä.

24 [Haapiainen et al. 2020, 14 \(sivusto\)](#).

Kuvio 3.3 Diakoniatyössä toimivien vapaaehtoisten profiili, % vastaajista, N=339–348.

Yksi kymmenestä vastaajasta kertoi nuorten (alle 30-vuotiaiden) mukanaolosta säännöllisesti ja kolme neljästä satunnaisesti tai useammin. Tätä voi pitää merkittävänä tuloksena, koska nuorten vapaa-ajasta kilpailevat monet harrastusmahdollisuudet ja aktiviteetit. Diakonian sisällöistä voi löytää monia nuorten arvomaailmaan sopivia vapaaehtoistoiminnan muotoja. Nuoret ovat itse parhaita kutsumaan mukaan muita nuoria. Nuorten vaikuttajaryhmien perustaminen seurakuntiin voi madaltaa työalarajoja seurakunnan sisällä, kun nuoret saadaan toimijoiksi mukaan rakenteisiin. Vaikuttajaryhmillä²⁵ halutaan vahvistaa nuorten osallisuutta, kristillistä identiteettiä sekä merkityksellisyyden ja yhteisöön kuulumisen kokemusta. Kansalaisareenan²⁶ teettämän tutkimuksen mukaan 15–24-vuotiaista nuorista yli 60 prosenttia haluaisi osallistua vapaaehtoistoimintaan, jos pyydettäisiin.

Aktiiviseurakuntalaiset ovat valmiiksi sisällä seurakunnan arvomaailmassa ja toteuttavat vapaaehtoistoiminnassa omaa kutsumustaan. Vastaajista

25 [Nuorten vaikuttajaryhmät](#) (sivusto).

26 [Rahkonen 2021, 19](#) (pdf).

80 prosenttia kertoikin heidän säännöllisestä osallistumisestaan. Vastaajista yli kolmasosan mukaan seurakuntalaisia, jotka eivät muuten ole aktiivisesti mukana seurakunnan toiminnassa, toimii säännöllisesti vapaaehtoisina diakoniatyössä. Vapaaehtoistoiminta on käytännöllistä osallistumista, johon on matala kynnys lähteä mukaan. Halu auttaa myös motivoi toimijaksi diakonian vapaaehtoistehtäviin. Tähän ryhmään kuuluvat eivät itse ole niin lähellä tarjoutumassa tehtäviin kuin aktiiviseurakuntalaiset, joten mukaan kutsumisen ja erilaiselle osaamiselle tilan antaminen on tärkeää. Vapaaehtoistoiminnan tarjoamien osallisuuden kokemusten kautta voi tapahtua vahvempaa kiinnittymistä seurakuntaan ja sitoutumista kirkon jäsenyyteen ja arvoihin.

Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa usko omaan toimijuuteen ja merkityksellisyiden kokemukset vahvistuvat, mikä rakentaa osallisuutta ja vahvistaa yksilön omia voimavaroja.²⁷ Vastaajista 45 prosenttia kertoi työelämän ulkopuolella olevia työkäisiä osallistuvan vapaaehtoistoimintaan säännöllisesti ja lähes 95 prosenttia vähintään satunnaisesti. Lähes joka kolmas vastaajista ilmoitti diakonian avun piirissä olevien toimivan säännöllisesti ja lähes 90 prosenttia kertoi heidän osallistumisestaan vähintään satunnaisesti. Diakonisen avun piirissä oleva voi itsekin olla auttaja, mikä luo merkityksellisyyttä elämään. Diakonian työnäyn kautta näiden ryhmien mukanaolo toimijoina on tärkeää sekä ennaltaehkäisevästä että korjaavasta näkökulmasta.

Lähes joka viides kyselyyn vastanneista ilmoitti seurakuntansa diakoniatyön vapaaehtoistoiminnan tavoittavan säännöllisesti mukaan muita kuin evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä. Vähintään satunnaisesti toimivista kertoi neljä viidestä vastaajasta. Kirkon jäsenyys ei ole pääsyehto diakonian vapaaehtoistehtäviin, ja kynnys myös ei-jäsenien osallistumiselle näyttäisikin olevan matala. Diakonia lähestyy avarasti kaikkia paikkakunnalla toimivia, myös eri uskonnon tai katsomuksen omaavia ihmisiä. Vapaaehtoistoiminta voi tarjota väylän yhteisöön kuulumiselle ja oman paikan löytämiselle. Yksi kymmenestä vastaajasta ilmaisi maahanmuuttajien olevan säännöllisesti toimijoina diakonian vapaaehtoistehtävissä, ja yli 40 prosenttia vastaajista kertoi, että maahanmuuttajia ei ole ollenkaan vapaaehtoistoimijoina. Tätä

27 [Isola et al. 2017, 19–20 \(pdf\)](#).

selittänee se, että maahanmuuttajien määrissä on paikkakuntakohtaisia eroja.

Vastaajista joka kymmenes kertoi erityistä tukea tarvitsevien säännöllisestä mukanaolosta diakoniatyön vapaaehtoistehtävissä. Vähintään satunnaisesti heitä toimi vastaajista lähes 70 prosentin mukaan. Erityistä tukea tarvitsevien aktiivinen mukaan kutsuminen myös säännölliseen yhteiseen työhön olisi tärkeää. Saavutettavuus kirkossa²⁸ korostaa jokaisen ihmisen lahjojen merkitystä sekä kaikkien mahdollisuutta kristilliseen seurakuntayhteyteen ja täysimääräiseen osallisuuteen kirkon tehtävästä. Seurakunnan työntekijöiden ja luottamushenkilöiden on tärkeää tukea tietoisesti kaikkien omaa toimijuutta ja luoda mahdollisuuksia tasavertaiseen osallistumiseen kirkon kaikilla tasoilla.

Elämän merkityksellisyys, luottamus ja toivo kasvavat yhteisessä toiminnassa. Osallisuus vahvistuu ihmisen kokemassa tunteessa, että voi olla merkityksellinen osa yhteisöä. Toimijuus yhteisen hyvän eteen omaa osaamistaan hyödyntäen lisää elämän mahdollisuuksia, sosiaalista osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia. Tekemässään verkostotyössä diakoniatyön olisi mahdollista nostaa esiin tapoja ja keinoja, joilla se edistää erityisesti heikommassa asemassa olevien ihmisten osallisuutta. Tällä on myös yhteiskunnallista merkitystä.²⁹ Tulokset kertovat diakoniatyön tavoittavan laajasti eri-ikäisiä ja eri taustoista tulevia ihmisiä vapaaehtoistoiminnallaan. Diakoniatyöntekijät luovat alustaa yhteiselle työlle ja mahdollistavat osallisuuden kokemusta.

Ristiintaulukoitaessa vastauksia hiippakunnittain tuli ilmi joitain alueellisia eroja eri vapaaehtoistoimijoiden profiilissa. Yhteyksiä tarkasteltiin lähemmin säännöllisesti vapaaehtoistehtävissä toimivien osalta.

28 [Saavu. Kirkon saavutettavuusohjelma 2012, 12–14 \(pdf\)](#); [Aktiivisesti osallinen 2019, 11–15 \(pdf\)](#).

29 Wiens & Zitting 2022, 91–97.

Taulukko 3.2 Säännöllisesti toimivat eri-ikäiset ja -taustaiset vapaaehtoiset hiippakunnittain, % vastaajista, N=335–343.

	Hiippakunta, jonka alueella työskentelet									
	Espoo	Helsinki	Kuopio	Lapua	Mikkeli	Oulu	Porvoo	Tampere	Turku	Kaikki
Ikäluokka										
Nuoria alle 30-v	14 %	11 %	4 %	14 %	2 %	6 %	6 %	14 %	18 %	10 %
Aikuisia 30–65-v	74 %	68 %	62 %	69 %	48 %	67 %	43 %	65 %	46 %	61 %
Eiäikeisiä yli 65-v	95 %	96 %	97 %	94 %	94 %	92 %	70 %	91 %	93 %	91 %
Muu taustatekijä										
Aktiiviseurakuntalaisia	82 %	86 %	86 %	94 %	78 %	81 %	65 %	70 %	85 %	80 %
Työelämän ulkopuolella olevia työikäisiä	52 %	67 %	43 %	47 %	45 %	35 %	28 %	48 %	44 %	45 %
Seurakuntalaisia, jotka eivät muuten ole aktiivisesti mukana seurakunnan toiminnassa	48 %	63 %	28 %	29 %	31 %	30 %	28 %	33 %	39 %	36 %
Diakonian avun piirissä olevia	34 %	50 %	17 %	25 %	22 %	22 %	20 %	49 %	22 %	29 %
Muita kuin ev.lut. kirkon jäseniä	27 %	31 %	11 %	14 %	21 %	3 %	14 %	21 %	23 %	18 %
Maahanmuuttajia	25 %	25 %	3 %	6 %	13 %	11 %	3 %	14 %	7 %	12 %
Erityistä tukea tarvitsevia	18 %	32 %	7 %	8 %	6 %	8 %	8 %	12 %	11 %	12 %

Eläkeikäisiä on mukana diakoniatyön vapaaehtoisina jokseenkin kaikissa seurakunnissa, mutta säännöllisesti mukana olevien määrä vaihtelee. Porvoon hiippakunnassa säännöllisesti toimivia eläkeikäisiä on vastaajista 70 prosentin mukaan, kun taas muissa hiippakunnissa yli 90 prosentin mukaan. Kolme neljästä Espoon hiippakunnan alueella työskentelevistä vastaajasta kertoi työkäisiä olevan säännöllisesti mukana diakoniavapaaehtoisina. Myös Lapuan, Helsingin, Oulun, Tampereen sekä Kuopion hiippakunnissa vapaaehtoistoiminta tavoittaa hyvin työkäisiä. Nuoria toimi säännöllisesti eniten Tampereen, Espoon ja Lapuan hiippakunnissa sekä Turun arkkhiippakunnassa.

Säännöllisesti toimivien aktiiviseurakuntalaisten osuus on korkein Lapuan hiippakunnassa (94 %) ja matalin Porvoon hiippakunnassa (65 %). Helsingin hiippakunnassa neljä kuudesta, Espoon hiippakunnasta reilu puolet sekä Tampereen ja Lapuan hiippakunnista lähes puolet vastaajista kertoi työelämän ulkopuolella olevien työkäisten toimimisesta säännöllisesti diakoniavapaaehtoisina. Helsingin hiippakunnan vastaajista yli 60 prosenttia ja Espoon hiippakunnasta lähes puolet kertoi niiden seurakuntalaisten, jotka eivät muuten osallistu aktiivisesti seurakunnan toimintaan, olevan mukana diakonian vapaaehtoistehtävissä säännöllisesti.

Noin puolet Helsingin ja Tampereen hiippakuntien ja kolmasosa Espoon hiippakunnan vastaajista ilmoitti diakonian avun piirissä olevia toimivan säännöllisesti vapaaehtoisina. Lähes joka kolmas Espoon ja Helsingin hiippakuntien vastaajista ilmoitti seurakuntansa diakoniatyön vapaaehtoistoiminnassa olevan säännöllisesti mukana muita kuin evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä. Espoon ja Helsingin hiippakuntien alueella työskentelevistä yksi neljästä ilmaisi maahanmuuttajien olevan säännöllisesti toimijoina diakonian vapaaehtoistehtävissä. Myös erityistä tukea tarvitsevien osuus säännöllisinä toimijoina on Helsingin ja Espoon hiippakunnissa muita korkeammalla tasolla. Porvoon hiippakunnassa 65 prosenttia vastaajista ilmaisi, ettei heidän seurakuntansa diakoniatyössä ole lainkaan erityistä tukea tarvitsevia vapaaehtoisina.

Kirkkoon kuulumisessa on alueellisia eroja hiippakunnittain, ja Helsingin ja Espoon hiippakunnissa on matalin kirkkoon kuulumisprosentti. Kirkosta eroamisen syyksi valtaosa ilmoittaa sen, ettei kirkkoa instituutioon koeta henkilökohtaisella tasolla merkityksellisenä. Toisaalta yhdeksi tärkeäksi syyksi liittyä kirkkoon on noussut halu kuulua kristittyjen yhteisöön. Erityisesti nuorilla yhteisöllisyyden rooli korostuu. Ihmisten arjessa

tapahtuva tavoittava toiminta voi luoda yhteisöllisyyttä ja muodostaa yhteyksiä kirkkoon.³⁰

Vaikka pääkaupunkiseudulla yhteys kirkkoon on ohentunut enemmän kuin muualla maassa, näyttäytyy diakonian vapaaehtoistoiminnan rooli siellä käänteisesti muita vahvempana. Helsingin ja Espoon hiippakunnissa on muita hiippakuntia enemmän säännöllisesti vapaaehtoistoimintaan osallistuvia kirkkoon kuulumattomia, ei-aktiiviseurakuntalaisia, työelämän ulkopuolella olevia työkäisiä, maahanmuuttajia ja erityistä tukea tarvitsevia. Pääkaupunkiseudulla vapaaehtoistoiminta tavoittaa hyvin myös nuoria. Kynnys osallistua vapaaehtoistoimintaan näyttäisi olevan matalampi kuin sitoutuminen kirkkoon instituutiona. Halu lähimmäisen konkreettiseen auttamiseen ja osallistuminen hyvän tekemiseen tuntuvat olevan arvoja, jotka tuovat ihmisiä kirkon yhteyteen.

3.5 Toimintakulttuurin muutoksen haasteita

3.5.1 Vapaaehtoistoiminnan kehittämiseksi kaivataan lisää tiimityötä, työaika ja asenneilmapiirin muutosta

Vastaajilta kysyttiin mielipidettä vapaaehtoistoiminnan vahvistamiseksi. Kysymyksessä oli mahdollisuus valita seitsemästä mainitusta vaihtoehdoista kolme tekijää, joita vastaajan mielestä tarvittaisiin lisää vapaaehtoistoiminnan roolin vahvistumiseksi oman seurakunnan diakoniatyössä. Kysymykseen vastasi 344 henkilöä, ja valittujen vastausten määrä oli yhteensä 940. Kaksi kolmesta vastaajasta oli sitä mieltä, että vapaaehtoistoiminnan roolin vahvistumiseksi oman seurakunnan diakoniatyössä tarvittaisiin lisää tiimityötä yli työalarajojen. Lähes yhtä paljon kannatusta sai vapaaehtoistoiminnan koordinointiin kohdennetun työajan lisääminen. Kolmanneksi eniten tarvetta koettiin työyhteisön asenneilmapiirin muutokselle suhteessa vapaaehtoistyöhön. Reilu kolmannes vastaajista kaipasi koulutusta vapaaehtoisten ohjaamiseen, reilu neljännes budjettivaroja toiminnan kehittämiseen ja lähes neljännes johdon tukea. Toimitilojen lisätarve sai annetuista vastausvaihtoehdoista vähiten kannatusta.

30 [Sohlberg & Ketola 2020, 56-66 \(sivusto\)](#).

Taulukko 3.3 Diakoniatyöntekijöiden mielestä vapaaehtoistoiminnan roolin vahvistumiseksi tarvittavia tekijöitä annetuista vastausvaihtoehdoista, % vastaajista, N=344.

Mitä tarvittaisiin lisää, että vapaaehtoistoiminnan rooli vahvistuisi entisestään seurakuntanne diakoniatyössä? Valitse kolme listasta.	%
Tiimityötä yli työalarajojen	66
Vapaaehtoistoiminnan koordinointiin kohdennettua työaikaa	62
Työyhteisön asenneilmapiirin muutosta suhteessa vapaaehtoistyöhön	47
Koulutusta vapaaehtoisten ohjaamiseen	38
Budjettivaroja toiminnan kehittämiseen	29
Johdon tukea	24
Toimitiloja	9

Kolme eniten kannatusta saanutta vaihtoehtoa, tiimityö yli työalarajojen, vapaaehtoistoiminnan koordinointiin kohdennettu työaika ja työyhteisön asenneilmapiirin muutos, ovat kaikki luonteeltaan koko seurakunnan rakenteisiin ja yhteiseen työhön liittyviä tekijöitä. Vaikka johdon tuki ei tuloissa nouse ihan kärkeen, on se kuitenkin edellytys näiden kaikkien muiden toteutumiselle. Diakoniatyöntekijöiden toiveet tarvittavista asioista vapaaehtoistoiminnan roolin vahvistumiseksi kertonevat vapaaehtoistoiminnan kehittämiseksi annetun täyden valtuutuksen puutteesta, asioiden keskeneräisyydestä tai seurakunnan sisäisen yhteisen työnäyn puuttumisesta vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi.

Kirkon tulevaisuusvaliokunnan mietinnön 1/2017 jälkeen kirkkohallitus pyysi palautetta tulevaisuuteen liittyvistä toimenpidepyynnöistä seurakunnilta, seurakuntayhtymiltä ja hiippakunnilta. Saadussa palautteessa nousee samansuuntaisia asioita vapaaehtoistoiminnan esteiden poistamiseen ja kehittämiseen liittyen. Suurimpina esteinä vapaaehtoistoiminnalle palautekyselyssä nähtiin työntekijöiden asenteet, varovainen toimintakulttuuri ja valtuuttavan ja valmentavan johtajuuden puute sekä siihen liittyvä koulutus. Vapaaehtoistoiminnassa tarvitaan selkeää johtamista, työntekijöiden osaavaa panosta koordinointiin sekä asenneilmapiirin muutosta koko työyhteisöltä ja myös seurakuntalaisilta. Kokonaiskirkon tasolla linjattavat pelisäännöt vapaaehtoistoiminnan organisoinnista ja vastuista helpottaisivat

seurakuntien työtä.³¹ Kirkon vapaaehtoistoiminnan linjauksessa todetaan, että vapaaehtoistoiminnan rakenteiden kehittämisessä ja toimintakulttuurin uudistamisessa tarvitaan seurakunnissa henkilöstön, luottamushenkilöiden ja vapaaehtoisten yhdessä laatimia selkeitä pelisääntöjä sekä yhteinen suunnitelma ja päämäärä, johon sitoudutaan. Kirkkoherra vastaa vapaaehtoistoiminnan organisoimisesta ja resursoinnista. Linjaus painottaa vapaaehtoistoiminnan koordinaatiohenkilöiden nimeämistä, riittävän työajan varaamista tehtävän toteuttamiseen, selkeän tehtävänkuvauksen laatimista ja määrärahojen varaamista vapaaehtoistoimintaan.³² Toimintakulttuurin muuttuminen edellyttää muutosjohtamista, jotta vapaaehtoistoiminta voisi läpäistä koko seurakunnan elämän.³³

Vastaajat kertoivat kyselyn taustatiedoissa oman seurakuntansa diakonian virkojen lisäämis- tai vähentämisaikeista vuoden 2022 aikana. Tulokset kattavat luonnollisesti vain osan seurakunnista: koska seurakuntatietoa ei kysytty, karkean arvion mukaan noin puolet seurakunnista tuli mukaan tähän tarkasteluun. Vastaajista kolme prosenttia kertoi virkojen lisäämisaikeista, 84 prosenttia kertoi resurssien pysyvän ennallaan, kuusi prosenttia kertoi virkojen vähentämisaikeista ja kahdeksan prosenttia ei osannut sanoa. Vastaajista 14 prosenttia kertoi seurakunnassaan olleen vastaushetkellä jäädytettyinä olevia virkoja. Diakoniatyöntekijöiden tuntuma työvoimaresurssista tulevaisuudessa asettaa haasteita myös vapaaehtoistoiminnan vahvistumiselle, koska yli 60 prosenttia vastaajista kaipasi lisää työaikaa sen koordinointiin. Valtaosa vastaajista kertoi resurssien pysyvän ennallaan, jolloin työn sisältöjä voidaan tarkastella lähemmin ja asemoida tarvittaessa vapaaehtoistoimintaa osaksi työtä uudella tavalla. Resurssien vähentyessä sisältöjä joudutaan erityisesti priorisoimaan, painotuksia tarkistamaan ja työtehtävistä karsimaan, missä tarvitaan johdon tukea ja valtuutusta. Jäädytettyjen virkojen avaaminen voisi tuoda myös kaivattuja lisäresursseja nykyiseen tilanteeseen.

Diakoniatyöntekijät ovat nähneet vapaaehtoistoiminnan tärkeänä työalana jo vuosien takaisissa barometrikyselyissä. Diakoniabarometrissa 2013

31 [Kirkolliskokouksen tulevaisuuslinjaukset 2017, 19–21](#) (pdf).

32 [Jokainen on osallinen 2015, 10–11](#) (pdf).

33 [Tasavertaisina ja osallisina 2018, 13](#) (pdf).

Kiiski³⁴ kartoitti, mihin eri työmuotoihin diakoniatyöntekijöiden mielestä kohdistui eniten lisäresurssien tarvetta. Vapaaehtoistyö oli tuolloin lisäämistarpeissa neljännellä sijalla vanhus-, perhe- ja kotikäyntityön jälkeen. Vapaaehtoisten tarve viranhaltijoiden rinnalla nähtiin erityisesti vanhus-työssä vanhusten määrän kasvaessa. Vuoden 2011 barometrissa Oravasaari³⁵ kertoi vapaaehtoistoiminnan ohjaamisen painottuneen vahvasti diakoniatyön osa-alueissa ja vapaaehtoistoiminnan kehittämisen olleen yhtenä lisää resursointia tarvitsevana painopisteenä. Ikääntyvät ihmiset nähtiin sekä potentiaalisina vapaaehtoistojoina että vapaaehtoistoiminnan keinoin autettavina. Myös koulutusta vapaaehtoistoiminnan johtamiseen ja rekrytointiin toivottiin. Diakoniatyöntekijöiden vahvuudeksi vapaaehtoisten ohjaajina nähtiin ihmissuhdeosaaminen ja yhdessä tekeminen. Toisaalta toiminnan tavoitteellisessa kehittämisessä ja asioiden johtamisessa nähtiin kehittämistarpeita. Vuoden 2020 barometrissa Hanna Alava³⁶ toteaa diakoniatyöntekijöiden pitäneen vapaaehtoistoiminnan ja omaehtoisen toiminnan edistämistä tärkeänä työalueena, johon halutaan panostaa lähitulevaisuudessa. Kuitenkin työn osa-alueena vapaaehtoistyön ohjaaminen ja siihen käytettävä työpanos oli vähentynyt 2010-luvun alkuun verrattuna samoin kuin diakoninen vanhus- ja kotikäyntityö, kun taas toisaalta asiakastyö seurakunnan tiloissa ja ryhmätyö olivat lisääntyneet. Alava nostikin esiin muutossuuntien tarkastelun tarpeen laaja-alaisessa työnkuvassa ja valintojen tekemisen toiminnan painotuksissa. Tässä barometrissa Luvussa 2 todettiin, että vapaaehtoistoiminnan ohjaaminen oli työn osa-alueena laskenut vuoteen 2020 verrattuna noin kymmenen prosenttiyksikköä, mikä ei haasteelliseen korona-aikaan nähden ollut kuitenkaan kovin suuri pudotus.

Asenneilmapiirin muutos suhteessa vapaaehtoistointaan on tärkeää nähdä seurakunnissa yhteisenä asiana. Ihmiset eivät vapaaehtoistointaan hakeutuessaan katso työalarajoja vaan sopivia tehtäviä, joten koko työyhteisön sitoutuminen yhteisiin tavoitteisiin tukee osallistumismahdollisuuksia seurakunnassa. Vastaaajilta kysyttiin toimintakulttuuriin liittyen muutama kysymys heidän omista toimintatavoistaan. Kysymyksen tulosten tulkinnassa on huomioitava sen kohdentuminen vuoteen 2021, jolloin

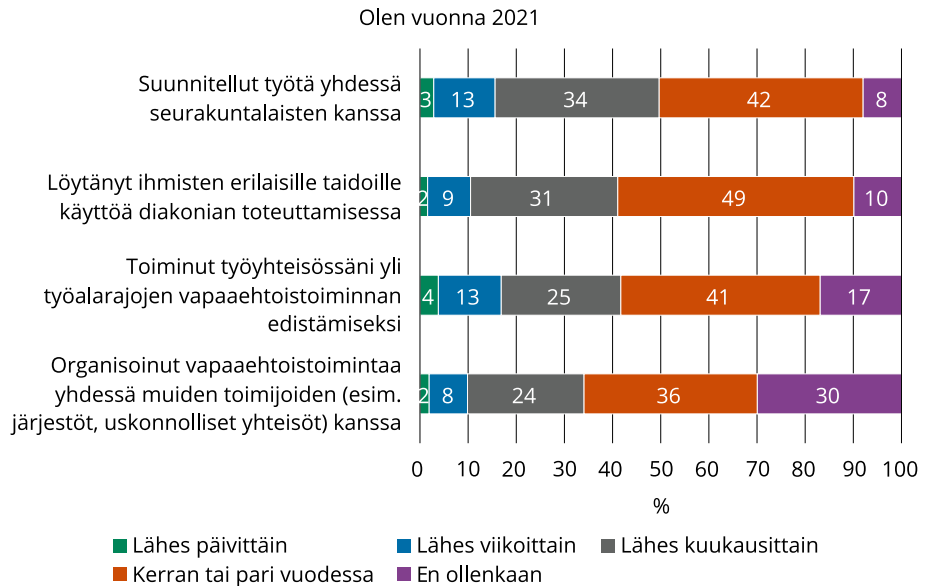
34 [Kiiski 2013, 31–32 \(pdf\)](#).

35 Oravasaari 2011.

36 [Alava 2020, 84–96 \(pdf\)](#).

koronarajoitukset vaikuttivat laaja-alaisesti toimintaan seurakunnan sisällä ja seurakuntalaisten kanssa.

Kuvio 3.4 Diakoniatyöntekijöiden toimintatapoja vapaaehtoistoiminnan organisoimisessa, % vastaajista, N=344-345.

Suurin osa vastaajista, 92 prosenttia, on suunnitellut työtä yhdessä seurakuntalaisten kanssa vähintään jonkun kerran vuodessa. Vastaajista puolet on toiminut näin kuukausittain tai useammin ja 16 prosenttia viikoittain tai useammin. Yhteistä työn suunnittelua seurakuntalaisten kanssa on kerran pari vuodessa toteuttanut 42 prosenttia vastaajista, ja kahdeksan prosenttia ei ole toiminut näin ollenkaan. Ihmisten monien lahjojen näkeminen diakoniatyössä on tärkeää, ja kohtaamisissa on aina läsnä mahdollisuus kutsua heitä mukaan vapaaehtoistoimintaan. Tätä mahdollisuutta onkin vuoden sisällä käyttänyt 90 prosenttia vastaajista. Vastaajista 41 prosenttia on löytänyt vähintään kuukausittain käyttöä ihmisten erilaisille taidoille diakonian toteuttamisessa, puolet vastaajista kerran pari vuodessa ja yksi kymmenestä ei ollenkaan. Vastaajista 83 prosenttia on vuoden aikana toiminut työyhteisössään yli työalarajojen vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi. Kuukausittain tai hieman useammin työalarajat ylittävää työtä vapaaehtoistoiminnassa on tehnyt 42 prosenttia vastaajista. Yksi kuudesta on

ylittänyt työalarajat viikoittain tai useammin. Kerran pari vuodessa näin on toiminut 41 prosenttia ja 17 prosenttia ei ollenkaan. Yli työalarajojen tapahtuva yhteistyö seurakunnan sisällä koki haasteita koronan aikana. Seurakuntien kesken on voinut olla eroja toimimisessa työyhteisön sisällä. On voitu varjella koronan leviämistä, ja työalat ovat ehkä toimineet erikseen. Vapaaehtoistoiminnan organisoinnista yhdessä muiden toimijoiden kanssa kerrottiin alaluvussa 3.3.1, ja tämä osuus on mukana kuviossa 3.4.

3.5.2 Tukea rakenteista, tehtävänkuvauksella on merkitystä

Vapaaehtoistoimintaa koordinoivalla diakoniatyöntekijällä on vastuu monista asioista, kuten vapaaehtoisten ohjaus ja perehdyttäminen sekä tehtävien yhteensovittaminen jokaisen vapaaehtoisen elämäntilanne, toiveet ja taidot huomioiden. Kyselyn taustatiedoissa vastaajilta kysyttiin heidän rooliaan vapaaehtoistoiminnassa. Vastaajista 38 prosentilla tehtävänkuvaukseen sisältyy vapaaehtoistoiminnan koordinoiminen tai vapaaehtoisten koulutuksen ja ohjaamisen tehtäviä. Vastaajista 51 prosenttia ohjaa vapaaehtoisia osana työtään, mutta sitä ei ole kirjattu tehtävänkuvaukseen. Vastaajista 11 prosenttia ilmoitti, että vapaaehtoistoiminnan tehtävät eivät liity työhön. Vapaaehtoistoiminnan ohjaaminen on diakoniatyössä sisäänrakennettuna. Luonnollista asiaa ei ehkä edes huomata kirjata tehtävänkuvaukseen. Vapaaehtoistoiminnan tehtävien kirjaaminen tehtävänkuvaukseen voisi kuitenkin tehdä siihen tarvittavaa työaika näkyväksi, selkeyttää rooleja työyhteisön sisällä ja järkevöittää toiminnan kehittämistä.

Noin kymmenen vuotta aiemmin diakoniabarometreissa 2013 ja 2011 kartoitettiin hieman erilaisella kysymyksenasettelulla vastaajien asemaa suhteessa vapaaehtoistoimintaan. Vastauksia ei voida näin ollen suoraan vertailla keskenään, mutta profiili voi olla samankaltainen. Roolit jakautuivat silloinkin organisoidumpiin ja vapaamuotoisempiin asemoitumisiin vapaaehtoistoiminnassa. Vuoden 2013 diakoniabarometrissa³⁷ runsas kaksi kolmasosaa kyselyyn vastanneista arvioi vapaaehtoisten ohjaamisen olevan keskeinen osa diakoniatyötä ja vain muutamilla työhön ei liittynyt vapaaehtoistoimintaa. Diakonian viranhaltijoiden rooli vapaaehtoisten

37 Kiiski 2013, 23.

ohjaamisessa on tärkeä. Diakoniatyöntekijät kuvasivat omaa asemaansa suhteessa vapaaehtoiseihin seuraavasti: ”koordinoin seurakuntani vapaaehtoistoimintaa” (11 %), ”koordinoin vapaaehtoistoimintaa omalla työalallani” (22 %), ”ohjaan vapaaehtoisia osana työtäni” (27 %) ja ”teen yhteistyötä vapaaehtoisten kanssa” (36 %).

Tehtävänkuvauksella on vuoden 2022 diakoniabarometrin tulosten perusteella jonkin verran yhteyttä vapaaehtoistoiminnan organisointiin ja näkökulmaan. Erityisesti Taulukon 3.4 väittämässä, jotka kuvaavat työntekijän ajankäyttöä vapaaehtoistoiminnan organisoinnissa ja kehittämisessä, oli eroja vastaajien kesken sen mukaan, sisältyikö vapaaehtoistoiminnan koordinointi tehtävänkuvaukseen vai ei. Näiden kahden ryhmän välillä ei ollut juurikaan eroa kysymyksissä, joissa kartoitettiin vapaaehtoistoimintaa oman seurakunnan diakoniatyön näkökulmasta. Erot tulivat esiin väittämässä, jotka koskivat vastaajan henkilökohtaista toimintaa. Vastaajilla, joiden työhön vapaaehtoistoiminnan tehtävät eivät liity, on tässä luonnollisesti pienempi rooli kuin kahdella aiemmin mainitulla ryhmällä. Tuloksia tarkasteltaessa on hyvä huomioida, että kysymyksenasettelussa vastaajat ovat kuvanneet vuoden 2021 tilannetta, jolloin koronarajoitukset ovat yleisesti vaikuttaneet vapaaehtoistoimintaan diakoniatyössä.

Taulukko 3.4 Ajankäyttö vapaaehtoistoiminnan organisoimiseen/kehittämiseen liittyviin työn osa-alueisiin, % vastaajista, N=344-350.

Olen vuonna 2021...	Oma roolisi suhteessa vapaaehtoistoimintaan			
	Tehtävänkuvauksessa	Osana työtä	Ei liity työhön	Kaikki vastaajat
Organisoinut vapaaehtoistoimintaa				
Kerran pari vuodessa tai ei lainkaan	26 %	51 %	90 %	46 %
Kuukausittain tai useammin	74 %	49 %	10 %	54 %
Toiminut työyhteisössäni yli työalarajojen vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi				
Kerran pari vuodessa tai ei lainkaan	46 %	62 %	88 %	59 %
Kuukausittain tai useammin	54 %	38 %	13 %	41 %
Suunnitellut työtä yhdessä seurakuntalaisten kanssa				
Kerran pari vuodessa tai ei lainkaan	42 %	53 %	78 %	52 %
Kuukausittain tai useammin	58 %	48 %	23 %	48 %
Löytänyt ihmisten erilaisille taidoille käyttöä diakonian toteuttamisessa				
Kerran pari vuodessa tai ei lainkaan	52 %	62 %	85 %	60 %
Kuukausittain tai useammin	49 %	39 %	15 %	40 %
Pyytänyt ihmisiä avuksi diakonian toteuttamiseen				
Kerran pari vuodessa tai ei lainkaan	34 %	47 %	78 %	46 %
Kuukausittain tai useammin	66 %	53 %	23 %	54 %

Diakoniatyöntekijöistä, joilla oli tehtävänkuvaukseen kirjattuna vapaaehtoistoiminnan koordinoiminen tehtäviä, kaksi kolmesta vastasi organisoineensa vapaaehtoistoimintaa vuonna 2021 kuukausittain tai useammin. Työntekijöistä, joilla vapaaehtoistoiminnan koordinoiminen kuului työn sisältöön ilman tehtävänkuvaukseen kirjaamista, vajaa puolet vastasi organisoineensa vapaaehtoistoimintaa vähintään kuukausittain. Työyhteisössä yli työalarajojen toimiminen vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi oli tehtävänkuvauksen mukaan vapaaehtoistoimintaa koordinoivilla 16 prosenttiyksikköä yleisempää kuin vastaajilla, jotka ohjaavat vapaaehtoisia osana

työtään. Työn suunnitteleminen yhdessä seurakuntalaisten kanssa, ihmisten erilaisten taitojen hyödyntäminen ja ihmisten avuksi pyytäminen diakonian toteuttamiseen olivat myös kuukausitasolla toistuvampia tehtävänkuvauksen mukaan vapaaehtoistoimintaa työssään toteuttavilla eron ollessa noin 10 prosenttiyksikköä. Vastaajista, joilla vapaaehtoistoiminnan tehtävät eivät liity työhön, noin viidesosa oli kuukausittain tai useammin suunnitellut työtä yhdessä seurakuntalaisten kanssa ja pyytänyt ihmisiä avuksi diakonian toteuttamiseen. Tehtävänkuvaukseen kirjatut vapaaehtoistehtävät voivat vastaajilla olla eri laajuisia. Jollain työntekijällä koko virka on voitu räätälöidä vapaaehtoistoiminnan koordinoinnin pohjalle, ja jollain toisella voi tehtävänkuvassa olla yksittäisiä vapaaehtoistoiminnan koordinoititehtäviä, kuten vaikkapa yhteisvastuukeräys. Luonnollisesti vapaaehtoistoimintaan painottuvassa virassa työalan kehittämiseen onkin resursoitu enemmän työaika.

Vuoden 2018 diakoniabarometrissa Päivi Isomäki nostaa esiin tehtävänkuvauksen ja kehityskeskustelujen sisällön merkityksen yksittäisenä työtä tukevana rakenteena, johon olisi hyvä tarkemmin perehtyä työn monimuotoisuuden jäsentämiseksi ja kuormituksen vähentämiseksi.³⁸ Selkeällä tehtävänkuvauksella onkin mahdollista määritellä työaika vapaaehtoistoiminnan ohjaamiseen ja kehittämiseen.

Yksi konkreettinen esimerkki tehtävänkuvauksessa sovitusta työtehtävästä voi olla vapaaehtoistoiminnan verkko-ohjelman käytön vastuutehtävät. Vastaajista puolet käyttää vapaaehtoistoiminnan koordinointiin tarkoitettua ohjelmaa jollain tasolla, ja puolet ei käytä ohjelmaa lainkaan tai on harkitsemassa käyttöönottoa. Säännöllisesti ohjelmaa käyttäviä on 15 prosenttia vastaajista. Verkkoalustan tulokselliseen, tavoitteelliseen ja turvalliseen käyttämiseen tarvitaan työaika ja työyhteisössä yhteisesti sovittuja vastuurooleja, käytäntöjä ja perehdytystä. Seurakunnissa on erilaisia tapoja tarjolla olevien ohjelmien käytössä ja koordinoinnin työnjaossa. Ohjelmien etuna on vapaaehtoistehtävien laajempi näkyvyys myös muille kuin seurakunnan aktiivitoimijoille. Halu auttaa motivoi ihmisiä vapaaehtoistoimintaan, mutta kaikilla ei välttämättä ole tietoa seurakunnan toiminnan mahdollisuuksista. Vapaaehtoistoiminnasta voidaan tiedottaa myös seurakunnan omilla verkko- ja somesivuilla, tai tehtäviin voidaan kutsua

38 Isomäki 2018, 152.

henkilökohtaisesti. Jokainen seurakunta toimii omista lähtökohdistaan ja resursseistaan käsin. Tärkeintä on pitää kynnyks vapaaehtoistoimintaan osallistumiselle matalana ja tiedotus avoimena ja innostavana.

3.6 Pohdinta

Diakoniabarometritutkimuksen kautta kartoitettiin muun muassa, mitä vapaaehtoistoiminta diakoniatyössä on tässä ajassa. Saimme aiheesta kokonaiskuvaa ja toisaalta myös hiippakuntakohtaisia eroja näkyviin. Vapaaehtoistoiminta ja osallisuus ovat hyvin laajoja käsitteitä. Tutkijana olen tiedostanut näiden monikerroksisuuden seurakunnan toimintaympäristössä ja erityisesti myös niiden hengellisen luonteen ja liittymisen kirkon olemukseen. Tietoisuus on ollut pohjavireenä tutkimuksen tekemisessä, vaikka barometrin kautta luotiinkin mittareita melko konkreettisiin asioihin. Voisi sanoa, että vapaaehtoistoiminnan kautta syntyvä osallisuus kirkossa on syvempi asia kuin kysymyslomakkeella pystyy mittaamaan. Mutta se on kuitenkin jotain, mitä seurakuntien diakoniatyössä eletään todeksi ihmisten arjessa jatkuvasti. Ja jotain tästä kokemuksesta välittyi diakoniatyöntekijöiden vastausten kautta tutkimuksen tuloksiin. Kyselyn tulosten valossa diakoniatyön vapaaehtoistoiminta näyttäytyy laajana, mukautuvana, yhteisöllisenä ja matalalla kynnyksellä ihmisiä tavoittavana toimintana. Vapaaehtoistoiminnan organisoiminen ja osallisuuteen kutsuminen ovat sisällä diakonian perustehtävässä. Vaikka vapaaehtoistoimintaan panostaminen on diakoniatyöntekijöiden näkemyksissä jo aiemmissa barometreissa noussut esiin tärkeänä painopistealueena, tuntuu työn kehittämiseksi yhä olevan rakenteellisia esteitä.

Vapaaehtoistoiminnan muotoja kartoitettiin listalla valmiita, oletettuja tehtäviä, joissa vapaaehtoisia diakoniatyössä toimii. Diakoniaan osallistumiseen mahdollistavia kanavia on hyvä pitää esillä, kuitenkin työntekijäkeskeisyyttä välttämällä. Tärkeää on nähdä kaikissa kohtaamisissa mahdollisuus vapaaehtoistoimintaan mukaan kutsumiselle ja esittää ihmisille kysymys ”miten juuri sinä haluaisit toimia yhteisessä työssä?”. Työntekijän herkkyys ja tilan antaminen voivat nostaa esiin ihmisten erilaisia taitoja. Vapaaehtoistehtävät eivät ole arvotettavissa tärkeämpiin tai vähemmän tärkeisiin. Jokainen on mukana yhteisessä työssä omalla paikallaan. Kirkossa on myös

lupa vain olla ja levätä osallisuudessa ilman vahvaa vapaaehtoistoimijan roolia.

Diakoniatyöntekijät kokivat vapaaehtoistoiminnan kärsineen huomattavasti koronarajoituksista. Päälimmäinen kokemus saattoi monella olla, että se olisi ollut kokonaan jäissä. Monet perinteiset vapaaehtoistoiminnan muodot olivatkin tauolla, mutta toimintaa mukautettiin akuutteihin tehtäviin. Verkostoja luotiin, huono-osaisten mahdollisuuksia merkityksellisyyden kokemiseen seurakunnassa edistettiin ja ihmisiä pyydettiin mukaan diakonian toteuttamiseen. Toiminta tasapainoili koronarajoitusten ehdoilla. Korona-aikana vapaaehtoistoiminta löysi uusia auttamisen tapoja, jotka perustuivat olemassa oleville rakenteille ja paikallisyhteistyölle. Vapaaehtoistoiminta koronan aikana vastasi avuntarpeeseen ja antoi myös toimijoille mahdollisuuden kokea osallisuutta ja merkityksellisyyttä. Myös koronan jälkihoidossa vapaaehtoistoiminnan vakiintuneilla ja uusilla toimintatavoilla tulee olemaan tärkeä rooli. Taloudellista apua, ystävätoiminnan tukea, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta tarvitaan kriisistä toipumisessa. Kyselyssä tuli esiin diakoniatyöntekijöiden huoli korona-aikana pois jääneistä vapaaehtoistoimijoista ja toimintamahdollisuuksien kaventumisesta. Vapaaehtoistoiminta tuleekin tarvitsemaan uudelleen käynnistämistä ja elvyttämistä. Koronavaikutukset näkyvät diakoniatyössä laajasti muun muassa kasvaneena yksinäisyytenä (Luku 2), joten työtä riittää usealla osa-alueella. Toisaalta myös verkostotyö (Luku 4) vaatii uudelleen asemoitumista. Vapaaehtoisten kutsuminen työntekijöiden rinnalle jälleenrakennustyöhön luo mahdollisuuksia työn kehittämiseksi. Joiltain osin vapaaehtoistoiminnassa on lähdeikä kuin alusta tai ainakin etsittävä ihmisiä uudelleen mukaan. Toisaalta uusiakin versoja on syntynyt. Vapaaehtoistoiminnan suunnitelmalliseen kehittämistyöhön ei ehkä ole ollut aikaa ja resursseja, mutta kehitystä on toimiessa voinut tapahtua huomaamatta. Tästä on hyvä jatkaa.

Kyselyn tulokset kertovat diakoniatyön vapaaehtoistoiminnan olevan matalan kynnyksen toimintaa, joka tavoittaa myös muita kuin kirkon jäseniä sekä seurakuntalaisia, jotka eivät muuten ole aktiivisesti mukana toiminnassa. Kirkon jäsenyyden kannalta osallistuminen vapaaehtoistoimintaan voi olla avainkysymys. Osallisuuden kokeminen ja oman yhteisön löytäminen toiminnan kautta voi olla ratkaiseva tekijä sitoutumisessa kirkkoon. Vapaaehtoistoiminta voi olla tie kirkkoon heille, joilla kirkkosuhde on ohut, sekä myös heille, jotka etsivät omaa katsomustaan. Se voi olla myös

yhteiskristillinen työn tekemisen tapa paikkakunnalla. Diakoniatyön arjessa tapahtuu osallisuuden tukemista luontevasti. Diakoniatyöntekijät kohtaavat työssään haavoittuvassa asemassa olevia ja kutsuvat ihmisiä mukaan toimijoiksi. Diakonian avun piirissä ja työelämän ulkopuolella olevia onkin mukana vapaaehtoistoimijoina. Erityistä tukea tarvitsevien kutsuminen tasavertaisina toimijoina säännöllisesti mukaan voidaan nähdä edelleen kehittämistarpeena. Diakoniatyön vapaaehtoistoiminnassa mukana olevien profiili piirtää mielestäni kauniin kuvan kirkosta. Siellä toimii eri-ikäisiä ja eri taustoista tulevia ihmisiä. Seurakuntalaiset ovat mukana toteuttamassa kutsumustaan, nuoret piipahtelevat tehtävissä, työikäisetkin löytävät aikaa säännölliseen toimimiseen, eläkeikäiset voivat nähdä omalle aktiiviselle toiminnalleen jatkuvuutta ja ovet ovat auki myös haavoitetuille, toisin uskoville, eri kulttuureista tuleville ja erityistä tukea tarvitseville. Käytännössä todellisuus ei kaikkialla toki näin auvoisasti vielä toteudu, mutta barometrin tulosten valossa nämä kaikki ryhmät ovat mukana toimijoina diakoniatyössä. Suunta on siis oikea kohti osallisuuden yhteisöä.

Vapaaehtoistyön roolin vahvistuminen ei tulosten valossa ole suoraan rahasta tai tiloista kiinni. Kuitenkin välillisesti talouskysymys tuo haasteita, koska työajan tarve vapaaehtoistoiminnan koordinointiin nousi vahvasti esiin. Diakonian riittävien henkilöstöressurssien turvaamiseen jatkossakin tarvitaan määrärahoja. Diakonian viranhaltijoiden rooli vapaaehtoistoiminnan koordinoinnissa on tärkeä, koska työn osa-alueet koskevat kohtaamisia, joihin liittyy monia ammattiosaamista vaativia tekijöitä. Vapaaehtoistoiminnan vahvistumiseksi kaivattu tiimityö yli työalarajojen ja asenneilmapiirin auki keskusteleminen työyhteisössä suhteessa vapaaehtoistointaan ovat kuitenkin toteutettavissa ilman rahallista panostusta. Työyhteisöistä löytyy erilaista osaamista yli työalarajojen, ja seurakuntalaisten mukaan ottaminen kehittämiseen on hyvä lähtökohta. Seurakuntien johdolla on tärkeä rooli valtuuttamisessa, joka voidaan jalkauttaa esihenkilöille, tiimeille ja yksittäisille työntekijöille. Edelleen viranhaltijat voivat sitten vahvemmin valtuuttaa vapaaehtoisia toimimaan. Diakoniatyön monimuotoisuudessa selkeän valtuutuksen antaminen ja tehtävien rajaaminen on tärkeää. Monissa seurakunnissa vapaaehtoistointaa on jo lähdetty aktiivisesti kehittämään. Hiippakunnalliset erot kertonevat siitä, että seurakunta- tai hiippakuntatasolla on vapaaehtoistoiminnan osalta tehty erilaisia painotuksia ja toimintakulttuuri on muotoutunut alueellisesti. Hyvien käytäntöjen jakaminen kirkon sisällä toimii hyvin myös kehittämistyön välineenä.

Mahdollinen jatkotutkimusaihe olisi kartoittaa diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä vapaaehtoisten roolista seurakunnan diakoniatyössä tulevaisuudessa. Näkökulmat tulisivat syvällisemmin esiin avokysymyksen kautta. Toimintakulttuurin muutoksen mittaaminen osoittautui tässä tutkimuksessa haasteelliseksi, koska vapaaehtoistoiminnan perustaso ennen korona-aikaa on todennäköisesti poikennut huomattavasti korona-ajasta. Epävarmuudet ja kriisit eivät lopu korona-aikaan. Ukrainan sota alkoi juuri tämän kyselyn vastaamisajan päätyttyä. Kehittämistyöhön on tarpeellista siis keskittyä arjessa jatkuvasti voimavarojen mukaan. Vapaaehtoistoimintaan panostaminen voidaan nähdä myös ennakkointina ja seurakunnan valmiuden nostamisena erilaisten kriisien kohdatessa.

Lähes joka kolmas vastaaja kertoi diakonian avun piirissä olevia henkilöitä olevan säännöllisesti mukana vapaaehtoistojen kanssa, ja lähes 90 prosenttia vastasi heitä olevan mukana vähintään satunnaisesti. Tämä kertoo merkittävästä osallisuuden kokemuksen mahdollistamisesta, millä on myös yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Miten tätä työtä saisi näkyväksi? Mielenkiintoista olisikin tutkia tai kehittää osallisuuden mittaamisen tapoja kirkossa. Mittaamista ajattelen tässä työkaluna osallisuutta ja vapaaehtoistoimintaa vahvistavan toiminnan edelleen kehittämiseksi seurakunnissa ja strategioiden jalkauttamiseksi käytäntöön. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohankkeessa Sokra³⁹ on kehitetty valmiita osallisuuden edistämisen malleja, joita olisi mahdollista hyödyntää myös diakoniatyössä.

Diakoniatyön muodoissa on kautta historian eri vaiheita ja painotuksia: puhutaan karitatiivisesta, katekeettisesta, liturgisesta, sosiaalisesta, yhteiskunnallisesta, missionarisesta, sielunhoidollisesta ja ekologisesta diakoniasta.⁴⁰ Diakoniatyön arjessa voimme näitä eri osa-alueita tunnistaa. Vapaaehtoistoiminta on tie osallisuuteen ja polku kirkkoon. Osallisuus on lauseina mukana diakonian kuvaamisessa ja sisällä myös kaikissa edellä mainituissa määritelmässä. Mutta voisiko osallisuus ollakin tulevaisuudessa selkeästi sanoitettu painotus ja suunta diakonialle?

Osallisuustyössä yksilön oman elämän osallisuutta vaalimalla vahvistetaan hänen voimavarojaan ilman ongelmakeskeisyyttä ja erilaiset ihmiset

39 Wiens & Zitting 2022, 89.

40 [Suomen evankelis-luterilainen kirkko: Tietoa diakoniasta: Määrittelyjä pakeneva diakonia \(sivusto\).](#)

liittyvät toisiinsa yhteiskuntaryhmistä riippumatta.⁴¹ Osallisuustyössä mukana oleminen voisi olla diakoniatyölle myös selkeä rooli verkostokumppanina tulevaisuuden sote-kentässä. Osallisuuden edistämiseksi diakonia toimii omalla kentällään, yhtä aikaa tässä ajassa ja juurillaan. Osallisuuden työotteessa diakonia ei kadota mitään omasta olemuksestaan vaan voi tunnistaa yhteytensä ja tehtävänsä alkukirkon koinonian lähteille.

41 [Isola et al. 2017, 20–21 \(pdf\)](#).

4 Asiakas verkostotyön keskiössä

Sirkku Hammarén & Sakari Kainulainen

4.1 Diakoniatyö verkostoissa

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategiassa painotetaan työntekijöiden aktiivista verkostoitumista kumppanuuden näkökulmasta. Strategian yhtenä tavoitteena on uudistaa johtamista ja joustavuutta muutostilanteissa.¹ Kumppanuus voidaan ymmärtää suppeammin tai laajemmin, jolloin kumppanuus voidaan nähdä vastavuoroisena kahden toimijan välisenä yhteistyönä tai laajemmin useamman toimijan yhdistävänä verkostotyönä.²

Nopeasti muuttuvien yhteiskunnallisten käytäntöjen ja toimintatapojen vuoksi kirkon piirissä on esitetty huolta siitä, että diakoniatyön rakenteet eivät muutu riittävän nopeasti, minkä takia se voi jäädä sivuun yhteiskunnallisesti. Kirkon tulevaisuusvaliokunnan³ taholta onkin esitetty toive, että diakonian tulisi entistä tiiviimmin verkostoitua sekä sisäisesti seurakunnan eri työalojen kanssa että seurakunnan ulkopuolisten muiden auttamisorganisaatioiden kanssa.

Tulevina vuosina diakoniatyön kumppanuuksien rakentumista sävyttää suhde toimintansa aloittaviin hyvinvointialueisiin. Eduskunta hyväksyi sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta

1 [Ovet auki: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2026, 2020, 8 \(pdf\)](#).

2 Järvensivu 2019, 38.

3 [Tulevaisuusvaliokunnan mietintö 2021, 7 \(pdf\)](#).

koskevan lain 23.6.2021⁴, ja laki astui voimaan 1.7.2021. Viimeiset lait tulevat voimaan 1.1.2023. Maahan perustetaan 21 hyvinvointialuetta, lisäksi Helsingin kaupunki ja Hus-yhtymä omina alueinaan.⁵

Diakoniatyöntekijät tekevät laaja-alaista ja moniammatillista yhteistyötä tavoitteenaan asiakkaiden hyvinvoinnin ja osallisuuden lisääminen. Vuoden 2016 diakoniabarometrissa kysyttiin vastaajilta heidän esikuviaan omalle työlleen. Viidestä valmiista vaihtoehdosta diakoniatyöntekijät valitsivat senhetkistä työtettä parhaiten kuvaamaan tyyppin ”Joukkuepelaaja X”, joka hyvällä kumppanuudella verkostoituu eri toimijoiden kanssa, jotta kukin voisi saavuttaa työnsä tavoitteita.⁶ Käytännön tasolla diakoniatyössä verkottuminen ja kumppanuuksien rakentaminen on selvästi ollut arkea jo kauan ennen pandemioita ja yhteiskunnallisia kriisejä.

Yhteistyön laajuus muiden toimijoiden kanssa näkyy myös kirkon toimintatilastoissa. Esimerkiksi vuonna 2021 diakoniatyön ja julkisen sektorin yhdessä järjestämässä tilaisuuksissa eli yhteisöruokailuissa, ryhmätoiminoissa, keskustelutilaisuuksissa ja hartauksissa oli noin 62 000 osallistujaa. Näiden lisäksi diakoniatyöntekijät tapasivat ihmisiä yksilötapaamisissa sosiaali- ja terveydenhuollon tiloissa 7 800 kertaa. Järjestöjen kanssa yhteistyössä toteutetuissa toiminnoissa osallistujia oli 54 500 ja yritysyhteistyössä toteutetuissa toiminnoissa 18 600 osallistujaa.⁷

Oulun yliopiston tekemän tutkimuksen mukaan puolet suomalaisista pääsee 20 minuutissa julkisella liikenteellä terveydenhoitoon, mutta keskittäminen uhkaa lisätä maakuntien välisiä eroja.⁸ Hyvinvointialueiden rakentamista kohtaan onkin esitetty huolta palvelujen liiallisesta keskittämisestä. Diakoniatyön asiakkaina on myös ihmisiä, joille liikkuminen julkisilla välineillä on vaikeaa tai julkisia kulkuneuvoja ei ole lainkaan käytettävissä.

Vuoden 2022 diakoniabarometrissa selvitettiin, missä määrin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategian tavoitteet kumppanuuksista toteutuvat diakoniatyöntekijöiden arjessa. Lisäksi tarkasteltiin

4 [Eduskunta: Tiedotteet 23.6.2021](#) (sivusto).

5 [Valtioneuvoston asetus sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueista 91/2022](#) (sivusto).

6 [Gävert 2016, 61](#) (sivusto).

7 [Suomen evankelis-luterilainen kirkko: Kirkon tilastot. Toimintatilasto 2021](#) (sivusto).

8 [Hirvonen 2021](#) (sivusto).

diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä Suomen historian suurimmasta sosiaali- ja terveydenhuollon (sote) uudistuksesta palvelujen siirtyessä kunnilta hyvinvointialueiden vastattaviksi. Näihin tavoitteisiin pyrittiin vastaamalla neljään tutkimuskysymykseen:

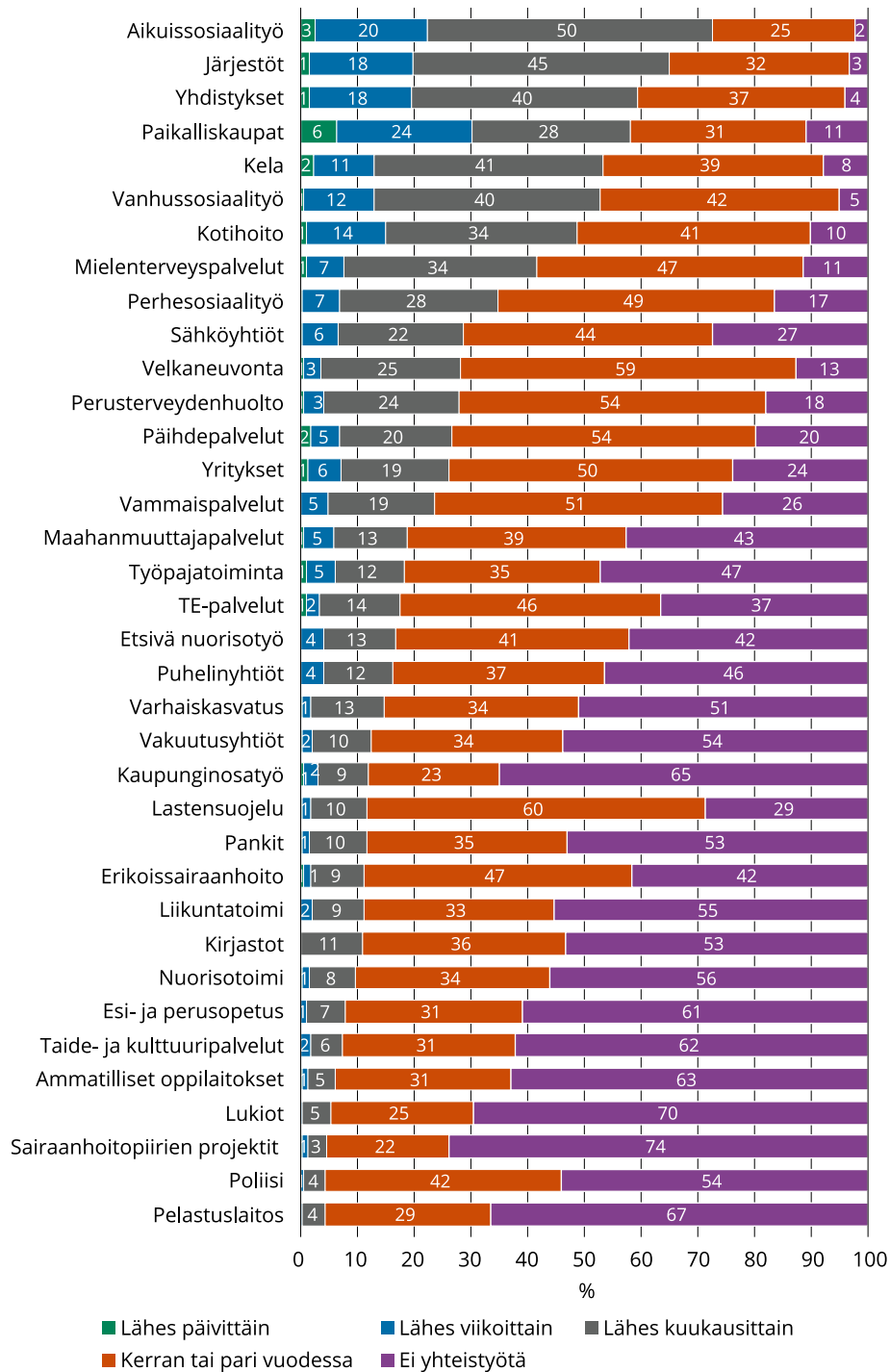
1. Minkälaista verkostoyhteistyötä diakoniatyöntekijät tekevät eri toimijoiden kanssa?
2. Mitä vaikutuksia diakoniatyöntekijät arvelevat sote-palvelujen muutosten tuovan asiakkaidensa saamiin palveluihin?
3. Millä tavalla diakoniatyöntekijät ovat olleet valmistelemassa sote- ja hyte-yhteistyötä?
4. Miten diakoniatyöntekijät kokevat työhönsä liittyvät muutokset?

4.2 Diakoniatyön yhteistyökumppanit

Diakoniatyön yhteistyökumppaneita kartoitettiin tarjoamalla vastaajille 36 eri vaihtoehtoa ja pyytämällä arviota siitä, kuinka usein yhteistyötä kunkin kumppanin kanssa tehdään. Lisäksi vastaajilla oli mahdollisuus kertoa muista kumppanuuksista. Vastausvaihtoehdoissa oli listattu muun muassa yleisimpiä sosiaali- ja terveydenhuollon (sote), pelastuslaitoksen, hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen (hyte) sekä kunnan ja kolmannen sektorin toimijoita.

Kuviossa 4.1 esitetään kumppaneiden kanssa tehdyn yhteistyön määrä. Lähes kuukausittain tai sitä useammin tavoitetut kumppanit on lajiteltu suuruusjärjestykseen niin, että taulukossa ylinnä ovat tahot, joiden kanssa tehdään yhteistyötä useimmin ja alinna taas ne tahot, joiden kanssa diakoniatyöntekijät tekevät yhteistyötä harvemmin.

Kuvio 4.1 Diakoniatyöntekijöiden yhteistyön määrä eri kumppaneiden kanssa (%). N=347–351.

Kuviosta 4.1 käy ilmi, että diakoniatyöntekijät tekevät yhteistyötä varsin monen eri kumppanin kanssa. Laaja yhteistyöverkosto kertoo myös diakonian asiakaskunnan moninaisuudesta ja avun tarpeen laajuudesta. Useammalla kuin joka toisella vastaajalla oli yhteistyötä vähintään kuukausittain aikuissosiaalityön, järjestöjen, yhdistysten, paikalliskauppojen, Kelan ja vanhussosiaalityön kanssa.

Seitsemän vastaajaa kymmenestä oli vähintään kuukausittain yhteydessä aikuissosiaalityön kanssa. Tämä yhteistyö selittyy sillä, että monella diakoniatyön asiakkaalla on tarvetta selvittää toimeentulotukeen liittyviä asioita tai laskut ovat voineet jäädä maksamatta ja on selvitettävä mahdollisuuksia saada esimerkiksi ehkäisevää toimeentulotukea.

*[---] ja asiakkaiden kannalta palvelut ovat muuttuneet vaikeammin saataviksi. Esim. aikuissosiaalityössä uusien asiakkaiden yhteydenotto-
pyyntöjen vastaamisessa oli pitkään 3 kk:n jono. Tämä on aiheuttanut
diakoniatyölle merkittävästi lisää asiakaspainetta. Yhteistyö sosiaalityön
kanssa sinänsä toimii erittäin hyvin. Mutta sote-palveluja on supistettu
todella rankasti ja työntekijöiden vaihtuvuus on ollut todella suuri.*

Diakoniatyöntekijä, Espoon hiippakunta

Kolmannen sektorin järjestöt ja yhdistykset ovat keskeinen yhteistyökumppani diakoniatyölle. Näihin oli yhteyksissä selvästi yli puolet vastaajista. Järjestöjen tekemän työn ytimessä on ihminen ilman voitontavoittelua, eikä toimintaan kohdistu samassa määrin lakisääteisiä veloitteita kuin esimerkiksi julkisen alan sektorin tekemään työhön.⁹ Järjestöjen toiminta-ajatuksessa on samankaltaisuutta diakoniatyön kanssa, mikä mahdollistaa luontevan yhteistyön.

Kolme diakoniatyöntekijää viidestä oli yhteistyössä paikalliskauppojen ja Kelan kanssa ainakin kerran kuukaudessa. Monet asiakkaat hakevat apua diakoniatyöltä, kun heillä ilmenee vajetta toimeentulosta tai tukihakemusten päätökset viivästyvät. Auttamisen muotoja voivat tällöin olla ruoka-apu osto-osoituksina kauppoihin tai maksusitoumukset moniin eri tarpeisiin. Diakoniatyöntekijä voi myös auttaa Kelan tukihakemusten täyttämässä.

9 [Katajisto 2013, 14 \(pdf\)](#).

Vastaajista yli puolet oli yhteydessä vanhussosiaalityöhön vähintään kerran kuukaudessa. Monissa kunnissa tai kuntayhtymissä vanhussosiaalityö on keskitetty siihen erikoistuneille sosiaalialan ammattilaisille, jotka tekevät sitä iäkkäiden, yleensä yli 65-vuotiaitten asiakkaiden parissa. Diakoniatyöntekijöillä on mahdollisuus tunnistaa ikääntyneiden avun tarpeita kohdatessaan ikääntyneitä niin kodeissa, ryhmissä kuin eri tilaisuuksissa. Tämä luo luontevan yhteyden julkisen sektorin vanhussosiaalityön kanssa. Vajaa puolet vastaajista teki yhteistyötä myös kotihoidon ja mielenterveyspalvelujen kanssa. Monessa tapauksessa nämä kaksi yhteistyötahoa linkittyvät yhteen myös vanhussosiaalityön kanssa. Ikääntyneet asuvat yhä pidempään kotona ja tarvitsevat apua ja tukea selvitäkseen.

Hieman yllättävää tuloksessa on se, että joka kolmas diakoniatyöntekijä on tekemisissä sähköyhtiöiden kanssa vähintään kuukausittain. Sähköhinnat lähtivät rajuun nousuun loppuvuodesta 2021.¹⁰ Monen iäkkään ja vanhassa omakotitalossa asuvan menot kasvoivat moninkertaisiksi joulukuussa 2021. Sähkölasku saattoi hetkellisesti moninkertaistua, jolloin syntyi nopeasti tarve olla yhteydessä sosiaali- ja diakoniatyöhön.

Jonkin verran diakoniatyöntekijöillä oli kontakteja myös muihin kumppaneihin, muun muassa kunnan eri oppilaitoksiin, sairaanhoitopiirien projekteihin, poliisiin ja pelastuslaitokseen. Yksittäisiä erikseen nimettyjä tahoja, joiden kanssa diakoniatyöntekijät tekivät yhteistyötä, olivat esimerkiksi asianajajat, rikosseuraamuslaitos, muut seurakunnat ja kunnan muut palvelut.

Diakoniatyöntekijöiden arviota käytetyistä työmuodoista koronapandemian ensimmäisen aallon aikana on selvitetty toisaalla tässä raportissa (ks. Luku 2). Näissä kysymyksissä kartoitettiin yhteistyön määrää. Osassa kysymyksistä sivuttiin myös yhteistyötä samojen kumppaneiden kanssa kuin edellä kuvatuissa yhteistyön määrää kartoittavissa kysymyksissä. Koronapandemian ensimmäisen aallon aikana vastaajista 51 prosenttia teki yhteistyötä sosiaalitoimen tai Kelan kanssa paljon tai melko paljon. Diakonista vanhustyötä teki 64 prosenttia vastanneista paljon tai melko paljon. Sekä vanhustyötä että vanhussosiaalityötä tehdään diakoniatyössä paljon. Mielenterveystyötä teki paljon tai melko paljon 58 prosenttia vastaajista. Barometrikyselyssä vastaajilla oli mahdollisuus kertoa myös yhteistyöstä

10 [Pörssisähkön markkinahinnan kehitys \(sivusto\)](#).

koronapandemian aikana. Osassa seurakunnista yhteistyö loppui, kun esimerkiksi yhteiset ryhmät loppuivat. Avuntarpeen kasvu ja uudet asiakkaat lisäsivät diakoniatyöntekijöiden tekemää palveluohjausta.

Mielestäni verkostotyö alueen muiden sote-toimijoiden kanssa lisääntynyt. Uusia asiakkaita tullut lisää, mutta työntekijöitä vähemmän. On pitänyt kehittää työn palveluohjauksellisuutta. Pitkään perusturvan varassa eläneiden asiakkaiden toiminnanohjaukseen liittyvät haasteet ovat tulleet näkyvämmäksi ja muuten ahdinko syventynyt.

Diakoniatyöntekijä, Espoon hiippakunta

[---] Yhteistyötahojen kanssa yhteistyö vilkastunut esim. Kela jalkautui ruokajakoihin ja sosiaalityöntekijöiden kanssa yhteistyö tiivistynyt huomattavasti. Tarvitsemme toisiamme kriisiaikana. Tätä hyväksi koettua yhteistyötä jatkamme pandemian jälkeenkin. [---]

Diakoniatyöntekijä, Tampereen hiippakunta

Taulukossa 4.1 kuvataan hiippakunnittain yhteistyökumppanit, joiden kanssa diakoniatyöntekijät tekevät yhteistyötä vähintään kuukausittain. Hiippakuntien välillä tilastollisesti merkitseviä eroja on joidenkin yhteistyötahojen kohdalla.

Taulukko 4.1 Vähintään kuukausittain diakoniatyön kanssa yhteistyötä tekevät kumppanit hiippakunnittain (%).¹¹ Kumppanit lajiteltu sen mukaan, kuinka usein niiden kanssa tehdään yhteistyötä. N=343–348.

	Espoo	Helsinki	Kuopio	Lapua	Mikkeli	Oulu	Porvoo	Tampere	Turku
Aikuissoiaalityö*	84	64	83	80	82	65	57	65	67
Järjestöt***	80	54	86	71	71	51	41	67	63
Yhdistykset	73	50	69	66	61	49	43	63	57
Paikalliskaupat*	47	54	62	79	43	56	60	69	59
Kela***	72	64	62	45	63	24	43	47	63
Vanhussosiaalityö	52	46	69	60	73	38	42	49	40
Kotihoito	49	50	52	51	47	46	30	51	67
Mielenterveyspalvelut***	58	29	68	47	41	41	14	37	40
Perhesosiaalityö**	43	11	48	47	31	35	14	40	40
Sähkötyöt	43	21	35	31	31	16	24	19	43
Velkaneuvonta	46	36	32	29	24	14	22	19	40
Perusterveydenhuolto	36	21	21	33	24	22	16	42	33
Päihdepalvelut	34	18	45	33	28	19	11	30	20
Yritykset	26	36	21	38	22	19	14	30	29
Vammaispalvelut	18	21	24	29	12	38	11	23	37
Maahanmuuttajapalvelut	40	18	17	16	22	14	16	12	13

11 Tähdet työmuotojen perässä kuvaavat hiippakuntien välisten erojen tilastollista merkitsevyyttä: tilastollisesti merkitsevä (* p<.05), tilastollisesti merkitsevä (**p<.01) ja tilastollisesti erittäin merkitsevä (***)p<.000).

(Taulukko 4.1 jatkuu)

	Espoo	Helsinki	Kuopio	Lapua	Mikkeli	Oulu	Porvoo	Tampere	Turku
Työpajatoiminta	21	4	14	33	28	5	5	19	23
TE-toimisto	30	21	10	14	18	5	11	26	17
Etsivä nuorisotyö	27	11	28	22	14	8	5	17	14
Puhelinyhtiöt	26	21	14	12	18	11	14	12	23
Varhaiskasvatus	14	14	14	19	16	8	3	26	17
Vakuutusyhtiöt	19	18	10	12	16	8	8	5	17
Kaupunginosatyö	26	25	7	10	4	8	0	14	20
Lastensuojelu	27	11	24	14	8	3	3	5	13
Pankit	12	14	14	14	14	5	14	2	17
Liikuntatoimi	14	11	14	10	16	14	0	10	13
Erikoissairaanhoido	27	11	7	2	16	3	3	12	20
Kirjastot	18	18	10	10	6	8	8	14	7
Nuorisotoimi	14	11	17	10	12	6	3	7	7
Esi- ja perusopetus	7	4	10	12	2	8	8	14	7
Taide- ja kulttuuripalvelut	18	14	7	8	2	6	3	5	7
Ammatilliset oppilaitokset	12	0	10	2	6	8	8	2	7
Lukiot	7	0	7	4	2	3	5	14	3
Sairaanhoidopiirien projektit	9	0	7	0	6	8	0	5	7
Poliisi	7	4	0	2	6	5	3	2	10
Pelastuslaitos	5	0	3	8	2	3	3	7	7

Koko maan tasolla seitsemän diakoniatyöntekijää kymmenestä on yhteydessä aikuissosiaalityöhön vähintään kuukausittain. Espoon, Kuopion, Mikkelin ja Lapuan hiippakunnissa jo kahdeksan vastaajaa kymmenestä tekee yhteistyötä aikuissosiaalityön kanssa vähintään kuukausittain. Porvoon hiippakunnassa aikuissosiaalityön kanssa tehdään yhteistyötä hiippakunnista harvimmin. Porvoon hiippakunnassa diakoniatyöntekijöistä kuusi kymmenestä tekee yhteistyötä aikuissosiaalityön kanssa vähintään kuukausittain.

Hiippakunnittain on eroja järjestöyhteistyössä. Tätä yhteistyötä tehtiin muita hiippakuntia useammin Kuopiossa ja Espoossa. Porvoon hiippakunnassa tehtiin vähiten yhteistyötä järjestöjen kanssa, mutta sielläkin 40 prosenttia vastaajista kertoi yhteistyötä tehtävän vähintään kuukausittain.

Koko maan tasolla joka toinen diakoniatyöntekijä on yhteydessä Kelan vähintään kuukausittain. Oulun hiippakunnassa tällaista yhteistyötä tehdään harvimmin, kun yksi diakoniatyöntekijä neljästä tekee yhteistyötä Kelan kanssa vähintään kerran kuukaudessa. Muissa hiippakunnissa yhteistyö on yleisempää, ja Espoon hiippakunnassa yhteistyötä Kelan kanssa tekee jo seitsemän vastaajaa kymmenestä (72 %).

Lapuan hiippakunnan diakoniatyöntekijöistä kahdeksan vastaajaa kymmenestä tekee yhteistyötä paikalliskauppojen kanssa vähintään kerran kuukaudessa, kun taas Mikkelin hiippakunnassa vastaavaa yhteistyötä tehdään puolet vähemmän.

Kuopion ja Espoon hiippakunnissa kuudesta seitsemään diakoniatyöntekijää kymmenestä tekee yhteistyötä vähintään kuukausittain mielen-terveyspalvelujen kanssa. Porvoon hiippakunnassa vastaava yhteistyö on hyvin harvinaista.

Kuopion, Lapuan ja Espoon hiippakunnissa lähes joka toinen diakoniatyöntekijä on yhteyksissä perhesosiaalityöhön, kun koko maan tasolla yhteistyötä perhesosiaalityön kanssa tekee joka kolmas diakoniatyöntekijä. Harvinaisinta yhteistyö on Porvoon ja Helsingin hiippakunnissa, joissa vain noin joka kymmenes diakoniatyöntekijä toimii näin.

Espoon, Kuopion ja Lapuan hiippakunnissa diakoniatyöntekijät tekevät muita hiippakuntia enemmän yhteistyötä etsivän nuorisotyön kanssa. Koko maan tasolla tällä ei ole kuitenkaan tilastollista merkitystä. Perhesosiaalityötä tehtiin samoissa hiippakunnissa eniten. Sitä ei kuitenkaan ole mahdollista päätellä, onko näillä yhteyttä.

Diakoniatyöntekijät tekevät paljon yhteistyötä vanhussosiaalityön kanssa kaikissa hiippakunnissa, mutta myös eroja löytyi hiippakuntien väliltä.

Mikkelissä ja Kuopiossa yhteistyötä teki seitsemän diakoniatyöntekijää kymmenestä, kun taas Oulun, Turun sekä Porvoon hiippakunnissa neljä diakoniatyöntekijää kymmenestä.

Turun ja Porvoon hiippakunnat poikkesivat muista hiippakunnista, kun tarkasteltiin kotihoidon kanssa tehtävää yhteistyötä. Turussa vastaajista reilu kaksikolmasosaa tekee yhteistyötä kotihoidon kanssa, kun Porvoossa yhteistyötä tekee noin yksi kolmasosa. Muissa hiippakunnissa kotihoidon kanssa yhteistyötä tekee puolet vastaajista. Kaikkia hiippakuntia vertailtaessa erot eivät kuitenkaan ole tilastollisesti merkitseviä.

Sähköyhtiöiden kanssa vähintään kerran kuukaudessa yhteistyötä tehdään useimmin Turun ja Espoon hiippakunnissa ja harvimmin taas Oulun hiippakunnassa. Espoossa yhteistyötä tehdään muita hiippakuntia useammin myös maahanmuuttajapalvelujen kanssa. Näissä kummassakaan ei ollut tilastollista merkitsevyyttä.

4.3 Diakoniatyöntekijöiden näkemys sote-uudistuksesta

Sosiaali- ja terveydenhuollon suuri uudistus palvelujen kokoamiseksi laajoihin hyvinvointialueisiin aiheuttaa selvästi hämmennystä diakoniatyöntekijöiden keskuudessa. Arvioitavasta asiasta riippuen noin joka neljännelle tai joka kolmannelle diakoniatyöntekijälle tulevaisuus on tässä suhteessa epäselvä. Esimerkiksi joka kolmas vastaaja ei osannut ottaa kantaa väittämään ”Sosiaali- ja terveyspalveluiden muutokset tulevat parantamaan yhdenvertaisuutta”. Hieman yllättäen soteuudistuksen vaikutukset sosiaalityöhön ja asiakkaiden palveluihin eivät olleet sen selvempiä niilläkään alueilla, joilla oli jo kyselyhetkellä yksi sote-palvelujen tuottaja kuntayhtymän muodossa.

Edellä kuvattu tulos epätietoisuudesta tulevaisuuden suhteen on jonkinasteisessa ristiriidassa lain kanssa, joka korostaa palvelujen yhdenvertaisuutta. Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021)¹² toteaa kokonaisuutena seuraavasti:

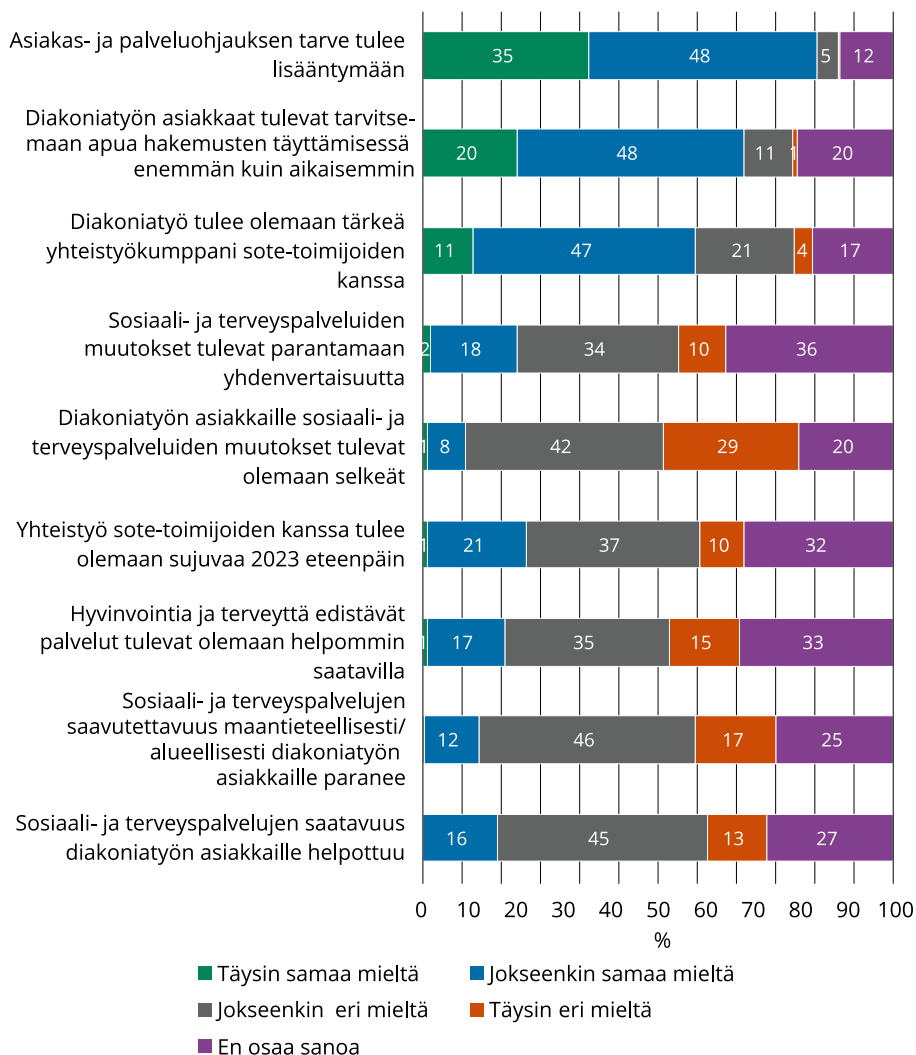
12 [Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021, 4. § \(sivusto\).](#)

Hyvinvointialueen on suunniteltava ja toteutettava sosiaali- ja terveydenhuolto sisällöltään, laajuudeltaan ja laadultaan sellaisena kuin asiakkaiden tarve edellyttää. Asiakkaan yksilöllisestä palvelutarpeen ja hoidon tarpeen arvioinnista säädetään erikseen. Palvelut on toteutettava yhdenvertaisesti, yhteen sovitettuina palvelukokonaisuuksina sekä hyvinvointialueen väestön tarpeet huomioon ottaen lähellä asiakkaita. Palveluja voidaan koota hyvinvointialueen alueella suurempiin kokonaisuuksiin silloin, kun palvelujen saatavuus ja laadun turvaaminen edellyttävät erityisosaamista tai kalliita investointeja tai kun palvelujen tarkoituksenmukainen, kustannusvaikuttava ja tehokas toteuttaminen edellyttävät sitä. Palvelujen kokoamisesta suurempiin kokonaisuuksiin valtakunnallisesti ja hyvinvointialueiden välisen sopimuksen perusteella säädetään 9, 36 ja 39 §:ssä.

Kahdeksan diakoniatyöntekijää kymmenestä oli sitä mieltä, että asiakas- ja palveluohjauksen tarve tulee jatkossa lisääntymään. Lähes yhtä yleinen oli myös arvio, että diakoniatyön asiakkaat tulevat tarvitsemaan apua hakemusten täyttämässä enemmän kuin aikaisemmin. Tämä asiakkaiden tukeminen näkyy myös siten, että yli puolet vastaajista arvioi diakoniatyön olevan tärkeä yhteistyökumppani sote-toimijoiden kanssa jatkossa. Yhteistyön sujuvuuteen suhtauduttiin kuitenkin epäillen, ja joka toinen diakoniatyöntekijä arvioi, ettei yhteistyö sote-toimijoiden kanssa tule olemaan sujuvaa vuodesta 2023 eteenpäin.

Diakoniatyöntekijät ovat vakavasti huolissaan asiakkaidensa puolesta. Useampi kuin joka toinen diakoniatyöntekijä näkee sote-uudistuksen vaikeuttavan heidän asiakkaidensa sote-palveluiden alueellista saavutettavuutta. Saman huolen diakoniatyöntekijät jakavat kuntiin jäävien hyvinvointia ja terveyttä edistävien palveluiden suhteen. Diakoniatyön asiakkaille sosiaali- ja terveyspalveluiden muutokset eivät vastaajien mukaan tule olemaan selkeitä, eivätkä palvelut tule lisäämään yhdenvertaisuutta asiakkaiden välillä.

Kuvio 4.2 Diakoniatyöntekijöiden suhtautuminen sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen (%), N=343–348.

Uudistukset kohdistuvat monesti eniten niihin, joiden asema on kaikkein vaikein. Kun vuoden 2018 diakoniabarometrissa kysyttiin, minkälaisia vaikutuksia oli toimeentuloetuuksien käsittelyn siirtymisellä vuonna 2017 Kelalle, puolet diakoniatyöntekijöistä kertoi joutuneensa avustamaan asiakkaita hakemusten teossa aiempaa enemmän.¹³ Nyt vuoden 2022 barometris-

13 [Lehmusmies 2018, 29 \(sivusto\)](#).

sa, ehkä edellisen muutoksen kokemusten perusteella, lähes seitsemän diakoniatyöntekijää kymmenestä oli huolissaan asiakkaiden avuntarpeen lisääntymisestä hakemusten täyttämässä tulevan soteuudistuksen myötä. Yhteiskunnan palvelurakenteiden muutokset yleisellä tasolla voivat hankaloittaa asiakkaiden elämää monin tavoin, ja näissä muutostilanteissa se voi näkyä lisääntyneenä avun hakemisena diakoniatyöltä.

Diakoniatyöntekijöiden näkemykset sosiaali- ja terveystalouden uudistamisesta ja sen vaikutuksista asiakkaiden palveluihin eivät vaihdelleet systemaattisesti eri kokoisissa kunnissa tai sen suhteen, oliko työskentelykunta jo kyselyhetkellä kuntayhtymässä tai oliko vastaaja esihenkilötehtävissä. Joitain yksittäisiä tilastollisia eroja oli kuitenkin nähtävissä. Esimerkiksi väittämästä ”Sosiaali- ja terveystalouden saavutettavuus maantieteellisesti/alueellisesti diakoniatyön asiakkaille paranee” oltiin yhtä mieltä sitä useammin, mitä suuremmassa kunnassa vastaaja työskenteli. Kun alle 10 000 asukkaan kunnassa työskentelevistä neljä prosenttia oli samaa mieltä väittämästä, niin yli 100 000 asukkaan kuntien diakoniatyöntekijöistä samaa mieltä oli jo 17 prosenttia vastanneista. Vastaavasti kielteinen näkemys oli pienissä kunnissa kolmella vastaajalla neljästä, mutta vain joka toisella suuren kunnan diakoniatyöntekijällä. Myös vastaukset vaihtoehtoon ”en osaa sanoa” vaihtelivat kunnan asukasmäärän mukaan niin, että pienissä kunnissa asiaan ei osannut ottaa kantaa joka viides, mutta suurimmissa kunnissa joka kolmas diakoniatyöntekijä ei osannut ilmaista kantaansa.

[---] Työskentelen haja-asutusalueella, jossa jo nyt kaikki SOTE-palvelut ovat hankalasti saatavilla. En usko tilanteen paranevan kovinkaan nopeasti, jos lainkaan. Alueemme on maantieteellisesti hyvin laaja, eikä alueella ole kuin yksi lääkäri. Yksi mielenterveyshoitaja yrittää jaksaa kohdata kaikki alueen apua tarvitsevat. Onneksi on yhdistyksiä ja järjestöjä lisäksi, joista on pientä tukea.

Diakoniatyöntekijä, Kuopion hiippakunta

Toinen tilastollinen ero oli nähtävissä esihenkilöiden ja työntekijöiden näkemysten välillä. Esihenkilötehtävissä toimivat diakoniatyöntekijät (31 %) olivat työntekijöitä (20 %) useammin sitä mieltä, että yhteistyö sote-toimijoiden kanssa tulee olemaan sujuvaa vuodesta 2023 eteenpäin. Ero esihenkilöiden ja työntekijöiden välillä näkyi myös siinä, että esihenkilöistä joka viides ja työntekijöistä joka kolmas ei osannut ottaa näkemykseen kantaa.

4.4 Diakonian rooli hyvinvointialueiden kehittämisessä

Diakoniatyöntekijöiltä kysyttiin kaksi avokysymystä sote-uudistukseen liittyen: ”Millä tavalla olet ollut valmistelemissa sote- ja hyte-yhteistyötä” ja ”Millaisia ajatuksia sinulla on sote-uudistuksesta?” Kysymyksiin vastasi 196 henkilöä, eli useampi kuin joka toinen koko kyselyyn vastanneista. Vastajista 52 kertoi, että on ollut mukana valmistelemissa tai osallistumassa paikallisiin tai valtakunnallisiin erimuotoisiin kokoonpanoihin, joissa käsiteltiin sote-uudistusta.

Avovastausten analysointi aloitettiin lukemalla ensin kaikki vastaukset kokonaisuutena läpi ja perehtymällä tarkemmin niiden sisältöön. Tämän jälkeen aineistosta etsittiin sellaiset tekstikohdat, joissa oli sanat ”olen ollut mukana tai osallistunut” / ”en ole ollut mukana tai en ole osallistunut” sekä ”olen ollut valmistelemissa” / ”en ole ollut valmistelemissa”. Tämän jälkeen etsittiin vastauksista toistuvia sanoja ja asioita, mitä ajatuksia oli kerrottu sote-uudistuksesta. Eri teemoihin liittyvät asiat lajiteltiin värikoodeilla. Osassa vastauksista oli mainittu jokin yksittäinen asia ja osassa useampaan teemaan liittyviä asioita.

Aluksi luokkia muodostui 11 kappaletta, jotka vielä tiivistyivät lopulliseen muotoonsa siten, että sote-valmisteluista muodostui kaksi luokkaa ja sote-uudistuksesta viisi. Yksi luokka esitetään kaaviona. Vastaukset muodostivat kahdeksan luokkaa:

1. Sote- ja hyte-valmisteluissa mukana maakunnallisesti ja paikallisesti
2. Toiminta ja valmistelut seurakunnan sisällä
3. Huoli kirkon roolista ja yhteistyöstä
4. Asiakkaasta välitetään
5. Sote-uudistusta seurataan ja halutaan olla vaikuttamassa
6. Palvelujen saavutettavuus ja niiden etäännyminen asiakkaista
7. Muutoksen myönteiset ja kielteiset vaikutukset
8. Pelkään, uskon, toivon -ajatuksia lyhyesti sote-uudistuksesta (kaavio)

1. Sote- ja hyte-valmisteluissa mukana maakunnallisesti ja paikallisesti

Diakoniatyöntekijät ovat usein toimineet jo kuntayhtymätasoisessa sote-alueessa, ja verkostoitumista on jo ollut sote-uudistusta edeltäneenä aikana. Yhteistyötä on tehty muun muassa webinaarien, Teams-palavereiden, työryhmien, työpajojen ja verkostotapaamisten keinoin.

Sote-valmisteluihin on osallistunut useampi vastaaja joko maakunnallisella tai paikallisella tasolla. Yhteistyötä on usein tehty sekä virallisesti että hieman epävirallisemmin hankemuotoisesti. Hankkeilla on etsitty sote-alan järjestöistä ja diakoniasta työvälaineitä, joilla asiakkaat selviäisivät arjen haasteista. Diakoniatyöntekijöitä on ollut mukana myös erilaisissa sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymien järjestämissä hankkeissa ja työryhmissä niin ohjausryhmän jäsenenä kuin muuten osallisena.

Sote- ja hyte-valmistelut ovat kohdistuneet paljolti mielenterveysasiakkaiden palvelujen, ikäihmisten hyvinvointisuunnitelmien tai laajemmin palvelutarpeen arvioinnin kehittämiseen. Osassa on ollut mukana sote-valmistelijoiden lisäksi myös kolmannen sektorin edustajia.

Asioita on edistetty erilaisissa työryhmissä, joissa diakoniatyöntekijöitä on ollut jäsenenä. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi perhekeskustyöryhmä, kriisiryhmä, paikallinen LAPE-ryhmä (lapsi- ja perhepalveluiden) tai kuntien vanhus- ja vammaisneuvosto. Pienemmillä paikkakunnilla hyvät kontaktit päiväkotiin ja yrittäjiin sekä kotipalveluun ovat samoin diakoniatyöntekijöiden mielestä tärkeitä.

Diakoniatyöntekijät ovat osallistuneet kuntien hyte-työryhmiin jäsenenä ja tuoneet esille diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä uudistukseen liittyen. Samalla on kartoitettu ja rakennettu yhteistyön muotoja tulevilla hyvinvointialueilla. Diakoniatyöntekijöitä on myös lähestytty terveydenhuollon suunnalta esimerkiksi sairaalasielunhoidon organisoimiseen liittyen.

Myös hiippakunnat ovat olleet muutokseen valmistautumisessa aktiivisia ja edistäneet tiedon saamista sote-uudistuksesta järjestämällä koulutuksia tai toimimalla sote-seurakunta-työryhmissä.

Halukkuutta yhteistyöhön sote-uudistukseen liittyen löytyy, mutta kutsut tapaamisiin ovat tulleet monesti niin lyhyellä varoitusajalla, ettei niihin ole ehditty reagoida.

2. Toiminta ja valmistelut seurakunnan sisällä

Seurakunnissa ja seurakuntayhtymissä on selvästi tehty ja tehdään edelleen valmisteluja sote-uudistukseen liittyen. Johtavat diakoniatyöntekijät yhdessä diakonijohdajan kanssa valmistelevat asioita. Yhteistyön sujuvoittamiseksi on perustettu tiimejä hoitamaan yhteistyötä tai esihenkilö on osallistunut alueen sote-suunnitteluryhmään. Sote-uudistuksesta halutaan lisää tietoa ja koulutusta, koska siitä tiedetään liian vähän.

Uudistuksen uskotaan tuovan mahdollisuuksia, mutta seurakunnissa ei ole riittävästi annettu resursseja sote-yhteistyöhön. Vastauksista ilmeni myös epätietoisuutta siitä, kuka on ollut valmistelemassa yhteistyötä sote-uudistukseen liittyen.

3. Huoli kirkon roolista sekä yhteistyöstä

Vastauksissa esitettiin huolia diakonian, seurakunnan ja kirkon roolista uudistuksen aikana ja sen jälkeen. Tähän huoleen oli eri syitä: sote-puolella nähdään kirkon ja diakonian tuleva rooli epäolennaisena tai kirkko ja diakonia omana saarekkeenaan, jonka toimintaa ei tunneta. Vastauksissa pohdittiin myös sitä, edustaako kirkko kolmatta sektoria, ja jos ei, niin mitä sitten? Vastaajien mielestä olisi mielekästä tarjota tässä kehittämisen vaiheessa diakoniatyön joustavaa resurssia ja vahvaa ammattitaitoa ihmisten kuuntelemiseen, kohtaamiseen ja tukemiseen.

Diakoniatyötä on tarjottu yhteistyökumppaniksi eri yhteyksissä, mutta näihin keskustelunaloituksiin ei ole aina tartuttu. On toisaalta ymmärretty, että valmistelut ovat olleet toisella osapuolella vielä siinä vaiheessa, että aloitteet on ehkä koettu ennenaikaisina. Samoin esitettiin huoli siitä, että diakoniatyöntekijää ei nähdä relevantiksi yhteistyökumppaniksi nyt eikä tätä oteta mukaan yhteistyökumppaniksi tulevan uudistuksen jälkeenkään. Eräs vastaaja kirjoitti, että diakoniatyöntekijöillä olisi paljon annettavaa yhteistyökentälle, ja samalla diakonian tunnettuus ja osaaminen vahvistuisivat.

4. Asiakkaasta välitetään

Diakoniatyöntekijät ovat tehneet palveluohjausta, tai sen määrän uskotaan kasvavan asiakasmäärien kasvun myötä. Asiakkaiden neuvominen tulee

olemaan haaste, kun työntekijöilläkin on vielä epätietoutta palveluiden toteutumisesta ja omasta osaamisesta. Palvelujen käyttäjät harvoin näkyvät suunnitelluissa kaavioissa, joten diakoniatyöntekijöillä on huoli siitä, minne asiakas menee ja kuinka hänen tulisi toimia eri tilanteissa. Lisäksi epäilyjä synnytti se, miten tieto palveluista saadaan asiakkaalle selkeästi viestitettyä.

Yleisesti oltiin huolissaan siitä, että sote-uudistus tulee lisäämään diakonian asiakasmääriä. Heikki Hiilamon artikkeliin viitaten oltiin huolissaan peruspalveluiden mahdollisesta heikentymisestä, mikä näkyisi asiakasmäärien lisääntymisenä diakoniassa. Näinhän kävi perustoimeentulotuen siirrettyä Kelalle. Asiakasmäärien lisääntymiseen oletetaan vaikuttavan myös monen tärkeän, hyödyllisen, ennaltaehkäisevän ja selviytymistä tukevan palvelun loppumisen, kun hyvinvointialueet ottavat vastuun peruspalveluista. Huolia ja pelkoja asiakkaiden puolesta näkyi lukuisissa ilmauksissa, kuten esimerkiksi ”apua tarvitsevat ihmiset jäävät heitteille”, ”huono-osaisten ja vammaisten kannalta asiat mutkistuvat” ja ”vanhusten palveluasumiseen pääsemisen toivotaan nopeutuvan”.

5. Sote-uudistusta seurataan ja halutaan olla vaikuttamassa

Erilaisissa yhteistyökuvioissa diakoniatyöntekijät ovat selventäneet diakonian tekemää työtä ja roolia yhteiskunnallisena vaikuttajana. Vastauksissa haluttiin rohkaista muita diakoniatyöntekijöitä vaikuttamistyön tekemiseen ja edistämään heikoimmassa asemassa olevien huomioimista systeemissä.

Diakonian tulisi vastaajien mukaan ottaa rohkeammin ja näkyvämmiin paikkaa yhteistyön suunnittelussa ja kehittämisessä sekä vaikuttamistyösä. Yhdessä kommentissa muistutettiin, että seurakunta jää paikkakunnalle työskentelemään ihmisten hyvinvoinnin eteen ja on myös siksi hyvä yhteistyökumppani hyvinvointialueelle.

Vastauksissa todettiin realistisesti, että sote-uudistus vaatii runsaasti työtä, ja sen onnistuminen riippuu paljolti poliittisista voimasuhteista. Voimasuhteet vaikuttavat siihen, miten hyvinvointialueella painottuu esimerkiksi moniongelmaisten pääsy palveluihin. Perustoimeentulotuella elävien tilannetta uudistuksen ei arvella muuttavan, vaan siihen tarvitaan sosiaaliturvauudistus.

Monissa vastauksissa tuli esille, että sote-uudistuksen etenemistä ja muutoksia seurataan muun muassa tiedotusvälineistä ja sote-uudistuksen nettisivuilta. Toiveena nähtiin, että kaikki palvelut saataisiin saman ”luukun”

alle. Vielä ei kuitenkaan osata sanoa, mihin suuntaan asia menee. Vastaajille oli epäselvää, mitkä ovat diakoniatyön oikeat vaikuttamiskohdat.

Diakoniatyön tulee vastanneiden mukaan olla mukana tunnustettuna toimijana uudistuksessa. Diakoniatyön tulee tarjota sopimusperusteista yhteistyötä hyvinvointipalveluissa. Myös vastakkaista näkökulmaa yhteistyön kirjaamisesta sopimukseen esitettiin, koska silloin diakoniatyölle ohjattaisiin kaikkein huonoimmin selviytyvät asiakkaat.

Diakoniatyöntekijät näkivät uudistuksessa lähtökohtaisesti myös paljon hyvää, mutta haasteeksi nähtiin toimintamallien saaminen käytäntöön hyten ja soten osalta sekä vanhan kuntamallin korvaavan päätöksenteon luominen.

Diakoniatyötä tehdään paikallisesti yhteistyössä alueen eri toimijoiden kanssa asiakkaan luokuttamisen vähentämiseksi. Tällä pyritään varmistamaan yhteiskunnan tuen ja rahojen riittävyys.

6. Palvelujen saavutettavuus ja niiden etäännyminen asiakkaista

Monia huolia ja toiveita esitettiin palvelujen saavutettavuudesta ja pysymisestä lähialueella. ”Kukaan ei vielä tiedä, mitä sote-uudistus tuo tarkalleen tullessaan ja miten se tulee vaikuttamaan palvelujen saatavuuteen”, eräs vastaaja kommentoi. Palvelujen tulisi olla lähellä asiakkaan saatavilla, ja niiden toivottiin selkiytyvän. Palvelujen heikentymisen syyksi nähtiin, että suuremmat kokonaisuudet eivät tue riittävästi lähipalveluja. Palvelujen heikentymiseen nähtiin vaikuttavan myös sen, että pienillä paikkakunnilla on vähän edustajia aluevaltuustoissa. Pelkona nähtiin, että sosiaali- ja terveystalvet karkaavat suurimpiin kaupunkeihin keskittämisen takia. Pohjois-Suomessa epäilyä oli siitä, kuinka sote tulee toimimaan pitkien välimatkojen takia.

Huolta esitettiin pienten kuntien ja syrjäseutujen palvelujen menettämistä. Aiemmin on kuitenkin oltu tyytyväisiä paikkakunnalla olleisiin sosiaali- ja terveystalveluiden vastaanottoihin.

Paikkakunnalla, josta oli jo erikoissairaanhoidotalvet viety kauemmas, oltiin epäileväisiä sen suhteen, tuoko hyvinvointialueuudistukseen helpotusta tilanteeseen. Toisessa alueellisesti organisoidussa kunnassa talvet olivat muuttuneet asiakkaiden kannalta vaikeammin saavutettaviksi. Myös Helsingissä eräs vastaaja arveli ajan mittaan välimatkojen palveluihin kasvavan ja saavutettavuuden heikkenevän. Eräs vastaaja arvioi palvelujen

saavutettavuuden muuttuvan haasteellisemmaksi, koska toiminta keskittyy suurempiin yksiköihin. Yksi vastaaja oli huolissaan tulevan hyvinvointialueen palvelujen keskittämisen vaikuttavan kaupunkinsa reuna- ja syrjä-alueisiin. Jos ne jäävät unohduksiin, eriarvoisuus ja epätasa-arvo lisääntyvät.

Diakoniatyöntekijöitä huolettivat myös seuraavat asiat: pelko terveyskeskuksen sulkemisesta, monenlainen avunsaanti asiakkaille monimutkaistuu ja viranomaisten saavutettavuus heikkenee sähköisiin palveluihin siirtymisen takia. Lääkäriin pääsy on ollut suuri haaste aikuisille ja vanhuksille jo nyt.

7. Muutoksen myönteiset ja kielteiset vaikutukset

Moni on odottavalla kannalla sen suhteen, mitä muutokset tuovat tullessaan. Muutoksen hyvää suunnittelua ja organisointia, tiedotusta ja viestintää pidettiin tärkeänä. Moni odottaa mielenkiinnolla ja avoimin mielin – osa enemmän, osa vähemmän – miten asiat lähtevät sujumaan.

Moni toivoo uudistuksen onnistuvan ja vaikuttavan myönteisesti asioihin – samalla kuitenkin peläten syrjäytyneiden määrän kasvavan. Palveluihin pääsyn toivotaan helpottavan. Toisaalta hyvinvointialueen ei uskota tuovan dramaattisia muutoksia, jos alueella jo on sote-kuntayhtymä.

Uusiin sotekeskuksiin liittyen selkeänä toiveena olivat esimerkiksi diakoniavastaanotto tai päivystyspäivät. Suomen evankelis-luterilaiseen kirkkoon kohdistuu myös odotuksia ja huoltakin siitä, tuleeko sen sote-työ ja osaaminen liittymään mitenkään sotekeskusten tai -alueiden toimintaan.

Soten toivotaan tuovan uusia mahdollisuuksia ja luovan hyvinvointia ihmisille. ”Diakoniatyöntekijä on valmis yhteistyöhön asiakkaiden parhaaksi”, kuten yksi vastaaja ilmaisi.

Uudistuksessa nähdään mahdollisuuksia, mutta samalla valmistelut on tehty kiireellä, ja se on tuonut valmisteluihin heikkouksia. Yhteistyön käytänteet mietityttävät, sillä tulevan hyvinvointialueen kanssa ei ole tehty aiemmin yhteistyötä.

Monen mielestä vielä on liian varhaista sanoa suuntaan tai toiseen, miten sote-uudistus tulee vaikuttamaan lähitulevaisuudessa. Uudistus herättää sekä mielenkiintoa että epäilyksiä. Yhteistyön pelätään hankaloituvan ja kaiken aiemmin yhteistyönä tehdyn jäävän seurakunnan harteille.

Muutoksen arvellaan vievän muutamia vuosia, eikä sen uskota heti parantavan palveluja. Erään vastaajan on vaikea uskoa minkään paranevan,

koska sote-uudistuksen tarkoituksena on aikaansaada säästöjä. Ennemminkin hallinto ja IT kasvavat.

Eryteisesti huolta kannetaan mielenterveyspalveluista niiden saatavuuden ollessa jo nyt heikkoa. Viekö muutoksen toteuttaminen hoidolta resursseja vielä lisää?

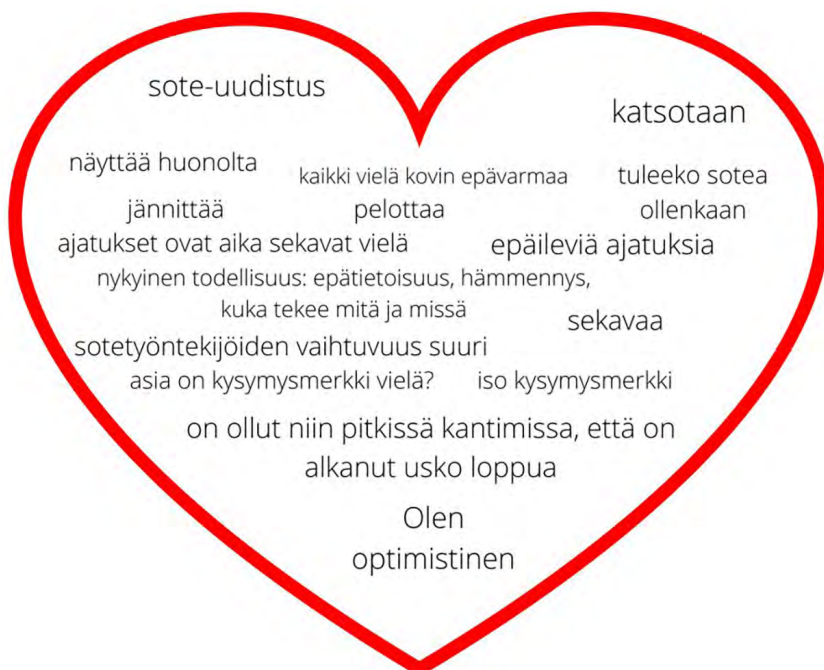
Toivottavasti muutokset vaikuttavat myönteisesti palvelujen saatavuuteen ja pysyvyyteen lähellä, sillä suuri osa diakonian asiakkaista tarvitsee hyviä lähellä olevia palveluja.

Positiivisin mielin kohti SOTE:a! Pieniä valuvikoja, mutta kyllä se siitä, 30v-50v katsotaan eteenpäin, niin jo on hyvä.

Diakoniatyöntekijä, Lapuan hiippakunta

Diakoniatyöntekijöillä on pelkoa sote-uudistusta kohtaan, mutta tämä vaikuttaa yhdistyvän eräänlaiseen perustoiveikkuuteen. Tätä kuvastaa sydän oheisessa sanapilvessä (Kuvio 4.3). Siihen poimitut lausumat kuvastavat avovastauksissa annettuja muotoiluja.

Kuvio 4.3 Sanapilvi sote-uudistusta koskevista ajatuksista.

4.5 Diakoniatyöntekijä keskellä jatkuvia muutoksia

Diakoniatyö on luonteeltaan sellaista, että sen tulee pyrkiä seuraamaan yhteisöjen muutosta niin, että se tavoittaa kulloinkin haastavimmassa asemassa olevat ihmiset. Tämä tarkoittaa samalla myös sitä, että diakonia itse on jatkuvassa muutoksessa tai ainakin ”tuntosarvet” herkkinä muutoksen suhteen.

Kirkon yhteistoimintasopimus vuosille 2022–2024¹⁴ on tarkoitettu turvaamaan sitä, että erilaisia muutoksia käsitellään työpaikoilla sekä yhdessä koko työyhteisön kanssa että yksittäin työntekijöiden kanssa riippuen asian sisällöstä. Sopimuksen 2. pykälässä todetaan, että

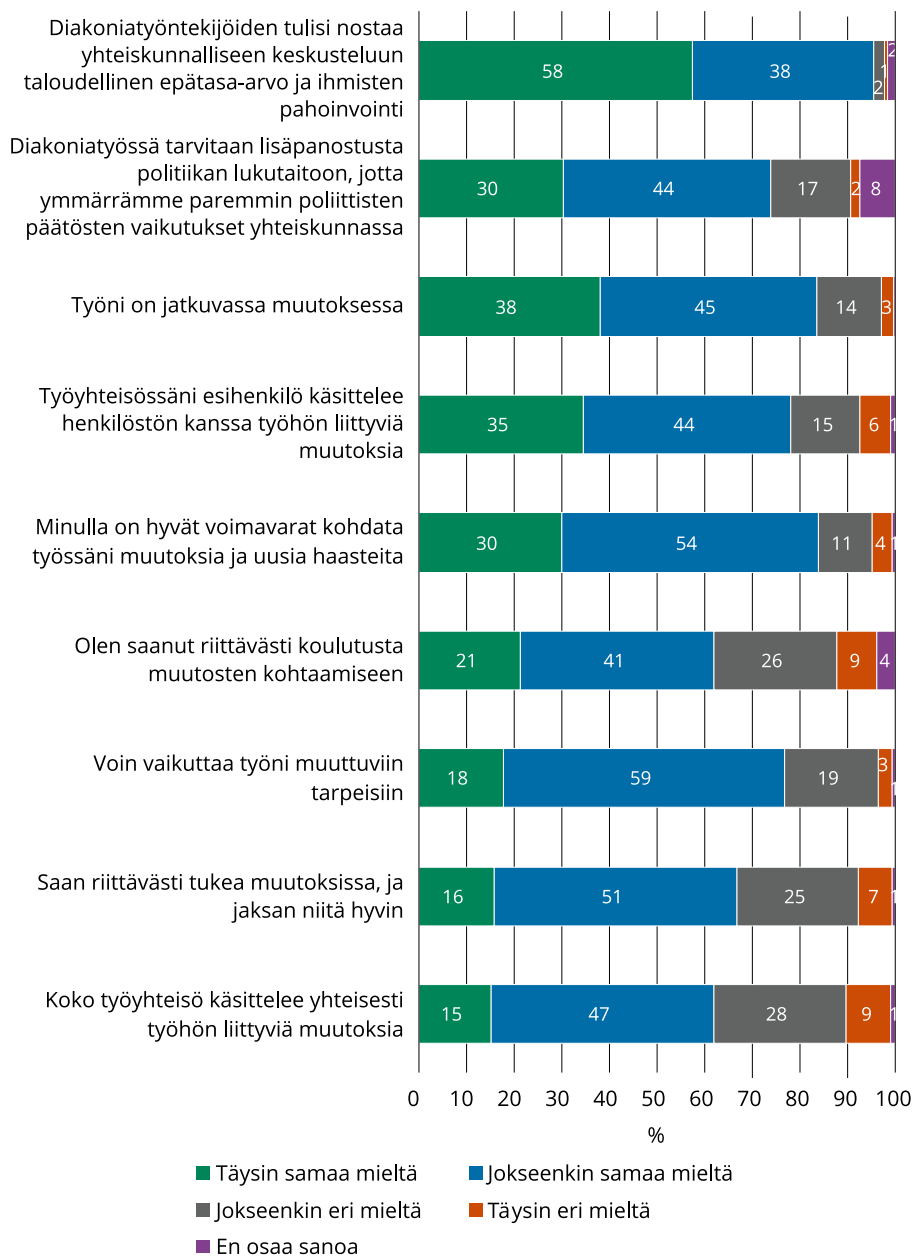
Sopimuksen tarkoitus on edistää työnantajan ja työntekijöiden välistä vuorovaikutuksellista yhteistoimintaa sekä työntekijöiden osallistumista ja vaikuttamista työtä ja työpaikkaa sekä työn turvallisuutta ja terveellisyttä koskevien asioiden käsittelyyn. Yhteistoimintaa edistämällä pyritään kehittämään samanaikaisesti kestävää ja tuloksellista toimintaa sekä työelämän laatua.

Diakoniatyöntekijät ilmaisivat huolensa jatkuvan muutoksen vaikutuksista omaan jaksamiseensa ja tuen tarpeeseensa. Kahdeksan vastaajaa kymmenestä arvioikin, että heidän työnsä on jatkuvassa muutoksessa. Valtaosa diakoniatyöntekijöistä kuitenkin koki, että heillä on hyvät voimavarat kohdata työssään muutoksia ja uusia haasteita. Vuoden 2018 diakoniabarometrin tuloksiin verrattuna tulos voimavarojen riittävyydestä on pysynyt suurin piirtein samalla tasolla.¹⁵

14 [Kirkon yhteistoimintasopimus 2020, 196 \(pdf\)](#).

15 Diakoniabarometrin 2018 aineisto.

Kuvio 4.4 Muutokset diakoniatyössä (%), N=346–351.

Joka kuudennella (15 %) diakoniatyöntekijällä ei arvionsa mukaan ole juurikaan voimavaroja kohdata muutoksia ja uusia haasteita työssään. Vuoden 2018 diakoniabarometrin tuloksiin verrattuna tulos voimavarojen

riittävydestä on huonontunut lähes kymmenen prosenttiyksikköä, sillä tähän ryhmään lukeutui vain kuusi prosenttia vastaajista vuonna 2018.¹⁶

Joka kolmas diakoniatyöntekijä arvioi, ettei saa riittävästi tukea muutoksissa eikä jaksakaan niitä hyvin. Joka viides vastaaja oli saanut mielestään riittävästi koulutusta muutosten kohtaamiseen, mutta joka kolmas ei näin kokenut. Vuoden 2016 diakoniabarometrissa diakoniatyöntekijöitä pyydettiin valitsemaan 20 vaihtoehdosta viisi tärkeintä osa-aluetta, joita he arvioivat tarvitsevänsä työssään seuraavien kymmenen vuoden aikana. Suhtautumistapoja kuvaavat muutos- ja uudistusosaaminen oli viidenneksi ja epämukavuusalueiden sietämisaaminen seitsemänneksi tärkein osa-alue. Vastaajista 30 prosenttia laittoi muutos- ja uudistusosaamisen viiden tärkeimmän osaamisen joukkoon. Tämä heijastelee sitä, että diakoniatyöntekijöille tulee tarve muuttaa työskentelytapojaan verkostoissa samalla, kun sote-toimijoiden omat uudistukset etenevät.¹⁷

Diakoniatyöntekijöistä lähes kahdeksan kymmenestä arvioi, että työyhteisössä esihenkilö käsittelee henkilöstön kanssa työhön liittyviä muutoksia. Koko työyhteisössä työhön liittyviä muutoksia käsitellään kuitenkin diakoniatyöntekijöiden mielestä selvästi vähemmän. Arvioissa ei ole tapahtunut muutosta vuoden 2018 tuloksiin verrattuna. Tuloksesta käy ilmi, että esihenkilön kanssa käsitellään tiimiin tai työalaaan liittyviä muutoksia, mutta koko työyhteisön kanssa muutosten käsittely on vähäisempää.

Diakoniatyöntekijät olivat suhteellisen yksimielisiä siitä, että heidän tulisi nostaa yhteiskunnalliseen keskusteluun taloudellinen epätasa-arvo ja ihmisten pahoinvointi kuten oli myös vuonna 2018.¹⁸ Yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta on luettavissa lisää luvuissa 2.3 ja 4.3. Diakoniatyöntekijät eivät enää olleet niin yksimielisiä, kun kysyttiin heidän vaikutusmahdollisuksistaan oman työnsä muuttuviin tarpeisiin: kolme vastaajaa viidestä oli jokseenkin samaa mieltä mahdollisuuksistaan vaikuttaa.

Politiikan lukutaitoa on määritelty ”kyvyksi seurata tai ennakoida poliittisten päätösten seurauksena tapahtuvia yhteiskunnallisia muutoksia ja niiden merkitystä diakoniatyön arjelle”.¹⁹ Kolme diakoniatyöntekijää neljästä (74 %)

16 Diakoniabarometrin 2018 aineisto.

17 [Gävert 2016, 68](#) (sivusto).

18 Diakoniabarometrin 2018 aineisto.

19 [Lehmusmies 2018, 36](#) (sivusto).

kertoi diakoniatyön tarvitsevan lisäpanostusta politiikan lukutaitoon, jotta paremmin ymmärretään poliittisten päätösten vaikutukset yhteiskunnassa. Tässä suhteessa tulos on pysynyt samana vuosien 2018 ja 2022 välillä. Mutta nyt lähes joka viides diakoniatyöntekijä sanoi, että lisäpanostusta ei tarvita politiikan lukutaidossa. Muutosta on tapahtunut neljässä vuodessa, sillä vuonna 2018 tähän ryhmään kuului 11 prosenttiyksikköä vähemmän vastaajia.²⁰ Tämä voi kertoa siitä, että diakoniatyöntekijät ovat entistä varmempia politiikan lukutaidossa, tai sitten voimavarojen selkeä vähentyminen vaikuttaa myös siihen, missä määrin työntekijät jaksavat perehtyä poliittisten päätösten vaikutuksiin diakonian asiakkaiden elämäntilanteisiin ja selviämiseen yleisesti.

4.6 Pohdinta

Yhteiskunnalliset muutokset ja korona-aika ovat tuoneet eri tahojen kanssa tehtävään yhteistyöhön haasteita. Toisaalta nopeat muutokset ovat tiivistäneet yhteistyötä, mutta toisinaan toimivien tapojen löytäminen on ollut haastavaa. Diakoniatyöntekijät tekevät yhteistyötä useiden kumppaneiden kanssa, mikä kertoo asiakkaiden moninaisuudesta ja avun tarpeen laajuudesta. Useimmin kontakteja oli aikuissosiaalityön, järjestöjen, yhdistysten, paikalliskauppojen, Kelan ja vanhussosiaalityön kanssa. Yhteistyötä näiden kumppaneiden kanssa teki vähintään kuukausittain useampi kuin joka toinen diakoniatyöntekijä. Esimerkiksi ruuan hintojen nopea kasvu vuoden 2021 lopusta alkaen²¹ näkyy ihmisten taloudellisen tilanteen kiristymisenä ja avun hakemisen tarpeena. Budjetteja laadittaessa peruselämiseen kuuluvien hyödykkeiden hintojen nousu voisi olla peruste nostaa diakoniaavustusten määrärahoja.

Jokainen yhteistyökumppanuus on tärkeä riippumatta siitä, kuinka monen diakoniatyöntekijän työhön mikäkin kumppanuus kuuluu ja kuinka usein. Verkostotyö toimii, kun se on vastavuoroista kumppanuutta, ja yhteinen tavoite, asiakkaan hyvinvointi, on kirkastunut kumppanien toinen toisensa toimintaa täydentävinä tekoina.

20 Diakoniabarometrin 2018 aineisto.

21 [Aalto-Setälä 2022 et al. \(sivusto\)](#).

Diakoniatyöntekijöille aiheuttaa epäselvyyttä ja hämmennystä se, mitä tulevaisuus tuo tullessaan laajan sote-uudistuksen myötä. Useimmat diakoniatyöntekijät arvioivat, että palveluohjauksen tarve tulee lisääntymään ja asiakkaat tulevat tarvitsemaan apua hakemusten täyttämässä aiempaa enemmän. Asiakkaat tarvitsivat jo koronapandemian aikana lisääntyvässä määrin palveluohjausta. Sote-toimijat tulevat olemaan jatkossa tärkeä yhteistyökumppani diakoniatyölle, mutta samalla diakoniatyöntekijöillä on epäily yhteistyön sujuvuudesta näiden kanssa. Sote-palvelujen alueellinen saavutettavuus vaikeutuu samoin kuin kuntiin jäävien hyvinvointi- ja terveyspalvelujen saavutettavuus. Yhteistyön sujuvuus on ensiarvoisen tärkeää, jotta asiakas saa palvelut ajallaan ja oikeasta paikasta. Tämä on syytä huomioida työtä suunniteltaessa.

Tiedottamista ja viestintää sote-uudistuksen vaikutuksista tarvitaan, sillä moni diakoniatyöntekijä ei osannut sanoa, mikä tulee muuttumaan ja miten muutokset näkyvät palvelujen saannissa. Tieto on tärkeää, jotta asiakasta voidaan ohjata. Tiedottamisen lisäämisen tarve näkyi siinä myös, että kolmasosa vastaajista koki, ettei ole saanut riittävästi koulutusta muutosten kohtaamiseen.

Diakoniatyöntekijöitä on ollut mukana sote- ja hyte-valmisteluissa, ja uudistus kirvoitti monenlaisia ajatuksia. Yhteistyötä valmistelujen suhteen on tehty sekä virallisesti että hieman epävirallisemmin hankemuotoisesti. Hankkeilla on etsitty sote-alan järjestöistä ja diakoniasta työvälineitä, joilla asiakkaat selviäisivät arjen haasteista. Diakoniatyöntekijöitä on ollut mukana myös erilaisissa sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymien järjestämissä hankkeissa ja työryhmissä niin ohjausryhmän jäsenenä kuin muuten osallisena. Sote- ja hyte-valmistelut ovat kohdistuneet paljolti mielenterveysasiakkaiden palvelujen, ikäihmisten hyvinvointisuunnitelmien tai laajemmin palvelutarpeen arvioinnin kehittämiseen. Osassa on ollut mukana sote-valmistelijoiden lisäksi myös kolmannen sektorin edustajia. Valmisteluja on tehty kuntien hyte-työryhmissä jäsenenä sekä myös työryhmissä paikallisesti, esimerkiksi perhekeskustyöryhmässä ja vanhus- ja vammaisneuvostoissa. Myös hiippakunnat, seurakunnat ja seurakuntayhtymät ovat osallistuneet valmisteluihin. Seurakunnilta odotettiin erityisesti lisää koulutusta ja tiedotusta sote-uudistuksesta sekä lisäresursseja sote-yhteistyöhön.

Diakoniatyöntekijöitä huoletti ennalta-ehkäisevien ja selviytymistä tukevien palvelujen mahdollinen loppuminen sote-uudistuksen myötä.

Palveluohjauksen määrän uskotaan kasvavan asiakasmäärien kasvun myötä. Uudistuksen pelätään myös vievän palvelut pois pieniltä paikkakunnilta ja lisäävän välimatkoja palvelujen ääreen. Eriarvoisuuden ja epätasa-arvon uskotaan lisääntyvän. Jos muutos tuo tullessaan asiakasmäärien lisääntymisen, se tulisi ottaa tarkoin huomioon diakoniavirkojen määrässä, jotta asiakkaita pystytään tukemaan oikeaan aikaan ja laadukkaasti. Diakonia-työntekijöiden huoli on selkeä viesti sote-päätäjille siitä, että sote-palveluiden saavutettavuus voi heikentyä pienemmissä kunnissa.

Vaikuttamistyötä on tehty erilaisissa yhteistyökuvioissa selventäen diakonian tekemää työtä ja roolia yhteiskunnallisena vaikuttajana. Poliittisten voimasuhteiden arvellaan vaikuttavan siihen, miten hyvinvointialueella esimerkiksi moniongelmaisten pääsy palveluihin painottuu. Sote-uudistusta myös seurataan aktiivisesti, mutta osalle oli epäselvää, missä kohden vaikuttamistyötä voisi tehdä. Vaikuttamistyön mahdollisuuksista ja paikoista – sekä siitä, mitä vaikuttamistyö diakoniassa tarkoittaa – on hyvä käydä keskustelua diakoniatyöntekijöiden keskuudessa laajemminkin. Tästä on jo vahvoja viitteitä näkyvissä.

Sote-uudistuksen tuomien muutosten vaikutuksiin suhtauduttiin sekä odottavan myönteisellä mielellä, esimerkiksi uudet sote-keskukset, että kantaen huolta sote-palveluiden heikentymisestä; monen toiveena on saada palvelut lähelle ja saataville.

Joka kolmas diakoniatyöntekijä arvioi, ettei saa riittävästi tukea muutoksissa eikä jaksaa niitä hyvin, mikä on melko suuri osuus. Etenkin, kun diakoniatyössä muutoksen koetaan olevan jatkuvaa. Tämä voi heijastua myös siihen, että osalla voimavarat ovat vähentyneet muutosten ja uusien haasteiden edessä entisestään. Työpaikoilla sekä työtiimeissä että koko työyhteisössä on tärkeää miettiä keinoja, joilla tällaista kehitystä voidaan hidastaa ja lisätä työntekijöiden jaksamista ja työhyvinvointia. Tämä myös siksi, että työntekijät jaksaisivat tuoda asiakkaiden taloudellisen epätasa-arvon ja henkisen pahoinvoinnin yhteiskunnalliseen keskusteluun. Mielestäni mikrotason paikallista vaikuttamista tehdään esimerkiksi silloin, kun Kelan päätöksistä tehdään oikaisupyyntöä yhdessä asiakkaan kanssa, vaikka sitä ei useinkaan mielletä vaikuttamiseksi.

Diakoniatyöntekijät ovat huolissaan roolistaan ja yhteistyökumppaniksi ottamisestaan sote-uudistuksen aikana ja sen jälkeen, kun uudet hyvinvointialueet ovat aloittaneet toimintansa; onko sote-asiiantuntijoilla selkeä käsitys diakoniatyöntekijöiden asiantuntemuksesta laajalla osaamis- ja

taitoalueella, pidetäänkö diakoniatyöntekijöitä relevantteina yhteistyökumppaneina. Ajattelen, että roolien ja tehtävien selkiytymiselle on selkeä tarve, sillä muuten yhteistyötä on vaikeaa aloittaa. Samansuuntaista pohdintaa on myös Suomen Kuntaliiton ja Kirkkohallituksen yhteisessä selonteossa, jossa käsitellään kunnan ja seurakunnan yhteistyötä.²²

22 Kaira & Lahtiluoma 2018, 12.

5 Muuttuva ja muuttava diakonia

**Esko Ryökäs, Titi Gävert, Tiina Ikonen,
Sakari Kainulainen, Suvi-Maria Saarelainen ja
Veli-Matti Salminen**

5.1 Diakoniabarometri 2022

Diakoniabarometri on kyselytutkimus, joka toteutetaan säännöllisesti, nykyään kahden vuoden välein. Barometrillä kartoitetaan Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä diakoniatyöstä ja ajankohtaisista diakoniaan liittyvistä teemoista. Diakonian tehtävänä on haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten auttaminen, oikeudenmukaisuuden, rauhan, yhdenvertaisuuden ja yhteisöllisyyden puolesta toimiminen, yhteiskunnallinen vaikuttaminen sekä hyvinvoinnin edistäminen verkostoissa toimien. Tämänkertaisen barometrin teemoina ovat koronan vaikutukset diakoniatyöhön, vapaaehtoiset diakonian toteuttajina sekä verkostotyö.

Kyselyyn vastasi 355 diakoniatyöntekijää, mikä on 27 prosenttia Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyöntekijöistä. Vastaajissa korostui ikäluokka 50–59-vuotiaat (42 prosenttia vastaajista) ja koulutustausta sionomi (AMK) -diakoni (39 prosenttia vastaajista). Hiippakunnittain tarkasteltuna eniten vastauksia tuli Mikkelin hiippakunnan alueelta, yhteensä 51 vastausta, ja toiseksi eniten Lapuan hiippakunnasta, 49 vastausta. Porvoon hiippakunnan vastaajista 43 prosenttia on ollut diakoniatyössä vasta 0–5 vuotta, kun taas Tampereen hiippakunnan vastaajista 65 prosenttia oli ollut diakoniatyössä jo yli 20 vuotta. Kyselyyn vastanneet diakoniatyöntekijät ovat keskimäärin kokeneita. Kaksi kolmasosaa kaikista barometrin vastaajista on

työskennellyt diakoniatyössä yli 11 vuotta. Tavallisimmin barometrin vastaajat työskentelevät paikkakunnalla, jonka asukasmäärä on 10 001–50 000 asukasta (40 % vastaajista). Hakijamäärät diakonian virkoihin vuonna 2021 ovat olleet hyvin maltillisia. Suurimpaan osaan avoimista viroista on ollut valtakunnallisella tasolla yhdestä viiteen hakijaa. Resurssitilanteesta kertoo myös se, että 49 vastaajan seurakunnassa oli diakonian virka jäädytettynä.

Diakoniabarometrikyselyssä kysyttiin vastaajilta diakoniatyön lisäksi kokemuksista sukupuolten välisestä tasa-arvosta ja seksuaalisesta häirinnästä. Kokemuksista kerättiin tietoa diakoniatyöntekijöiltä, jotta sitä voidaan myöhemmin hyödyntää eri ammattiryhmien kokemuksia vertailevissa tutkimuksissa.

5.2 Korona-ajan diakonia

Diakonian tehtävänä ja haasteena on reagoida nopeastikin muuttuvan yhteiskunnan muutoksiin ja tarpeisiin. Korona-aika näkyi vahvasti diakoniatyössä työtapojen muokkaamisena, digivälineiden yleistymisenä ja uusina toimintatapoina. Sen lisäksi, että työ on järjestetty uudelleen koronaturvalliseksi, huoli omasta ja muiden terveydestä on ollut vahvasti läsnä. Toistuvasti muuttuvat rajoitukset lisäsivät diakoniatyön kuormittavuutta.

Lähes kaikki vastaajat kertoivat ottaneensa uusia työtapoja käyttöön. Täydentävien kuvailujen perusteella kyse on yleensä muuallakin tunnettujen toimintamallien siirtymisestä myös seurakunnan arkeen. Esimerkiksi Teams-kokoontumisia on nyt kerätyn aineiston perusteella toteutettu jokseenkin kaikissa seurakunnissa. Edellisessä vuoden 2020 barometrissa tätä ei vielä osattu näin kysyä, mutta kysyttiin kuitenkin videokeskusteluista. Vuonna 2020 kolme viidestä seurakunnasta ei käyttänyt videopuhelumahdollisuutta, mutta korona-aikana kolme neljästä käytti Teamsiä säännöllisesti.

Korona-aika rajoitti voimakkaasti erityisesti diakoniatapahtumia, vapaaehtoistyötä ja diakoniassa kohdattujen ihmisten elämää yleensä. Se vähensi yhteistyötä muiden tahojen kanssa sekä erityisesti kahdenkeskisiä tapaamisia. Yksikään työntekijöistä ei vastannut, että rajoitukset olisivat helpottaneet vapaaehtoistyötä. Kokonaisuus ei kuitenkaan ole pelkkää supistuvaa toimintaa. Reilu puolet vastaajista katsoo, että koronarajoituksilla

ei ollut erityisiä vaikutuksia yhteydenpitoon asiakkaiden kanssa. Mitä siis on tapahtunut?

Yleiskuvana on, että diakoniatyö on voimakkaasti mukautunut uuteen tilanteeseen. Lähes kaikki vastaajat kävivät puhelimitse sielunhoidollisia keskusteluja ja antoivat palveluneuvontaa. Neljä viidestä toteutti puhelimitse myös taloudellista avustamista. Toisaalta kaikkia asiakkaita ei tavoiteta edes puhelimitse. Apua ovat tarvinneet myös ne diakonian asiakkaat, jotka eivät osaa käyttää sähköisiä palveluja. Asiakastyön tapojen muutoksen ohella myös määrät muuttuivat. Joku vastaajista kuvasi asiakasmäärän tuplaantuneen koronan aikana. Kuitenkaan diakonian resurssit eivät ole ainakaan kasvaneet, eikä niitä olla kasvattamassa. Asiakastyö sähköisten välineiden kautta on viimeistään nyt arkipäivää joka puolella Suomea.

Sen sijaan kohtaaminen ryhminä kasvokkain on ymmärrettävästi vähentynyt. Vuoden 2020 barometrin mukaan ryhmätoimintaa oli paljon tai melko paljon selvästi yli puolella, mutta korona-aikana ryhmätoimintaa toteutti vain viidennes vastaajista. Seurakunnan tiloissa järjestettyjen tilaisuuksien toteuttajien määrä laski myös kahdesta viidesosasta yhteen kymmenesosaan vastaajista. Retket, leirit, kotikäyntityö ja laitospvierailut ovat vähentyneet selvästi, kuten myös Yhteisvastuukeräykseen osallistuminen.

Jotkut toiminnat muokattiin koronasyistä uuteen muotoon. Kun ruokajakeluita ja yhteisöruokailuja ei voitu toteuttaa entiseen tapaan, yleistyivät ruoka-avustaminen ja taloudellinen avustaminen. Niitä toteutti neljä viidestä vastaajasta. Kahvikärryjen äärelle keskustelemaan kutsuttiin kaupakeskusten pihoille ja toreille. Eristämisestä ja eristäytymisestä johtuviin haasteisiin vastattiin lisäämällä mielenterveystyötä, josta kertoi selvästi yli puolet vastaajista. Tällä on vastattu osittain haasteeseen, joka on aiheutunut muiden toimijoiden koronan vuoksi suljetuista palveluista. Verkkototeutukseen vietiin myös koulutus sekä viestintä (Chat, Messenger, WhatsApp). Sometilit olivat ahkerassa käytössä.

Diakonian asiakaskunnan sisällölliseen muodostumiseen ei korona-aika tuonut merkittäviä muutoksia. Asiakkaiden elämäntilanteissa korostui edellisten barometrien tapaan sama viiden kärki, eli mielenterveyden ongelmat, fyysiset sairaudet, turvautuminen säännöllisesti toimeentulotukeen, toistuva ruoka-avun tarve sekä pitkäaikaistyöttömyys (yli 6 kk työttömänä). Näihin ryhmiin kuuluvia tapasi yhdeksän vastaajaa kymmenestä vähintään kuukausittain, ja reilusti yli puolet vastaajista tapasi heitä vähintään keran viikossa. Yli 80 prosenttia vastaajista tapasi kuukausittain pienituloisia

työssäkäyviä tai ylivelkaantuneita, eli työikäisten taloudellinen niukkuus näkyy diakoniatyössä muutoinkin kuin pitkäaikaistyöttömien osalta. Päihdeongelmien kanssa kamppailevien kohtaamismäärät vähenivät hieman, mutta vain hieman, sillä edelleen heitä tapasi vähintään kuukausittain joka toinen. Merkittävässä roolissa ovat ikääntyneet päihdeongelmaiset. Uutena ryhmänä tulivat koronan vuoksi lomautetut, joita kohtasi 57 prosenttia vastaajista vähintään kuukausittain.

Huono-osaisuuden kasautuminen ja ylisukupolvistuminen näyttää korona-aikana lisääntyneen: 71 prosenttia vastaajista kohtasi vähintään kuukausittain toisen tai kolmannen polven diakonian tai sosiaalitoimen asiakkaita. Määrä on selkeästi lisääntynyt korona-aikana. Lisäksi 78 prosenttia vastaajista kohtasi henkilöitä, joiden elämässä on vähintään viisi huono-osaisuuden kriteeriä. Noin kolmasosa vastaajista kohtasi vähintään kuukausittain väkivallan tai hyväksikäytön uhreja. Jokainen pienellä paikakunnalla työskentelevä diakoniatyöntekijä kohtasi pitkäaikaisesta yksinäisyydestä kärsiviä ikääntyneitä. Yli puolet barometrin vastaajista kohtasi vähintään kuukausittain pitkäaikaisesta yksinäisyydestä kärsiviä nuoria aikuisia. Määrä on lisääntynyt korona-aikana.

Koronapandemia on tämän barometrin mukaan aiheuttanut diakonia-toiminnan voimakasta muuntumista. Yksilötasolla tautiaalto on Heikki Hiilamon sanoin aiheuttanut hyvinvointivajetta, jota voidaan kuvata käsitteellä sosiaalinen velka. Sen ilmenemismuotoja ovat muun muassa työllisyyden ja toimeentulon heikentyminen, työhyvinvointiin, harrastuksiin ja koulutukseen liittyvät ongelmat, ihmissuhteiden ja osallistumisen puutteet sekä poikkeusolojen aiheuttamat vaikutukset psyykkiseen terveyteen.²³ Nämä sosiaalisen velan ilmenemismuodot tunnistaa monelta osin myös nyt valmistuneen barometrin aineistossa. Vastauksena hyvinvointivajeeseen diakonia on jo muuntunut, mutta kriisiä ja sen seurauksia ei ole vielä ohitettu. Tulevina vuosina velan hoito jatkuu.

Lähes kaikki diakoniatyöntekijät näkivät, että diakoniatyöntekijöiden tulisi osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun taloudellisesta epätasavasta ja ihmisten pahoinvoinnista. Kuitenkin vain alle viidennes vastaajista kertoi tekevänsä työssään yhteiskunnallista vaikuttamista. Kiinnostavaa onkin, mistä ero työhön liittyvien arvojen ja käytännön toiminnan välillä

23 [Hiilamo 2021, 1, 23](#) (pdf).

johtuu. Onko kyse esimerkiksi resurssien puutteesta tai kirkon vaikuttamistoiminnan rooleista?

Muutokset diakoniatyössä vaikuttivat korona-aikana diakoniatyöntekijöiden työssäjaksamiseen. Osa vastaajista kuvasi työn muuttuneen selviytymiseksi. Moni oli kokenut jatkuvien muutosten, asiakasmäärien kasvamisen ja uusien työvälineiden käyttöönoton kuormittaneen jaksamistaan. Etätöskentely saattoi rauhoittaa työpäiviä, mutta samalla se toi työhön rajaamisen haasteita ja etäisyyttä myös omaan työyhteisöön. Hieman yli puolet vastaajista koki korona-ajan rajoittaneen yhteistyötä seurakunnan sisällä. Osa diakoniatyöntekijöistä olisi toivonut työhönsä enemmän tukea esihenkilöltään.

Diakoniatyö muokkautui ketterästi nopeasti muuttuviin tilanteisiin. Diakoniatyöntekijöiden ammatillisuus näkyy kykyä reagoida ja muuntautua vallitsevien tilanteiden mukaan.²⁴ On mielenkiintoista seurata, miten pysvästi nyt tehdyt muutokset jäävät diakoniatyön arkeen. Diakoniatyössä korona-aika aiheutti useita muutoksia toiminnan toteutustavoissa, mutta ei niinkään asiakasryhmissä tai yhteistyökuvioissa. Diakoniatyön ydin jatkui, vaikka käytännöt muuntuivat. Korona-aika kulutti resursseja ja uuvutti työntekijöitä, mutta yleisesti vaikuttaa siltä, että päällimmäisenä on tunne, että koronasta on selvitty.

5.3 Diakoninen vapaaehtoistoiminta

Lähimmäisenrakkaus on kirkon luovuttamaton tehtävä, jonka toteuttamiseen kirkko kutsuu mukaan kaikkia jäseniään. Diakonia on sekä seurakunnan diakoniatyöntekijöiden että kaikkien kristittyjen toimintaa. Kirkon vapaaehtoistoiminta tarjoaa tavan elää kristittynä, mutta siihen voi osallistua myös kirkkoon kuulumaton. Kirkon vapaaehtoistoiminta kutsuu ihmisiä osallisuuteen ja yhteisöön, jossa kaikkien taidoille on käyttöä. Vapaaehtoistoiminta kirkossa voidaan jakaa organisoituihin vapaaehtoistehtäviin, luottamushenkilötoimintaan ja seurakuntalaisten omaehtoiseen toimintaan. Kirkon *Ovet auki* -strategia kannustaa jäsenlähtöiseen työotteeseen, johon

24 Ks. myös [Gävert 2021](#) (pdf).

kuuluu mahdollistaminen, valmentaminen ja yhteisöllisyyden rakentaminen.²⁵

Diakoniabarometrin vastaajista viisi kuudesta mainitsi jonkun tai joidakin diakonian tehtäviä, joissa vastaajan seurakunnassa toimii vapaaehtoisia. Erityisen paljon seurakuntalaiset ovat toimineet ruokajakelussa ja diakoniaruokailuissa, tilaisuuksien järjestämisessä sekä erilaisissa käsityöpiireissä tai pihatöissä. Yhteisvastuukeräyksen kerääjinä ja taloudellisen avun lahjoittajina on toiminut huomattavan paljon vapaaehtoisia. Monenlaisissa ystävätoiminnan ja asiointiavun rooleissa seurakuntalaiset ovat auttaneet toisiaan. Lähes puolet vastaajista kertoi, että vapaaehtoiset toimivat seurakunnan edustajina diakoniaan liittyvissä luottamustehtävissä tai verkostoyhteistyössä. Yhdeksän kymmenestä kertoi vapaaehtoisten toimivan mukana diakoniatyön suunnittelussa. Lisäksi kolmasosa kertoi, että vapaaehtoisia toimii kokemusasiantuntijoina ja tukihenkilöinä. Merkille pantavaa on myös aktiivisuus jumalanpalvelusten ja hartaustilaisuuksien toteuttamisessa avustajana ja vastuuhenkilönä. Lisäksi korona-aikana uusia vapaaehtoistehtäviä tarjoutui striimaajina, verkossa kokoontuvien ryhmien ohjaajina, digiystävinä, digitaitojen opettajina ja maskien jakajina toimimisesta.

Mielenkiintoista on, että vapaaehtoisuus muotoutuu eri hiippakunnissa eri tavoin. Joka puolella Suomea vapaaehtoiset toimivat ruokajakeluissa ja diakoniaruokailuissa, mutta muutoin toiminnoissa löytyy myös eroavaisuuksia. Eroja on sekä vapaaehtoistoiminnan laajuudessa että toimintamuotojen monipuolisuudessa. Espoon, Lapuan ja Helsingin hiippakunnissa vapaaehtoistoiminta on muita monimuotoisempaa. Helsingissä korostuvat erityisesti kohtaamispaikkatoiminta, vapaaehtoinen talousneuvonta ja jumalanpalvelustehtävät. Espoon hiippakunnassa vapaaehtoiset vastaavat kohtaamispaikkatoiminnasta ja toimivat ryhmien ohjaajina enemmän kuin muualla maassa. Kuopion hiippakunnassa korostuu ystävätoiminta, Oulun hiippakunnassa puhelin- ja verkkoauttaminen. Vapaaehtoisuus näyttäisi modifioituvan paikallisten tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaan.

Diakoniatyö toimii vahvassa yhteistyössä toisten toimijoiden kanssa. Vuositasolla yli kaksi kolmasosaa vastaajista on organisoinut vapaaehtoistoimintaa yhteistyössä jonkun muun toimijan kanssa, kuukausittain tai tätä

25 [Ovet auki 2020 \(sivusto\)](#).

useammin kolmasosa. Paikalliset toimijat löysivät kriisissä nopeasti toisensa ja yhdistivät voimavaransa vastatakseen avuntarpeeseen.

Tyypillisimpiä säännöllisesti mukana olevia diakonian vapaaehtoistoimijoita ovat eläkeikäiset aktiiviseurakuntalaiset. He ovat kantava voima, ja toisaalta vapaaehtoistoiminta todennäköisesti myös antaa heille itselleen merkityksellistä sisältöä elämään. Kuva vapaaehtoisista on kuitenkin monipuolisempi, kun tarkastellaan myös satunnaisesti diakoniassa toimivia vapaaehtoisia. Lähes jokaisen vastaajan seurakunnassa toimii myös työkäisiä vapaaehtoisia, ja yli 70 prosenttia vastaajista kertoi diakonian vapaaehtoistoimintaan osallistuvan myös alle 30-vuotiaita vähintään satunnaisesti.

Diakoniatyön vapaaehtoistoimintaan osallistuu runsaasti henkilöitä, jotka eivät muutoin ole mukana seurakunnan toiminnassa. Lähes jokaisen vastaajan seurakunnassa tämä ryhmä on mukana vähintäänkin satunnaisesti. Tärkeä näkökulma on myös se, että diakonia tarjoaa toimimisen mahdollisuuden myös heille, jotka itse tarvitsevat tukea elämässään. Lähes jokaisessa vastaajaseurakunnassa diakonian vapaaehtoisina toimii työelämän ulkopuolella olevia työkäisiä. Lähes 90 prosenttia vastaajista kertoi, että vapaaehtoistoimijoina on henkilöitä, jotka ovat myös itse diakonisen avun piirissä, ja lähes 70 prosenttia kuvasi, että vapaaehtoisissa on erityistä tukea tarvitsevia. Toimijuus yhteisen hyvän eteen omaa osaamistaan hyödyntäen lisää merkityksellisyyden kokemusta, sosiaalista osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia.²⁶ Kenties osallisuuden mahdollisuuksien kehittämiseksi olisi tässä yhteiskunnallisessa tilanteessa erityistä kysyntää.

Diakoniassa ei ole kyse vain yksisuuntaisesta auttamisesta, vaan ennemminkin yhdessä elämisestä, taitojen käyttämisestä yhteiseksi hyväksi. Vastaajista 83 prosenttia edisti huono-osaisten mahdollisuutta olla merkityksellinen osa seurakuntaa. Lisäksi lähes puolet kertoo mahdollistaneensa toimintaa, joka vahvistaa huono-osaisten keskinäistä yhteisöllisyyttä.

Vapaaehtoistoiminta ei rajoitu evankelis-luterilaisen kirkon jäseniin. Helsingin ja Espoon hiippakunnissa noin joka kolmannella vastaajalla oli säännöllisesti toiminnassa mukana myös muita kuin evankelis-luterilaisen kirkon jäseniä, koko maan tasolla joka viidennellä. Pääkaupunkiseudulla vapaaehtoistoiminta tavoittaa hyvin myös nuoria. Kynnys osallistua

26 Ks. [Osallisuusindikaattori](#) (sivusto).

vapaaehtoistoimintaan näyttäisi olevan matalampi kuin sitoutuminen kirkkoon instituutiona.

Vapaaehtoistoiminnan kautta diakonia on vahvasti toteuttamassa evankelis-luterilaisen kirkon *Ovet auki* -strategiaa, jonka mukaan kirkon perustehtävänä on kutsua ihmisiä Jumalan yhteyteen sekä rohkaista välittämään lähimmäisistä ja luomakunnasta.²⁷

Diakoniatyöntekijöiden kollegiaalinen jakaminen mahdollisti uusien toimintamallien laaja-alaisen käyttöönoton. Hyviä käytäntöjä jaettiin kollegojen kesken. Uusiakin innovaatioita syntyi. Ennen korona-aikaa yleistyneistä yhteisöruokailuista jouduttiin siirtymään takaisin ruokakassien jakeluun. Koronaturvallisuuden vuoksi oli vältettävä jonoja ja lähikohtauksia. Organisoitiin ennakkotilauksia, ajanvarauksia ja noutolounaita ja kotiin kuljetuksia.

Diakoniatyön yhteisöllinen luonne ilmeni hyvin myös siinä, miten barometrivastaajat kehittäisivät vapaaehtoistoimintaa. Toki joka neljäs vastaaja toivoi lisää määrärahoja, mutta raha ei ollut enemmistön mielestä kynnykskysymys. Merkittävimmät keinot vapaaehtoistoiminnan elvyttämiseksi olisivat diakoniatyöntekijöiden mukaan tiimityön kehittäminen seurakunnan sisällä sekä työajan vahvempi kohdentaminen vapaaehtoistoiminnan koordinointiin. Kaksi kolmesta vastaajasta painotti näitä. Sama toive on esiintynyt diakoniabarometreissa jo vuodesta 2011. Tämän vuoden barometrissa ilmeni, että vapaaehtoistoiminnan kirjaamisella osaksi tehtävänkuvausta on merkitystä työn toteutumiselle. Se antaa rakenteellisen tuen työlle. Lisäksi nyt puolet vastaajista toivoi yleistä asenneilmapiirin muutosta työyhteisössä kohti vapaaehtoismyönteisempää työotetta. Vaikuttaa siltä, että vapaaehtoistoimintaa pystytään laajentamaan pienilläkin taloudellisilla resursseinneilla, kunhan työyhteisössä sen kehittämiseen paneudutaan.

Kyselyn tulosten valossa diakoniatyön vapaaehtoistoiminta näyttäytyy laajana, mukautuvana, yhteisöllisenä ja matalalla kynnyksellä ihmisiä tavoittavana toimintana. Diakoniatyöntekijät kokivat vapaaehtoistoiminnan kärsineen huomattavasti koronarajoituksista. Monet perinteiset vapaaehtoistoiminnan muodot olivatkin tauolla, mutta toimintaa mukautettiin niihin tehtäviin, joissa akuutisti tarvittiin. Verkostoja luotiin, huono-osaisten mahdollisuuksia merkityksellisyyden kokemiseen seurakunnassa edistettiin ja ihmisiä pyydettiin mukaan diakonian toteuttamiseen. Toiminta tasapainoili

27 [Ovet auki 2020 \(pdf\)](#).

koronarajoitusten ehdoilla. Korona-ajan vapaaehtoistoiminta mahdollistui aiemmin luoduilla rakenteilla ja paikallisyhteistyöllä. Vapaaehtoistoiminta koronan aikana vastasi avuntarpeeseen ja antoi myös toimijoille mahdollisuuden kokea osallisuutta ja merkityksellisyyttä.

Diakoniatyöntekijät kohtaavat työssään haavoittuvassa asemassa olevia ja kutsuvat ihmisiä mukaan toimijoiksi. Jokainen yksittäinenkin vapaaehtoistehtävä on merkityksellinen sekä tekijälleen että diakoniatyön toteutumiselle. Diakoniabarometrin mukaan diakoniatyön vapaaehtoistoiminta on matalan kynnyksen toimintaa, joka tavoittaa myös muita kuin kirkon jäseniä sekä seurakuntalaisia, jotka eivät muuten ole aktiivisesti mukana toiminnassa. Kirkon jäsenyyden kannalta osallistuminen diakonian vapaaehtoistoimintaan voi olla avainkysymys. Osallisuuden kokeminen ja oman yhteisön löytäminen toiminnan kautta voivat olla ratkaisevia tekijöitä sitoutumisessa kirkkoon.

5.4 Diakoniatyö verkostoissa

Diakoniatyöntekijät tekevät laaja-alaista ja moniammatillista yhteistyötä tavoitteenaan asiakkaiden hyvinvoinnin ja osallisuuden lisääminen. Verkostoituminen ja kumppanuuksien rakentaminen on ollut arkea jo kauan ennen pandemioita ja yhteiskunnallisia kriisejä. Korona-aikana aiemmin luotujen verkostojen merkitys on entisestään korostunut.

Diakoniatyöntekijöiden yhteistyöverkosto on monipuolinen, tiivis ja vaikiintunut. Diakoniabarometrin mukaan lähes jokainen vastaaja tekee säännöllistä yhteistyötä aikuissosiaalityön, vanhussosiaalityön, Kelan, järjestöjen ja yhdistysten kanssa. Kolme neljästä kertoo tiiviistä, vähintään kuukausitasolla toteutuvasta yhteistyöstä näiden toimijoiden kanssa. Säännöllistä yhteistyötä paikallisten kauppojen, mielenterveyspalveluiden ja kotihoidon kanssa tekee 90 prosenttia vastaajista. Tavallisia yhteistyökumppaneita (noin 80 prosentilla vastaajista) ovat myös velkaneuvonta, perhesosiaalityö, perusterveydenhuolto, päihdepalvelut, vammaispalvelu, lastensuojelu, yritykset ja sähköyhtiöt.

Diakoniatyöntekijöillä on tärkeä rooli suomalaisessa yhteiskunnassa eri tahojen välillä työskentelevänä toimijana. Kun hätä on suuri eikä muuta apua löydy, diakoniatyöntekijä on yhteydessä esimerkiksi sähköyhtiöihin: joka kolmas vastaaja oli yhteydessä sähköyhtiöön vähintään kuukausittain.

Tulos heijastelee sähkön hinnan voimakasta nousua loppuvuodesta 2021. Yhteys asiakkaiden asioissa (asiakkaan luvalla) otetaan myös poliisiin, pankkeihin, vakuutusyhtiöihin, asianajajiin ja rikosseuraamuslaitokseen.

Hiippakunnittain tarkasteltuna on joitakin eroja yhteistyöverkoston painottumisessa. Espoon, Kuopion, Mikkelin ja Lapuan vastaajat tekevät muita enemmän yhteistyötä aikuissosiaalityön ja järjestöjen kanssa. Yhteistyö kauppojen kanssa painottuu Lapuan ja Tampereen hiippakunnissa.

Diakoniabarometri selvitti diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä sosiaali- ja terveydenhuollon (sote) uudistuksesta. Diakoniatyöntekijöillä on vahva huoli asiakkaidensa puolesta. Useampi kuin neljä viidestä vastaajasta katsoi, että sote-uudistus tulee lisäämään asiakas- ja palveluohjauksen tarvetta. Vastaajien mielestä tämä tulee näkymään vahvasti hakemusten täyttämisen avun tarpeena. Useampi kuin joka toinen pitää todennäköisenä alueellisen palveluiden saatavuuden vaikeutumista. On pelko, että tämäkin uudistus osuu erityisesti niihin, joiden asema on jo ennestään vaikea. Joka toinen arvioi, että vaikka diakoniatyö on tärkeä yhteistyökumppani sote-toimijoille myös jatkossa, yhteistyö ei todennäköisesti suju vielä vuodesta 2023 eteenpäin.

Sote-uudistuksen vaikutuksista vastaukset painottuivat suurilla paikkakunnilla eri tavoin kuin pienissä. Suurilla paikkakunnilla uskottiin muita useammin, että sosiaali- ja terveystyö paranevat alueellisesti tai paikallisesti. Pienillä paikkakunnilla kolme vastaajaa neljästä ajatteli päin vastoin. Paikallistasolla kehityksen tulkinta voi erota siten voimakkaastikin koko maan yleisestä ajattelusta. Uudistuksen pelätään vievän palvelut pois pieniltä paikkakunnilta ja välimatkojen palveluiden ääreen lisääntyvän. Eriarvoisuuden ja epätasa-arvon uskotaan lisääntyvän.

52 vastaajaa on ollut mukana valmistelemissa paikallisesti sote-uudistusta. Usein tämä yhteistyö on jatkanut jo aiemmin muodostunutta kuntayhtymätasoisesta yhteistyöstä. Diakoniatyöntekijät ovat osallistuneet paikallisella tai maakunnallisella tasolla, virallisesti tai hankemuotoisemmin, ohjausryhmän jäsenenä tai yksittäisen tilanteen osallistujana. Tavallisimpia aihealueita ovat olleet perhekeskukset, kriisiryhmä, lapsi- ja perhepalvelut, vanhus- tai vammaisneuvosto. Diakoniatyöntekijät kokivat luontevana olla edistämässä ihmislähtöistä ”yhden luukun” toimintaa, jolloin ihminen saisi tarvitsemansa avun eri toimijoiden sujuvan yhteistyön myötä. Käytännössä nähtiin, että tähän on vielä matkaa, ja varsinkin monia palveluja tarvitsevien tilannetta nostettiin näkyväksi. Yhteistyön näkökulmasta seurakunnan

vahvuutena on myös toimiminen jokaisen kunnan alueella hyvinvoinnin edistäjänä.

Vastaajat olivat käytännössä yksimielisiä siitä, että diakoniatyöntekijöiden tulisi nostaa yhteiskunnalliseen keskusteluun taloudellinen epätasa-arvo ja ihmisten pahoinvointi. Kolme neljästä kuitenkin katsoi, että tarvitsee lisäpanostusta politiikan lukutaitoon. Diakoniatyössä kohdataan hädässä olevia ihmisiä usein ja paljon, mutta heidän asiaansa ei vastaajien mielestä osata tai kyetä nostamaan riittävästi esiin. Osasyynä voi olla voimavarojen hupeneminen korona-ajan keskellä.

Muutosten kohtaamisen voimavaroista kysyttiin myös Diakoniabarometrissa 2018. Tuolloin 94 prosenttia vastaajista koki, että heillä on vähintään jokseenkin hyvät voimavarat kohdata työn muutoksia ja uusia haasteita. Edelleen tilanne oli hyvä, mutta nyt voimavarojen riittävydestä kertoi 84 prosenttia. Kymmenen prosenttiyksikön muutos on sinänsä merkittävä, ja kertoo, että lähes kuudesosan mielestä voimavarat muutoksiin on käytetty.

5.5 Lopuksi

Diakoniatyössä korostuu yhteistyö ja yhdessä tekemisen halu. Korona-aika vaikuttaa kuitenkin vähentäneen voimavaroja, ja tulevaisuuden haasteet näyttävät suurilta. Pelkkä halu auttaa ei riitä, jos ei ole riittäviä resursseja toimia ja keinoja muuttaa hätää aiheuttavia rakenteita.

Diakoniabarometrin tulokset tuovat esille tutkimuksellisesti uutta tietoa siitä, miten korona-aika on näyttäytynyt kirkon diakoniatyön arjessa. Osaltaan barometrin tulokset vahvistavat ensimmäisen korona-aallon aikaisia tutkimuksia siitä, että seurakunnissa työ koettiin merkitykselliseksi poikkeusaikojen keskellä. Erityisen tärkeiksi koettiin mahdollisuus löytää uusia keinoja olla mukana ihmisten arjessa ja tuoda tukea epävarmoina aikoina. Toisaalta myös äkilliset työn muutokset ovat lisänneet seurakuntien työntekijöiden kuormituksen kokemusta: muutos on aina muutos, joka herättää myös stressiä osana työn arkea.²⁸

Seurakunnissa tapahtunut perusteellinen työn tekemisen muutos on muovannut myös sitä arkea, jota diakoniatyön asiakkaat kokevat.

28 [Saarelainen 2021 \(sivusto\)](#); [Saarelainen & Inkilä & Palmi 2021 \(sivusto\)](#).

Esimerkiksi Joensuun alueella tehty diakoniatyön avustusprojekti osoitti, että arjen haasteet olivat kasvaneet merkittävästi ajasta ennen koronaa: taloudellisen tuen tarpeen kasvamisen lisäksi diakoniatyönasiakkaat raportoivat tuen tarvetta arjen elämänhallinnan sekä henkisen pahoinvoinnin kysymyksissä.²⁹

Pandemia ajoi seurakuntien ruoka-avun piiriin henkilöitä, jotka eivät voineet kuvitella ajautuvansa tilanteeseen, jossa olisivat riippuvaisia hyväntekeväisyydestä. Velkaantuminen, työttömyys ja äkilliset muutokset arjessa laajensivat myös ruoka-avun asiakaskuntaa. Samalla kuitenkin tapahtui suuri rakenteellinen muutos, kun pandemian aikaiset rajoitukset muuttivat sosiaalista ruoka-aputoimintaa: ruoka-avusta tuli avustuskassien jakamista ja ihmisten kohtaaminen jäi vähemmälle. Tutkijat ovat sanoittaneet, että jopa ruoka-apu itsessään ajautui hetkellisesti kriisiin.³⁰

Elämän merkityksellisyyden tarkasteluissa on havaittu, että korona-aikana haavoittuvaisimpiin ihmisryhmiin ovat kuuluneet erityisesti nuoret ihmiset sekä matalammin koulutetut henkilöt: nämä tulokset nostavat esille myös sen, että koronan jälkipyykki yhteiskunnassamme tulee kestäämään vuosia. Diakonian, sielunhoidon ja kohtaamisen asiantuntijuutta tarvitaan, kun ihmiset ja yhteiskuntamme pyrkivät pääsemään eteenpäin pandemian aiheuttamasta psykologisesta taakasta.³¹

Kirkon jäsenmäärä on ollut jo pitkään laskusuuntainen. Tämä vaikuttaa kirkon ja siten myös diakonian resursseihin yleisellä tasolla. Tämä on myös laajempi yhteiskunnallinen kysymys. Hyvinvointialueille siirrettävät sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut sekä pelastuspalvelut ovat tästä konkreetti esimerkki. Julkisten palveluiden taloudellisten resurssien väheneminen ja työvoiman saatavuuden haasteet tulevat yhtäältä siirtämään palveluja isompiin kuntiin, mutta myös kehittämään uudenlaisia digitaalisia ja liikkuvia palveluja tukemaan muun muassa etäällä asuvia.

Iso kysymys tulee olemaan, miten kirkko tulevaisuudessa asemoi paikansa. Haluaako ja pyrkiikö se olemaan läsnä ihmisten arjessa myös siellä missä julkisia palveluja karsitaan? Jos kirkko ei kykene taloudellisista syistä olemaan syrjäalueilla kokoaikaisesti, muuttaako diakoniatyö työtapojaan

29 Ks. [Puustinen 2021](#) (pdf).

30 [Salonen 2021](#) (sivusto); [Salonen & Alppivuori 2021](#) (pdf).

31 Esim. [Saarelainen et al. 2021](#) (pdf).

siten, että kontaktit säilyvät tavalla tai toisella myös näillä alueilla asuviin seurakuntalaisiin? Tarkoittaako tämä samankaltaista muutosta kuin hyvinvointialueiden palveluiden kehittämisessä on menossa? Tällöin diakonia-työntekijät jatkavat laajasti uudenlaisia digitaalisia tapoja tuottaa etäpalveluja ja rakentavat liikkuvia palveluja.

Diakoniabarometrin tulokset antavat osviittaa, että diakonialla on yhteiskunnallisena toimijana mahdollisuus muovata niin kirkkoa kuin yhteiskuntaakin. Jo pelkästään kirkon ja seurakuntien osallistava toiminta antaa merkityksellisyyttä, jolla on painoarvoa koko yhteiskunnan tasolla. Moninaistuvassa ja jatkuvasti muutoksessa olevassa hengellisessä ilmapiirissä on olennaista, että diakonian parissa löydämme sellaisen kielen, joka tunnustetaan myös muiden yhteiskunnallisten toimijoiden keskuudessa. Jotta diakonian arvo tunnustetaan ja tunnustetaan yhteiskunnallisena toimijana, vaaditaan selkeää ja määrätietoista viestintää siitä, mitä diakonia on.³²

Diakonia muovaa kirkkoa, mutta tärkeää on myös muistaa kokonaiskirkon missioon sisäänkirjattu rooli diakonisena kirkkona. Tällöin diakonia ei ole pelkästään yksi työala vaan osa kirkon ydintehtävää, jota toteuttaessaan se myös vahvistaa ihmisten omaa toimijuutta, edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä toimii yhteiskunnallisena vaikuttajana haastaen yhteiskunnan muitakin toimijoita työhön ja ihmisten kohtaamiseen. Tämän ihanteen toteutuminen on koko kirkon haaste. Se, miten hyvin kirkko toimii arvopohjansa mukaisesti, punnitaan esimerkiksi siinä, miten se elää todeksi diakonisen kirkon ideaa.

32 Ks. [Hellöre & Vikström 2022 \(pdf\)](#); [Ahonen 2022 \(pdf\)](#); [Saarelainen 2022 \(pdf\)](#).

6 Diakonin förändras och förändrar

**Esko Ryökäs, Titi Gävert, Tiina Ikonen,
Sakari Kainulainen, Suvi-Maria Saarelainen
och Veli-Matti Salminen**

6.1 Diakonibarometern 2022

Diakonibarometern är en enkätundersökning som genomförs regelbundet, numera med med två års mellanrum. Med hjälp av barometern utreds vilken syn diakoniarbetarna inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland har på diakoniarbetet och på aktuella teman inom diakonin. Diakonins uppdrag är att via nätverk hjälpa utsatta människor, arbeta för rättvisa, fred, jämlikhet och gemenskap, påverka samhället och främja välfärden. Den här gången är barometerns teman konsekvenserna av coronapandemin för diakoniarbetet, frivilligarbetarna inom diakonin samt nätverksarbetet.

Enkäten besvarades av 355 diakoniarbetare, vilket är 27 procent av diakoniarbetarna inom Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Den vanligaste åldersgruppen bland de svarande var 50–59 år (42 %) och den vanligaste utbildningen socionom (YH), diakon (39 %). Flest svar (51) kom från S:t Michels stift och näst flest från Lappo stift (49). Av respondenterna från Borgå stift hade 43 procent arbetat inom diakonin i endast 0–5 år, medan 65 procent av respondenterna i Tammerfors stift hade arbetat inom diakonin i mer än 20 år. I genomsnitt är de diakoniarbetare som besvarade enkäten erfarna. Två tredjedelar av dem har arbetat inom diakonin i mer än 11 år. Oftast arbetade respondenterna (40 % av dem) på orter med 10 001–50 000 invånare. Antalet sökande till diakonitjänster var lågt 2021.

På riksnivå lockade de flesta öppna tjänster en till fem sökande. 49 respondenter uppgav att det fanns en diakonitjänst som inte tillsatts i deras församling, vilket också säger något om resurssläget.

I enkäten tillfrågades respondenterna också om deras erfarenheter av jämställdhet och sexuella trakasserier. Information om diakoniarbetarnas erfarenheter samlades in för att den senare ska kunna utnyttjas i undersökningar där olika yrkesgruppers erfarenheter jämförs.

6.2 Diakonin under coronatiden

Diakonins uppgift och utmaning är att reagera, ibland snabbt, på förändringar och behov i samhället. Coronatiden präglade starkt diakoniarbetet i och med att arbetssätten anpassades, digitala verktyg blev vanligare och nya rutiner infördes. Förutom att arbetet omorganiserades på ett coronasäkert sätt var oron över den egna och andras hälsa starkt närvarande. Restriktionerna, som ändrades upprepade gånger, ökade belastningen i diakoniarbetet.

Nästan alla respondenter uppgav att de tagit i bruk nya arbetssätt. Enligt de kompletterande beskrivningarna handlar det oftast om att rutiner från andra områden också tillämpats i församlingarnas vardag. Enligt det material som nu samlats in har till exempel Teams-möten hållits i så gott som alla församlingar. I den föregående undersökningen år 2020 var just den frågan ännu inte relevant, men respondenterna fick svara på en fråga om videosamtal. Tre av fem församlingar använde inte möjligheten till videosamtal 2020, men under coronatiden använde tre av fyra församlingar Teams regelbundet.

Coronatiden medförde kraftiga begränsningar särskilt av diakonievenemang, frivilligarbete och de människors liv som diakoniarbetarna möter. Samarbetet med andra aktörer och i synnerhet de personliga mötena på tu man hand minskade. Inte en enda diakoniarbetare svarade att restriktionerna underlättat frivilligarbetet. Helheten är ändå mer än enbart krympande verksamhet. Drygt hälften av respondenterna anser att coronarestriktionerna inte påverkade kontakten med klienterna nämnvärt. Vad har alltså hänt?

Intrycket är att diakoniarbetet kraftigt anpassats till den nya situationen. Nästan alla respondenter förde självårdssamtal och gav servicerådgivning

per telefon. Fyra av fem gav också ekonomisk hjälp per telefon. Men samtidigt går det inte att nå alla klienter ens per telefon. Även diakoniklienter som inte vet hur man använder e-tjänster har behövt hjälp. Förutom sätten att utföra klientarbete ändrades också arbetsmängden. En respondent uppgav att antalet klienter fördubblats under coronatiden. Men diakonins resurser har åtminstone inte ökat, och inga ökning är heller i sikte. Klientarbetet via elektroniska kanaler har senast nu blivit vardag i hela landet.

Mötena ansikte mot ansikte i grupp har däremot minskat, vilket är förståeligt. Enligt barometern 2020 förekom mycket eller rätt mycket gruppverksamhet hos klart fler än hälften av respondenterna, men under coronatiden genomförde endast en femtedel av respondenterna gruppverksamhet. Antalet som ordnar evenemang i församlingens lokaler minskade också från två femtedelar till en tiondedel av respondenterna. Antalet utflykter, läger, hembesök och besök på institutioner har minskat tydligt. Även deltagandet i insamlingen Gemensamt Ansvar har minskat.

Vissa funktioner omorganiserades på grund av coronapandemin. Då mat inte kunde delas ut och inte heller gemensamma måltider ordnas på samma sätt som tidigare blev mathjälp och ekonomisk hjälp vanligare. Fyra av fem respondenter gav den typen av hjälp. Allmänheten bjöds in till samtal vid kaffevagnar utanför köpcenter och på torg. Klart fler än hälften av respondenterna uppgav att mentalvårdsarbetet utökats för att hantera de utmaningar som uppstått på grund av att människor blivit isolerade och isolerat sig. Det här har delvis lappat de hål som andra aktörers stängda tjänster orsakat. Även utbildning och kommunikation genomfördes på nätet (Chat, Messenger, WhatsApp). Sociala medier användes flitigt.

Diakonins klientel var sig likt under coronatiden. Klienternas livssituationer präglades av samma fem faktorer som i de föregående barometrarna, dvs. psykiska problem, fysiska sjukdomar, regelbundet mottagande av utkomststöd, upprepat behov av mathjälp samt långtidsarbetslöshet (längre än 6 månader). Nio av tio respondenter träffade klienter ur dessa grupper varje månad, och långt över hälften träffade sådana klienter minst en gång i veckan. Över 80 procent av respondenterna träffade varje månad överskuldssatta eller arbetande med små inkomster, vilket betyder att ekonomisk knapphet bland människor i arbetsför ålder märks också hos andra än långtidsarbetslösa inom diakoniarbetet. Antalet möten med missbrukare minskade något, men inte mycket, eftersom varannan respondent fortfarande träffade sådana klienter varje månad. Äldre missbrukare spelar en

framträdande roll. En ny klientgrupp som 57 procent av respondenterna träffade minst varje månad var personer som permitterats på grund av coronapandemin.

Utsatthet som anhopas och ärvs ned över flera generationer ser ut att ha blivit vanligare under coronatiden: 71 procent av respondenterna mötte åtminstone varje månad klienter i andra eller tredje generationen inom diakonin eller socialvården. Antalet har ökat klart under coronatiden. Dessutom mötte 78 procent av respondenterna personer som uppfyllde minst fem kriterier för utsatthet. Cirka en tredjedel av respondenterna mötte åtminstone varje månad personer som utsatts för våld eller utnyttjande. Alla diakoniarbetare på små orter mötte äldre som led av långvarig ensamhet. Över hälften av barometerrespondenterna mötte åtminstone varje månad unga vuxna som led av långvarig ensamhet. Antalet har ökat under coronatiden.

Den här barometern visar att coronapandemi har förändrat diakonin kraftigt. På individnivå har sjukdomsvågen med Heikki Hiilamos ord orsakat ett välfärdsunderskott som kan beskrivas med begreppet social skuld. Denna skuld tar sig uttryck i bland annat försämrad sysselsättning och försörjning, problem i samband med arbetshälsa, hobbyer och utbildning, brist på relationer och deltagande samt konsekvenserna av undantagsförhållandena för den psykiska hälsan.¹ Dessa aspekter av den sociala skulden framträder också i det barometermaterial som nu färdigställts. Diakonin har redan anpassat sig som svar på välfärdsunderskottet, men krisen och dess konsekvenser pågår fortfarande. Skulden måste fortsättningsvis hanteras under de kommande åren.

Nästan alla diakoniarbetare ansåg att diakoniarbetarna borde delta i samhällsdebatten om den ekonomiska ojämlikheten och att människor mår dåligt. Endast knappt en femtedel uppgav dock att de sysslar med samhällspåverkan i sitt arbete. Vad skillnaden mellan värderingarna och det praktiska arbetet beror på är en intressant fråga. Handlar det till exempel om resursbrist eller om rollerna i kyrkans påverkansarbete?

Förändringarna i diakoniarbetet påverkade diakoniarbetarnas arbetshälsa under coronapandemin. En del av respondenterna uppgav att arbetet förvandlats till överlevnad. Många upplevde att de ständiga förändringarna,

1 [Hiilamo 2021, 1, 23 \(pdf\)](#).

det ökande klientantalet och de nya arbetsredskapen belastade deras arbetshälsa. Distansarbetet kunde göra arbetsdagarna lugnare, men samtidigt blev det svårare att sätta gränser för arbetet och avståndet till kollegerna ökade. Drygt hälften av respondenterna upplevde att coronatiden begränsat samarbetet inom församlingen. En del av diakoniarbetarna hade önskat sig mer stöd från cheferna.

Det gick smidigt att anpassa diakoniarbetet till de föränderliga situationerna. Diakoniarbetarnas professionalitet tar sig uttryck i en förmåga att reagera och anpassa sig efter rådande situationer.² Det är intressant att iaktta i vilken mån de förändringar som nu införts etablerar sig permanent i vardagen inom diakonin. Inom diakoniarbetet orsakade pandemin flera förändringar i det sätt som verksamheten genomförs, medan klientgrupperna och samarbetsmönstren förblev relativt oförändrade. Kärnan i diakoniarbetet förändrades inte trots att rutinerna gjorde det. Coronatiden förbrukade resurser och tröttade ut arbetstagarna, men generellt verkar det som om känslan av att coronan övervunnits dominerar.

6.3 Den diakonala frivilligverksamheten

Kärleken till nästan är kyrkans oförytterliga uppgift, som kyrkan kallar alla sina medlemmar att utföra. Diakonin är en uppgift för såväl kyrkans diakoniarbetare som alla kristna. Kyrkans frivilligverksamhet är ett sätt att leva ut den kristna tron, men man behöver inte höra till kyrkan för att kunna delta. Kyrkans frivilligverksamhet bjuder in människor att bli delaktiga i en gemenskap där allas färdigheter är användbara. Frivilligverksamheten inom kyrkan kan delas in i organiserade frivilliguppgifter, förtroendeverksamhet och församlingsmedlemmarnas självständiga verksamhet. Kyrkans strategi *Öppna dörrar* uppmuntrar ett medlemsorienterat arbetssätt som inbegriper att möjliggöra, coacha och bygga upp gemenskap.³

Fem av sex respondenter i diakonibarometern nämnde någon eller några diakonala uppgifter där frivilliga är aktiva i respondentens församling. Församlingsmedlemmarna har varit särskilt aktiva inom matutdelningen och måltidsverksamheten, i organiseringen av evenemang samt i olika handarbetsgrupper och i gårdsarbetet. Ett stort antal frivilliga har samlat in pengar till Gemensamt Ansvar eller donerat ekonomisk hjälp.

2 Se även [Gävert 2021](#) (webbsida).

3 Se [Öppna dörrar 2020](#) (pdf).

Församlingsmedlemmarna har hjälpt varandra i många olika roller inom vänverksamheten och med att uträtta varandras ärenden. Nästan hälften av respondenterna uppgav att frivilliga representerar församlingen i diakonirelaterade förtroendeuppdrag eller nätverkssamarbeten. Nio av tio uppgav att frivilliga deltar i planeringen av diakoniarbetet. En tredjedel uppgav också att frivilliga arbetar som erfarenhetsexperter och stödpersoner. Anmärkningsvärt många är också aktiva som medhjälpare och ansvariga vid gudstjänster och andakter. Coronatiden har också medfört nya frivilliguppgifter för streamare, ledare för grupper på nätet, digitala vänner, lärare i digitala färdigheter samt munskyddsutdelare.

Det är intressant att frivilligverksamheten tar sig olika former i de olika stiftet. Överallt i Finland arbetar frivilliga med matutdelning och måltider inom diakonin, men i övrigt förekommer också skillnader i verksamheten. Såväl frivilligverksamhetens omfattning som mångfalden av verksamhetsformer varierar. I Esbo, Lappo och Helsingfors stift är frivilligverksamheten mångsidigare. Särskilt i Helsingfors framhävs i synnerhet mötesplatserna, den frivilliga ekonomirådgivningen och gudstjänstuppgifterna. I Esbo stift ansvarar frivilliga för mötesplatsverksamheten och leder grupper i större utsträckning än i andra delar av landet. I Kuopio stift framhävs vänverksamheten, i Uleåborgs stift telefon- och näthjälpen. Frivilligarbetet ser ut att modifieras enligt lokala behov och möjligheter.

Diakonin samarbetar tätt med andra aktörer. Över två tredjedelar av respondenterna har organiserat frivilligverksamhet i samarbete med någon annan aktör en gång per år, och en tredjedel varje månad eller oftare. I krisen fann de lokala aktörerna snabbt varandra och förenade sina krafter för att uppfylla hjälpbehovet.

Den typiska regelbundna frivilligarbetaren inom diakonin är en aktiv församlingsmedlem i pensionsåldern. De här personerna är en bärande kraft, samtidigt som frivilligverksamheten sannolikt också ger dem själva meningsfullt livsinnehåll. Bilden av de frivilliga blir ändå mångsidigare när man inkluderar sporadiska frivilliga inom diakonin. I nästan alla respondenters församlingar finns också frivilliga i arbetsför ålder, och över 70 procent uppgav att även personer under 30 åtminstone sporadiskt deltar i frivilligverksamheten inom diakonin.

I den diakonala frivilligverksamheten deltar många personer som annars inte deltar i församlingens verksamhet. Den här gruppen deltar åtminstone sporadiskt i nästan alla respondenters församlingar. En annan viktig

aspekt är att diakonin erbjuder en möjlighet att vara aktiv också för dem som själva behöver stöd i sina liv. I nästan alla respondentförsamlingar deltar personer i arbetsför ålder som står utanför arbetslivet i diakonin som frivilliga. Nästan 90 procent av respondenterna uppgav att det bland de frivilliga finns personer som också själva får diakonal hjälp, och nästan 70 procent att det finns frivilliga som behöver särskilt stöd. Att vara aktiv för det gemensamma bästa genom att utnyttja sin egen kompetens ökar upplevelsorna av meningsfullhet, den sociala delaktigheten och påverkansmöjligheterna.⁴ Eventuellt skulle det finnas särskild efterfrågan på att utveckla möjligheterna till delaktighet i den rådande samhällssituationen.

Diakonin är inte bara enkelriktad hjälpverksamhet, utan snarare samlevnad och användning av vars och ens färdigheter för det gemensamma bästa. Av respondenterna svarade 83 procent att de främjar utsatta personers möjligheter att vara en meningsfull del av församlingen. Nästan hälften uppgav också att de möjliggjort verksamhet som stärker den inbördes gemenskapen bland utsatta personer.

Frivilligverksamheten är inte begränsad till medlemmar av den evangelisk-lutherska kyrkan. I Helsingfors och Esbo stift uppgav var tredje respondent, och på riksnivå var femte, att också andra än medlemmar av evangelisk-lutherska kyrkan deltog regelbundet i verksamheten. I huvudstadsregionen når frivilligverksamheten också unga i hög grad. Tröskeln att delta i frivilligverksamhet ser ut att vara lägre än när det gäller att engagera sig i kyrkan som institution.

Genom frivilligverksamheten deltar diakonin aktivt i att genomföra evangelisk-lutherska kyrkans strategi Öppna dörrar, där det konstateras att kyrkans grundläggande uppgift är att kalla människor till gemenskap med Gud och uppmuntra dem att bry sig om sin nästa och skapelsen.

Tack vare kollegial delning var det möjligt att införa nya verksamhetsmodeller i stor omfattning. God praxis spreds mellan kollegor. Även nya innovationer uppstod. De gemensamma måltider som blivit vanliga före pandemin ersattes med utdelning av matkassar. Av säkerhetsskäl måste köer och nära kontakter undvikas. Förhandsbeställningar, tidsbokningar, hämtlunch och hemtransporter organiserades.

4 Se [Delaktighetsindikatorn \(Osallisuusindikaattori\)](#) (webbsida på finska).

Diakoniarbetets kollektiva karaktär framträdde också i respondenternas förslag för att utveckla verksamheten. Var fjärde önskade sig visserligen större anslag, men pengarna var ingen tröskelfråga för majoriteten. De viktigaste sätten att stimulera frivilligverksamheten skulle enligt diakoniarbetarna vara att utveckla teamarbetet inom församlingen och att sätta ner mer arbetstid på samordningen av frivilligverksamheten. Två av tre respondenter betonade detta. Samma önskemål har förekommit i diakonibarometrarna sedan 2011. Årets barometer visade att inkludering av frivilligverksamheten i befattningsbeskrivningen har betydelse för hur arbetet utförs. Det ger arbetet ett strukturellt stöd. Dessutom efterlyste hälften av respondenterna allmänt positivare attityder till frivilligverksamhet på arbetsplatserna. Det verkar som om frivilligverksamheten kan utvidgas även med små ekonomiska tilläggsresurser så länge arbetsgemenskapen satsar på att utveckla den.

I ljuset av enkätens resultat framträder den diakonala frivilligverksamheten som en bred, flexibel, kollektiv verksamhet med låg tröskel som når människor. Diakoniarbetarna upplevde att frivilligverksamheten drabbats avsevärt av coronarestriktionerna. Många anrika former av frivilligverksamhet avbröts, men verksamheten anpassades inom de uppgifter som var akut nödvändiga. Nätverk skapades, utsatta personers möjligheter till meningsfulla upplevelser i församlingen främjades och människor bjöds in att delta i diakonin. Verksamheten balanserade på coronarestriktionernas villkor. Frivilligverksamheten under coronatiden blev möjlig med hjälp av strukturer som skapats tidigare och med lokalt samarbete. Frivilligverksamheten under coronapandemin uppfyllde hjälpbehovet och gav också aktörerna en möjlighet att uppleva delaktighet och meningsfullhet.

I sitt arbete möter diakoniarbetarna personer i en utsatt ställning och bjuder in människor att aktivt delta. Varje enskilt frivilliguppdrag är betydelsefullt för den som utför arbetet och för att diakoniarbetet ska bli gjort. Enligt diakonibarometern är den diakonala frivilligverksamheten en lågtröskelverksamhet som också når andra än kyrkans medlemmar och även församlingsmedlemmar som annars inte aktivt deltar i verksamheten. Med tanke på medlemskapet i kyrkan kan deltagandet i den diakonala frivilligverksamheten vara en nyckelfråga. Upplevelser av delaktighet och att hitta en gemenskap i verksamheten kan vara avgörande faktorer för engagemanget i kyrkan.

6.4 Diakoniarbetet i nätverk

Diakoniarbetarna bedriver ett brett och multiprofessionellt samarbete för att öka klienternas välfärd och delaktighet. Nätverkandet och partnerskapsbyggandet har varit vanligt redan länge före pandemier och samhällskriser. Under coronatiden har betydelsen av de befintliga nätverken ytterligare framhävts.

Diakoniarbetarnas samarbetsnätverk är mångsidigt, tätt och etablerat. Enligt diakonibarometern samarbetar nästan alla respondenter regelbundet med socialarbetet bland vuxna och äldre, FPA, organisationer och föreningar. Tre av fyra rapporterar om ett tätt samarbete åtminstone varje månad med dessa aktörer. Av respondenterna samarbetar 90 procent regelbundet med lokala affärer, mentalvårdstjänsterna och hemvården. Andra vanliga samarbetspartner (cirka 80 procent av respondenterna) är skuldrådgivningen, familjesocialarbetet, primärvården, missbrukarvården, servicen för personer med funktionsnedsättning, barnskyddet, företagen och elbolagen.

Diakoniarbetarna spelar en viktig roll i sitt arbete mellan olika instanser i det finländska samhället. När nöden är stor och ingen annan hjälp finns att tillgå kontaktar diakoniarbetaren till exempel elbolaget: var tredje respondent har kontakt med ett elbolag åtminstone varje månad. Resultatet reflekterar de kraftigt höjda elpriserna i slutet av 2021. Med klientens tillstånd kontaktar diakoniarbetaren också polisen, banker, försäkringsbolag, advokater och Brottsförklaringsmyndigheten i klientens ärenden.

Det finns en del skillnader mellan stiftet i samarbetsnätverkets uppbyggnad. Respondenterna i Esbo, Kuopio, S:t Michels och Lappo stift samarbetar mer än andra med vuxensocialarbetet och olika organisationer. Samarbetet med affärerna är särskilt framträdande i Lappo och Tammerfors stift.

Diakonibarometern utredde diakoniarbetarnas syn på social- och hälsovårdsreformen. Diakoniarbetarna är mycket oroliga för sina klienter. Fler än fyra av fem respondenter ansåg att social- och hälsovårdsreformen kommer att öka behovet av klient- och servicehandledning. Enligt respondenterna kommer klienterna att behöva mycket hjälp med att fylla i ansökningar. Fler än varannan anser att det är sannolikt att tillgången till tjänster regionalt kommer att försvåras. De fruktar att också denna reform kommer att drabba i synnerhet dem som redan har det svårt. Varannan bedömer

att samarbetet sannolikt inte kommer att löpa ännu från 2023 och framåt trots att diakonin är en viktig samarbetspartner för social- och hälsovården.

Svaren om konsekvenserna av social- och hälsovårdsreformen betonade olika aspekter beroende på ortens storlek. På stora orter trodde fler diakoniarbetare att social- och hälsovårdstjänsterna kommer att förbättras regionalt eller lokalt. På små orter trodde tre av fyra respondenter motsatsen. På lokal nivå kan tolkningen av utvecklingen alltså skilja sig kraftigt från tänkesättet på riksnivå. Det finns en rädsla för att reformen ska leda till att tjänster försvinner från små orter och att avstånden till tjänsterna ökar. Ojämligheten väntas öka.

52 respondenter har deltagit lokalt i beredningen av social- och hälsovårdsreformen. Ofta har det samarbetet varit en fortsättning på ett befintligt samarbete på samkommunsnivå. Diakoniarbetarna har deltagit på lokal nivå eller landskapsnivå, officiellt eller i projektform, som styrgruppsmedlemmar eller deltagare i enskilda situationer. De vanligaste ämnesområdena har varit familjecenter, krisgrupper, barn- och familjetjänster och äldre råd eller råd för personer med funktionsnedsättning. Diakoniarbetarna upplevde det som naturligt att vara med och främja samservice, där klienten får den hjälp som behövs genom ett smidigt samarbete mellan olika aktörer. I praktiken ansåg respondenterna att det ännu återstår en lång väg att gå, och lyfte i synnerhet fram situationen för dem som behöver många tjänster. Ur ett samarbetsperspektiv är församlingarnas styrka också att de arbetar inom alla kommuner för att främja välfärden.

Respondenterna var praktiskt taget eniga om att diakoniarbetarna bör lyfta fram den ekonomiska ojämlikheten och människors illamående i samhällsdebatten. Tre av fyra ansåg dock att de behöver satsa på sina politikkunskaper. Diakoniarbetarna möter ofta och många människor i nöd, men enligt respondenterna lyfts inte deras situation fram tillräckligt, antingen för att man inte kan eller för att man inte vet hur. En bidragande orsak kan vara trytande krafter i coronatiderna.

I Diakonibarometern 2018 ställdes också frågor om resurser för att hantera förändringar. Då upplevde 94 procent av respondenterna att de hade åtminstone ganska goda resurser att hantera förändringar i arbetet och nya utmaningar. Läget var fortfarande bra, men den här gången uppgav 84 procent att de hade tillräckliga resurser. En förändring med tio procentenheter är betydande och innebär att nästan en sjättedel har använt upp sina resurser för att hantera förändringar.

6.5 Avslutning

I diakoniarbetet framhävs samarbetet och viljan att arbeta gemensamt. Coronatiden ser dock ut att ha tårt på resurserna, och framtidsutmaningarna verkar stora. Enbart viljan att hjälpa räcker inte om det inte finns tillräckliga resurser att agera och metoder att ändra på strukturer som orsakar nöd.

Diakonibarometerens resultat ger nya forskningsdata om hur coronatiden upplevts i det dagliga kyrkliga diakoniarbetet. Barometerresultaten bekräftar forskningsresultat från den första coronavågen om att arbetet i församlingarna upplevdes som meningsfullt i undantagsförhållandena. Möjligheten att hitta nya sätt att vara en del av människors vardag och ge stöd i osäkra tider upplevdes som särskilt viktig. Samtidigt har också de plötsliga förändringarna i arbetet ökat belastningen på församlingens anställda: en förändring är alltid en förändring och orsakar också stress i det dagliga arbetet.⁵

Den grundläggande förändring som skett i församlingarnas sätt att arbeta har visat sig forma också diakoniklienternas vardag. Ett hjälpprojekt inom diakoniarbetet i Joensuu-regionen visade till exempel att utmaningarna i vardagen ökat betydligt jämfört med tiden före coronan: förutom att behovet av ekonomiskt stöd ökat rapporterade diakoniklienterna stödbehov som gällde deras dagliga livshantering och psykiskt illamående.⁶

Till följd av pandemin behövdes församlingens mathjälp också bland personer som inte hade kunnat föreställa sig att de skulle bli beroende av välgörenhet. Mathjälpens klientel utvidgades också på grund av skuldsättning, arbetslöshet och plötsliga förändringar i vardagen. Samtidigt skedde en stor strukturell förändring då restriktionerna under pandemin påverkade den sociala mathjälpsverksamheten: i mathjälpen prioriterades utdelning av hjälpkassar medan mötena med människor minskade. Forskare har beskrivit situationen som att till och med mathjälpen i sig tillfälligt råkade i en kris.⁷

5 [Saarelainen 2021](#) (webbsida); [Saarelainen & Inkilä & Palmi 2021](#) (webbsida).

6 Se [Puustinen 2021](#) (pdf).

7 [Salonen 2021](#) (webbsida); [Salonen & Alppivuori 2021](#) (pdf).

I undersökningar om vad som gör livet meningsfullt har man observerat att de mest utsatta grupperna under coronatiden inkluderat i synnerhet unga och lågutbildade. Dessa resultat framhäver också att coronapandemins eftervård kommer att ta flera år i vårt samhälle. Det behövs personer med expertis inom diakoni, sjuvård och möten när människorna och samhället försöker hantera den psykiska börda som pandemin orsakat och gå vidare.⁸

Kyrkans medlemsantal har minskat under en längre tid. Det här påverkar kyrkans och därmed också diakonins resurser på en allmän nivå. Det är också en större samhällsfråga. Ett konkret exempel på detta är social- och hälsovårdstjänsterna och räddningstjänsterna, som överförs till välfärdsområdena. De minskande ekonomiska resurserna och problemen med tillgången på personal för offentliga tjänster kommer att flytta tjänsterna till större kommuner, men kommer också att leda till att nya digitala och mobila tjänster utvecklas som stöd för bland annat dem som bor avsides.

Kyrkans framtida positionering kommer att bli en stor fråga. Vill och strävar den efter att vara närvarande i människornas vardag även i områden där offentliga tjänster skärs ned? Om kyrkan av ekonomiska skäl inte klarar av att vara närvarande på heltid i avlägsna områden, kommer diakonins arbetssätt då att ändras så att kontakten på ett eller annat sätt kvarstår även med församlingsmedlemmar som bor i sådana områden? Innebär det här en liknande förändring som pågår i samband med utvecklingen av välfärdsområdenas tjänster? I så fall fortsätter diakoniarbetarna att i stor utsträckning tillämpa de nya digitala sätten att producera distanstjänster och bygger upp mobila tjänster.

Diakonibarometerens resultat ger vid handen att diakonin som samhällsaktör har möjlighet att forma både kyrkan och samhället. Kyrkans och församlingarnas delaktiggörande verksamhet i sig ger en mening som är av vikt på samhällsnivå. I en andlig miljö som ständigt förändras och blir mångsidigare är det väsentligt att vi inom diakonin hittar ett språk som även andra samhällsaktörer känner igen. För att diakonins värde som samhällsaktör ska synas och erkännas krävs en tydlig och målmedveten kommunikation om vad diakonin innebär.⁹

8 T.ex. [Saarelainen et al. 2021](#) (pdf).

9 Se [Hellöre & Vikström 2022](#) (pdf); [Ahonen 2022](#) (pdf); [Saarelainen 2022](#) (pdf).

Diakonin formar kyrkan, men det är viktigt att också komma ihåg den roll som diakonal kyrka som finns inskriven i helhetskyrkans mission. Då är diakonin inte enbart ett arbetsområde utan en del av kyrkans grundläggande uppgift, som också stärker människornas eget aktörskap, främjar jämlikheten och likabehandlingen samt påverkar samhället genom att utmana andra samhällsaktörer att arbeta med att möta människor. Att uppnå detta ideal är en utmaning för hela kyrkan. Kyrkans förmåga att agera i enlighet med sin värdegrund vägs till exempel i hur den lever ut idén om den diakonala kyrkan.

Lähteet ja kirjallisuus

Lähteet

Diakoniabarometriaineistot

- 2016 Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (FSD), Tampere. [urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3184](https://www.fsd.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3184).
- 2018 Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (FSD), Tampere. [urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3461](https://www.fsd.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3461).
- 2020 Toistaiseksi hallussapitäjä Diak, luovutetaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon (FSD).
- 2022 Toistaiseksi hallussapitäjä Diak, luovutetaan Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon (FSD).

Kirjallisuus

Aalto-Setälä, Juuso & Forsman-Hugg Sari & Huovari, Janne & Kujala Päivi

- 2022 Ruuan hinta. Maa- ja elintarviketalouden tilannekatsaus. Tammikuu 2022. Pellervon taloustutkimus (PTT). <https://www.ptt.fi/ajankoh-taista/uutiset/maa-ja-elintarviketalouden-tilannekatsaus-tammikuu-2022-ruuan-hinta.html> (viitattu 27.6.2022).

Ahonen, Talvikki

- 2022 Konsensushakuisuudesta reformiin: kirkkojen ja seurakuntien maasta poistamisia vastustavien protestien tavoitteet. – Diakonian tutkimus 1, 32–49. <https://journal.fi/dt/article/view/112592/71379> (viitattu 22.6.2022).

Aktiivisesti osallinen

2019 Aktiivisesti osallinen. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien sopimuksen kirkon toimintaohjelma 2019–2024. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 81. Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus. <https://evl.fi/documents/1327140/59066443/Aktiivisesti+osallinen+suomi.pdf/b5d2ce3f-e976-d600-ddb5-405b5560388e?t=1620122343226> (viitattu 11.6.2022).

Alava, Hanna

2020 Diakoniatyön arki. – Hanna Alava & Auli Kela & Anni Nikkanen & Pirjo Paloviita: Diakoniabarometri 2020. Aina uuden edessä. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 88. Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus. 75–96. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4254/viewmode=previewview/qsr=diakoniabarometri> (viitattu 22.6.2022).

Alava, Hanna & Nikkanen, Anni & Paloviita, Pirjo

2020 Diakoniabarometrin 2020 tausta ja toteutus. – Hanna Alava & Auli Kela & Anni Nikkanen & Pirjo Paloviita: Diakoniabarometri 2020. Aina uuden edessä. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 88. Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4254/viewmode=previewview/qsr=diakoniabarometri> (viitattu 16.6.2022).

Eduskunta: Tiedotteet

2021 Eduskunta: Tiedotteet. Eduskunta hyväksyi hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevan lainsäädännön. Julkaistu 23.6.2021. – Eduskunta.fi. <https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/eduskunta-aanestaa-sote-uudistuksesta-keskiviikkona.aspx> (viitattu 20.6.2022).

Eronen, Anne & Hiilamo, Heikki & Ilmarinen, Katja & Jokela, Merita & Karjalainen, Pekka & Karvonen, Sakari & Kivipelto, Minna & Knop, Jade & Londén, Pia

2021 Sosiaalibarometri 2021. Koronakriisi ja palvelujärjestelmän joustavuus. Helsinki: SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2021/03/2021-3-23-SOSTE-julkaisu-Sosiaalibaometri-2021-osa-2-koronakriisi-ja-palvelujarjestelman-joustavuus.pdf> (viitattu 28.5.2022).

EU:n laajuinen tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta

EU:n laajuinen tutkimus naisiin kohdistuvasta väkivallasta. – FRA. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-factsheet_fi.pdf (viitattu 2.8.2022).

Gävert, Titi

- 2016 Diakoniabarometri 2016. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 45. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/1519/viewmode=previewview/qsr=diakoniabarometri%202016> (viitattu 16.6.2022).
- 2021 Koronaerityinen diakoniatyö vastasi ketterästi akuuttiin tarpeeseen. – Diakonian Tutkimus 2. <https://doi.org/10.37448/dt.112253>.

Haapiainen, Timo-Matti & Kokkonen, Jarmo & Kopperi, Kari & Kuusimäki, Kalle & Latvus, Kari & Määttä, Petri sekä toiminnallisen osaston asiantuntijat

- 2020 Kehittämistä, vaikuttamista ja koulutusta seurakuntien tueksi. – Kirkon kehittämistyön tukena. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 64. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 12–45. [Kirkkohallituksen julkaisut \(evl.fi\)](#) (viitattu 2.6.2022).

Hellöre, Lise-Lotte & Vikström, Björn

- 2022 Diakonin och skyddshemmen: Om diakonins roll i välfärdssamhället. – Diakonian tutkimus 1, 6–31. [Diakonin och skyddshemmen. Hur göra kyrkans osynliga arbete synligt? - pdf \(journal.fi\)](#) (viitattu 19.8.2022). <https://doi.org/10.37448/dt.111676>.

Hietämäki, Johanna & Nipuli, Suvi & Peltonen, Joonas & Helenius, Jenni & Vuorenmaa, Maaret

- 2022 Turvallisuus ja lähisuhdeväkivalta. Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio, kevät 2022. Toim. Laura Kestilä, Satu Kapiainen, Merita Meisäislehti & Pekka Rissanen. Raportti 4/2022. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos. 72–84. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144268/THL_Rap4_2022_Covid-seuranta_kevat_2022_web.pdf?sequence=4&isAllowed=y (viitattu 10.5.2022).

Hiilamo, Heikki

2021 Koronakriisin sosiaalinen velka. Miten pandemia vaikuttaa laaja-alaiseen hyvinvointiin? Impulsseja, lokakuu 2021. Kalevi Sorsa -säätiö. <https://sorsafoundation.fi/tag/impulsseja/>; https://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/2021/10/KSS_Koronakriisin-sosiaalinen-velka_Web.pdf (viitattu 14.6.2022).

Hirvonen, Saara

2021 Puolet suomalaisista pääsee 20 minuutissa julkisella liikenteellä terveydenhoitoon – keskittäminen uhkaa lisätä maakuntien eroja. <https://yle.fi/uutiset/3-12177252> (viitattu 8.11.2021).

Huono-osaisuus Suomessa -karttasovellus

Huono-osaisuus Suomessa -karttasovellus. – Diak. <https://diak.shinyapps.io/karttasovellus/#> (viitattu 22.6.2022).

Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari, Salla & Keto-Tokoi, Anna

2017 Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y (viitattu 12.6.2022).

Isomäki, Päivi

2018 Diakoniatyötä tukevat rakenteet. – Päivi Isomäki & Johanna Lehmusmies & Päivi Salojärvi & Pirjo Veera Wallenius: Diakoniabarometri 2018. Yksinäisyyden monet kasvot. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 56. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 125–153. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/1485/viewmode=previewview> (viitattu 24.5.2022).

Isomäki, Päivi & Lehmusmies, Johanna & Salojärvi, Päivi & Wallenius, Veera

2018 Yksinäisyyden monet kasvot. Diakoniabarometri 2018. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 56. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. [Kirkon julkaisut \(evl.fi\)](https://www.kirkonjulkaisut.fi/julkaisut/1485) (viitattu 22.8.2022).

Jokainen on osallinen

2015 Jokainen on osallinen. Kirkon vapaaehtoistoiminta. Perustuu vuonna 2009 Kirkkohallituksen kollegion hyväksymälle linjausasiakirjalle. <https://evl.fi/documents/1327140/45404259/kirkon+vapaaehtoistoiminnan+linjaukset.pdf/94d9d369-8825-9b59-5925-b79c763662eb?t=1544703371000> (viitattu 25.5.2022).

Järvensivu, Timo

2019 Verkostojen johtaminen. Opi ja etene yhdessä. Norderstedt: Books on Demand.

Kaira, Terhi & Lahtiluoma, Sami

2018 Kunta ja seurakunta paikallisen hyvinvoinnin edistäjinä. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Karvonen, Sakari & Honkatukia, Juha

2022 Työttömyys, lomautukset ja koettu toimeentulo. – Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio, kevät 2022. Toim. Laura Kestilä, Satu Kapiainen, Merita Mesiäislehti & Pekka Rissanen. Raportti 4/2022. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. 63–71. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144268/THL_Rap4_2022_Covid-seuranta_kevat_2022_web.pdf?sequence=4&isAllowed=y (viitattu 10.5.2022)

Katajisto, Marjo

2013 Hyvinvointia kumppanuudella. – Avauksia yhteisöjen osaamisen kehittämiseen – yhteisöpedagogit (YAMK) muutoksen mahdollistajina. Toim. Merja Kylmäkoski. Humanistisen ammattikorkeakoulun katsauksia ja aineistoja sarja F 17. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu. 12–18. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/63880/978-952-456-149-5.pdf?sequence=1> (viitattu 27.6.2022). <https://www.theseus.fi/handle/10024/63880>.

Kiiski, Jouko

2013 Diakoniatyöntekijä – rinnallakulkija ja kaatopaikka. Diakoniabarometri 2013. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 33. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. <https://evl.fi/documents/1327140/45386794/Diakoniaty%C3%B6ntekij%C3%A4+-+rinnallakulkija+ja+kaatopaikka.+Diakoniabarometri+2013+33.pdf/389f059d-8df6-ad92-ff48-553acc2746b0> (viitattu 24.5.2022).

Kirkko vastaa STM:n avunpyyntöön heikentyneen koronatilanteen helpottamiseksi

2021 Kirkko vastaa STM:n avunpyyntöön heikentyneen koronatilanteen helpottamiseksi. Kirkon tiedotarkisto 16.12.2021. – Evl.fi. <https://evl.fi/uutishuone/tiedotarkisto/-/items/item/41601/Kirkko+vastaa+STM+n+avunpyyntoon+heikentyneen+koronatilanteen+helpottamiseksi> (viitattu 19.4.2022).

Kirkkojärjestys 1055/1993

1993 Kirkkojärjestys1055/1993 4. luku. Sielunhoito ja rippi; Kirkkokuri; diakonia ja lähetystyö – Finlex.fi. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055> (viitattu 26.5.2022).

Kirkkolaki 1054/1993

1993 Kirkkolaki 1054/1993. – Finlex.fi. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931054> (viitattu 31.5.2022).

Kirkolliskokouksen tulevaisuuslinjaukset

2017 Kirkolliskokouksen tulevaisuuslinjaukset. Kooste annetusta palautteesta. Syksy 2017. Helsinki: Kirkkohallitus. <https://evl.fi/documents/1327140/45746103/2017-18+liite+1+Palautekooste-kirkolliskokouksen+tulevaisuuslinjaukset.pdf/96678651-604e-b272-2ce4-b50616ad0ad5?t=1547112755000> (viitattu 20.5.2022).

Kirkon työmarkkinalaitos: Kirkon henkilöstötilastoja vuonna 2021

2022 Kirkon työmarkkinalaitos: Kirkon henkilöstötilastoja vuonna 2021. – Evl.fi. <https://evl.fi/kirkontyomarkkinalaitos/tyonantajan-tyokaluja/tilastot-ja-koodistot> (viitattu 9.5.2022).

Kirkon yhteistoimintasopimus

2022 Kirkon yhteistoimintasopimus. Liite 10. Kirkon virka- ja työehtosopimus 2022–2024. KirVESTES 2022–2024. Kirkon virka- ja työehtosopimus sekä erillissopimukset. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja. Kirkko ja päätöksenteko 17. Helsinki: Kirkon työmarkkinailaitos. <https://evl.fi/documents/1327140/73011574/KirVESTES2022-2024.pdf/811c2ae6-b40f-46b7-7643-57213c518a14?t=1649855020807> (viitattu 13.5.2022).

Kohtaamisen kirkko

2014 Kohtaamisen kirkko. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon toiminnan suunta vuoteen 2020. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 7. Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus. https://evl.fi/documents/1327140/52566740/253062_KKH_Kohtaamisen_kirkko_sisus_KORJ.pdf/58189146-28d0-d245-08ffa495b675fc4a?t=1620279653597 (viitattu 8.6.2022).

Kuntaliitto: Kaupunkien ja kuntien lukumäärät ja väestötiedot

2022 Kuntaliitto: Kaupunkien ja kuntien lukumäärät ja väestötiedot. – Kuntaliitto.fi. <https://www.kuntaliitto.fi/tietotuotteet-ja-palvelut/kaupunkien-ja-kuntien-lukumäärät-ja-väestötiedot> (viitattu 3.5.2022).

Kuussaari, Kristiina & Heiskanen, Maria & Partanen, Airi & Viskari, Inari & Järvinen-Tassopoulos, Johanna & Marionneau, Virve

2022 Päihde- ja riippuvuuspalvelut. – Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio, kevät 2022. Toim. Laura Kestilä, Satu Kapiainen, Merita Meisiäislehti & Pekka Rissanen. Raportti 4/2022. Helsinki: Terveystietokeskus ja hyvinvoinnin laitos. 144–153. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144268/THL_Rap4_2022_Covid-seuranta_kevat_2022_web.pdf?sequence=4&isAllowed=y (viitattu 10.5.2022)

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021

2021 Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021. – Finlex.fi. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612> (viitattu 8.5.2022).

Lehmusmies, Johanna

2018 Diakoniatyön haasteet muuttuvassa Suomessa. – Päivi Isomäki & Johanna Lehmusmies & Päivi Salojärvi & Veera Wallenius: Diakoniabarometri 2018. Yksinäisyyden monet kasvot. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 56. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 26–47. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/1485/viewmode=previewview> (viitattu 21.4.2022).

Lähteenmäki, Maria

2022 Yksinäisyys – enemmän kuin kuulluksi ja kohdatuksi tulemisen perustarve. – Diakonia. Nyt. Toim. Saara Huhanantti & Veera Wallenius. Helsinki: Kirjapaja. 71–85.

Meidän kirkko. Osallisuuden yhteisö

2007 Meidän kirkko. Osallisuuden yhteisö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategiaa vuoteen 2015 laatineen työryhmän mietintö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto. Sarja C 2007:10. Helsinki: Kirkkohallitus. [5f5b2de0-14aa-77a0-d314-ac53568ab03e](https://www.kirkkohallitus.fi/5f5b2de0-14aa-77a0-d314-ac53568ab03e) (evl.fi) (viitattu 2.6.2022).

Meidän kirkko – välittävä yhteisö

2010 Meidän kirkko – välittävä yhteisö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakonian ja yhteiskuntatyön linjaus 2015. – Suomen evankelis-luterilainen kirkko. <https://evl.fi/plus/hallinto-ja-talous/strategiat/linjaukset-eli-strategiset-suuntaviivat> (viitattu 23.5.2022).

Naisiin kohdistuva väkivalta Suomessa

Naisiin kohdistuva väkivalta Suomessa. – Naistenlinja.fi. <https://naistenlinja.fi/naisiin-kohdistuva-vakivalta-suomessa/> (viitattu 2.8.2022).

Nuorten vaikuttajaryhmät

Nuorten vaikuttajaryhmät. – Lasten ja nuorten keskus. <https://www.lastenjanuortenkeskus.fi/nuortenaanikirkossa/> (viitattu 12.6.2022).

Oravasaari, Tomi

- 2011 Diakoniatyöntekijöiden päivät 2011. Diakoniabarometri 2011. [Power-Point-diat].
DocPlayer. <https://docplayer.fi/4117139-Diakoniatyontekijoiden-paivat-2011diakoniabarometri-2011-tomi-oravasaari.html> (viitattu 25.5.2022).

Osallisuusindikaattori

Osallisuusindikaattori. Aiheet. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen. Osallisuuden edistäminen. – Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. www.thl.fi/osallisuusindikaattori (viitattu 15.6.2022).

Ovet auki

- 2020 Ovet auki: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2026. Suomen evankelis-luterilainen kirkko. Strategia on hyväksytty kirkkohallituksen täysistunnon kokouksessa 22.9.2020. <https://evl.fi/documents/1327140/52567038/Ev.lut.kirkko-strategia.pdf/9fb95410-78a0-6ace-a331-aa2c31b869c5?t=1600781363026> (viitattu 6.6.2022).

Paloviita, Pirjo

- 2020 Ruoka-apu muutoksessa ja yhteiskunnan peilinä. – Hanna Alava & Auli Kela & Anni Nikkanen & Pirjo Paloviita: Diakoniabarometri 2020. Aina uuden edessä. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 88. Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus. 25–47. https://evl.fi/documents/1327140/0/31446640_Diakoniabarometri-tutkimusraportti_verkkojulkaisu_20_08_24.pdf/0d769ae2-fbc5-a18e-f7f9-b0f54c8d7ae1?t=1600684512167 (viitattu 17.5.2022).

Puustinen, Kaisa

- 2021 Tukea perheille ja nuorille poikkeusoloissa selviytymiseen Joensuussa. – Diakonian tutkimus 2, 105–111. <https://journal.fi/dt/article/view/111918/66246> (viitattu 4.8.2022). <https://doi.org/10.37448/dt.111918>.

Rahkonen, Juho

2021 Vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa. Tutkimusraportti 18.5.2021. Taloustutkimus Oy. https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2021/05/Vapaaehtoisty_tutkimusraportti_2021.pdf (viitattu 12.6.2022).

Ruuskanen, Olli

2011 Yksinäisyys on vaarallista terveydelle. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. <https://www.duodecimlehti.fi/duo99481> (viitattu 31.5.2022).

Saarela, Tiina

2022 Sähköpostikeskustelu Kirkkohallituksen asiantuntija Tiina Saarelan kanssa 29.4.2022.

Saarelainen, Suvi-Maria

2021 Merkityksellisyyden kokemus koronapandemian aikana. Kirkko ja tutkimus. <https://kirkojatutkimus.blogspot.com/2021/02/> (viitattu 22.6.2022).

2022 Diakonian tunnistaminen, sanoittaminen ja tunnustaminen. Pääkirjoitus. – Diakonian tutkimus 1, 4–5. <https://journal.fi/dt/article/view/116237/71377> (viitattu 22.6.2022).

Saarelainen, Suvi-Maria & Inkilä, Hilla & Oviedo, Lluís & Anthony, Francis-Vincent & Seryczynska, Berenika & Roszak, Piotr & Torralba Albaladejo, Josefa

2021 Koronaviruspandemian vaikutukset elämän merkityksellisyyden kokemukseen keväällä 2020. – Diakonian tutkimus 2, 7–34. <https://journal.fi/dt/article/view/111912/66238> (viitattu 22.6.2022).

Saarelainen, Suvi-Maria & Inkilä, Hilla & Palmi, Noora

2021 Seurakuntien digiloikassa työ säilyi merkityksellisenä – yhteisöllisyyttä jäätiin kaipaamaan. Teema 2021/3: Korona ja hyvinvointi. <https://teologia.fi/2021/11/seurakuntien-digiloikassa-tyo-sailyi-merkityksellisenä-yhteisöllisyyttä-jaatiin-kaipaamaan/> (viitattu 27.6.2022).

Saavu. Kirkon saavutettavuusohjelma

2012 Saavu. Kirkon saavutettavuusohjelma. Suomen ev.-lut. kirkon Kirkkohallituksen julkaisuja 2012:2. Helsinki: Kirkkohallitus. <https://evl.fi/documents/1327140/39227522/Kirkon+saavutettavuusohjelma.pdf/6179e385-77b4-3382-3cd1-710651ae36c1?t=1620279620249> (viitattu 6.6.2022).

Salminen, Veli-Matti

2016 Kirkon auttamistyö yhteiskunnallisena osallistumisena. – Kimmo Ketola & Maarit Hytönen & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg & Leena Sorsa: Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015: Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 146–171. [3dcadd52-154c-8693-2eb7-0920fe6a99b5](https://evl.fi/documents/1327140/39227522/Kirkon+saavutettavuusohjelma.pdf/3dcadd52-154c-8693-2eb7-0920fe6a99b5) (evl.fi) (viitattu 9.6.2022).

2021 Seurakuntatyö pitkittyneessä poikkeustilassa. Raportti kirkon työntekijöiden ja luottamushenkilöiden koronakyselystä 2021. Kirkon tutkimuskeskus. https://evl.fi/documents/1327140/50112189/Raportti+KTK+koronakyselyst%C4%2021_Saavutettava2.pdf/8bbd3528-7bb1-1ccb-acac-12604e78abf2?t=1615545968213 (viitattu 23.5.2022).

Salomäki, Hanna

2020 Seurakunnat ja koronakriisi. Kirkon tutkimuskeskus. <https://evl.fi/documents/1327140/50112189/Seurakunnat+ja+koronakriisi+2020/pdf/69a939cd-e0c2-4803-9422-af53ca80c4db?t=1590475691191> (viitattu 23.5.2022).

Salonen, Anna Sofia

2021 Koronaviruspandemia avaa näkökulmia ruoka-apuun ja kriiseihin. Teema 2021/3: Korona ja hyvinvointi. <https://teologia.fi/2021/11/koronaviruspandemia-avaa-nakokulmia-ruoka-apuun-ja-kriiseihin/> (viitattu 22.6.2022).

Salonen, Anna Sofia & Alppivuori, Kristiina

2021 Kaupungin ja järjestökentän yhteistyö espoolaisen ruoka-avun kentällä koronavuorissa keväällä 2020: Näkökulmia vakiintuvaan ruoka-apuun. – Diakonian tutkimus 2/2021, 6–31. <https://journal.fi/dt/article/view/101970/64484> (viitattu 22.6.2022).

Sohlberg, Jussi & Ketola, Kimmo

2020 Uskonnolliset yhteisöt Suomessa. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg: Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 45–66. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4238> (viitattu 6.6.2022).

Sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäällikön kuuleminen ajankohtaisesta koronaepidemiatilanteesta

2020 Sosiaali- ja terveysministeriön kansliapäällikön kuuleminen ajankohtaisesta koronaepidemiatilanteesta sosiaali- ja terveysvaliokunnan kokouksessa 28.4.2020. [https://stm.fi/documents/1271139/21429433/Sosiaali-+ja+terveysministeri%C3%B6n+kansliap%C3%A4%C3%A4llik%C3%B6n+kuuleminen+eduskunnan+sosiaali-+ja+terveysvaliokunnassa+ajankohtaisesta+koronaepidemiatilanteesta+28.4.2020+.pdf/6e1c0321-8900-7432-195a-72ab78011235/Sosiaali-+ja+terveysministeri%C3%B6n+kansliap%C3%A4%C3%A4llik%C3%B6n+kuuleminen+eduskunnan+sosiaali-+ja+terveysvaliokunnassa+ajankohtaisesta+koronaepidemiatilanteesta+28.4.2020+.pdf?t=1588077562000hja\(stm.fi\)](https://stm.fi/documents/1271139/21429433/Sosiaali-+ja+terveysministeri%C3%B6n+kansliap%C3%A4%C3%A4llik%C3%B6n+kuuleminen+eduskunnan+sosiaali-+ja+terveysvaliokunnassa+ajankohtaisesta+koronaepidemiatilanteesta+28.4.2020+.pdf/6e1c0321-8900-7432-195a-72ab78011235/Sosiaali-+ja+terveysministeri%C3%B6n+kansliap%C3%A4%C3%A4llik%C3%B6n+kuuleminen+eduskunnan+sosiaali-+ja+terveysvaliokunnassa+ajankohtaisesta+koronaepidemiatilanteesta+28.4.2020+.pdf?t=1588077562000hja(stm.fi)) (viitattu 22.6.2022).

Sotkanet-tulostaulukko

Sotkanet-tulostaulukko. Tilastotietoja suomalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista. – Sotkanet.fi. <https://sotkanet.fi/sotkanet/fi/taulukko/?indicator=szZMLrQ2NIo3stY1BCIja0MTKDsRTAMA®on=s07MBAA=&year=sy5zsjbS0zUEAA==&gender=t&abs=f&color=f&buildVersion=3.0-SNAPSHOT&buildTimestamp=202109301228> (viitattu 17.5.2022).

Suomen evankelis-luterilainen kirkko

Diakonia. Diakoninen kirkko. – Evl.fi. <https://evl.fi/diakonia> (viitattu 10.6.2022).

Diakonit ja diakonissat ihmisten keskellä. – Evl.fi. <https://evl.fi/tietoa-kirkosta/toissa-kirkossa/ammattit/diakoni-ja-diakonissa> (viitattu 31.5.2022).

Kirkon tilastot

2021 Toimintatilastot. Toimintatilasto 2021. – Kirkontilastot.fi. <https://www.kirkontilastot.fi/viz.php?id=171> (viitattu 27.6.2022).

2022 Muut tilastot. Seurakunnat 2022. – Kirkontilastot.fi. <https://www.kirkontilastot.fi/viz.php?id=199> (viitattu 3.5.2022).

Seurakunnat. – Evl.fi. <https://evl.fi/tietoa-kirkosta/kirkon-organisatio/seurakunnat> (viitattu 3.5.2022).

Tietoa diakoniasta. Diakonian kehittyminen kirkossa. – Evl.fi. <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/tietoa-diakoniasta/diakonian-historiaa> (viitattu 12.6.2022).

Tietoa diakoniasta. Määrittelyjä pakeneva diakonia. – Evl.fi. <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/diakonia/tietoa-diakoniasta> (viitattu 14.6.2022).

Suvisaari, Jaana & Aalto-Setälä, Terhi & Kiviruusu, Olli & Parikka, Suvi & Koskela, Timo

2022 Mielenterveys. – Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio, keväät 2022. Toim. Laura Kestilä, Satu Kapiainen, Merita Mesiäislehti & Pekka Rissanen. Raportti 4/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 42–51. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144268/THL_Rap4_2022_Covid-seuranta_kevät_2022_web.pdf?sequence=4&isAllowed=y (viitattu 10.5.2022).

Suvisaari, Jaana & Rissanen, Päivi

2022 Mielenterveyspalvelut. – Covid-19-epidemian vaikutukset hyvinvointiin, palvelujärjestelmään ja kansantalouteen. Asiantuntija-arvio, kevät 2022. Toim. Laura Kestilä, Satu Kapiainen, Merita Meisiäislehti & Pekka Rissanen. Raportti 4/2022. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 133–143. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144268/THL_Rap4_2022_Covid-seuranta_kevat_2022_web.pdf?sequence=4&isAllowed=y (viitattu 10.5.2022).

Tasavertaisina ja osallisina

2018 Tasavertaisina ja osallisina. Vapaaehtoistoiminnan kehittäminen -työryhmän loppuraportti. Helsinki: Suomen evankelis-luterilainen kirkko. [53f83ce4-f894-00b6-517d-ba9ab86bf94c \(evl.fi\)](https://www.evli.fi/53f83ce4-f894-00b6-517d-ba9ab86bf94c) (viitattu 13.5.2022).

Tulevaisuusvaliokunnan mietintö

2021 Tulevaisuusvaliokunnan mietintö 1/2021 Kirkkohallituksen esityksestä 8/2020. <http://domus.evl.fi/ktwebscr/files/show?doctype=3&docid=1762985&version=0> (viitattu 6.6.2022).

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli

2012 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 9. uud. p. Helsinki: Tammi.

Valtioneuvoston asetus sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueista 91/2022

2022 Valtioneuvoston asetus sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueista 91/2022. – Finlex.fi. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2022/20220091?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=hyvinvointialueet> (viitattu 20.6.2022).

Valve, Katri

2022 Diakonia muutoksessa – Kohti yhteisöllisiä työskentelytapoja. – Diakonia. Nyt. Näkökulmia vaikuttavaan auttamistyöhön. Toim. Saara Huhanantti & Veera Wallenius. Helsinki: Kirjapaja. 100–112.

Vauhkonen, Teemu & Kallio, Johanna & Erola, Jani

2022 Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. – Yhteiskuntapolitiikka 82/5. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135433/YP1705_Vauhkonenym.pdf (viitattu 12.5.2022).

Veikkola, Juhani (toim.)

2003 Vastuun ja osallisuuden yhteisö. Diakonia- ja yhteiskuntatyön linja 2010. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto. Sarja C 2003:9. Helsinki: Kirkkohallitus.

Wiens, Varpu & Zitting Joakim

2022 Eriarvoisuuden vähentäminen ja osallisuuden edistäminen yhteistyön tavoitteena. – Diakonia. Nyt. Näkökulmia vaikuttavaan auttamistyöhön. Toim. Saara Huhanantti & Veera Wallenius. Helsinki: Kirjapaja. 86–99.

Zitting, Joakim

2021 Miten huono-osaisuutta määritellään tutkimuksissa? – Dialogi, Diakonia-ammattikorkeakoulu. <https://dialogi.diak.fi/2021/08/17/miten-huono-osaisuutta-maaritellaan-tutkimuksissa/> (viitattu 9.5.2022).

Öppna dörrar

2020 Öppna dörrar: Strategi för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland fram till 2026. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. https://evl.fi/documents/1327140/52567038/oppna_dorrrar_-_strategi_for_evangelisk-lutherska_kyrkan_i_finland_fram_till_2026_1388545.pdf/71bfe412-b11f-3d49-c4c5-8e6d3b9de438?t=1605000205999 (hänvisning 15.6.2022).

Liite

Tervetuloa osallistumaan Diakonian juhlavuoden 2022 diakoniabarometrikyselyyn!

Kyselyllä selvitetään Suomen evankelis-luterilaisen kirkon diakoniatyössä toimivien työntekijöiden näkemyksiä diakonian ajankohtaisista teemoista. Välitäthän kyselyn työyhteisöissä kaikille, jotka tekevät tai johtavat diakoniatyötä.

Tämä kysely on kahdestoista Diakoniabarometri ja sisältää jälleen täysin uusia aihealueita. Kyselyssä on myös toistuvia osia, mikä mahdollistaa diakoniatyön muutoksen seuraamisen. Vastauksesi tuottaa arvokasta tietoa diakoniatyöstä tämän päivän Suomessa. Kyselyn tulokset esitellään Kirkon diakonian päivillä syyskuussa 2022. Tuloksista laaditaan tutkimusraportti Suomen ev.lut kirkon tutkimusjulkaisuja -sarjaan. Raportti tulee verkkoon saataville sähköisessä muodossa. Osa raportista julkaistaan ruotsiksi ja raportin lyhennelmä julkaistaan englanniksi. Seurakunnat ja muut diakoniatoimijat voivat käyttää tutkimuksen tuloksia työn kehittämisessä ja diakoniaviestinnässä. Diakonian juhlavuonna odotamme innolla saavamme mahdollisimman monen diakoniatyöntekijän äänen mukaan tutkimukseen.

Kyselyyn vastataan anonymisti. Vastaukset eritellään hiippakuntakohtaisesti eikä yksittäisen vastaajan vastauksia voida erottaa. Kysely on laaja, suosittelemme vastaamaan tietokoneella. Vastaamiseen kuuluu aikaa arviolta 30-45 minuuttia. Vastaamisen voi tarvittaessa keskeyttää ja jatkaa myöhemmin. Saat jatkamiseen tarvittavan linkin painaessasi "Jatka myöhemmin" -nappia.

Kyselyn eteneminen näkyy sivun alareunassa. Diakoniabarometri 2022 -kyselyssä on viisi osa-aluetta:

1. Taustatiedot ja diakonian virat
2. Korona-ajan vaikutus diakoniatyön arkeen
3. Vapaaehtoiset diakonian toteuttajina
4. Verkostoyhteistyö
5. Työ seurakunnassa

Pääasiassa kyselyyn vastataan valmiista vastausvaihtoehdoista valitsemalla. Kyselyyn sisältyy muutamia avoimia kysymyksiä, joihin on mahdollisuus kirjoittaa perusteellisempi vastaus. Muista painaa vastaamisen lopuksi "Lähetä"-nappia.

Diakoniabarometrin tuottavat yhteistyössä Diakonian tutkimuksen seura (DTS), Kirkon tutkimus ja koulutus, Kirkkohallitus / Kirkon diakonia ja sielunhoito (KDS), Diakoniatyöntekijöiden Liitto (DTL) sekä Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak).

Diakoniabarometri 2022 -työryhmä:

- lehtori Tiina Ikonen (Diak), ohjausryhmän puheenjohtaja
- diakonian kehittämisen asiantuntija Titi Gävert (KDS), Diakonian tutkimuksen seuran (DTS) sihteeri, ohjausryhmän sihteeri
- diakonissa, YAMK-opiskelija Sirkku Hammarén (Diak)
- diakoni, YAMK-opiskelija Maija Hietaniemi (Diak)
- diakonissa, YAMK-opiskelija Meri Kalanti (Diak)
- asiantuntija, tutkija Sakari Kainulainen (Diak)
- asiamies Marko Pasma, Diakoniatyöntekijöiden Liitto (DTL)
- dosentti Esko Ryökäs, Diakonian tutkimuksen seuran (DTS) puheenjohtaja
- yliopistonlehtori Suvi-Maria Saarelainen (Itä-Suomen yliopisto), (DTS)
- tutkija, vs. johtaja Veli-Matti Salminen, Kirkon tutkimus ja koulutus

Kiitos, kun annat arvokasta diakoniatietoasi yhteiseen käyttöön!

1. Taustatiedot ja diakonian virat

1. Hiippakunta, jonka alueella työskentelet

- Borgå stift
- Espoon hiippakunta
- Helsingin hiippakunta
- Kuopion hiippakunta
- Lapuan hiippakunta
- Mikkelin hiippakunta
- Oulun hiippakunta
- Tampereen hiippakunta
- Turun arkkihiippakunta

2. Minkä tulevan hyvinvointialueen alueella työskentelet?

Tästä löytyvät informaatiolinkit maakuntajaoista ja hyvinvointialueista

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2021/20210616#L2P6>

<https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2021/20210616#L2P7>

- Ahvenanmaan hyvinvointialue
- Etelä-Karjalan hyvinvointialue
- Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue
- Etelä-Savon hyvinvointialue
- Helsingin kaupunki
- Itä-Uudenmaan hyvinvointialue
- Kainuun hyvinvointialue
- Kanta-Hämeen hyvinvointialue
- Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue
- Keski-Suomen hyvinvointialue
- Keski-Uudenmaan hyvinvointialue
- Kymenlaakson hyvinvointialue
- Lapin hyvinvointialue
- Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue
- Pirkanmaan hyvinvointialue
- Pohjanmaan hyvinvointialue

- Pohjois-Karjalan hyvinvointialue
- Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue
- Pohjois-Savon hyvinvointialue
- Päijät-Hämeen hyvinvointialue
- Satakunnan hyvinvointialue
- Vantaan ja Keravan hyvinvointialue
- Varsinais-Suomen hyvinvointialue

3. Työskentelypaikkakuntasi asukasmäärä

- Alle 2 000
- 2000–5000
- 5001–10 000
- 10 001–20 000
- 20 001–30 000
- 30 001–50 000
- 50 001–100 000
- Yli 100 000

4. Seurakuntasi / yksikkösi täytettyjen diakonian virkojen määrä 1.1.2022

- Olen ainoa diakonian viranhaltija
- 2–5
- yli 5

5. Ikäsi

_____ vuotta

6. Sukupuolesi

- Nainen
- Mies
- Muu
- En halua sanoa

7. Diakonian virkaan pätevöittävä tutkintosi? Voit valita useita.

- Sosionomi (AMK) -diakoni
- Sosionomi (YAMK) -diakoni
- Sairaanhoidtaja (AMK) -diakonissa
- Sairaanhoidtaja (YAMK) -diakonissa
- Diakoni (aikaisemman kelpoisuusehdon mukainen tutkinto)
- Diakonissa (aikaisemman kelpoisuusehdon mukainen tutkinto)
- Joku muu, mikä? _____
- Minulla ei ole diakonian virkaan pätevöittävää tutkintoa

8. Toimin diakonian esihenkilötehtävissä

- Kyllä
- Ei

9. Minulla on jokin johtamisen lisäkoulutus

- Kyllä, mikä
- Ei

10. Lähiesihenkilölläni on diakonian virkaan pätevöittävä tutkinto

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa

11. Työkokemukseni diakoniatyössä

- 0–2 vuotta
- 3–5 vuotta
- 6–10 vuotta
- 11–20 vuotta
- Yli 20 vuotta

Seuraavilla kysymyksillä kartoitetaan kokonaiskuvaa seurakuntien diakonian tehtävien rekrytointitilantesta ja täyttömahdollisuuksista.

12. Montako hakijaa työyhteisöissäsi oli keskimäärin yhteen avoimpaan olleeseen diakonian virkaan tai sijaisuuteen vuonna 2021?

- 1–2
- 3–5
- 6–10
- Yli 10
- Ei lainkaan
- Virkoja tai sijaisuuksia ei ollut avoinna vuonna 2021
- En osaa sanoa

13. Onko seurakunnassasi tällä hetkellä täyttämättömiä diakonian virkoja?

- Kyllä jäädytettynä. Montako? _____
- Sijaisjärjestelyillä pätevällä henkilöllä täytettynä. Montako? _____
- Sijaisjärjestelyillä epäpätevällä henkilöllä täytettynä. Montako? _____
- Ei
- En osaa sanoa

14. Onko seurakunnassasi suunnitelmia lisätä diakonian virkoja kuluvan vuoden aikana?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa
- On suunnitelmia vähentää diakonian virkoja

15. Millainen on oma roolisi suhteessa vapaaehtoistoimintaan?

- Tehtävänkuvaukseeni sisältyy vapaaehtoistoiminnan koordinoiminen/vapaaehtoisten koulutuksen ja ohjaamisen tehtäviä.
- Ohjaan vapaaehtoisia osana työtäni, mutta sitä ei ole kirjattu tehtävänkuvaukseeni.
- Vapaaehtoistoiminnan tehtävät eivät liity työhöni.

2. Korona-ajan vaikutus diakoniatyön arkeen

16. Miten koronarajoitukset ovat vaikuttaneet työssäsi?

	1	2	3	4	5
	Rajoit- tanut erittäin paljon	Rajoitta- nut melko paljon	Ei erityis- tä vaiku- tusta	Helpot- tanut melko paljon	Helpot- tanut paljon
Kahdenkeskiset asiakastapaamiset	☐	☐	☐	☐	☐
Diakoniatapahtumat	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteydenpito asiakkaiden kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Asiakkaitteni elämä yleensä	☐	☐	☐	☐	☐
Vapaaehtoistyö seurakunnassa	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö seurakunnan sisällä	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö muiden tahojen kanssa	☐	☐	☐	☐	☐

17. Miten koronarajoitukset ovat vaikuttaneet työtapoihisi?

- 1 ei muutosta työtavoissa
- 2 olen ottanut käyttöön uusia työtapoja jonkin verran
- 3 olen ottanut käyttöön uusia työtapoja hyvin paljon

18. Muiden toimijoiden kanssa ja asiakkaittesi elämässä?

19. Oletko ollut koronapandemian aikana terveydenhuollon apuna

- Kyllä, missä tehtävässä? _____
- En

20. Seurakuntanne diakoniatyössä?

	1 Sään- nöllis- esti	2 Jonkin verran	3 Harvoin	4 Käyt- töön- otto on harkin- nassa	5 Ei lain- kaan
Diakoniatyön sähköinen ajan- varaus	☐	☐	☐	☐	☐
Vapaaehtoistoiminnan koordi- nointiin tarkoitettu ohjelma / verkkoalusta	☐	☐	☐	☐	☐
Sielunhoidollinen keskustelu yksityisviesteinä (Esim. Chat, Messenger, WhatsApp)	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmän ohjaaminen verkossa	☐	☐	☐	☐	☐
Koulutus verkossa	☐	☐	☐	☐	☐
Palveluneuvonta ja -ohjaus netissä	☐	☐	☐	☐	☐
Sähköinen avustushakemus (esim. KDR)	☐	☐	☐	☐	☐
Sähköinen palautteenanto	☐	☐	☐	☐	☐
Videokeskustelu (esim. skype, zoom)	☐	☐	☐	☐	☐
Teams	☐	☐	☐	☐	☐
YouTube	☐	☐	☐	☐	☐
Livelähetykset	☐	☐	☐	☐	☐
Erilaiset some-tilit (esim. Facebook, Instagram jne.)	☐	☐	☐	☐	☐
Asiakasrekisterijärjestelmä	☐	☐	☐	☐	☐
Puhelimessa tapahtuva sielun- hoidollinen keskustelu	☐	☐	☐	☐	☐
Puhelimessa tapahtuva taloudellinen avustaminen	☐	☐	☐	☐	☐
Puhelimessa tapahtuva palveluneuvonta ja -ohjaus	☐	☐	☐	☐	☐
Jokin muu, mikä	☐	☐	☐	☐	☐

Kysymyksissä 21-23 tarkastelemme koronapandemian ensimmäistä vuotta (3/2020-5/2021), jolloin yhteiskunta oli vahvasti suljettu eikä rokotuksia vielä ollut.

21. Miten usein kohtasit työssäsi seuraavia asiakkaita koronapandemian ensimmäisen vuoden (3/2020-5/2021) aikana?

	1 En ollenkaan	2 Kerran pari vuodessa tai harvemmin	3 Vähintään kerran vuodessa	4 Vähintään kerran viikossa
Toistuvasti ruoka-avun tarpeessa	☐	☐	☐	☐
Saa säännöllisesti toimeentulotukea	☐	☐	☐	☐
Ylivelkaantumisen vuoksi vaikeuksi selviytyä elämisen kustannuksista	☐	☐	☐	☐
Ei kykene hakemaan sosiaali-etuuksia	☐	☐	☐	☐
Ei osaa käyttää sähköisiä palveluita	☐	☐	☐	☐
Siirtää sairauden hoitoa varattomuuden vuoksi	☐	☐	☐	☐
Siirtää sairauden hoitoa koronan vuoksi	☐	☐	☐	☐
Pienituloinen työssäkäyvä	☐	☐	☐	☐
Toisen tai kolmannen polven diakonian tai sosiaalitoimen asiakas	☐	☐	☐	☐
Perheen vaikeuksista kärsivä	☐	☐	☐	☐
Omaishoitaja	☐	☐	☐	☐
Pitkäaikaistyötön (yli 6kk työttömänä)	☐	☐	☐	☐
Asunnoton	☐	☐	☐	☐
Asumisen kalleudesta kärsivä	☐	☐	☐	☐
Karanteenissa olevat iäkkäät (koronan vuoksi)	☐	☐	☐	☐
Kulttuurialan toimijoita	☐	☐	☐	☐
Pienyrittäjät	☐	☐	☐	☐
Koronan vuoksi lomautettuja	☐	☐	☐	☐
Koronan vuoksi irtisanottuja	☐	☐	☐	☐
Maahanmuuttaja, jolla tuen tarvetta	☐	☐	☐	☐
Nuori aikuinen, joka kärsii pitkäaikaisesta yksinäisyydestä	☐	☐	☐	☐

	1 En ollenkaan	2 Kerran pari vuodessa tai harvemmin	3 Vähintään kerran vuodessa	4 Vähintään kerran viikossa
Nuori aikuinen, jolla on päihteiden kanssa ongelmia	☐	☐	☐	☐
Ikääntynyt, jolla on päihteiden kanssa ongelmia	☐	☐	☐	☐
Käyttänyt lääkkeitä päihteenä vuoden aikana	☐	☐	☐	☐
Väkivallan tai hyväksikäytön uhri	☐	☐	☐	☐
On luovuttanut, ei enää jaksa saada asioitaan kuntoon	☐	☐	☐	☐
Fyysisesti sairas	☐	☐	☐	☐
Mielenterveyden ongelmista kärsivä	☐	☐	☐	☐
Vammainen	☐	☐	☐	☐
Työikäinen, joka kärsii pitkäaikaisesta yksinäisyydestä	☐	☐	☐	☐
Ikääntynyt, joka kärsii pitkäaikaisesta yksinäisyydestä	☐	☐	☐	☐
Muistihäiriöinen ikäihminen	☐	☐	☐	☐
Kriisin, menetyksen kokenut	☐	☐	☐	☐
Henkilö, joka sopii yli viiteen edellisistä määritelmistä	☐	☐	☐	☐
Muu, mikä?	☐	☐	☐	☐

22. Missä määrin seuraavat diakoniatyön osa-alueet olivat osa työtäsi koronapandemian ensimmäisen vuoden aikana (3/2020–5/2021) (1 / 2)?

	1 Ei lain- kaan	2 Vähän	3 Jossain määrin	4 Melko paljo	5 Paljon
Diakoninen varhaiskasvatus - ja perhetyö	☐	☐	☐	☐	☐
Kansainvälisyyskasvatus	☐	☐	☐	☐	☐
Rippikoulutyö	☐	☐	☐	☐	☐
Osallistuminen seurakunnan jumalanpalveluselämään	☐	☐	☐	☐	☐
Yleinen seurakuntatyö esim. aikuistyö	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteiskunnallinen vaikuttami- nen	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö seurakuntien välillä	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö sosiaalitoimen/Kelan kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö terveystoimen kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Ennaltaehkäisevä työ	☐	☐	☐	☐	☐
Etsivä ja löytävä työ	☐	☐	☐	☐	☐
Terveyden edistäminen	☐	☐	☐	☐	☐
Mielenterveystyö	☐	☐	☐	☐	☐
Omaishoitajien tukeminen	☐	☐	☐	☐	☐
Vammaistyö	☐	☐	☐	☐	☐
Diakoninen vanhustyö	☐	☐	☐	☐	☐
Maahanmuuttajatyö	☐	☐	☐	☐	☐
Kansainvälinen diakonia	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteisvastuukeräys	☐	☐	☐	☐	☐
Vapaaehtoistoiminnan ohjaaminen	☐	☐	☐	☐	☐
Projektit ja hankkeet	☐	☐	☐	☐	☐
Kauppa-apu	☐	☐	☐	☐	☐
Apteekkiapu	☐	☐	☐	☐	☐
Yksinäisyyden lievittäminen	☐	☐	☐	☐	☐
Avun tarvitsijoiden ja -tarjoa- jienyhdistäminen	☐	☐	☐	☐	☐

23. Missä määrin seuraavat diakonian osa-alueet olivat osa työtäsi

	1 Ei lain- kaan	2 Vähän	3 Jossain määrin	4 Melko paljo	5 Paljon
Pitkäaikaistyöttömien tai vai- keasti työllistyvien työllisyys- den edistäminen	☐	☐	☐	☐	☐
Omaehtoisen toiminnan edistäminen	☐	☐	☐	☐	☐
Taloudellinen avustaminen	☐	☐	☐	☐	☐
Ruoka-avustaminen	☐	☐	☐	☐	☐
Talous- ja velkaneuvonta	☐	☐	☐	☐	☐
Päihdetyö tai muu riippu- vuuksiin liittyvä työ	☐	☐	☐	☐	☐
Perhe- ja lähisuhdeväkivallan vastainen työ	☐	☐	☐	☐	☐
Kriisityö	☐	☐	☐	☐	☐
Sielunhoitotyö	☐	☐	☐	☐	☐
Hallinnolliset tehtävät	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteisöruokailut	☐	☐	☐	☐	☐
Avoimien ovien toiminta	☐	☐	☐	☐	☐
Hartaudet	☐	☐	☐	☐	☐
Ryhmätoiminta	☐	☐	☐	☐	☐
Retket ja leirit	☐	☐	☐	☐	☐
Diakoniatilaisuudet seura- kunnan tiloissa	☐	☐	☐	☐	☐
Kotikäyntityö	☐	☐	☐	☐	☐
Asiakastyö seurakunnan tiloissa	☐	☐	☐	☐	☐
Asiakastyö puhelimesta	☐	☐	☐	☐	☐
Asiakastyö sähköisten väli- neiden kautta	☐	☐	☐	☐	☐
Asiakastyö muualla	☐	☐	☐	☐	☐
Laitosvierailut	☐	☐	☐	☐	☐
Kouluvierailut	☐	☐	☐	☐	☐
Joku muu, mikä? _____	☐	☐	☐	☐	☐

3. Vapaaehtoiset diakonian toteuttajina

24. Diakoniatyössä seuraavissa tehtävissä

	1 Vähän tai ei lainkaan	2 Jossain määrin	3 Paljon
Ystävöiminnan/asiointiavun vapaaehtoisina kodeissa tai laitoksissa	☐	☐	☐
Asuinalue- tai kylätoiminnan vapaaehtoisina	☐	☐	☐
Saattohoitovapaaehtoisina	☐	☐	☐
Sururyhmän ohjaajina tai kriisitukihenkilöinä	☐	☐	☐
Kokemusasiantuntijana/tukihenkilönä eri työmuodoissa (esim. perhe-, vammais-, maahanmuutto-, päihde-, mielenterveys- tai kriminaalityö)	☐	☐	☐
Asunnottomien auttamistehtävissä	☐	☐	☐
Taloudellisen avun ohjaustehtävissä	☐	☐	☐
Kirkon keskusteluavussa tai verkossa tapahtuvassa auttamisessa	☐	☐	☐
Avustajina diakoniatyön leireillä	☐	☐	☐
Vähävaraisten ruokajakelussa tai diakonia-ruokailuissa	☐	☐	☐
Kirpputori- tai vaatepankkitoiminnan vapaaehtoisina	☐	☐	☐
Taloudellisen/konkreettisen avun lahjoittajina	☐	☐	☐
Vapaaehtoistehtävissä käsillä tehden (mm. käsityöpiirit, keittiötehtävät, pihatyöt)	☐	☐	☐
Tilaisuuksien tai hartaushetkien toteuttajina	☐	☐	☐
Avoimien kohtaamispaikkojen vastuuhenkilöinä tairyhmien ohjaajina	☐	☐	☐
Jumalanpalvelustehtävissä	☐	☐	☐
Yhteisvastuukeräjinä/ kansainvälisen diakonian vapaaehtoisina	☐	☐	☐
Viestintä- tai vaikuttamistehtävissä	☐	☐	☐
Oman seurakunnan edustajana diakoniaan liittyvissä luottamustehtävissä tai verkostoyhteistyössä	☐	☐	☐
Jossain muussa tehtävässä, missä? _____	☐	☐	☐

25. Minkälaisia uusia vapaaehtoistehtäviä on syntynyt korona-aikana? Jos uudenlaisia vapaaehtoistehtäviä ei ole syntynyt, voit jättää kysymyksen vastaamatta.

26. Kuinka usein seurakuntanne diakoniatyössä toimii seuraavia ihmisiä vapaaehtoisina?

	1 Ei lainkaan	2 Satunnaisesti	3 Säännöllisesti
Nuoria alle 30 v	☐	☐	☐
Aikuisia 30–65 v	☐	☐	☐
Eläkeikäisiä yli 65 v	☐	☐	☐
Diakonian avun piirissä olevia	☐	☐	☐
Erytystä tukea tarvitsevia	☐	☐	☐
Muita kuin ev.lut. kirkon jäseniä	☐	☐	☐
Maahanmuuttajia	☐	☐	☐
Seurakuntalaisia, jotka eivät muuten oleaktiivisesti mukana seurakunnan toiminnassa	☐	☐	☐
Aktiiviseurakuntalaisia	☐	☐	☐
Työelämän ulkopuolella olevia työkäisiä	☐	☐	☐

27. Olen vuonna 2021

	1 Lähes päivi- tän	2 Lähes vii- koit- tain	3 Lähes kuuka- kusit- tain	4 Kerran tai pari vuo- dessa	5 En ollen- kaan
Järjestänyt tiloja ihmisten omalle toiminnalle	☐	☐	☐	☐	☐
Kutsunut ihmisiä toimimaan yhdessä	☐	☐	☐	☐	☐
Pyytänyt ihmisiä avuksi diakonian toteuttamiseen	☐	☐	☐	☐	☐
Luonut tai vahvistanut ihmisten välisiä verkostoja	☐	☐	☐	☐	☐
Organisoinut vapaaehtoistoimintaa	☐	☐	☐	☐	☐
Mahdollistanut toimintaa, joka vahvistaa huono-osaisten keskinäistä yhteisöllisyyttä	☐	☐	☐	☐	☐
Edistänyt huono-osaisten mahdollisuutta olla merkityksellinen osa seurakuntaa	☐	☐	☐	☐	☐
Organisoinut vapaaehtoistoimintaa yhdessä muiden toimijoiden (esim. järjestöt, uskonnolliset yhteisöt) kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Toiminut työyhteisössäni yli työalarajojen vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi	☐	☐	☐	☐	☐
Suunnitellut työtä yhdessä seurakuntalaisten kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Löytänyt ihmisten erilaisille taidoille käyttöä diakonian toteuttamisessa	☐	☐	☐	☐	☐

28. Mitä tarvittaisiin lisää, että vapaaehtoistoiminnan rooli vahvistuisi entisestään seurakuntanne diakoniatyössä? Valitse kolme listasta.

- Vapaaehtoistoiminnan koordinointiin kohdennettua työaikaa
- Koulutusta vapaaehtoisten ohjaamiseen
- Tiimityötä yli työalarajojen
- Johdon tukea
- Toimitiloja
- Budjettivaroja toiminnan kehittämiseen

4. Verkostoyhteistyö

29. Koskevista väittämistä

	1 Täysin samaa mieltä	2 Jokseenkin samaa mieltä	3 Jokseenkin eri mieltä	4 Täysin eri mieltä	5 En osaa sanoa
Minulla on hyvät voimavarat kohdata työssäni muutoksia ja uusia haasteita	☐	☐	☐	☐	☐
Työyhteisössäni esihenkilö käsittelee henkilöstön kanssa työhön liittyviä muutoksia	☐	☐	☐	☐	☐
Koko työyhteisö käsittelee yhteisesti työhön liittyviä muutoksia	☐	☐	☐	☐	☐
Olen saanut riittävästi koulutusta muutosten kohtamiseen	☐	☐	☐	☐	☐
Saan riittävästi tukea muutoksissa, ja jaksan niitä hyvin	☐	☐	☐	☐	☐
Työni on jatkuvassa muutoksessa	☐	☐	☐	☐	☐
Voin vaikuttaa työni muutuviin tarpeisiin	☐	☐	☐	☐	☐
Diakoniatyössä tarvitaan lisäpanostusta politiikan lukutaitoon, jotta ymmärrämme paremmin poliittisten päätösten vaikutukset yhteiskunnassa	☐	☐	☐	☐	☐
Diakoniatyöntekijöiden tulisi nostaa yhteiskunnalliseen keskusteluun taloudellinen epätasa-arvo ja ihmisten pahoinvointi	☐	☐	☐	☐	☐

Vuoden 2023 alusta sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelut (SOTE) siirtyvät hyvinvointialueiden vastuulle. Kuntien vastuulle jäävät hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen (HYTE).

30. Mitä vaikutuksia uskot SOTE-palvelujen muutoksien tuovan asiakkaittesi elämään?

	1 Täysin samaa mieltä	2 Jokseenkin samaa mieltä	3 Jokseenkin eri mieltä	4 Täysin eri mieltä	5 En osaa sanoa
Sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuus diakoniatyön asiakkaille helpottuu	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaali- ja terveyspalvelujen saavutettavuus maantieteellisesti/alueellisesti diakoniatyön asiakkaille paranee	☐	☐	☐	☐	☐
Diakoniatyön asiakkaille sosiaali- ja terveyspalveluiden muutokset tulevat olemaan selkeät	☐	☐	☐	☐	☐
Yhteistyö sote-toimijoiden kanssa tulee olemaan sujuvaa 2023 eteenpäin	☐	☐	☐	☐	☐
Diakoniatyö tulee olemaan tärkeä yhteistyökumppani sote-toimijoiden kanssa	☐	☐	☐	☐	☐
Diakoniatyön asiakkaat tulevat tarvitsemaan apua hakemusten täyttämässä enemmän kuin aikaisemmin	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiaali- ja terveyspalveluiden muutokset tulevat parantamaan yhdenvertaisuutta	☐	☐	☐	☐	☐
Asiakas- ja palveluohjauksen tarve tulee lisääntymään	☐	☐	☐	☐	☐
Hyvinvointia ja terveyttä edistävät palvelut tulevat olemaan helpommin saatavilla	☐	☐	☐	☐	☐

31. Kuinka usein teet yhteistyötä seuraavien tahojen kanssa?

	1 Lähes päivittäin	2 Lähes vii- kottain	3 Lähes kuukau- sittain	4 Kerran tai pari vuodessa	5 Ei yhteis- työtä
Lastensuojelu	☐	☐	☐	☐	☐
Aikuisssosiaalityö	☐	☐	☐	☐	☐
Perhesosiaalityö	☐	☐	☐	☐	☐
Vanhussosiaalityö	☐	☐	☐	☐	☐
Perusterveydenhuolto	☐	☐	☐	☐	☐
Erikoissairaanhoido	☐	☐	☐	☐	☐

	1 Lähes päivittäin	2 Lähes vii- kottain	3 Lähes kuukau- sittain	4 Kerran tai pari vuodessa	5 Ei yhteis- työtä
Kotihoito	☐	☐	☐	☐	☐
Päihdepalvelut	☐	☐	☐	☐	☐
Vammaispalvelut	☐	☐	☐	☐	☐
Mielenterveyspalvelut	☐	☐	☐	☐	☐
Sairaanhoidopiirien projektit	☐	☐	☐	☐	☐
Puhelinyhtiöt	☐	☐	☐	☐	☐
Sähköyhtiöt	☐	☐	☐	☐	☐
Vakuutusyhtiöt	☐	☐	☐	☐	☐
Pankit	☐	☐	☐	☐	☐
Poliisi	☐	☐	☐	☐	☐
Pelastuslaitos	☐	☐	☐	☐	☐
Velkaneuvonta	☐	☐	☐	☐	☐
Kela	☐	☐	☐	☐	☐
Järjestöt	☐	☐	☐	☐	☐
Yhdistykset	☐	☐	☐	☐	☐
Yritykset	☐	☐	☐	☐	☐
Paikalliskaupat	☐	☐	☐	☐	☐
Etsivä nuorisotyö	☐	☐	☐	☐	☐
Maahanmuuttaja- palvelut	☐	☐	☐	☐	☐
Työpajatoiminta	☐	☐	☐	☐	☐
TE-toimisto	☐	☐	☐	☐	☐
Kaupunginosatyö	☐	☐	☐	☐	☐
Varhaiskasvatus	☐	☐	☐	☐	☐
Esi- ja perusopetus	☐	☐	☐	☐	☐
Lukiot	☐	☐	☐	☐	☐
Ammatilliset oppilai- tokset	☐	☐	☐	☐	☐
Taide- ja kulttuuri- palvelut	☐	☐	☐	☐	☐
Kirjastot	☐	☐	☐	☐	☐
Nuorisotoimi	☐	☐	☐	☐	☐
Liikuntapalvelut	☐	☐	☐	☐	☐
Muu, mikä?	☐	☐	☐	☐	☐

**32. Millä tavalla olet ollut valmistelemassa SOTE- ja HYTE-yhteistyötä?
Millaisia ajatuksia sinulla on SOTE-uudistuksesta?**

5. Työ seurakunnassa

33. Missä määrin seuraavat väittämät pitävät paikkansa?

	1 Erittäin paljon	2 Melko paljon	3 Jonkin verran	4 Vähän	5 Ei ollen- kaan
Koen, että osaamiseni hyödyntämiselle seurakunnassani on tilaa	☐	☐	☐	☐	☐
Minulla on mahdollisuuksia vaikuttaa seurakuntani (jossa työskentelen) jumalanpalveluselämään	☐	☐	☐	☐	☐
Vihkimys on tärkeä osa ammatti- identiteettiäni	☐	☐	☐	☐	☐
Koen kutsumuksen tärkeäksi työssäni	☐	☐	☐	☐	☐

34. Olen kokenut seksuaalista häirintää työpaikallani viimeisen vuoden aikana

- Kyllä, halutessasi voit kertoa kokemastasi lisää _____
 En

35. Olen havainnut seksuaalista häirintää työpaikallani viimeisen vuoden aikana

- Kyllä, halutessasi voit kertoa havaitsemastasi lisää _____
 En

Diakoniabarometrin *Muuttuva ja muuttava diakonia* teemoina ovat koronapandemian vaikutukset diakoniatyöhön, vapaaehtoiset diakonian toteuttajina sekä diakonian verkostoyhteistyö. Barometri hahmottaa diakoniatyön muutoksia poikkeusaikana, jolloin seurakunnissa etsittiin ja kehitettiin uusia tapoja tavoittaa ja tukea ihmisiä. Samalla se luotaa diakoniatyön tulevaisuutta vapaaehtoistoiminnan muodostuessa kiinteämmäksi osaksi yhteistä seurakuntatyötä ja hyvinvointialueiden aloittaessa toimintansa sote-palveluiden uudistuksessa.

Diakoniabarometrin toteuttajat ovat Diakonian tutkimuksen seura, Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diakoniatyöntekijöiden Liitto ja Kirkkohallitus. Barometrin kolme tutkimusartikkelia ovat kirjoittaneet osana Diakin YAMK-tutkintoon liittyvää opinnäytetyötään diakoniatyöntekijät Sirkku Hammarén, Maija Hietaniemi ja Meri Kalanti. Neljäntenä kirjoittajana on Sakari Kainulainen Diakista.

Diakoniabarometri selvittää diakoniatyöntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia ajankohtaisista ilmiöistä sekä seurakuntien diakoniatyöstä. Se tarjoaa käyttöön tietoa kirkon diakoniatyöstä täydentäen seurakuntien toimintatilastojen ja kirkon nelivuotiskertomusten antamaa kuvaa. Vuoden 2022 diakoniabarometritutkimus juhlistaa samalla 150 vuotta täyttävää suomalaista diakoniatyötä.